

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

GİRESUN ÇEPNİ FOLKLORU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abonoz KÜÇÜK

Balıkesir, 2011

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

GİRESUN ÇEPNİ FOLKLORU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abonoz KÜÇÜK

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali DUYMAZ**

Balıkesir, 2011

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 200812511007 numaralı **Abonoz KÜÇÜK** 'ün hazırladığı "**Giresun Çepni Folkloru**" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca **01.07.2011** tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

Başkan *Prof. Dr. Mehmet Asya* İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye *Prof. Dr. Ali Duymaz* İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Üye *Doç. Dr. Esatın Karaman* İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

26.1.07/2011
Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI

Z. Yağcı

ÖN SÖZ

Halk edebiyatı ve halk bilimi araştırmalarının temelinde, bir milletin varlığının teminatı olan halk kùltürü ürünlerini yok olmadan tespit etmek gayesi yatmaktadır. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler paralelinde ortaya çıkan popöler kùltür, geleneksel kùltürün unutulup gitmesinde başlıca rol oynamaktadır. Halkbilimi araştırmaları tarihine baktığımızda, araştırmaların özellikle Fransız İhtilali sonrasında gelişen milliyetçilik akımları paralelinde oldukça büyük bir gelişim kaydettiği görölmektedir. Bu akım etkisinde gelişen Halkbilimi, milletleşme süreçlerinde en önemli dayanak noktalarından biri olarak görölmüştür. Bu bağlamda Finliler, Almanlara karşı kendilerine has kùltürü olan bir millet olduklarını ispat etmek amacıyla Kalavela Destanını derlemişlerdir.

Türk kùltürüne ve tarihine ait ilk bilimsel çalışmalar Avrupalı oryantalistler tarafından yapılmıştır. Anadolu sahasında halk edebiyatı ürünleri bağlamında ilk derleme faaliyeti yapan şahıs da Macar bilim adamlarından Ignacz Kunoş'tur. Bu araştırmacının dışında İbrahim şinasi, Ahmet Vefik Paşa gibi yerli isimler tarafından da konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yapıldığı görölmektedir. Fakat bizde halkbilimi ve halk edebiyatı araştırmaları bilimsel bir disipline dayalı olarak Ziya Gökalp, Mehmet Fuat Köprölü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın konuyla ilgili olarak yazdıkları öncü yazılardan sonra başlamış ve devam eden tarihsel süreçte birlikte günümüzdeki konumuna gelmiştir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri bir milletin varlığının teminatlarından biri olarak görölmekte ve bu ürünlerin kayıt altına alınması gerekliliğinden bahsedilmektedir. Bu çalışma bahsi geçen gereklilik çerçevesinde Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini derleyip, değerlendirme gayesiyle oluşturulmuştur.

Çalışmamızda alan Giresun, grup Çepniler, konu ise Giresun Çepnilerinin folkloru olarak belirlenmiştir. Alanın Giresun, grubun Çepniler olarak belirlenmesinde daha önce Giresun Çepnilerinin folklor ürünleri bağlamında bütüncül çalışmalar yapılmamış olması etkili olmuştur.

Bu nedenler etrafında oluşturulan çalışmamız *Önsöz, Türkçe-İngilizce Özet, İçindekiler ve Kısaltmalar* kısımlarından başka *Giriş, İlgili Alan Yazın, Yöntem, Bulgular ve Yorumlar, Sonuç ve Öneriler* başlıklı beş ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş başlıklı bölümde çalışmamızın problemi, amacı, önemi ve varsayımları hakkında bilgiler verilmiştir. *İlgili Alan Yazın* başlıklı bölümde halkbilimi üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilerek Çepnilerin tarih, inanç, dil, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri üzerine 2011 yılına kadar yapılan yayınlar sunulmuştur. *Yöntem* başlığını verdiğimiz bölümde ise çalışmanın oluşturulmasında kullanılan bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar başlıklı bölümde araştırma alanımızın genel özellikleri ve Çepnilerin tarihi hakkında bilgi verildikten sonra Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri tasnifli bir şekilde sunulmuştur. Bu ürünler hakkında karşılaştırmalı değerlendirmeler de yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda sunulan halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri alan araştırması yöntemiyle tespit edilmiştir. Bu yöntemle tespit edilen ürünler çalışmamızda sunulurken hangi kaynak kişiden derlendiğine dair kısa bilgi metinlerin sonunda verilmiştir. Çalışmamızın en sonunda yer alan kaynak şahıslar listesinde de malzeme derlenen kişi hakkında ayrıntılı bilgiler de sunulmuştur.

Sonuç ve Öneriler başlıklı son bölümümüzde alandan tespit edilen halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerinden hareketle konuyla ilgili sonuç ve önerilerimiz sunulmuştur. Bu bölümde sunulan sonuç ve öneriler alandan derlenen malzeme ve alan araştırmaları esnasında yaptığımız gözlemlerden hareketle oluşturulmuştur.

Çalışmamızda bu asıl bölümlerinden başka en sonda *Sözlük, Kaynak Şahıslar Listesi, Harita, Fotoğraflar ve Kaynakça* başlıklı kısımlar da yer almaktadır. Sözlük kısmında metin içerisinde yer alan yöresel kelimelerin anlamları verilmeye çalışılmıştır. Bu bölüme metinde yer almayan ancak alan araştırmaları esnasında tespit edilen yöresel kelimeler de eklenmiştir. *Kaynak Şahıslar Listesinde* halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerini tespit

ettiğimiz kaynak kişiler hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. *Harita* başlıklı kısımda Giresun ilinin idari yapılanmasını sunan bir harita yer almaktadır. *Fotoğraflar* başlıklı kısımda alan araştırmaları faaliyetleri esnasında çektiğimiz fotoğraflardan bazıları sunulmuştur. *Kaynakça* başlıklı kısımımız da ise çalışmamız esnasında yararlandığımız yazılı kaynakların künyeleri yazar soyadlarına göre alfabetik bir düzenle verilmiştir.

Giresun Çepni Folkloru başlıklı bu çalışmanın oluşturulması esnasında bütün imkânlarını bana sunarak, çalışmanın oluşmasında en büyük pay sahibi olan değerli hocam Prof. Dr. Ali Duymaz'a ve çalışmalarım esnasında fikirlerine başvurduğum sayın hocalarım Prof. Dr. Mehmet Aça ve Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Şahin'e teşekkür ederim. Bu çalışmada sunulan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin derlenmesi noktasında yardımsever tavırlarıyla karşımıza çıkan Giresun Çepnilerine de ayrıca teşekkür ederim.

Abonoz KÜÇÜK
BALIKESİR, 2011

ÖZET

GİRESUN ÇEPNİ FOLKLORU

KÜÇÜK, Abonoz

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali DUYMAZ

2011, 477 s.

Bu çalışma, Giresun yöresinde yaşayan Çepnilerin popüler kültürün etkisiyle yok olmaya başlayan sözlü kültür ürünlerini kayıt altına almayı ana amaç edinmiştir. Bu amaçla başlanan çalışmamızda öncelikle araştırma konusu ve alanına ait temel bilgiler temin edilmiştir. Daha sonra alan araştırması yöntemi kullanılarak malzeme derlenmeye başlanmıştır. Derlenen malzeme, derleme faaliyetleri bittikten sonra yapılan masa başı çalışmaları esnasında yazıya aktarılmıştır.

Çalışmamızın “Giriş” kısmında problem, amaç, önem, varsayım ve sınırlılıklarımızdan bahsedilmiştir. “İlgili Alan Yazın” başlıklı ikinci kısımda çalışmamızın Kuramsal Çerçevesi ve konumuzla ilgili olarak geçmişte yapılan tarih, inanç, dil ve halk edebiyatı konulu çalışmalar sunulmuştur. “Yöntem” başlıklı bölümde çalışmanın oluşturulmasında kullanılan yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

“Bulgular ve Yorumlar” başlıklı kısımda öncelikle Çepnilerin Tarihi ve Giresun Çepnilerinin bu tarih içindeki yeri noktasında tespitlerde bulunularak, Çepnilerin Giresun yöresine yerleşmesi ve günümüzdeki yerleşim alanları gibi hususlarda bilgi verilmeye çalışılmıştır. “Halk Edebiyatı” ve “Halkbilimi” başlıklı ana bölümlerde ise sahadan temin edilen malzeme sunulmuş ve bu malzemedен hareketle değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Tespit edilen bu malzemeler halk edebiyatının türlerine ve halkbiliminin çeşitli başlıklarına göre tasnifli bir şekilde sunulmuştur. Bu malzemelerin kimden derlendiği hususunda ilgili malzemenin altında kaynak kişi bilgileri de verilmiştir.

“Sonuç” kısmında ise çalışmamız boyunca elde edilen veriler bağlamında Giresun Çepnilerinin günümüzdeki yerleşim alanları, halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerinin günümüzdeki durumu hususunda tespitlerde bulunulmuştur.

Bu alışma, en başta alan araştırması olmak üzere yazılı kaynaklardan yararlanma ve örnek olay yöntemlerini kullanarak, Giresun epnilerinin halk edebiyatı, halk bilimi ürünleri ile tarih ve coğrafyasını inceleyen bir araştırmadır.

Anahtar Kelimeler: epni, Giresun, Popüler Kültür, Sözlü Kültür, Alan Araştırması Halk Edebiyatı, Halkbilimi.

ABSTRACT

THE FOLKLORE OF GİRESUN CHEPNİ

KÜÇÜK, Abonoz

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Prof. Dr. Ali Duymaz

2011, 477 p.

The study aims to register the oral culture of living Chepnis society which is facing extinction by popular culture in Giresun area. During our work which started with this purpose, base information about the subject and research field is collected. Afterwards, using field research, information is collected. After the collecting activity finished, the information collected is transferred to printed material during desk work.

In the introduction of our study, problem, purpose, significance, assumption and our limitedness are mentioned. The secondary part of our study which is entitled Respective Literature covers theoretical framework of our study and the themes like history, belief, language and folk-literature. The Method part of our study gives information about the method used and the techniques during creation of the study.

The part of Findings and Commentaries covers observation about principally Chepnis history and significantly society of Giresun Chepnis with in this history, also historical information about settling of Chepnis in Giresun area, and the settlements of Chepnis in present day. The part of Folk Literature and Folklore presents research provided from this area and tries to comment about these findings.

These findings from this research are presented classified regarding sort of folk literature and diverse folklore titles. Personnel information about resources of these findings is given below each material.

In the Conclusion part, observation and comments are made about Giresun Chepnis settlements, folk literature and the folklore products at present day in context of the results of our study at hand.

This study benefits from field research techniques as well as written sources and case study method, and reviews Giresun Chepnis folk literature, folklore products, history and geography.

Key Words: Chepni, Giresun, Popular Culture, Field Research, Oral Culture, Folk Literature, Folklore.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1.Problem	1
1.2.Amaç	2
1.3.Önem	3
1.4.Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
2. İLGİLİ ALAN YAZIN	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1 Halk Bilimi (Folklor)	6
2.2. İlgili Araştırmalar	9
2.2.1. Çepniler Üzerine Yapılan Araştırmalar	9
2.2.1.1 Çepni Tarihi Hakkında Yapılan Çalışmalar	9
2.2.1.1.1. Kitaplar.....	9
2.2.1.1.2. Makaleler ve Tebliğler	15
2.2.1.2. Çepnilerin İnançları Üzerine Yapılan Çalışmalar	17
2.2.1.3. Çepnilerin Dili, Halk Edebiyatı ve Halk Bilimine Dair Araştırmalar... 21	
2.2.1.3.1. Karadeniz Bölgesi Çepnilerinin Dili, Halk Edebiyatı ve Halkbilimine Dair Araştırmalar	24
3. YÖNTEM	26
3.1. Araştırmanın Modeli	26
3.2. Veri Toplama Araç Ve Teknikleri	28
3.3. Veri Toplama Süreci	28
3.4. Verilerin Analizi.....	31
4. BULGULAR VE YORUMLAR	33
4.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler	33
4.1.1. Coğrafi Yapı.....	33
4.1.2. İdari Yapı	36
4.1.3. Ekonomik Durum.....	39
4.1.4. Eğitim-Öğretim	41
4.2. Çepni Tarihi	43
4.2.1. Tarihte Oğuzlar ve Boy Teşkilatları.....	43
4.2.1.1. Oğuzlar	43

4.2.1.2. Türkmenler	46
4.2.1.3. Oğuzların Boy Teşkilatı	49
4.2.2. Çepnilerin Menşei ve Çepni Adı	53
4.2.2.1. Tarihi Kaynaklarda Çepniler	54
4.2.2.2. Çepni Adının Manası	58
4.2.3. Çepnilerin Anadolu'ya Gelişleri ve Anadolu'da Çepni Yerleşimleri	61
4.2.3.1. Çepnilerin Anadoluya Gelişleri	61
4.2.3.2. Anadolu'da Çepni Yerleşim Yerleri	66
4.2.4. Giresun Çepnileri	88
4.3. Halk Edebiyatı	110
4.3.1. Masallar	110
4.3.1.1. Masalların İncelenmesi	111
4.3.1.2. Masal Metinleri	117
4.3.2. Efsaneler	123
4.3.2.1. Efsanelerin İncelenmesi	123
4.3.2.2. Efsane Metinleri	128
4.3.3. Fıkralar	153
4.3.3.1. Fıkraların İncelenmesi	153
4.3.3.2. Fıkra Metinleri	155
4.3.4. Türküler	165
4.3.4.1. Türkülerin İncelenmesi	165
4.3.4.2. Türkü Metinleri	167
4.3.5. Ağıtlar	179
4.3.5.1. Ağıt Metinlerinin İncelenmesi	179
4.3.5.2. Ağıt Metinleri	181
4.3.6. Maniler	182
4.3.6.1. Manilerin İncelenmesi	182
4.3.6.2. Mani Metinleri	183
4.3.7. Ninniler	228
4.3.7.1. Ninnilerin İncelenmesi	228
4.3.7.2. Ninni Metinleri	229
4.3.8. Nefesler ve Dövazımamlar	231
4.3.8.1. Nefes ve Dövazımam Metinlerinin İncelenmesi	231
4.3.8.2. Nefes ve Dövazımam Metinleri	234
4.3.9. Atasözü ve Deyimler	248
4.3.9.1. Atasözleri ve Deyimlerin İncelenmesi	248
4.3.9.2. Atasözleri ve Deyimler	249
4.3.10. Bilmeceler	253
4.3.10.1. Bilmecelerin İncelenmesi	253
4.3.10.2. Bilmece Metinleri	255
4.3.11. Tekerlemeler	265
4.3.11.1. Tekerlemelerin İncelenmesi	265
4.3.11.2. Tekerleme Metinleri	267
4.3.12. Alkış ve Kargışlar	269
4.3.12.1. Alkışların İncelenmesi	269
4.3.12.2. Alkış Metinleri	270
4.4. Halk Bilimi	273
4.4.1. Doğum	273
4.4.1.1. Doğum Öncesi	273
4.4.1.2. Doğum Sırası	280

4.4.1.3. Doğum Sonrası.....	283
4.4.2. Sünnet.....	298
4.4.2.1. Sünnet Yaşı/Dönemi	298
4.4.2.2. Sünnet Hazırlıkları	299
4.4.2.3. Sünnet Düğünü.....	299
4.4.3. Evlenme.....	300
4.4.3.1. Evlenme Biçimleri	301
4.4.3.2. Evlilik Yaşı	303
4.4.3.3. Evlenme Beyanı	304
4.4.3.4. Evlilik Aşamaları	304
4.4.3.5. Düğün.....	311
4.4.3.6. Düğün Sonrası.....	320
4.4.4. Ölüm.....	323
4.4.4.1. Ölüm Öncesi	323
4.4.4.2. Ölüm Sırası	327
4.4.4.3. Ölüm Sonrası.....	332
4.4.5. Bayramlar ve Kutlamalar	353
4.4.5.1. Ramazan Bayramı	353
4.4.5.2. Kurban Bayramı	354
4.4.5.3. Hıdrellez.....	354
4.4.5.3.1. Aksu Şenliği	355
4.4.5.3.2. Dizgine Hıdrellez Yayla Şenliği	357
4.4.5.4. Sis Dağı Yayla Şenliği	357
4.4.5.5. Kümbet Yayla Şenliği	358
4.4.6. Diğer İnanma ve Uygulamalar	359
4.4.6.1. Nazar	359
4.4.6.2. Yağmur Duası	360
4.4.6.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	361
4.4.6.4. Mevsimler, Aylar, Günler Hakkında İnanmalar	361
4.4.6.5. Diğer İnanmalar	362
4.4.7. Çocuk Oyunları	362
4.4.7.1. Yesir/Yakalamaç	362
4.4.7.2. Çıkrık	363
4.4.7.3. Çelik	363
4.4.7.4. Dombili	364
4.4.7.5. Yakar Top.....	364
4.4.7.6. Ceviz Oyunu	365
4.4.7.7. İsim Ebesi.....	365
4.4.7.8. Çiğ Çiğ Çimen	365
4.4.7.9. Tilki Tilki Saat Kaç?	365
4.4.7.10. Çizgi Oyunu	365
4.4.7.11. Bom Oyunu	366
4.4.7.12. Kurt Dede	366
4.4.7.13. Sinmece	366
4.4.7.14. Mile Oyunu	366
4.4.7.15. Zibir Oyunu	367
4.4.8. Halk Hekimliği.....	367
4.4.8.1. İnsan Hastalıkları ve Tedavisi	367
4.4.8.2. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi	371
4.4.9. Halk Mutfağı	373

4.4.9.1. Çorbalar.....	373
4.4.9.2. Yemekler.....	379
4.4.9.3. Turşular.....	394
4.4.9.5. Ekmekler.....	397
4.4.9.6. Tatlılar.....	400
4.4.10. Halk Takvimi.....	402
4.4.10.1. Günler.....	403
4.4.10.2. Aylar.....	404
4.4.10.3. Mevsimler.....	407
4.4.11. Halk Meteorolojisi.....	407
4.4.12. Adlar ve Lakaplar.....	408
4.4.12.1. Adlar.....	408
4.4.12.2. Lakaplar.....	409
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	411
5.1. Sonuç.....	411
5.2. Öneriler.....	413
SÖZLÜK.....	415
KAYNAK ŞAHISLAR LİSTESİ.....	422
EKLER.....	455
EK-1 HARİTA.....	455
EK-2 FOTOĞRAFLAR.....	456
KAYNAKÇA.....	462

KISALTMALAR

- AaTh** : Antti Aarne-Stith Thompson, The Types of the Folktale.
- bk.** : Bakınız.
- C.** : Cilt.
- DLT** : Divanü Lügati't-Türk
- S.** : Sayı.
- s.** : Sayfa.
- TDAV** : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
- TDAY** : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.
- TM** : Türkiyat Mecmuası.
- TTV** : Typen Türkischer Volksmärchen.
- UOKD** : Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı.

1. GİRİŞ

1.1.Problem

Sözlü kültür ürünleri, siyasi, sosyal, ekonomik ve iktisadi şartlara bağlı olarak değişim ve dönüşüm geçirmeye açık bir niteliğe sahiptirler. Tarihi sürece baktığımızda da bu hususu açık bir şekilde görebilmekteyiz. Türk edebiyatında, destandan halk hikayesine geçiş süreci bu bağlamda verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesidir. Ancak günümüzde toplumlarını etkisi altına alan popüler kültür, sözlü kültür ürünlerini, özünü muhafaza eden bir değişime tabi tutmaktan çok, yok etmektedir.

Bu çalışma popüler kültürün sözlü kültür ürünlerini yok etmeye başladığı bir dönemde, Giresun Çepnilerine ait sözlü kültür ürünlerinin unutulup, yok oluşunu kendine ana problem edinmiştir. Günümüzde popüler kültürün etkisiyle geleneksel kültürün bir kenara itilmesi ve sözlü kültür ürünlerinin ağızdan ağza yayılma (anonimlik) niteliğini kaybederek yok olması problemleri Giresun Çepnilerinde de yaşanmaktadır. Ana konusu Giresun Çepni Folkloru olan bu çalışma, yukarıda da ifade edilen hususların tesiriyle yok olmaya başlayan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin yok oluşunu kendine problem edinerek ve bu ürünleri unutulmadan tespit edip bilim aleminin hizmetine sunmaya çalışmıştır.

Çalışmanın Giresun Çepnileri özelinde yapılıyor olması bu yörede bahsi geçen Oğuz boyuna ait geniş kapsamlı bir araştırma yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bölgede yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu dil ve tarih alanındadır. Halk edebiyatı ve halkbilimi bağlamında yapılan araştırmalar ise yok denecek kadar azdır.

İşte bu hususlar bağlamında çalışma alanı Giresun, çalışılacak grup Çepniler, çalışılacak konu ise halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri olarak belirlenmiştir. Alan ve grupla ilgili problemimiz daha önce bu hususlarda geniş

kapsamlı çalışmalar yapılmamış olmasıdır. Konuyla ilgili en temel problemimiz ise sözlü kültür ürünlerinin kayboluşudur.

1.2.Amaç

Giresun Çepni Folkloru başlıklı bu çalışmanın başlıca üç amacı vardır. Bunlardan ilki tarihi kaynaklarda Giresun'a yoğun bir şekilde yerleştiği söylenen Çepnilerin günümüzdeki yerleşim alanlarını tespit etmektir. Bu bağlamda 1515 (Hicri 921) tarihli Tahrir Defterinden hareket edilmiş, bu defterde kayıtlı olan yer adları sahadan temin edilen bilgilerle desteklenerek Giresun Çepnilerinin günümüzdeki yerleşim alanları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Giresun ilinin idari yapısı 1515 (Hicri 921) yılına ait Tahrir defterinde "nahiye" esasına göre düzenlenmiştir. Trabzon Sancağı'nın batı sınırı Giresun'a kadar uzanmaktadır. Bu geniş bölge Çepni Vilayeti ile Yağlı Dere, Bayram Oğlu, Üreğir (Yüreğir), Kara Burun, Alanhas, Elki Yomlu Hası ve Kürtün adlı nahiyelere ayrılmıştır (Sümer: 1992; 61). Faruk Sümer **Çepniler Anadolu'nun Türkleşmesinde Önemli Rol Oynayan Bir Oğuz Boyu** başlıklı eserinde Çepni vilayeti ve bu vilayete bağlı yedi nahiyeye ait köylerin listesini de vermiştir. Bu listede Çepni vilayetinde elli dokuz, Yağlı Dere nahiyesinde yirmi dokuz, Karaburun nahiyesinde bir, Elki Yomlu Hasında on, Alanhas nahiyesinde sekiz, Kürtün nahiyesinde on iki, Bayram Oğlu nahiyesinde on bir, Üreğir nahiyesinde on üç olmak üzere toplam yüz kırk üç yerleşim yeri belirtilmektedir.

Biz 1515 tarihli Tahrir defterine bağlı olarak hazırlanan bu listeyi kaynak kişilerden aldığımız bilgilerle destekleyerek günümüzdeki idari taksimata göre tasnif etmeye çalıştık. Bu tasnif çalışmasına göre günümüzde Giresun yöresinde Çepnilere ait 134 köy, 3 belde ve 16 mahalle bulunmaktadır. Bu çalışma sonucu ortaya çıkan ve Çepnilere ait yerleşim birimlerini gösteren liste, Giresun Çepnileri başlıklı bölümde ayrıca sunulacaktır.

Çalışmamızın ikinci amacı bölgedeki Çepnilerin inanç boyutunda tespitlerde bulunabilmektedir. Günümüzde özellikle Anadolu'nun Batısında yaşayan Çepnilerin Alevi-Bektaşî geleneğine mensup oldukları görülmektedir. Karadeniz Bölgesi'ndeki Çepnilerin ise geçmişte Alevi oldukları bazı kaynak kişilerimiz tarafından ifade edilmektedir. Biz bu bağlamda Giresun Çepnilerinin günümüzde hangi inanış yapısına sahip olduklarını belirlemeyi de kendimize amaç edindik. Yaptığımız çalışmalar sonucu bölgede yaşayan Çepnilerin büyük çoğunluğun Sünni inanış yapısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Yalnız bazı lokal bölgelerde Alevi-Bektaşî geleneğini devam ettiren köyler de mevcuttur. Şu an Giresun ilinde Alevi-Bektaşî geleneğine mensup Çepni yerleşim birimleri 3 köy ve 2 mahalle olarak karşımıza çıkmaktadır.¹

Çalışmamızın üçüncü amacı ise Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerini tespit etmektir. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan popüler kültür, halk kültürü ürünlerinin unutulması ve yok olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda ürünlerin kaybolmadan tespit edilmesi gerekmektedir.

Giresun Çepnileri üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda, bu grubu halk edebiyatı ve halkbilimi bağlamında geniş kapsamlı inceleyen bir çalışma yoktur. Biz bu çalışmamızda, Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri üzerine yapılmış geniş kapsamlı çalışmalar olmayışı ve popüler kültürün etkisiyle ilerleyen yıllarda sözlü kültür ürünlerinin tespit edilmeden yok olacağı varsayımından hareketle, Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerini tespit edip bilim âleminin hizmetine sunmayı ana amaç edindik.

1.3.Önem

Sözlü kültür ürünleri günümüz toplumunu etkisi altına alan popüler kültürün tesiriyle yok olmaya yüz tutmuştur. Bu çalışma geçmişte halk

¹ Bu yerleşim birimleriyle ilgili ayrıntılı bilgi Giresun Çepnileri başlıklı bölümde verilecektir.

edebiyatı ve halk bilimi ürünleri üzerine geniş kapsamlı çalışmalar yapılmamış olan Giresun Çepnilerinin bahsi geçen ürünlerini tespit etmeye çalışması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca bu araştırma Giresun Çepnilerinin inanç yapıları ve günümüzdeki yerleşim alanları hakkında tespitlerde bulunmaya çalışması bakımından da önem arz etmektedir.

1.4.Varsayımlar

Sözlü kültür ürünleri, teknolojik gelişmelere dayalı olarak karşımıza çıkan popüler kültürün tesiriyle yok olmaya yüz tutacaktır. Sözlü kültür ürünlerinin yanı sıra gelenek ve göreneklerde de bu husus karşımıza çıkabilir. Ayrıca Oğuz'un 24 boyundan biri olan Çepnilerin kökenlerini de unutabilecekleri ihtimal dâhilindedir.

Derleme yaptığımız Çepni köylerinde gençlerin büyük çoğunluğunun sözlü kültür ürünlerini bilmeyişleri, gelenek-göreneklere yabancılaşmış görünümleri ve geçmişlerinden habersiz oluşları çalışmanın varsayımlarını meşrulaştırır niteliktedir.

1.5. Sınırlılıklar

Giresun Çepni Folkloru başlıklı bu çalışmada, Türkiye'nin muhtelif bölgelerinde karşımıza çıkan ve Oğuz'un 24 boyundan biri olan Çepnilerin Giresun ilinde yaşayanları incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışma alanı Giresun, çalışılacak grup Çepniler, konu ise Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri olarak sınırlandırılmıştır. Bölgede sayı bakımından 100'ü aşan Çepni yerleşim birimlerinden geleneğin yoğun olarak devam ettiği bölgeler seçilmeye çalışılarak, bu bağlamda Giresun ilinde 48

Çepni yerleşimine gidilmiştir. Bu sayede derleme yapılacak yerleşim birimleri bazında da sınırlama yapılmıştır.

Çalışmamızın ana konusu Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri olmakla beraber giriş kısmında Çepnilerin tarihinden ve Giresun Çepnilerinin bu tarih içindeki yerinden de bahsedilmeye çalışılmıştır.

Bu konunun seçilmesinde yörede geçmişte geniş kapsamlı çalışmalar yapılmamış olması ve sözlü kültür ürünlerinin yok olmadan tespit edilmesinin gerekliliği belirleyici rol oynamıştır.

2. İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1 Halk Bilimi (Folklor)

Folklor, ortak bir müşterekte (din, dil, milliyet vb.) buluşan insan topluluklarının, ortaya koyduğu edebi ürünleri, maddi kültür unsurlarını, inanış ve uygulamaları inceleyen bilimsel bir disiplindir. Folklorun inceleme alanı insan olduğuna göre folklor malzemelerinin ortaya çıkışı insanoğlunun ortaya çıktığı tarihe kadar götürülebilir. Buradan hareketle folklor malzemelerinin ortaya çıkışıyla bu malzemelerin incelenmesi arasındaki sürecin oldukça uzun olduğu ileri sürülebilir.

Folklor terimi ve disiplini ilk kez Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Avrupa folklor çalışmalarını doğuran şartların temeline, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u alarak "Orta Çağ"ı kapatması konulabilir. Avrupa bilim tarihinin "skolastik" dediği ve bütün olumsuz sıfatları yüklediği bu çağdan çıkışın ilk adımı, İstanbul'un Türklerin eline geçmesiyle biçim değiştiren Doğu ticaret yolunun denizde aranmasıyla atılmıştır. Avrupa ana karasından okyanusa açılarak önce kara derili Afrika, sonra da kızıl derili Amerika yerlileri ile karşılaşan Avrupalı gezginler, maceraperestler, tüccarlar, misyonerler, bilim adamları ve savaşçılar, önce bu "ilkel" varlıkları tanımaya çalıştılar, sonra da onların aynasında "ilkel" dönemlerini görmeyi denediler (Oğuz 2008: 1).

Başlangıçta bu şuurla başlayan folklor araştırmaları ilerleyen tarihsel süreçte milliyetçilik cereyanları paralelinde gelişme göstermiştir. Bu aşamadan sonra folklor ürünlerine bir milletin varlığının teminatı gözüyle yaklaşılmış ve bu ürünlerin tespitine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Halk bilimi çalışmalarının yaygın olarak kabul edilen iki başlangıç tarihi² vardır. Birincisi, Almanya’da Grimm kardeşlerin, 1812 yılında “Ev Halkına ve Çocuklara Masallar” adlı sözlü gelenekten derleyerek oluşturdukları masal kitaplarını yayınlamaları; ikincisi ise, bilim dalının adı olarak uluslar arası bir kullanıma erişmiş olan, folklor “Folk-Lore” teriminin 1846 yılında İngiliz William John Thoms tarafından icat edilip, *Atheneum* adlı dergiye Ambrose Merton müstear adıyla gönderilerek yayınlanmasıdır (Çobanoğlu 2002: 21).

William John Thoms, bu yazısında halk kültürü ürünlerinin derlenmesini istemekte ve o güne kadar *popular antiquities* denen bu ürünlere “*folklore*” denmesini teklif etmektedir(Tan 2003: 27).

Bizde Folklor çalışmaları Avrupa’dan yaklaşık yüz yıl sonra başlamıştır. Folklor çalışmalarına eğilimi sağlayan faktörlerden biri Avrupalı Oryantalistlerin Türk tarihi ve kültürü üzerine yaptığı öncü çalışmalar diğeri Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ortaya çıkan Türkçülük cereyanıdır.

Türkiye’de folklorun değerini, önemini ve çağdaş Türk kültürüne kaynak olarak oynayabileceği rolü bütünüyle ilk kavrayan, Türkçülük akımının yayılmasında folklor değerlerimizden yararlanan Ziya Gökalp olmuştur. Ziya Gökalp’in *Halka Doğru* dergisinde 23 Temmuz 1913’te yayımlanan “*Halk Medeniyeti I – Başlangıç*” başlıklı makalesi Türkiye’de folkloru bir bilim olarak tanıtan ilk yazıdır. Gökalp, bu yazısında folklor terimine karşılık “halkiyât” kelimesini kullanmıştır. Gökalp’tan yedi ay kadar sonra Köprülüzâde Mehmed Fuat (Köprülü) *İkdam* gazetesinde “Yeni Bir İlim: Halkiyât-Folk-Lore” başlıklı bir yazı yayımlayarak (6 Şubat 1914) folklor terimini halkiyatla birlikte ilk kez kullanmıştır (Tan 2003: 36).

Anadolu sahasında ilk derleme faaliyetleri Macar Türkolog İ. Kunoş tarafından 19. yy’da yapılmıştır. Ziya Gökalp, M. Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı folklorla ilgili olarak yazdıkları makalelerde, bizde folklor araştırmalarının çok geç başladığından ve folklor ürünlerinin zaman kaybedilmeden derlenmesinin gerekliliğinden bahsetmektedirler.

² Dünyada ve Türkiye’de halk bilimi araştırmalarının tarihi için bk. (Sakaoğlu,1988), (Tan 2003), (Çobanoğlu 2002), (Ülkütaşır 1973), (Oğuz 2008), (Alangu 1983), (Ekici 2004), (Eker, Oğuz, Özdemir 2003), (Ay 1999), (Örnek 1977), (Boratav 1982a, 1982b, 1984, 2000a)

I. Kunoş hariç tutulursa Anadolu sahasında ilk derleme faaliyetleri 20. yy'da başlamıştır. Anadolu Halk Bilgisi Derneği, Türk Ocağı, Halkevi gibi kuruluşlar vasıtasıyla Anadolu'ya derleme gezileri düzenlenmiştir. Devam eden süreçte Pertev Naili Boratav öğrencileriyle birlikte Anadolu'nun muhtelif bölgelerine derleme gezileri düzenlemiştir. Boratav'ın Fransa'ya gidişinden sonraki süreçte halkbilimi çalışmalarını biraz sekteye uğramışsa da Mehmet Kaplan'ın 1970 yılında Atatürk Üniversitesi'nde halk edebiyatı alanında yetiştirdiği doktora öğrencileriyle birlikte tekrar canlanmıştır. 1970'den günümüze gelen süreçte ise epeyce bir gelişme kaydetmiştir.³

Halkbilimi (Folklor) başlıklı bu bölümde Avrupa'da ve bizde konuyla ilgili olarak yapılan ilk çalışmalardan bahsetmeyi uygun gördük. Şüphesiz halkbilimi (folklor) alanında yapılan çalışmaların sayısı daha da arttırılabilir. Ancak çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da konu ile ilgili yapılan çalışmalardan bahsedeceğimizden dolayı burada kaynakların hepsini sıralamanın çok fazla yarar sağlamayacağını düşünüyoruz.

Halkbilimi konusunda yazılan kaynakların büyük çoğunluğu halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerinin derlenip bilimsel metodlara göre incelenmesinin gerekliliğinden söz etmektedirler. Bizim hazırladığımız bu çalışmanın kuramsal çerçevesi de bahsi geçen gereklilik etrafında halkbilimi (folklor) olarak belirlenmiştir.

³ Bu süreçle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Ekici 2004), (Oğuz 2008).

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. epniler Üzerine Yapılan Araştırmalar

epniler, Faruk Sümer'in de belirttiği üzere Anadolu'nun bir Türk yurdu haline gelmesinde en önemli rolü oynayan Oğuz boylarından biri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu Oğuz boyu hakkında yapılan çalışmaların geneline baktığımızda birebir Çepnileri konu edinen çalışmalar sayıca az görünmektedir. Yalnız Oğuzlardan bahseden kaynakların hemen hepsinde Çepnilere ait bilgiler görebilmekteyiz. Konu üzerinde yapılan çalışmalar bilimsel disiplinler bağlamında değerlendirildiğinde en yoğun çalışmaların tarih alanında yapıldığı görölmektedir. Biz çalışmamızın bu kısmında Çepniler üzerine yapılan araştırmaları tarih, inanç, dil, halk edebiyatı ve halk bilimi başlıkları altında tasnif ederek sunmaya çalışacağız. Bu bölümde zikredilen kaynaklar çalışmamızın ana yapısının oluşmasında da belirleyici rol oynamışlardır.

2.2.1.1 epni Tarihi Hakkında Yapılan alışmalar

2.2.1.1.1. Kitaplar

1877 yılında **Trabzon Tarihi** adlı ilk Türkçe şehir kitabını yayınlayan Şakir Şevket⁴, eserinde Çepniler'in önce Türkeli'nden (Türkistan) İran'a,

⁴ Şakir Şevket, Yemenici Durmuş oğlu Mehmed'in oğlu olup 1263 (1847) yılında Trabzon'da doğmuştur. İlk öğrenim tahsilinden sonra üvey babasının yardımıyla Soğan Pazarı'nda atar dükkanı açtı. Hacı Fehim Efendi'den Arapça ve Farsça öğrendi. Bir süre sonra dükkanı terk ederek Vilayet İdare Meclisi Kalemî'ne devam etti. Meclis başkatibi şair Ziver Efendi'nin delaletiyle ikinci kitabetine tayin edildi. Meşguliyetinin çokluğundan gözlerinin rahatsız olması üzerine kitabetten istifa etti. İstanbul'a gitti. Gazetelerde yazarlığın yanı sıra Zabtiye Nezareti Mektubi Kalemî'ne de devam etti. 1292 (1875) yılında ikinci defa Trabzon Valiliğine tayin olunan Ahmet Rasim (Paşa), yeteneğini takdir ederek yanında Trabzon'a götürdü. Vilayet gazetesi başyazarlığı ile Mektubi kalemî mümeyyizliğine tayin etti.

buradan da Anadolu'ya göç ettiklerini, 100.000 kişi olan bu Çepni boyunun büyük çoğunluğunun Giresun, Tirebolu, Görele ve Büyükliman'a yerleştiğini, bir kısmının batıya hareket ettiğini kaydeder. Şakir Şevket'in bahsi geçen bu eseri İsmail Hacifettahoğlu tarafından hazırlanarak 2001 yılında tekrar basılmıştır (Şevket 2001: 138-140)

Hüseyin Avni Alpaslan⁵ 1339 (1921) yılında hazırladığı **Trabzon İli Laz mı? Türk mü?** adlı eserinde Çepnilerin Karadeniz Bölgesine yerleşimlerinden, kitabın basıldığı tarihte bölgedeki durumlarından ve otçu göçü geleneği içindeki yerlerinden bahsetmiştir. Yazarın bahsi geçen eserinin yeni harflerle ilk baskısı 1999, ikinci baskısı 2003 yılında olmak üzere İsmail Hacifettahoğlu tarafından hazırlanarak yayınlanmıştır (Alpaslan 2003: 124-158).

Besim Atalay, ilk baskısını 1924'te yaptığı **Bektaşilik ve Edebiyatı** isimli eserinde Divanü Lügat'it Türk'ten hareketle Çepnilerin Oğuzların yirmi dört boyundan biri olduklarından ve bunların yaşam tarzları ile inançlarından bahsetmeye çalışmıştır (Atalay 1991: 31-39).

1925 tarihinde İsmail Hakkı'nın yayımlanmış olduğu **Karesi Vilayeti Tarihçesi** adlı eserde Balıkesir bölgesinde bulunan Çepni aşireti hakkında önemli bilgiler yer almaktadır (Uzunçarşılı 2000: 69).

İsmail Hakkı Akay'ın **Çepniler Balıkesir'de** adıyla 1935 yılında Balıkesir Halkevi'nin yayımlanmış olduğu çalışmasında Çepnilerin kökeni, Balıkesir Çepnilerinin bölgeye iskânı ve bu grubun çeşitli özelliklerinden bahsetmektedir (Akay 1935).

Şakir Şevket 1295 (1878) yılında Trabzon'da öldü. Cenazesi Kavak meydanında Mir Mehmed türbesi ve Kadiri tekkesi yakınındaki mezarlığa gömüldü. Öldüğünde oğlu yedi yaşında olduğu için babasının şiiirlerini muhafaza edemedi ve büyük çoğunluğu kayboldu. Şakir Şevket Trabzon Tarihi ve Şevketname-i Osmani adlı iki eser bırakmış olup, Trabzon Tarihi 17 Şaban 1294 (1877)'de İstanbul İmran Matbaası'nda basılmıştır. Şevketname-i Osmani 80 beyitten ibaret manzum bir tarihi kasidedir. Bu kaside de Trabzon Tarihi'nin 280-293. sayfaları arasında yayınlanmıştır (İnal 1970: 1730).

⁵ 42. alay komutanı olarak katıldığı İstiklal Harbi'nde şehit düşen Binbaşı Hüseyin Avni Bey, 1876 yılında Tirebolu'nun Cıntaş Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası Öksüzoğulları'ndan Alağidereli (günümüzde Güce ilçesine bağlı Güragaç köyü) Emin Efendi, anası Yanıkömeroğulları'ndan Mehmet Kaptan'ın kızı Kadın Hanımdır. Hüseyin Avni çocukluk yıllarını Tirebolu'da ve daha sonra yerleştikleri Kurugeriş köyünde geçirmiştir.

İlk öğrenimini Tirebolu'da tamamladıktan sonra 1893 yılında Trabzon İdadisi'ne başlar. 1989 yılında ise bu okuldan mezun olarak Mekteb-i Harbiye'ye devam eder. Harbiye Mektebi'nden mezun olduktan sonra askerlik mesleğine başlar. Çeşitli cephelerde savaşır. Sakarya cephesinde 28 Ağustos günü yaralanan Hüseyin Avni Bey, 30 Ağustos 1921 Salı günü şehit olur. Şehit olduğunda rütbesi binbaşydır (Hacifettahoğlu 2003: 15-68).

1938 yılında Kamil Su tarafından yazılan **Balıkesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler** adlı eserde Çepnilerin Balıkesir’de görülmesiyle ilgili bir mahkeme tutanağı yayınlamıştır (Su 1938: 103-105).

1404 yılında Semerkand’a giden İspanyol elçisi Claviyo, **Timur devrinde Kadis’ten Semerkand’a Seyahat** adlı eserinde Ordu ve Giresun’a da uğrayarak bu havalinin “Erzamir” (Hacıemir) adında bir Türk beyinin elinde olduğunu ve bunun kumandası altında 10000 kişiden oluşan bir süvari ordusu bulunduğunu yazmaktadır (Claviyo 1939: 76-77). Elçi bu bölgenin dışında Trabzon dağlarında ve Erzincan’ın kuzeyindeki bir kalede Çepnilerin bulunduğunu da yazmaktadır. Claviyo’nun bahsi geçen bu seyahatnamesi 1939 yılında Ömer Rıza Doğrul tarafından hazırlanarak yayımlanmıştır (Claviyo 1939: 85-87).

Kazım Dilcimen tarafından 1940 yılında yayınlanan **Canik Beyleri** adlı eserde XIII. yüzyılın ortalarından itibaren Bizans İmparatorluğu ile ilişkileri zayıf olan Trabzon Rum Devletinin, Sinop’un kaybedilmesinden sonra batısındaki dağlık bölgedeki Türkmen ilerlemesini durduramayacağından ve Çepnilerin bu yayılda etkili olduklarından bahsetmektedir (Dilcimen 1940: 18).

Osman Bayatlı, Bergama’da yaşayan Çepnileri konu edindiği ve 1944 yılında yayımladığı **Dört Çepni Köyü** başlıklı kitabında Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, Yalnızev köylerinin monografisini ve köylerde yaptığı derleme kayıtlarını sunmuştur. Eser 1989 yılında Bergama Kültür ve Sanat Vakfı tarafından yeniden basılmıştır (Bayatlı 1989).

M. Fuad Köprülü, 1984 yılında yayımladığı **Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu** isimli eserinde Selçuklu döneminde Oğuz boylarının Anadolu’ya iskânından bahsederken Çepnileri de anmaktadır (Köprülü 1984: 41).

Bahaeddin Yediyıldız, 1985 yılında yayımladığı **Ordu Kazası Sosyal Tarihi** başlıklı eserinde Çepni boyunun Ordu yöresinin Türkleşmesindeki öneminden bahseder (Yediyıldız 1985).

Cengiz Orhonlu da 1987 yılında yayımladığı **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı** adlı eserinde Çepnilerin Rakka’ya iskânı hakkında bilgi vermektedir (Orhonlu 1987: 106-107).

Ahmet Refik, 1989 yılında yayımladığı **Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)** adlı eserinde, Trabzon Çepnileri hakkında tarihi kayıtlar vermektedir (Refik 1989: 188).

Peter Alford Andrews'in 1989 yılında yayımladığı **Ethnic Groups in the Republic of Turkey** adlı eserinde Türkiye genelindeki Çepni yerleşim bölgelerinin de adları bulunmaktadır. Yazar Türkiye genelinde en fazla Çepni köyünün Balıkesir'de bulunduğunu belirtmektedir (Andrews 1989 283-286). Ancak bu hususta araştırmacıların geneli en fazla Çepni nüfusunun Doğu Karadeniz'de bulunduğu noktasında fikir birliğindedir.

Yusuf Halaçoğlu 1991 yılında yayımladığı **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi** başlıklı çalışmasında Çepnilerin iskânıyla ilgili bilgiler de verilmektedir (Halaçoğlu 1991).

Türkiye'de Oğuzlar ve Çepniler konusunda en kapsamlı çalışmaları Faruk Sümer yapmıştır. Sümer, 1992 yılında yayımladığı **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları** adlı eserinde Oğuzun 24 boyundan biri olan Çepnilerin yerleşim alanlarını, Oğuz boy teşkilatı içindeki yerlerini açıklar (Sümer 1999b).

Sümer, 1992 yılında tam anlamıyla Çepni boyunu konu edinen **Çepniler Anadolu'nun Türk Yerleşmesinde Önemli Rol Oynayan Bir Oğuz Boyu** adlı eserini yayımlamıştır. Altı bölümden ibaret olan çalışmada Çepnilerin kökenleri, Anadolu'ya gelişleri, Anadolu'daki yerleşim yerleri ve eserin yazıldığı dönemdeki durumları hakkında bilgiler verilmiştir (Sümer 1992b).

Faruk Sümer 1992 yılında yayımladığı **Tirebolu Tarihi** adlı bir diğer çalışmasında da Karadeniz Bölgesi Çepnileri hakkında genel bilgi verdikten sonra Tirebolu özelinde bahsi geçen ilçenin Çepnilerle bağlantısını incelemeye çalışmıştır (Sümer 1992c).

Bahaeddin Yediyıldız ve Ünal Üstün'ün 1992 yılında birlikte hazırladıkları, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-I** başlıklı eserde, 1455 yılında kaleme alınan tahrir defterlerine göre Ordu ili ve yöresinde iki Çepni,

bir Çepniköy bir de Çepnilü ismiyle yer adları bulunduğu ifade edilmektedir. Eserde bu köylerle ilgili bilgiler:

- a. Çepni: Tabi-i Gököy, Habsamana'da (bugünkü Gököy ilçesi) karye (8 vergi nüfuslu). 1455 tarihli tahrir defterine göre burada yaşayan iki insanın isminin Bayram Veled-i Mehmed Çepni ve Yusuf Veled-i Ahmet Çepni olması dikkat çekicidir.
- b. Çepni: Satılmış-ı Bayram'da (bugünkü Perşembe ilçesi) karye (3 vergi nüfuslu).
- c. Çepniköy: Bölük-i Geriş-i Alibeğce'ye (bugünkü Kabadüz ilçesi) bağlı Çepnilü'de.
- d. Çepnilü: Bölük-i Geriş-i Alibeğce'de (bugünkü Kabadüz ilçesi) karye (15 vergi nüfuslu) şeklinde sunulmaktadır (Yediyıldız-Üstün 1992: 619).

Türk mitolojisi alanında önemli bir isim olarak karşımıza çıkan Bahaeddin Ögel **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)** I adlı çalışmasında Çepni kelimesinin etimolojisi noktasında araştırmacıların farklı görüşler belirttiklerini ve bu kelimenin etimolojisinin tam olarak yapılamadığından bahsetmektedir (Ögel 1993: 344-345).

İbn Bibi, 1996 yılında M. Öztürk tarafından hazırlanarak yayımlanan **Ei Evamirü'l-Ala'ie fi'l-Umuri'l Ala'ie** adlı eserinde Çepnilerin Sinop'ta Trabzon Rum İmparatoruyla yaptıkları savaştan bahsetmektedir (İbn Bibi 1996: 238).

Tufan Gündüz 1997 yılında yayımladığı **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri –Bozulus Türkmenleri 1540-1640-** adlı kitabında Çepnilere de bir başlık açarak onlardan da bahsetmiştir. Eserin yeni baskısı 2007 yılında Yeditepe Yayınlarından çıkmıştır. (Gündüz 2007:126-127)

Aydın Ayhan, 1997 yılında Ankara'da yayımlamış olduğu **Balıkesir ve Çevresinde İskân Hareketleri** başlıklı çalışmasında Çepnilerin iskânından da söz eder. Yazar bahsi geçen bu eserini yapmış olduğu eklemelerle birlikte 1999 yılında **Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacırlar** adıyla yayımlamıştır (Ayhan 1997), (Ayhan 1999).

Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türlerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)** adlı çalışmasında Çepnilerin Akkoyunluların halefleri sayılan Safevilerin hizmetinde de görüldüklerinden ve bunların Safevilerin hizmetinde bulunan boylar arasında sayı yönünden ikinci derecede olduğundan bahsetmektedir (Sümer 1999: 50).

Tacettin Akkuş'un, 1840 yılına ait Karasi Sancağı nüfus sayımları ve temettüat defterleri üzerinde çalışarak 2001 yılında hazırladığı **Tanzimat Başlarında Balıkesir Kazası (Demografik Durum)** adlı çalışmasında, eserin konu edindiği dönemde Çepni aşiretine ait yerleşim birimleriyle alakalı tarihi kayıtları sunmaktadır (Akkuş 2001).

M. Hanefi Bostan, 2002 yılında yayımladığı **XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat** başlıklı çalışmasında Trabzon Sancağı'na bağlı Çepni Vilayetini de değerlendirerek eserin muhtelif yerlerinde bölgede bulunan Çepnilerden bahsetmiştir (Bostan 2002).

Ayhan Yüksel 2002 yılında yayımladığı **Giresun Tarihi Yazıları** başlıklı çalışmasında bölgedeki yer adlarının değiştirilmesi ve bazı köylere verilen yeni yer adlarından bahsederken Espiye Çepniköy'ün geçmişten günümüze aynı adı taşıdığını belirtmektedir (Yüksel 2002: 32)

İbrahim Tellioğlu 2004 yılında yayınladığı **Osman Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler** adlı eserinde Moğol İstilasına Kadar Bölgede Türk Varlığı başlıklı II. Bölümün, Çepnilerin Ortaya Çıkışı alt başlığında ilk olarak 1277 yılında Sinop'ta görülen Çepnilerin Karadeniz Bölgesindeki faaliyetlerinden bahsetmektedir. Yine aynı eserde Osmanlı Hakimiyetinin Kuruluşu Devrinde Doğu Karadeniz Bölgesinde Türkler başlıklı 3. Bölümün, Hacı Emiroğulları alt başlığında Çepni beyleri tarafından kurulmuş olan bu beylik hakkında bilgiler verilmektedir. Tellioğlu'nun bahsi geçen bu eserin ikinci baskısı 2007 yılında yapılmıştır (Tellioğlu 2007: 123-132, 164-171).

Necati Demir, 2007 yılında **Hacı Emiroğulları Beyliği** başlıklı bir kitap hazırlamıştır. Hacıemiroğulları Beyliği Ordu yöresindeki Çepni beyleri tarafından kurulmuştur. Yazar bu çalışmasında beyliğin bölgedeki faaliyetlerini ve yıkılışını tarihsel süreç bağlamında sunmuştur. Kitapta

beyliğin ilk merkezinin Ordu Mesudiye'ye bağlı Kale Köyü olduğundan ve bu merkezin daha sonra Eski Pazar'a taşındığından söz edilmektedir. Yazar, bölgenin Türkleşmesinde önemli katkıları olan bu beyliğin 1301 yılında kurulup 1427 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlanarak tarih sahnesinden çekildiğini ifade etmektedir (Demir 2007)

Mevlüt Kaya, 2007 yılında yayımladığı **Bir Çepni Köyü Tarihi Ve Kültürü** başlıklı çalışmasında Çepniler hakkında genel bilgiler verdikten sonra Giresun Espiye ilçesinin Çepniköy'ünden derlemiş olduğu halkbilim malzemesini ve yerel kelimeleri sunmuştur (Kaya 2007).

Necati Demir, 2008 yılında yayımlamış olduğu **Elik Keçi Efsanesi ve Beşikdüzü** başlıklı çalışmasında bölgedeki Çepni varlığından tarihsel süreci göz önünde bulundurarak kronolojik bir sırayla sunmaktadır. (Demir 2008: 26-116)

Ayhan Yüksel 2009 yılında yayımladığı **Doğu Karadeniz Yazıları** başlıklı çalışmasında Çepnilerin bölgeye gelişlerinden, Çepni beyleri tarafından kurulan Hacı Emiroğulları Beyliği'nden ve bölgedeki Çepni varlığından bahsetmektedir (Yüksel 2009: 61-63).

Feridun Emecen tarafından 2010 yılında yayımlanan **Doğu Karadenizde Bir Vadi Boyu Yerleşmesi Ağasar Vadisi: Şalpazarı-Beşikdüzü** başlıklı çalışmasında Çepnilerin Ağasar vadisine iskânı üzerinde değerlendirmeler yapmıştır (Emecen 2010)

2.2.1.1.2. Makaleler ve Tebliğler

Çepnilerden makale şeklinden bahseden ilk eser M. Fuad Köprülü'nün 1925 yılında **Türkiyat Mecmuası**'nda yayımlamış olduğu "Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar" başlıklı çalışmasıdır. Köprülü, bu çalışmasında çeşitli Oğuz boylarından bahsederken bunlar içinde Çepnilere de değinir (Köprülü 1925: 185-211).

Kâmil Su, Balıkesir Halkevinin çıkardığı **Kaynak Dergisi**'nde 1937 yılında "Balıkesir Civarında Aşiretler" başlıklı bir yazı yazmıştır. Kamil Su bu yazısında Çepnilerden de bahsetmektedir (Su 1937: 233-234).

Faruk Sümer "**Anadolu'da Moğollar**" başlıklı makalesinde, Moğolların baskısı sebebiyle Çepnilerin Karadeniz sahillerine indiklerinden ve ilerleyen süreçte Sinop'ta görüldüklerinden bahsetmektedir(Sümer 1970: 1-14).

Feridun Emecen, "**Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri**" başlıklı bildirisinde Giresun yöresinde Çepnilerin ilk görünüşünden ve bölgedeki Çepni varlığından bahsetmektedir (Emecen 1997: 19-24).

Bilgehan Atsız Gökdağ, "**M.Ö. 2000'li Yıllardan Günümüze Türk Varlığı**" başlıklı bildirisinde Giresun'a ilk yerleşen kavimlerin Türklükle olan bağlantısını değerlendirdikten sonra Çepnilerin bölgedeki faaliyetlerinden de bahseder (Gökdağ 1997: 25-49)

Kenan İnan, "**Giresun ve Havalisinde Türkmenler**" başlıklı bildirisinde Karadeniz bölgesindeki Çepnilerin Sinop'a gelişleri, Trabzon Rumlarını yenilgiye uğratmaları ve Giresun'da görülmeleriyle ilgili bilgi vermektedir (İnan 1997: 59-73).

Hanefi Bostan, "**Giresun Kazasının İdari Taksimatı ve Nüfusu**" başlıklı tebliğinde 1515 tarihli Trabzon Tahrir Defterinde Vilayet-i Çepni olarak kayıtlı olan Giresun'un idari yapısından ve nüfusundan bahsetmektedir. Bostan bu çalışmasında bölgenin yoğun bir Çepni nüfusuna sahip olduğunu da zikretmektedir (Bostan 1997: 120-125).

Ali Çelik, "**Çepnilerin Anadolu'nun Türkleştirilmesindeki Yeri ve Önemi**" isimli makalesinde Çepnilerin adını, menşeiini, Anadolu'ya yerleşmelerini ve Doğu Karadeniz'in Türkleştirmesine katkılarını değerlendirmiştir (Çelik 2002: 312-323).

"**XV-XVI. Yüzyılda Trabzon Sancağı'nda Sosyal Ve İktisadi Hayat**" başlıklı çalışmasında, Çepniler hakkında da bilgi veren M. Hanefi Bostan, konuyu ayrıca makale boyutuyla da değerlendirmiştir. Bostan "**Anadolu'da Çepni İskânı**" başlıklı makalesinde Çepnilerin tarihini kısaca değerlendirmiş, ardından Karadeniz Bölgesi Çepnileri ve Karadeniz Bölgesi Dışındaki Çepniler şeklinde iki başlık altında Çepniler hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca

çalışmanın son kısmında Çepnilerin inancı hakkında da tespitlerde bulunmaya çalışmıştır (Bostan 2002: 299-311).

Faruk Sümer, “**Anadolu’da Oğuz Boylarına Ait Yer Adları**” başlıklı makalesinde Anadolu’da Çepni adını taşıyan yerleşim birimlerini sunmuştur (Sümer 2002: 335-357).

Necati Demir “**Hacıemiroğulları Beyliği**” başlıklı makalesinde Ordu yöresinde Çepni Türkleri tarafından kurulan bu beylik hakkında bilgiler verdikten sonra beyliğin Orta ve Doğu Karadeniz’deki faaliyetlerinden bahseder. Yazar bu çalışmasında günümüzde Ordu yöresinde yaşayan Hacıemiroğulları ailesinin bu beylikle olan ilişkisini de ortaya koymaya çalışır (Demir: 2002: 824-829).

Muhammet Gül “**XIII-XV. Yüzyıllarda Anadolu Türkleri ile Trabzon İmparatorluğu Arasındaki İlişkiler**” başlıklı tebliğinde Çepni boyunun bölgedeki varlığından ve Trabzon İmparatorluğu’na yapılan Türkmen akınlarında etkin rol oynamasından bahsetmektedir (Gül 2003: 427).

İbrahim Tellioğlu “**Doğu Karadeniz Bölgesinin Bir Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında bir Değerlendirme**” başlıklı makalesinde Çepnilerin bölgenin fethindeki faaliyetlerinden detaylı bir şekilde bahseder (Tellioğlu 2007: 654-664).

Çalışmamızın bu kısmında Çepnilerden bahseden tarihi kaynaklar sunulmaya çalışılmıştır. Görüldüğü üzere konuya birebir temas araştırmacılar en önemlisi Faruk Sümer olarak görülmektedir. Bunların dışında Osman Bayatlı, Ali Çelik ve Necati Demir gibi araştırmacılar da ana konu olarak Çepnileri işleyen eserler kaleme almışlardır. Bunların dışındaki çalışmalarda genel olarak Oğuz boylarından bahsedilirken Çepniler de Oğuz boyları içindeki yeri bağlamında sunulmaya çalışılmıştır.

2.2.1.2. Çepnilerin İnançları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de Çepnileri inanış boyutuyla inceleyen özel bir çalışma yoktur. Biz Türkiye’de genel manada Alevilik-Bektaşilik üzerine yapılan çalışmalarda

Çepnilerin inançlarıyla alakalı bilgilere ulaşabilmekteyiz. Bu bölümde sunacağımız kaynakların büyük çoğunluğu da yukarıda ifade etmeye çalıştığımız husus etrafında oluşturulmuştur.

Türkiye sahasında Alevilik-Bektaşilik çalışmaları ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yapılmaya başlanmıştır. İttihat-Terakki Fırkası'nın yönetimi devralmasıyla birlikte Anadolu'yu tanımak fikri etrafında devlet desteğiyle çeşitli çalışmalar yapılır. Bu fikir etrafında Türkiye 'de Alevilik-Bektaşilik üzerine ilk çalışmayı **Baha Sait Bey** ⁶ yapmıştır.

Talat Paşa ve Ziya Gökalp'e göre yeni hükümetin başarılı olabilmesi için Anadolu'nun farklı dini inançlarını, tarikatlarını ve Türkmen aşiretlerini tanıması gereklidir. Bu çalışmaların başlamasında etkili olan iki isim vardır. Bunlar Talat Paşa ve Ziya Gökalp'tir. Onlara göre yeni iktidara gelen hükümetin başarılı olabilmesi için Anadolu'yu tanıması gereklidir. İşte bu nedenle dönemin hükümeti, Kızılbaş ve Bektaşilerin incelemesi için Baha Said Bey'i, Ahileri incelemek üzere de Bursalı Mehmet Tahir ve Hasan Fehmi'yi görevlendirmiştir.

Baha Sait Bey Alevilik-Bektaşilik araştırmaları için birebir bu grupların yaşadığı yerlere gitmiştir. Alan araştırması sonucu elde etmiş olduğu bilgileri içeren makalelerini **Türk Yurdu Dergisi**'nin 22, 23, 24, 25, 26, 27. sayılarında yayımlanmıştır. İlerleyen yıllarda Nejat Birdoğan, bu çalışmaları tek bir kitapta toplayarak yayımlamıştır (Birdoğan 1994)

Baha Sait Bey'in "Türkiye'de Alevi Zümreleri Tekke Aleviliği-Toplumsal Alevilik", "Sofıyan Süreği (Kızılbaş Meydanı)", "Sofıyan Süreği (Kızılbaş Meydanında Düşkünlük)", "Anadolu Alevi Zümreleri (Tahtacı, Çetmi, Hardal Türkmenleri Ya da Yanyatır Sılası)" gibi başlıklar taşıyan araştırmaları ilkler arasında olması sebebiyle son derece önemlidir. Baha Sait, "Anadolu Alevi Zümreleri (Tahtacı, Çetmi, Hardal Türkmenleri Ya da Yanyatır Sılası)" başlıklı

⁶ Baha Sait Bey, 1882 tarihinde Çanakkale'nin Biga ilçesinde doğmuş, Kafkasya kökenli Dağıstanlı bir ailenin çocuğudur. İlk dönem tahsilini bilgili bir zat olan babasının vermiş olduğu bilgilerle ve Biga'daki okullarda almış olduğu eğitimle tamamlamıştır. Yüksek öğrenimini ise, harp okulunda ve harp akademisinde tamamlamış, ancak orduda uzun süre kalamadan emekli olmuştur. Baha Sait, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Türk Ocağı, Milli Kongre ve Karakol Cemiyeti gibi pek çok birimin kurucusu ve yöneticisi olarak görev yapmıştır. Mili mücadele yıllarında halkın desteğini kazanmak amacıyla Anadolu'ya gönderilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise bütün Anadolu'yu dolaşmış, Türk zümrelerinin dillerini, mezheplerini, geleneklerini araştırmaya kendini adanmıştır (Birdoğan, 1994: 10). Baha Sait ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Sait 2000), (Tevetoğlu 1989), (Görkem 2000).

yazısında Karadeniz'deki Çepnilerle Karesi'deki Çepnilerin aynı kökten geldiklerini, bu gurupların Alevi zümreleri arasında yer aldığını belirtmektedir. Tahtacılar üzerinde daha fazla mesai harcayan Baha Sait, yeri geldikçe Çepnilerin de Tahtacılarla aynı inançta olduğunu zikretmekte, Tahtacıların inanç yapılarıyla ilgili bilgilerin Çepnileri de kapsadığını ifade etmektedir (Birdoğan 1994: 79).

Baha Sait Bey'den sonra Çepnilerin inançlarıyla ilgili bilgi veren ikinci kaynak, Besim Atalay'ın 1924 yılında yayımlamış olduğu **Bektaşilik ve Edebiyatı** adlı eserdir. Atalay eserinde Çepnilerin inançları, yaşam tarzları ve buldukları bölgeler hakkında bilgiler vermiştir (Atalay 1991: 31-34).

Konuyla ilgili bir diğer çalışma, Anadolu'nun Dinî Tarih ve Etnografisine Dair Tedkikat Merkezi Neşriyatı tarafından **Bektaşilik Tetkikleri** adıyla 1928 yılında yayımlanmıştır. Haslok'un bu kitapta yer alan makaleleri, **Atina İngiliz Mektebi Senelik Mecmuası**'nın 19, 20 ve 21. sayılarında da yayımlanmıştır. Bu makaleleri, Râgıp Hulûsî Türkçe'ye çevirmiş ve **Bektaşilik Tetkikleri** adı altında neşredilmiştir (Haslok 1928: V-VII).

Haslok, bu eserinde Bektaşi bölgelerine değinirken, Çepniler için değerli sayılan pek çok kavramı da açıklamıştır. Haslok'un eserinde Orta Asya'dan gelme olarak zikrettiği bazı zümreler bulunmaktadır. Bu zümreler, Çepniler ve diğer Alevi Türkmenler olmalıdır. Haslok, Makedonya'dan Anadolu'ya uzanan hat içindeki Bektaşi türbelerini, yerleşim birimlerini ele almıştır (Haslok 1928: 1-3).

Yusuf Ziya Yörükân'ın 1932 yılında yayımlamış olduğu **Müslümanlıktan Sonra Türk Mezhepleri** adlı çalışmasında, Kırşehir Çepnilerinin inançlarından ve Karadeniz bölgesindeki Çepnilerin büyük çoğunluğunun Sünni olduğundan bahsetmektedir (Yörükân 1932: 396). Yazar konuyla ilgili olarak hazırladığı **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar** başlıklı bir diğer eserinde ise Balıkesir, Çanakkale, Adana bölgelerinde görülen Çepnilerin inanç olarak Hacı Bektaş Ocağı'na bağlı olmadıklarını, kendilerine has dedelik kurumlarının olduğunu ifade eder (Yörükân 2002: 139-141).

Konuyla ilgili olarak Orhan Türkdoğan da 2004 yılında yayımladığı **Alevi Bektaşi Kimliği Sosyo-Antropolojik Bir Araştırma** başlıklı eserinde

Muğla, Aydın, İzmir bölgelerindeki Çepniler ve Tahtacılar üzerinde yapmış olduğu alan araştırmaları sonucunda ulaştığı bilgileri sunmuştur (Türkdoğan 2004).

Bu bölümde konuyla ilgili görüş belirten kaynakların sayısı daha da artırılabilir.⁷ Ancak biz bu sayıyı arttırmanın çalışma konumuza çok fazla yarar sağlamayacağı düşüncesiyle Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki Çepnilerin inançları üzerine yapılan çalışmaları bir kenara bırakarak Karadeniz Çepnilerinin inançlarıyla ilgili son dönemde yapılan birkaç çalışmadan bahsetmek istiyoruz.

Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Merkezi'nin yayın organı olan **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, 35. sayısında Güvenç Abdal Ocağı Özel Dosyasını yayınlamıştır. Bu yayında Karadeniz'deki Alevi Çepniler ve bunların Güvenç Abdal Ocağıyla bağlantıları incelenmeye çalışılmıştır. Derginin bahsi geçen sayısında Karadeniz bölgesindeki Çepnilere birebir temas eden, "Karadeniz Çepnileri 1: Taşlıca Köyü" (Yalçın-Uysal 2005), "Karadeniz Çepnileri-2: Eskiköy" (Yalçın-Uysal 2005), "Karadeniz Çepnileri 3: Şalpazarı ve Gürgentepe" (Yalçın-Uysal-Dikeroğlu 2005) başlıklı üç yazı yayınlanmıştır. Bu yazılarda bölgede yapılan alan araştırması sonuçlarına dayalı olarak adı geçen Çepni köylerinin Alevilikle ve Güvenç Abdal Ocağı'yla olan münasebetleri hakkında değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Yine aynı dergide Çoşkun Kökel tarafından hazırlanan "Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı makalede Güvenç Abdal Ocağı'ndan ve Çepnilerle olan bağlantısından, Necati Demir tarafından hazırlanan "Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Bayraktar, Sancaktar ve Alemdar Aileleri" başlıklı makalede de bahsi geçen ailelerin Çepnilik ve Alevilikle olan ilişkisinden bahsedilmiştir.

Çepnilerin inançları hususunda bilgi veren kaynakların büyük çoğunluğu, Çepnilerin Alevi-Bektaşî geleneğine mensup olduklarını ifade etmektedir. Türkiye coğrafyasında özellikle Batıdaki Balıkesir, İzmir, Aydın vb. vilayetlerde bulunan Çepniler tamamıyla Alevi olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁷ Çepnilerin inançları ile ilgi ayrıca bk. (Babinger-Köprülü 1996), (Köprülü 2003), (Melikoff 1998), (Gölpınarlı: 1958), (Ocak 1996), (Ocak 2000).

Karadeniz Bölgesi'ndeki Çepnilerin ise geçmişte Alevi olduğu söylene de bugün bölgede yaşayan Çepnilerin büyük çoğunluğunun Sünni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Çepnilerin büyük çoğunluğunun Sünni olduğu bu coğrafyada bazı yörelerde Alevi Çepniler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri bugün Ordu Gürgentepe Köyü⁸, Kürtün Taşlıca Köyü, Trabzon Eskiköy⁹ ve Giresun'a bağlı Dereli ilçesinin Bahçeli Köyü¹⁰'nde yaşayan Çepnilerdir.

2.2.1.3. Çepnilerin Dili, Halk Edebiyatı ve Halk Bilimine Dair Araştırmalar

Ahmet Caferoğlu 1954 yılında **Türkiyat Mecmuası**'nda kaleme aldığı "Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dâir" adlı yazısında Manisa bölgesi Çepnilerinden derlemiş olduğu kelimeleri sunmuştur. Caferoğlu, bu yazısında Çepnilerin kendi aralarında kullandıkları kelimelerden oluşan gizli bir dillerinin de olduğunu belirtmektedir (Caferoğlu 1954: 41-56).

Konuyla ilgili olarak Nurettin Demir de 2002 yılında yayınlandığı "Türkiye'de Özel Diller" başlıklı çalışmasında Anadolu'daki zümre dilleri arasında Çepnilerden bahsetmektedir (Demir 2002: 422-428).

Çepnilerde yaşayan gizli dil hususunda en güncel çalışmayı Ali Duymaz ve Halil İbrahim Şahin 2006 yılında birlikte hazırlamışlardır. "Balıkesir Çepnilerinde Gizli Dil İzleri" başlıklı tebliğde sahadan derlenen malzeme doğrultusunda Balıkesir Çepnilerinde yaşayan gizli dil, çeşitli dil özellikleri açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır (Duymaz-Şahin 2006).

Balıkesir Çepnilerinin ağız özellikleriyle ilgili ilk çalışma 1972'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Osman Esin tarafından bir lisans

⁸ Bu köyde Tuncay Özenç başkanlığında kurulmuş Güvenç Abdal Kültür ve Tanıtma Derneği mevcuttur. Kendisiyle yaptığımız telefon görüşmesinde köylerinin Alevi-Bektaşî geleneğine mensup olduğunu ve Çepni olduklarını ifade etmiştir.

⁹ Trabzon'un Akçaabat ilçesine bağlı bir köydür. Köyde halen dedelik kurumu mevcuttur ve cem törenleri yapılmaktadır.

¹⁰ Bahçeli Köyü'nün Zırhan Mahallesi'nde Alevi-Bektaşî geleneğine bağlı Çepniler yaşamaktadır. Dedelik kurumunun devam ettiği bu köyde cem törenleri de yapılmaktadır. Alan araştırmasına gittiğimiz bu köyde Cem evi de mevcuttur. Günümüzde dedelik yapan kişi 1954 doğumlu Mustafa Özer'dir.

tezi olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada bölgedeki Çepni ve Yörüklerin ağız özellikleri incelenmeye çalışılmıştır (Esin 1972).

Karadeniz Bölgesi ve özellikle Trabzon Çepnilerinin ağız özelliklerini ilk inceleyen ise Bernt Brendemoen olmuştur. Araştırmacı, “Trabzon Çepni Ağız ve Tepegöz Hikâyesinin Bir Çepni Varyantı” başlıklı çalışmasında Trabzon Çepnilerin ağızlarına dair tespitlerde bulunduktan sonra sahadan derlediği Tepegöz hikâyesinin metnini sunmuştur.(Brendemoen 1989).

Çepni ağızı üzerine son dönemde yapılan çalışmalardan biri de Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Gürer Gülsevin danışmanlığında Zeynep Şimşek Umaç’ın hazırlamış olduğu doktora tezidir. Umaç, **Çepni Ağızı** başlıklı çalışmasında Türkiye genelinde çeşitli bölgelerde iskân halinde bulunan Çepnilerin ağız özelliklerini incelemeye çalışmaktadır. Bu çalışma halen devam etmekte olup yakın bir tarihte bitirilmesi planlanmaktadır.

Çalışmamızın bu kısmına kadar Çepnilerin dili üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Bu kısımdan sonra Çepnilerin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri üzerine yapılan çalışmalar kronolojik bir sıralamayla sunulmaya çalışılacaktır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Çepnilerin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri üzerine yapılmış çalışmalar sınırlı sayıdadır. Özellikle bizim çalışma konumuz olan Giresun Çepnileri üzerine yapılmış bilimsel çalışmalar daha da azdır.

İstanbul Belediye Konservatuvarı’nın 1932 yılında Anadolu’ya yapmış olduğu beşinci araştırma gezisinde Balıkesir bölgesine gidilmiştir. Bu gezide Yusuf Ziya Demircioğlu, Mehmet Halit Bayrı ve Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Balıkesir’in Çağış bölgesindeki Çepni/Çetmilerden derlemeler yapmışlardır. Ancak derlenen bu metinler yayınlanmamıştır (Ülkütaşır 1973: 36).

Çepnilerle ilgili 1940 yılında Kemal Özer tarafından iki makale yayınlanmıştır. Bursa Halkevi’nin çıkardığı **Uludağ** adlı derginin 27 ve 28. sayılarında yayınlanan bu makaleler “Balıkesir’de Yörük ve Çetmi Türküleri” adını taşımaktadır. Bahsi geçen çalışmalarda Balıkesir’den derlenmiş türkü metinleri yer almaktadır. Kemal Özer, yayımlamış olduğu bu türkü metinlerini 1948 tarihinde **Balıkesir Yörük ve Çetmi Türküleri** adı altında kitap haline

getirerek yayımlamıştır. Bu kitapta 14 adet türkü metni yayımlanmıştır. Eserde yer alan bazı türkülerin ortaya çıkış hikâyelerini de sunulmuştur (Özer 1948).

Hadi Akyol, **Fikirler** adlı dergide 1942 yılında yayınlamış olduğu “Çepnilerde Düğün Adetleri” başlıklı yazısında Çepnilerin düğün adetlerini halkbilimi bağlamında sunmaya çalışmıştır (Akyol 1942).

Mustafa Salman, 1956’da yayımladığı **Gülünç Halk Hikâyeleri** başlıklı kitabında çeşitli fıkraları bir araya getirmiştir. Bu fıkralar arasında sekiz adet Çepni fıkrası bulunmaktadır (Salman 1956).

Osman Bayatlı, 1957 yılında yayınladığı **Bergama’da Alevi Gelini ve İnançları** adını taşıyan çalışmada Çepni gelini ile Türkmen (Tahtacı) gelinin giyim açısından karşılaştırmasını yapmaktadır (Bayatlı 1957).

Gülten Gelir, **Yol** dergisinde kaleme aldığı “Çepniler” başlıklı yazısında, Çepnilerin gelenek ve göreneklerini değerlendirmeye çalışmıştır (Gelir 1999).

Balıkesir Çepnilerinin halk edebiyatı ürünleri üzerine ilk bilimsel çalışma Ali Duymaz’a aittir. Duymaz, “Mahallî Bir Zümre Tipi: Çepni Fıkraları” başlıklı makalesinde Balıkesir Çepnileriyle ilgili fıkraları incelenmiştir. Duymaz, bahsi geçen makalesinde Çepni tipinin fıkrâ tipleri arasındaki yeri, Çepni fıkralarının oluşumunda rol oynayan etmenler, Çepni fıkralarındaki çatışma unsurları gibi hususlarda değerlendirmeler yaptıktan sonra, sahadan derlenen fıkrâ metinlerini de sunmuştur (Duymaz 1994: 205-211).

Balıkesir Çepnileri üzerine ilerleyen yıllarda yapılan en geniş kapsamlı çalışma Halil İbrahim Şahin tarafından 2004 yılında hazırlanan **Balıkesir Çepni Kültürü** başlıklı yüksek lisans tezidir. Ali Duymaz danışmanlığında hazırlanan bu çalışmada Balıkesir Çepnilerinin tarihi, inanç yapısı, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri sahadan derlenen malzemeye dayalı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yine Halil İbrahim Şahin 2006 yılında yayınlamış olduğu “Balıkesir Çepnilerinde Defin ve Defin Sonrası Bazı İnanış ve Uygulamalar” başlıklı makalesinde bölgedeki Çepnilerin ölüm sonrası inanış ve uygulamalarını değerlendirmeye çalışmıştır. Şahin bu çalışmada Ağıt başlığı altında sahadan derlenmiş 2 adet ağıt metni de sunmuştur (Şahin 2006: 63-78)

Ali Duymaz, Mehmet Aça ve Halil İbrahim Şahin'in 2007 yılında birlikte hazırladıkları "Balıkesir Yöresi Çepni ve Tahtacılarında Kamberlik Geleneği" başlıklı çalışmada, Balıkesir ili Edremit ve Bigadiç ilçelerine bağlı Çepni ve Tahtacı köylerinden Kozpınar ile Doyran'da yaşayan iki kamber ile bir sazandarla yapılan görüşmeye dayalı olarak gelenek incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma 2007 yılında düzenlenen **Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Âşık Sempozyumu**'nda sunulmuştur.

2.2.1.3.1. Karadeniz Bölgesi Çepnilerinin Dili, Halk Edebiyatı ve Halkbilimine Dair Araştırmalar

Karadeniz Bölgesi Çepnilerinin üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda ilk çalışmaların Ali Çelik'e ait olduğu ve halen bu bölgedeki Çepnilerin kendisi tarafından araştırılmaya devam edildiği görülmektedir.

Ali Çelik 1999 yılında kaleme aldığı **Trabzon-Şalpazarı Çepni Kültürü** başlıklı çalışmasında bölgede yer alan Çepni köylerinden derlemiş olduğu halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini sunmuştur. Kitap mahiyetindeki bu eser bölge Çepnilerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri bağlamında hazırlanan geniş kapsamlı ilk eserdir (Çelik 1999).

Çelik ilerleyen yıllarda **Milli Folklor** dergisinde yayınladığı bir makalesinde ise Doğu Karadeniz bölgesindeki Çepnilerin inançları ile Afganistan'daki Hazara Türklerinin inançlarını mukayese etmeye çalışmıştır (Çelik 2001:9-21).

Abdullah Akat, 2006 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Songül Karahasanoğlu Ata'nın danışmanlığında hazırlamış olduğu **Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepniler ve Çepni Müziği** başlıklı yüksek lisans tezinde bölge Çepnilerinin müziğini incelemiştir. Çalışma Doğu Karadeniz bölgesi Çepni türkülerini sunması bakımından halk edebiyatı bağlamında da önem taşımaktadır (Akat 2006). Abdullah Akat ve Songül Karahasanoğlu Ata yukarıda bahsi geçen yüksek lisans tezinden hareketle "Çepni Türklerinin Doğu Karadeniz Bölgesi Müziğindeki Yeri ve Önemi"

başlıklı bir bildiri de hazırlamışlardır. Bu bildiri **Uluslar arası Trabzon ve Çevresi Kültür ve Tarih Sempozyumu**'nda sunulmuştur (Ata-Akat 2006).

Bizim çalışma alanımız olan Giresun yöresine baktığımızda birebir Çepnilerin halk edebiyatı ve halk bilimini ürünlerini konu edinen çalışmalar yok denecek kadar azdır. Giresun Çepnileriyle ilgili olarak Mevlüt Kaya, **Bir Çepni Köyü Tarihi ve Kültürü** başlıklı çalışmasında Espiye Çepniköy'ün tarihi, gelenekleri ve göreneklerinden bahsetmiştir. Bir köy monografisi hüviyetinde olan bu çalışmanın son kısmında yer alan sözlükte köyden derlenen yerel kelimeler de sunulmuştur (Kaya 2007).

Kaya, 2010 yılında hazırladığı **Çepniler Tarihi Serüveni ve Giresun-Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri** başlıklı bir diğer çalışmasında ise Çepnilerin tarihinden bahsettikten sonra Espiye ilçesinde yer alan Çepni köylerinden derlediği malzemeye dayalı olarak halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini sunmaya çalışmaktadır (Kaya 2011).

Sonuç olarak bizim çalışma sahamız olan Giresun'da, Çepnilerin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri üzerine geniş kapsamlı çalışmalar görülmemektedir. Konuyla ilgili yapılan birkaç çalışmada da görüldüğü üzere ya bir köy ya da bir ilçe bazında incelemeler yapılmıştır. Bizim hazırlamakta olduğumuz bu çalışmanın ana gayesi, geçmişte üzerine bütüncül çalışmalar yapılmamış olan Giresun ili genelindeki Çepnilerin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerini tespit ederek, bilimsel metodlarla inceledikten sonra bilim aleminin hizmetine sunmaktır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Her bilimsel disiplinde olduğu gibi folklor araştırmalarında da çalışmanın sağlıklı bir şekilde yürütülüp sonuçlandırılabilmesi için belli başlı yöntemler kullanılmaktadır.

Folklor araştırmalarında kullanılan metot ve teknikleri dört başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar:

A. Alan Araştırması Metodu: 1. Gözlem 2.Görüşme 3. Soru Kağıdı (Anket) 4. Kılavuz Kişilerden Yararlanma

B. Örnek Olay Metodu

C. Yazılı Kaynaklardan Araştırma

D. Diğer Metodlar (Tan 2003: 119-120). Şeklinde dir.

Bu çalışmada kullanılan temel yöntem alan araştırmasıdır. Araştırmacının güvenilir, özgün bilgi elde etmek amacıyla araştırma yapacağı topluluğun yaşadığı yere giderek çalışmasına alan araştırması denir (Tan 2003: 119).

Amacı Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerini tespit etmek olan bu çalışmada birebir Çepni köyelerine gidilerek malzeme toplanmaya çalışılmıştır.

Konumuzla ilgili ilk derleme 17 Temmuz 2009 tarihinde Giresun merkeze bağlı Sarvan Köyü'nde yapılmıştır. Bu derleme esnasında yanımızda kılavuz kişi bulunmadığından köy muhtarına başvurarak kendisinden yardım istenilmiştir. Köy kahvesinde bulduğumuz ahaliye, köye geliş nedenimizi ve çalışmamızın amacını anlattıktan sonra görüşme tekniğini kullanarak derleme yapılmıştır.

Çalışmamızda genel olarak görüşme yöntemini kullanılmıştır. Köylerde kılavuz kişi olarak genellikle muhtar, imam veya köyün tahsilli insanlarından yararlanmaya çalışmıştır.

Çalışma yaptığımız bazı alanlarda gözlem tekniğini de kullanılmıştır. Örneğin 25 Temmuz 2009 tarihinde gittiğimiz Sis Dağı yayla şenliğinde diğer teknikler de kullanmakla beraber genellikle gözlem tekniğini kullanılmıştır. Yöredeki Çepnilerin yayla etkinliği olarak her yıl yapılan bu şenlikte gaye eğlenmek olunca insanlarla uzun görüşmeler yapma imkânımız azalmıştır. Biz bu nedende gözlem tekniğini kullanarak bulgular elde etmeye çalıştık, bu şekilde Çepnilerin yöresel giyim-kuşamı, halk oyunları ve kemeçe eşliğinde söylenen atma türküleri kayıt altına alınmıştır.

Çalışma sahamızda Alevi-Bektaşî geleneğine mensup Çepni köyleri de bulunmaktadır. Giresun Çepnilerinin çoğunluğu Sünni inanışa bağlı olmakla birlikte birkaç yerleşim noktasında Alevilik de görülmektedir. Bu köylere gitmeden önce Alevilik ve Bektaşîlik hakkında kaynaklar okuyarak gelenek hakkında bilgi sahibi olmaya çalışılmıştır. Yine bu köylerde yaşayan kültüre bağlı olarak, âşık edebiyatı ve tekke tasavvuf edebiyatına dayalı ürünlerinin çıkabileceği fikri bizi konularda tekrar okumalar yapmaya yöneltmiştir. Bu çeşit bir ön hazırlıktan sonra Alevi-Bektaşî geleneğini sürdüren Çepni köyelerine giderek derlemeler yapmaya çalıştık. Bahsi geçen bu köylerde öncelikle kılavuz kişilerden yararlanarak çalışmamızın amacını anlatmaya çalıştık. Sonrasında gözlem ve görüşme tekniklerinden yararlanarak derlemelerimizi sürdürdük. Derleme esnasında kaynak kişiye bildiklerini hatırlatma noktasında da kılavuz kişilerden faydalanma yoluna giderek derlemeler yapmaya çalıştık.

Sonuç olarak bu çalışmada, Çepnilerin tarihi, coğrafyası gibi hususlarda en fazla yazılı kaynaklardan yararlanma metodu kullanılmıştır. Çalışmanın halk edebiyatı ve halk bilimi ana başlıklarında sunulan malzemenin tespiti noktasında ise alan araştırması metodunun gözlem, görüşme ve kılavuz kişilerden yararlanma tekniklerine başvurulmuş, bu teknikler kullanılarak malzeme temin edilmiştir. Yalnız bu malzemenin değerlendirilmesi hususunda örnek olay metodu ve yazılı kaynaklardan yararlanma metoduna da başvurulmuştur.

3.2. Veri Toplama Araç Ve Teknikleri

Biz bu çalışmamızda sahaya çıkmadan önce gideceğimiz köyleri belirleyip, gerekli teknik malzemeleri hazırlamakla işe başladık. Sahaya çıktığımızda teknik malzeme olarak kamera, ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinesiyle birlikte gözlem, görüşme ve kılavuz kişilerden yararlanma tekniklerinden faydalanarak çalışmalar yapmaya çalıştık.

Görüşme tekniğinde en fazla kullandığımız teknik malzeme, ses kayıt cihazıdır. Bu teknikle çalışmalar yaparken usta kaynak kişi diyebileceğimiz kimselerle karşılaştığımızda ise kamera kullanılmıştır. Gözlem tekniğini uyguladığımız alan araştırması faaliyetlerinde ise ses kayıt cihazı hiç kullanılmamış, kamera ve fotoğraf makinesi yardımıyla çalışmalar yapılmıştır.

Ses kayıt cihazı, kamera ve fotoğraf makinesi aracılığıyla temin edilen malzemenin dinlenip yazılı ortama aktarılması hususunda dizüstü bilgisayar, derlenen malzemenin güvenli bir ortamda depolanması noktasında ise harici hard disk kullanılmıştır. Sonuç olarak bu çalışmada, en fazla kullanılan teknik ekipmanlar ses kayıt cihazı, kamera, fotoğraf makinesi, dizüstü bilgisayar ve harici hard disk; araştırma teknikleri ise görüşme, gözlem ve kılavuz kişilerden yararlanmadır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Giresun Çepni Folkloru başlıklı bu çalışmada ilk olarak yazılı kaynaklardan yararlanma metoduna dayalı olarak Giresun Çepnileri üzerine yapılmış çalışmalar temin edilmeye çalışılmıştır. Bu kaynaklarda yer alan bilgilerden hareketle çalışma alanı ve çalışılacak grup hakkında temel bilgiler temin edilmiştir. Bu bilgiler temin edildikten sonra sahaya çıkılmış ve saha

çalışmaları boyunca alan araştırması metodu kullanılarak malzeme temin edilmiştir.

İlk derleme faaliyeti 17 Temmuz 2009 tarihinde Giresun merkeze bağlı Sarvan Köyü'ne yapılmıştır. Bu faaliyetler 20 Temmuz 2010 tarihine kadar muhtelif zamanlarda sürdürülmüştür. Bu derleme faaliyetleri esnasında görüşülen kaynak kişilerden halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Halk bilgisi yaratmalarını ilk defa yaratan, yeniden yaratıp nakleden, gerekli durumlarda bunların bütün veya ana özelliklerini aktarabilen ve de derlemeciler tarafından yazılı, sözlü ve görsel olarak kaydedilmesi için sunumunu yapabilen kişilere "*Kaynak Kişi*" adı verilir. Kaynak kişiler iki ana gruba ayrılır. İlki halk bilgisinin tür ve türlerini yaratma ve icra etmede uzmanlaşmış "*usta (profesyonel) kaynak kişi*"dir. Diğeri herhangi bir halk bilgisi yaratmasını yaratmaktan çok, bu yaratmaları tekrarlayan, aktaran ve yayan "*ustalaşmamış (amatör) kaynak kişi*"dir. (Ekici 2004: 29)

Çalışmamız boyunca gittiğimiz köylerde ilk önce kılavuz kişilerle buluştuk. Bu kişilere, çalışmamızın amaç ve kapsamını izah ettikten sonra, çalışmanın amaca ulaşması noktasında, bizi incelediğimiz konularda bilgiye sahip olabilecek kişilere yönlendirmelerini rica ettik. Kaynak kişilerle bulduğumuzda derlemenin yapılış tarihi ve derlemenin yapıldığı yerleşim biriminin adını anons ettikten sonra kaynak kişinin adı, soyadı, yaşı, öğrenim durumu, mesleği hakkında bilgileri alıp derlemelere başladık.

Bu derlemeler esnasında yukarıda ifaden edilen her iki tip kaynak kişiyle de karşılaştık. 11 Ağustos 2009 tarihinde Şebinkarahisar ilçesine bağlı Ovacık köyünün Aşağı Armutlu mahallesinde Abdullah Yılmaz isimli kaynak kişiyle yaptığımız derlemede bahsi geçen kaynak kişinin söylediği nefes ve düvazımları derleme fırsatı bulduk. Usta kaynak kişi olan Abdullah Yılmaz derlememiz esnasında bize sadece kendi eserlerini değil geleneğe bağlı, yöreye has anonim ürünleri de söylemiş ve anlatmıştır.

Kaynak kişi çeşidi bağlamında bir değerlendirme yapacak olursak ustalaşmamış (amatör) kaynak kişilerin daha fazla olduğunu belirtmek isteriz.

Ancak bu çalışmada amatör kaynak kişilerin yanında usta kaynak kişilerle de karşılaşmıştır.

Kaynak kişiler konusunda bir diğer nokta ilgi çekmek isteyen, kendini göstermek veya beğendirmek isteyen kişilerin durumudur. Aslında bir kaynak kişi olmak özelliğine sahip değilken veya ustalaşmamış (amatör) kaynak kişiler içinde bile belli bir konuma sahip olmamalarına rağmen, bazı kişiler, örneğin sesini güzel zanneden, kendini sinema sanatçılara benzeten kişiler de derleme çalışmaları sırasında sık karşılaşılan kişilerdir. Bu türden kişileri genel olarak “yanıltıcı” olarak adlandırmak yerinde olacaktır. Kendi seslerinin veya görüntülerinin kaydedilmesinden hoşlanan bu kişilerin çabuk bir şekilde ikna edilmesi ve derlemede gerçek kaynak kişilerle temasa geçilmesi gerekir. Aksi takdirde, bu yanıltıcı kişiler derlemecinin hem malzeme, hem de zaman kaybetmesine yol açacaktır (Ekici 2004: 30).

Bizimde çalışmamız süresince kaynak kişiler noktasında karşılaştığımız en büyük problemlerden biri Metin Ekici'nin “yanıltıcı” olarak adlandırdığı kişiler olmuştur. Öyle ki görsel yayın yapan kurumlarda yayınlanan bilindik eserleri söylemeye çalışan bu kişiler çalışmamız esnasında zaman kaybına ve usta kaynak kişilerle yaptığımız görüşmeler esnasında konuya müdahil olarak derleme ortamının bozulmasına neden olmuşlardır. İşte bu nedenle çalışmanın son kısmında yer alan kaynak kişiler listesinde usta ve amatör kaynak kişiler sunulmuş, yanıltıcı kişiler hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Bu çalışmada veri toplama süreci yukarıda ifade edilen şartlar altında bir yıllık bir süreçte tamamlanmıştır. Çalışma esnasında 29 köy, 3 belde, 4 mahalle ve 10 ilçe merkezi ve 2 yayla olmak üzere toplam 48 yerleşim birimine gidilerek 98 kaynak kişiyle görüşülmüştür. Çalışmamızın ana yapısı 48 yerleşim biriminde görüştüğümüz 98 kaynak kişiden derlenen halk edebiyatı ve halkbilimi malzemesine dayanmaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Sahada derleme yaptığımız süre boyunca toplanan malzemeler, ilçe ve köy bağlamında bir tasnife tabi tutularak bilgisayar ortamında muhafaza edilmiştir. Derlemeler bittikten sonra kayıtlar dinlenerek yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Yazıya geçirilen malzemeler derlenen yer, derlenen kaynak kişi ve derlenen malzemenin türü bağlamında üçlü bir tasnife tabi tutulmuştur.

Malzemeler yazıya geçirilirken herhangi bir transkripsiyon işareti kullanılmamış ve İstanbul Türkçesi esas alınmıştır. Yazıya geçirme işleminde, çalışmamızın dil çalışması olmaması nedeni ve herkes tarafından anlaşılabilmesi amacıyla İstanbul Türkçesi'nin ağız özellikleri kullanılmıştır. Yazıya aktarılan malzemelerde yer alan devrik cümleler ve gereksiz tekrarlara müdahale edilmeye çalışılarak, asıl yapıyı bozmadan tutarlı metinler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bazı noktalarda yerel ağza ve bu ağızla ortaya konan yerel kelimelere müdahale edilmemiştir. Özellikle halk şiiri ürünlerinde kafiye ve ölçüyü sağlayan yerel ağız ve bu ağız özellikleri ile ortaya konan kelime yapılarına müdahale edilmemiştir. Bunun dışında yer adları ve takma adlar (lakaplar) noktasında çokça yerel kelimeyle karşılaşmış ve bunlara da müdahale etmenin yanlış olacağı düşünülerek olduğu gibi yazıya geçirilmiştir. Derlemede karşımıza çıkan yerel kelimeler, derleme yapılırken kaynak kişiden manaları alındığından çalışmanın sonunda hazırlanan sözlük kısmında karşılıkları belirtilmiştir.

Bu şekilde yazıya aktarılan malzeme halk edebiyatı ve halkbilimi bağlamında bir tasnife tabi tutulmuştur. Öncelikle halk edebiyatının türlerine ait metinler, daha sonra halkbilimi başlığı altında değerlendirilebilecek inanış ve uygulamalar tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bu malzeme çalışmanın ilgili bölümlerinde de kendi içinde ayrıca bir tasnife tabi tutularak sunulmuş ve bu malzemelerden hareketle değerlendirilmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda yukarıda ifade edildiği üzere belli bir tasnife tabi tutularak kullanılan malzemelerin sonunda, malzemenin derlendiği kaynak

kişinin adı, soyadı ve yaşadığı yer belirtilmiştir. Bu şekilde malzemenin kime ait olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmanın son kısmında yer alan ve alfabetik düzenle hazırlanan kaynak kişiler listesinde, malzeme derlenen kaynak kişiler hakkında ayrıntılı bilgi de verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler

4.1.1. Coğrafi Yapı

Biz çalışmamızın bu kısmında öncelikle Giresun ilinin coğrafyası hakkında genel bilgi verdikten sonra özelde Giresun Çepni coğrafyası hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan Giresun İli 37° 50` ve 39° 12` doğu boylamları ile 40° 07` ve 41° 08` kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İl, doğusunda Trabzon ve Gümüşhane, batısında Ordu, güneyinde Sivas ve Erzincan, güneybatısında yine Sivas iliyle komşu olup, kuzeyi Karadeniz ile kuşatılmıştır. Giresun ili 6.934 km² lik yüzölçümü ile ülke topraklarının binde 8,5'ini kaplamaktadır. 2008 yılında il nüfusu 421.766 olarak tespit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu kıyı şeridinde il ortalamasının üzerinde iken, bu oran, kıyı şeridinden iç kesimlere doğru gidildikçe belirgin bir şekilde il ortalamasının altına düşmektedir. İl merkezi Aksu ve Batlama vadileri arasında denize doğru uzanan bir yarımada üzerinde kurulmuş olup, bu yarımada'nın doğusunda ve 2 km açığında Doğu Karadeniz'in tek adası olan Giresun adası bulunmaktadır (Akın 2004: 11).

Giresun ve çevresinde doğa engebeli bir yapıya sahip olduğu için deniz kıyısından 10-12 km'den sonra birden dikleşen yamaçlara rastlanır. Giresun Doğu Karadeniz Dağları'nın uzantısı olan Giresun dağları üzerinde yer alır. Yüzölçümünün % 94'ünü dağlar kaplar. Dağların hemen her yeri ormanlarla kaplıdır (Çakan 1994: 244-245). Giresun ilinin yüzey şekillerinin çatısını, Karadeniz kıyısı boyunca uzanan oldukça dar ve alçak düzlüklerden oluşan bir kıyı şeridi ile Güneyde Kelkit Çayı vadisi arasını kaplayan Giresun Dağları

meydana getirir. Bu dağların yüksekliği genellikle 2000 metrenin üzerinde olmakla birlikte bazı yerlerde 3000 metreyi aştığı da görülmektedir (Akın 2004: 11). Giresun Dağlarının 3000 metreyi aşan noktaları Abdal Musa Tepesi (3331 m), Cankurtaran Tepesi (3278 m), Gavur Dağı (3248 m), Kırgız Tepesi (3025 m), Karagöl Dağı (3038) ve Karataş Tepesi (3095)'dir (Çakan 1994: 245).

Giresun Dağları'nın 2000 metreyi aşan bazı kesimlerinde hayvancılık açısından büyük önem taşıyan birçok yayla yer alır. Giresun Dağları üzerindeki bu yayların başlıcaları Kümbet, Kulakkaya, Bektaş, Tamdere, Karagöl, Eğribel ve Kazıkbeli yaylarıdır (Akın 2004: 11).

Giresun ilinde yer alan belli başlı akarsuları ise Tirebolu ilçesinde Harşid Çayı, Espiye ilçesinde Gelevera, Yağlıdere Deresi, Giresun merkezde Aksu, Batlama Deresi ve Bulancak ilçesindeki Pazar Suyu Deresi'dir. İl sınırları içinde büyük göllere rastlanmamaktadır. Yalnız dağların yüksek kesimlerinde buzul gölleri bulunmaktadır. Bu tür göllerden en önemlisi Karagöl'dür. Bunun dışında yapay bir göl olmasına rağmen, Kelkit Çayı üzerine kurulan baraj gölü, bölgenin en büyük gölü sayılabilecek durumdadır.

Giresun ili iklim açısından iki kısma ayrılır. İlin kuzey kesimlerinde yazları sıcak kışları ılık bir iklim hakimdir. Yağış dört mevsime dağılır ve yüksek kesimlere bol kar düşer. Güney kesimlerde ise Orta Anadolu iklimi kendini gösterir. Bu kesimde yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve yağışlıdır (Çakan 1994: 246).

İlin kuzey kesiminde kış mevsiminin ortalama sıcaklığı 7, 8 derece, yaz mevsiminin ortalama sıcaklığı ise 21,6 derecedir. İlde tespit edilen en yüksek sıcaklık değeri 37,3, en düşük sıcaklık değeri ise -9,8 derecedir. Yılda ortalama 8 gün don olayı yaşanır. Yılın en az sekiz ayında ortalama sıcaklık 10 dereceden fazladır. Yıllık ortalama yağış miktarı 1327 mm olup, yağışlar her mevsim görülür. Yağışların en az görüldüğü ay Mayıs ayıdır. Yılda ortalama 158 gün yağışlı, 10 gün karlı geçer. Maksimum kar kalınlığı 125 cm'dir. Ortalama deniz suyu sıcaklığı 16, 9 derece olup tespit edilen maksimum değer 25 derecedir (Akın 2004: 11).

Yöredeki Çepniler Giresun'a ve ilçelere bağlı köylerde dağınık bir şekilde yaşarlar. Bu durum yöre coğrafyasının oldukça engebeli oluşu, insanların hayvanlarını otlatabileceği geniş alanlara ihtiyacı nedeniyle oluşmuştur. Ayrıca bu hususta bölgede yaptığımız derlemelerde görüştüğümüz bir kaynak kişinin dağın yamacına ev kurmasının nedenini "güvenlik için sırtımızı dağa vereceğiz" şeklinde ifade etmesi bu dağınık yerleşmenin nedenlerin bir başkası olarak görünmektedir.

İl merkezine bağlı köylerde yaşayan Çepniler Doğu'da Aksu Batı'da Batlama derelerinin vadileri boyunca yerleşmişlerdir. Bunların ana geçim kaynağı fındık tarımıdır. Bazı köylerde hayvancılık da yapılmaktadır.

Keşap'ta bulunan Çepni Köylerinden Düzköy deniz kenarında yer almaktadır. Diğer köyler Karabulduk deresi vadisinde yer alır. Espiye ilçesinde yer alanlar Özlüce Deresi (Gelevera) vadisi ile Yağlıdere vadisinde, Tirebolu'dakiler Harşit çayı boyunca, Görele'dekiler Çanakçı deresi (Elevi) vadisinde, Eynesil'dekiler ilçe merkezine yakın köylerde ve sis dağına giden yol boyunca Ağasar Deresinin Batı yakasında yerleşmişlerdir. Dereli İlçesindeki Çepniler Aksu deresinin kenarında ve bu vadiye hakim tepelerde yaşarlar. Bölge Çepnilerinin ana geçim kaynağı fındık tarımı olmakla birlikte yüksek kesimlerde hayvancılık yapılmaktadır. Yaylaya yakın olup, yaylacılık geleneğini devam ettiren köylerde hayvancılık ön plana çıkmaktadır. Dereli ilçesi merkez alınmak suretiyle doğuda Eynesil batıda Piraziz ilçesine bir çizgi çekecek olursak oluşan üçgen içinde yer alan Çepniler genelde fındık tarımı ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamaktadırlar. Çepniler bu bölgede coğrafya itibariyle genelde derelerin vadileri içerisinde hâkim tepelere yerleşmişlerdir.

Bu üçgenin dışında kalan yöre 2200 rakımlı Eğribel Tepesinden güneye inerek ulaşılan Şebinkarahisar ilçesidir. Şebinkarahisar'da bulunan Çepniler yoğunlukla Kelkit Çayı vadisinde kurulan Kılıçkaya Barajı kenarlarında iskân halindedir. Bu bölgedeki Çepniler buğday tarımı ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamaktadırlar. Giresun sahil kesiminde yaşayan insanların bu yöre insanına ekinci demesinin nedeni buğday tarımıyla uğraşmaları bölgede fındık tarımının yapılamamasından dolayıdır.

Sonuç olarak Giresun yöresinde Çepniler yoğunlukla Aksu, Batlama, Karabulduk, Yağlıdere, Özlüce (Gelevera), Çanakçı (Elevi), Ağasar dereleri ile Harşit ve Kelkit çayı vadilerinde yerleşmiş bulunmaktadır. İdari yapı bağlamında bakıldığında bugün Giresun, Keşap, Espiye, Yağlıdere, Tirebolu, Görele, Çanakçı, Eynesil, Dereli ve Şebinkarahisar'da Çepniler yaşamaktadırlar.

4.1.2. İdari Yapı

Giresun, Türkler tarafından ilk olarak 1397 yılında Hacıemiroğulları beyliğinin hükümdarı Süleyman Bey tarafından fethedilmiş, Fatih Sultan Mehmet'in 1461 yılında Trabzon'u fethiyle birlikte Osmanlı Devletine bağlanmıştır. Giresun'un idari yapısı bağlamında ilk bilgileri bu tarihten sonra görebilmekteyiz.

1486 tarihli kayıtlarda Zeamet-i Kürtün olarak kaydedilen ve Giresun'u da içine alan idari yapı, 1515 tarihli tahrir defterinde Vilayet-i Çepni olarak anılmaya başlanmıştır. 1515 tarihli bu deftere göre Giresun ili, Vilayet-i Çepni ve bu vilayete bağlı Yağlı Dere, Karaburun, Elki Yomlu, Alanhas, Kürtün, Bayram Oğlu ve Üreğir adlı yedi nahiyeden oluşmaktaydı ve tamamıyla Trabzon sancağına bağlı bir durumdaydı.

Giresun kazası 1585 yılında Giresun ve Keşap adlı iki kaza şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Giresun'un doğusunda yer alan Düzyer, Barça, Kalkalu, Karabulduk, Girbas, Eğriambar, Yenicehisar, Kışla, Karagönç, Çakırlı, Kozköy, Sarban, Saraycık, Haçlı, Dölçukuru gibi köyler Keşap'a bağlanarak burası kaza olmuştu. XVI. Asrın sonlarından XIX. asrın ortalarına kadar Giresun ve Keşap kazaları Trabzon eyaletinin Trabzon Livasına bağlı olarak kaldıklarını görmekteyiz. 1876, 1877, 1878 ve 1879 tarihli Devlet Salnameleri'nde Giresun kaza statüsünde, Sivas vilayetine bağlı olarak Karahisar-i Şarki Sancağı kayıtları içerisinde yer almaktadır. 13 Mart 1879 tarihinden itibaren kaza olarak tekrar Trabzon Sancağına bağlanmış, I. Dünya Savaşı'na kadar bu husus devam etmiştir. Savaş yıllarında Tirebolu ve Ordu kazaları ile birlikte Canik Sancağına bağlı olarak idare edildi. Giresun 4 Aralık 1920 yılında Tirebolu, Görele kazaları ve Karahisar-i Şarki sancağının kırık

nahiyesinin katılması ile birlikte müstakil bir sancak, 1923 yılında ise vilayet olmuştur (Bostan 1997: 121)

1923 yılında Giresun ili Giresun Merkez, Tirebolu ve Görele ilçeleri ile bunlara bağlı Bulancak, Keşap ve Espiye bucaklarından ibaret olmuştur. 1933 yılında Şebinkarahisar ilinin kaldırılması sonucunda Şebinkarahisar merkezi ve Alucra ilçeleri Giresun iline bağlanmıştır. 1934 yılında Bulancak, 1945 yılında Keşap, 1957 yılında Espiye, 1958 yılında Dereli, 1960 yılında Eynesil, 1987 yılında Piraziz ve Yağlıdere, 1990 yılında Çanakçı, Güce, Doğankent ve Çamoluk ilçelerinin kurulmasıyla ilçe sayısı 15 olmuştur (Akın 2004: 9). Günümüzde de bu idari yapı devam etmekte ve bu yapı içinde Giresun ilindeki, ilçe, belde, mahalle ve köy dağılımına baktığımızda aşağıdaki gibi bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Giresun İli İdari Yapılanma Çizelgesi

İLÇELER	BELEDİYE	BUCAKLAR	KÖY SAYISI	MAHALLE SAYISI
GİRESUN	GİRESUN		54	22
	ÇALDAĞ			5
	DUROĞLU			2
	İNİŞDİBİ			3
ALUCRA	ALUCRA		38	6
BULANCAK	BULANCAK	KOVANLIK	61	14
		KOVANLIK		3
		AYDINDERE		
ÇAMOLUK	ÇAMOLUK		27	8
	YENİCE			2
ÇANAKÇI	ÇANAKÇI		13	4
		KARABÖRK		3

DERELİ	DERELİ	YAVUZKEMAL	34	5
		YAVUZKEMAL		3
DOĞANKENT	DOĞANKENT		7	3
ESPIYE	ESPIYE		28	8
	SOĞUKPINAR			4
EYNESİL	EYNESİL		12	11
	ÖREN			
GÖRELE	GÖRELE		49	13
	ÇAVUŞLU			7
	AYDINLAR			5
	KÖPRÜBAŞI			5
	KIRIKLI			
GÜCE	GÜCE		12	4
KEŞAP	KEŞAP	KARABULDUK	42	6
	KARABULDUK			3
PİRAZİZ	PİRAZİZ		18	9
	BOZAT			3
ŞEBİNKARAHİSA R	ŞEBİNKARAHİSA R		58	14
TİREBOLU	TİREBOLU		54	7
YAĞLIDERE	YAĞLIDERE		30	3
	ÜÇTEPE			1
TOPLAM	33		537	186

Tabloda da görüldüğü üzere günümüzde Giresun ilinde 33 belediye, 537 köy ve 186 mahalle bulunmaktadır. Bizim çalışma konumuz olan Çepniler bu idari yapı içerisinde yalnızca Bulancak, Piraziz, Çamoluk ve Alucra ilçelerinde görülmemektedirler. Bu ilçelerin dışında kalan idari birimler içerisinde ise Çepnilere ait 134 köy, 3 belde ve 16 mahalle bulunmaktadır. Çepnilere ait bu yerleşim birimleri hakkında ayrıntılı bilgi ilerleyen kısımlarda yer alan Giresun Çepnileri başlıklı bölümde verilmeye çalışılacaktır.

4.1.3. Ekonomik Durum

Giresun ilinde ekonomik bakımdan genelde tarım ve hayvancılığa bağlı bir yapı göze çarpmaktadır. Giresun'da istihdamın büyük bir kısmı tarım ağırlıklı olmasına rağmen, kırsal nüfus başına düşen tarımsal ürünler üretimi ülke ortalamasının altındadır. Bunun temel nedeni, tarımsal verimliliğin düşük olmasıdır. Giresun ili tarımsal hâsılasının ülke tarım hâsılası içindeki payı binde 8,5 gibi düşük bir düzeydedir. İlin yer aldığı Karadeniz Bölgesinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi itibariyle ülke ortalamaları altında kalmamasının temel nedenleri engebeli arazi yapısına sahip olması ve coğrafi koşulların tarım ve sanayi için elverişli olmamasıdır. Yörede tarım sektörü ağırlığını korumakla birlikte, tarımsal arazinin küçük parçalardan oluşması verimliliği düşürmektedir (Altınkaynak vd. 2008: 21).

Doğu Karadeniz dağ silsilesinin ikiye böldüğü Giresun ilinin bu iki bölümü arazi yapısı bakımından çok ayrı özellikler arz eder. Sahil kesiminde genellikle fındık tarımı yapılmaktadır. Ailelerin fındığın dışında geçimlerini sağlamak için hayvancılık ve sebzeçilik faaliyetlerinde buldukları da görülmektedir. Son yıllarda seracılık önem kazanmaya başlamıştır. Tirebolu ve Eynesil bölgesinde çay yetiştiriciliği fındıktan sonra ikinci sırada olup, çoğu ailenin geçim kaynağının temelini teşkil etmektedir. Giresun iline bağlı Şebinkarahisar, Alucra ve Çamoluk ilçelerinde tarımsal yapı sahilden farklı bir özellik göstermektedir. Bu bölgede hububat, meyvecilik, sebzeçilik ve son yıllarda da tütün üretimi yaygın bir şekilde yapılan tarımsal faaliyetlerdir (Altınkaynak vd. 2008:22).

İl ekonomisinde tarımsal faaliyetlerin dışında hayvancılık da büyük bir önem arz etmektedir. Bölgede hayvancılık dağların yüksek tepelerinde yer alan yaylalara bağlı bir gelişme göstermiştir. Bu hususla bağlantılı olarak bölgede bir yaylacılık kültürü gelişmiştir. Bölgede hayvancılıkla uğraşan insanlar baharla birlikte yaylalara çıkıp sonbaharda sahil kesiminde yer alan köylerine inerler. Bu bağlamda eski Türk kültüründe yaylak-kışlak arasında yaşanan yarı göçebe yaşam tarzının bu bölgede özellikle hayvancılıkla uğraşan bölgelerde devam ettiğini ileri sürebilmekteyiz.

Bölgede tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin dışında özellikle sahil kesimlerinde balıkçılık ana geçim kaynağı olarak gözükmektedir. İl sınırlarının kıyı kesimlerinde yer alan köylerin büyük çoğunluğu balıkçı köyü hüviyetindedir.

Bu ekonomik yapı içerisinde Giresun Çepnilerinin buldukları coğrafya bakımından yukarıda bahsi geçen faaliyetlerin hepsinin içinde buldukları görülmektedir. Sahil kesiminde yer alan Çepni köylerinde balıkçılık önemli bir geçim kaynağı olarak göze çarpmaktadır. Bu hususta Görele ilçesine bağlı İsmailbeyli köyü örnek verilebilir. Hayvancılık bağlamında baktığımızda yaylalara yakın Eynesil, Espiye, Dereli gibi ilçelerin yüksek kesimlerinde iskan halinde bulunan Çepnilerin yaylak-kışlak hayatı çerçevesinde hayvancılıkla geçimlerini sürdürdüklerini söyleyebiliriz. Tarımsal faaliyetler bağlamında baktığımız da ise Giresun ve ilçelerinin sahile yakın kesimlerinde yaşayan Çepnilerin tarımsal faaliyetlerle ve özellikle de fındık tarımıyla geçimlerini sağladıklarını görebilmekteyiz. Ancak bazı bölgelerde iki faaliyetinde birlikte yapıldığı da görülmektedir. Örneğin Keşap ilçesine bağlı Düzköy'de balıkçılık faaliyetlerinin yanında fındık tarımıyla da uğraşan insanlar mevcuttur.

Sonuç olarak Giresun Çepnilerinin ekonomik faaliyetlerin ne olduğu noktasında bir tespitte bulunacak olursak, Giresun Çepnileri yerleştikleri yörenin coğrafi konumuna paralel olarak en genel manada tarım, hayvancılık ve balıkçılık gibi ekonomik faaliyetler içinde bulunmaktadır.

4.1.4. Eğitim-Öğretim

Giresun ili genelinde 8 anadolu, 280 ilköğretim okulu, 28 lise ve 44 meslek lisesi bulunmaktadır.¹¹ İlde ilk yüksek öğretim kurumu 1976 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan Giresun Meslek Yüksek Okulu'dur. Devam eden yıllarda Karadeniz Teknik Üniversitesine bağlı olarak kurulan yüksek öğretim kurumlarının sayısı 7'dir. Giresun ilinde bulunan bu yüksek öğretim kurumları, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden ayrılarak 17 Mart 2006 tarihinde kurulan Giresun Üniversitesi'nin bünyesine katılmışlardır¹².

Giresun'da okuma yazma oranı % 85'lik bir değerle Türkiye ortalamasına oldukça yakındır. Bizim araştırma konumuz olan Giresun Çepnilerinde okuma-yazma oranına baktığımızda ise yine Türkiye ortalamasına oldukça yakın değerler göze çarpmaktadır. Öyle ki yaptığımız derlemeler esnasında görüştüğümüz kaynak kişilerden yalnızca birkaçının okuma-yazma bilmemesi de bu hususu doğrulamaktadır.

Günümüzde Giresun'da yer alan Çepni köylerinin hemen hepsinde ilkokul binası bulunmakta ancak bunların büyük çoğunluğu kullanılmamaktadır. Bu köylerdeki çocuklar taşınmalı sistemle ilçedeki okullarda eğitim-öğretim hayatlarına devam etmektedirler.

Giresun ili genelinde kadın-erkek okuma yazma oranına baktığımızda erkeklerin daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. İlde okur yazar erkek oranı %94, kadın oranı ise %86'dır. Benzer durum Giresun Çepni köylerinde de göze çarpmaktadır. Bu köylerde de okur yazarlık oranı erkeklerde daha yüksek değerlerdedir. Bu husus geçmişte çeşitli nedenlerden dolayı kız çocuklarının okula gönderilmemesiyle doğru orantılıdır. Bu konuda

¹¹ http://www.giresun.gov.tr/syf/sayfalari_goster.aspx?sayfa_ID=102

¹² http://www.giresun.gov.tr/syf/sayfalari_goster.aspx?sayfa_ID=103

kaynak kişilerimiz *“Eskiden kız çocukları, okullar uzak olduğu için yolda izde başına bir hal gelir düşüncesiyle okula gönderilmezdi. Gönderilse bile ilkokuldan sonra okumasına müsaade edilmezdi. Çünkü ilkokuldan sonra devam ederse daha da uzağa gitmek zorunda kalacaktı. Bu nedenden dolayı yöre insanı kız çocuğu okuma yazma bilsin yeter derdi”* şeklinde bilgi vermektedir. İşte kaynak kişilerimizin belirttiği bu eğilim, Giresun ilinde okur yazarlık oranı bağlamında kadınların erkeklerden geri kalmasının en önemli nedenlerinden biri olarak göze çarpmaktadır.

Günümüzde Giresun Çepnilerinde gençler en az lise mezunu olarak görülmektedirler. Üniversite öğrenimine devam edenler de yadsınamayacak kadar fazla miktardadır. Çepnilerin günümüzdeki eğitim-öğretim durumuyla alakalı olarak Espiye'ye bağlı Çepniköy'de görüştüğümüz kaynak kişilerden Tarih bölümü mezunu Mevlüt Kaya *“Günümüzde Çepniler kız-erkek ayırt etmeden çocuklarının hepsini okutmaya çalışmaktadırlar. Baktığımızda köylerin hemen hepsinde üniversitede okuyan veya üniversite mezunu insanlar karşımıza çıkmaktadır”* şeklinde bilgi vermektedir.

Sonuç olarak günümüzde Giresun Çepnileri okumak isteyen çocuklarını, kız-erkek ayırt etmeden okullara göndermekte, çocuklarının yetişmesi için elinden geleni yapmaktadır. Bu hususta derleme yaptığımız köylerin hemen hepsinde karşımıza çıkan üniversite mezunu veya üniversitede okuyan gençler en önemli kanıttır.

4.2. Çepni Tarihi

4.2.1. Tarihte Oğuzlar ve Boy Teşkilatları

4.2.1.1. Oğuzlar

Hazırlamakta olduğumuz Giresun Çepni Folkloru başlıklı çalışmanın ana konusu 24 Oğuz boyundan biri olan Çepnilerdir. Bu noktada Çepni boyunu mensubu olduğu budun bağlamında da tarihi bir incelemeye tabi tutmamız önemli bir gereklilik olarak gözükmektedir. İşte bu nedenle biz Çepnilere geçmeden önce Oğuzların ortaya çıkışı ve tarihi serüveni noktasında bilgi vermeye çalışacağız.

Oğuzlar üzerine yapılan çalışmalarda ilk olarak Oğuz adının menşei üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bu konuda birçok araştırmacı çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.¹³ Ancak bu konuda en geçerli kabul edilen görüş, Macar bilginlerinden J. Nemeth tarafından ortaya atılmıştır. Ona göre Oğuz, ok+z'den müteşekkildir. Ok, oymak manasında, z de çokluk ekidir. Fakat k'nın ünlü ile başlayan bir ekle birleştiğinde g'ya dönmediği ifade edilerek bu görüşüne de itiraz edilmiştir. Bu itirazlara rağmen, konuyla ilgili ortaya atılan görüşler arasında gerçeğe en yakın olanı, bize göre, Nemeth'in görüşüdür. Ok+uz daki k söylene söylene pekala g'ye dönebilir (Sümer 1992a: 14).

Nemeth'in görüşlerinden hareketle Oğuz kelimesinin boylar manasına geldiğini ileri sürebilmekteyiz. Tarihi kayıtlara baktığımızda Oğuzların ilk olarak VIII. Yüzyılın başlarında Altı¹⁴ Oğuz şeklinde kaydolduğunu görmekteyiz (Orkun 1994: 471). Yine aynı dönemde Göktürk hâkimiyetinde görünen Oğuzlar bazen Üç Oğuz bazen de Sekiz Oğuz şeklinde anılmakla birlikte yaygın olarak Dokuz Oğuz olarak belirtilmiştir. Göktürk Yazıtları'nda Oğuzların farklı sayılarla belirtilmesi nüfus artışına paralel olarak yeni boyların ortaya çıkmasının bir sonucudur. Göktürk Yazıtlarında sıkça anılan Oğuzlar, Tonyukuk Kitabesinde Göktürk Devleti'nin düşmanı olarak Çinlilerle bile ittifak

¹³ Oğuz adının menşei noktasında bk. (Sümer 1992a), (Sümer 2002), (Gündüz 2002), (Tüysüz 2002), (Agacanova 2002), (Kafesoğlu 1995).

¹⁴ "Öz Yigen Alp Turan Altı Oğuz kavminden on üç (yaşımda) ayrıldım (Orkun 1994: 471).

yapma yoluna gitmiş bir kavim olarak tasvir edilmektedir. Bilge Kağan ve Kültigin adına dikilen kitabelerde Göktürk Kağanı kendisini “Türk”, Dokuz Oğuzları “Oğuz” diye anmakla birlikte onlar için “Oğuz budunu benim kendi budunumdu” demektedir (Orkun 1994: 104), (Gündüz 2002: 263-264).

Oğuzların Göktürk Devleti'nin yıkılışında da rol aldığı bilinmektedir. Bundan sonra onlar bir müddet Uygur Kağanı Kül-Bilge Kağan'ın oğlunun idaresinde kaldılar. Hatta onun Türk Budunu üzerine düzenlediği sefere katıldılar. Bununla birlikte Oğuzların hepsinin Uygurlara tabi olmadıkları da anlaşılmaktadır. Nitekim Kül-Bilge Kağan'ın ölümünden sonra oğlu Tengride Bolmuş İl Etmış Bilge Kağan hükümdar olunca Oğuzların taarruzu ile karşılaştı. Bu sırada, Oğuzlar, Sekiz Oğuz olarak anılmaktadır ki bu husus onlardan sekiz boyun isyan halinde olması ile ilgili olmalıdır (Gündüz 2002: 264).

Uygur devletinin yıkılışından sonraki dönemde Oğuzlar hakkındaki bilgilere seyyahlar ve coğrafyacilar aracılığıyla ulaşabilmekteyiz. Bu dönemdeki İslam coğrafyacılarından İstahri'ye göre Oğuzların yurdu Hazarlar, Kimekler, Karluklar ve Bulgarlar ile çevrilmiştir. Etil/İtil ırmağı Kimekler ile Oğuzlar arasında sınır idi. Güneyde ise Cürcan, Farab, İsficab şehirleri bulunuyordu ki burası artık bütünüyle Müslümanlaşmıştı. İsficab'dan Harezm'e kadar olan yerler Oğuz topraklarının Güney hududunu teşkil ediyordu (Şeşen 1985: 154-161).

Oğuzlarla ilgili bilgi veren önemli seyyahlardan biri İbn-i Fadlan'dır. O, halifenin elçisi olarak Bulgar ülkesine gitmiştir. Bu seyahat esnasında Oğuzlara tesadüf etmiştir. Onun anlattığına göre Oğuzların hakanına “yabgu” deniliyordu. Oğuz ileri gelenleri arasında İslamiyet'e girenler vardı. Ancak kabilenin baskısı ile yeniden eski dinlerine dönenler oluyordu (Şeşen 1975: 30-41). İbn-i Fadlan'ın bu eseri bütün bunların dışında Oğuzların o dönemdeki inanış ve uygulamalarını ortaya koyması bakımından da önemli bir eserdir.

Hudud al-Alam Oğuzların kasabaları olmadığını söyler. Bu yargı Amu Derya bölgesi için doğru olabilir. Nitekim İbn Fazlan Curcan'ın hemen kuzeyinde bulunan Türk kapısından sonra hiçbir Oğuz kentine rastlamamıştır. Ürgenç ve Curcan gibi kentler Harezm'e bağlı sınır ticaret merkezleri

olmalıdır. Bu merkezlerde bir yandan, göçebelerle yerleşikler arasında işbölümünün zorunlu kıldığı alışveriş yapılırken, öte yandan, Horasan ticari olarak Hazar ve Rus ülkelerine bağlanmış oluyordu. Oğuzların bu kentlerde yıkı, davar, silah ve kürk sattıkları biliniyor. Hudud al-Alam onların arasında tacirin bol olduğunu da söylemektedir (Divitçioğlu 1994: 15).

X. yüzyıla gelindiğinde Türk dünyasını temsil eden Türk topluluklarından birinin de Oğuz Türkleri olduğu görülmektedir. Bu yüzyılda Oğuzların Hazar Denizi ile Seyhun (İnci/Sır Derya) Nehri'nin orta yatakları arasında bağımsız bir devletleri vardı. O zaman Seyhun Nehri'nin kuzeyindeki sahaya "Oğuz Bozkırı" denmekteydi. Yarı göçebe, yarı yerleşik hayat yaşayan Oğuzların, Seyhun havzasında Yenikent, Cend, Suğnak, Karnak, Sapan, Sütkent, Karaçuk (Farab) ve Barçınlığkent adları ile anılan birçok şehirleri bulunuyordu. Bu tarihlerde Oğuzlar, "Boz-ok" ve "Üç-ok" olmak üzere iki kola ayrılmışlardır. Bu ikili teşkilatın temeli, Türk soy kütüğünün atası olan Oğuz Kağan'a dayanıyordu. Boz-ok kolunu Oğuz Kağan'ın "Gün-Ay-Yıldız", Üç-ok kolunu da "Gök-Dağ-Deniz" adlarında oğullarının her birinden olan dörder oğuldan türemiş boylar temsil ediyordu. Bu duruma göre Oğuzlar, "sağ kol" olan Boz-oklarda on iki, "sol kol" olan Üç-oklarda da on iki olmak üzere toplam yirmi dört boydan meydana geliyordu (Koca 2002: 529-530).

X. yüzyılın ikinci yarısından sonra Oğuz ana kütlesinden iki ayrı kopma oldu. Bunlardan birinci bölüm Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlar'a inerken, ikinci bölüm ise göç yeri olarak kendi devletine bağlı bir uç şehri olan Cend'i tercih etti. Bu iki bölükten ilki başta Bizans olmak üzere Batı dünyasında büyük korku ve dehşet uyandırdı. Ancak bu bölük Peçeneklerin saldırılarına dayanamayarak dağıldılar ve bir daha da kendilerini toparlayamadılar (Koca 2002: 530).

Bu göç hareketinde birinci bölüğe göre oldukça az sayıda olan ikinci bölüm tarihte daha önemli bir rol oynamıştır. Oğuz ana kütlesinden ayrılıp Cend şehrine gelen bu bölüğün başında Selçuk adında bir bey bulunuyordu. Selçuk Bey'in önderliğinde Cend şehrine gelen bu Oğuz kütlesi çevredeki hakim kültürün de etkisiyle bir müddet sonra İslam dinine geçme kararı almıştır. Bundan sonra, kararını hemen uygulamaya koyan Selçuk, gönderdiği bir elçi ile bölgenin valisinden kendilerine İslam dinini öğretecek imam ve

fakihler istedi. Selçuk'un kararını memnuniyetle karşılayan vali, kendisinden istenen imam ve fakihleri hemen gönderdi. Böylece, Selçuk ve maiyetinin İslam dinine girişi tamamlandı. Bu tarihi olaydan sonra, İslam dünyasında, Müslüman olan Oğuzlara, diğer soydaşlarından ayırt etmek için özel adlandırma ile "Türkmen" denmeye başlandı. Bundan sonra gittikçe yerleşip yaygınlaşan Türkmen adı, XIII. Yüzyıldan itibaren tamamen Oğuz adının yerini aldı (Koca 2002: 531).

4.2.1.2. Türkmenler

On birinci asır ortalarında Yakın Doğu'da Büyük Selçuklu İmparatorluğunu kurmak suretiyle Orta Çağ tarihinde çok ehemmiyetli bir rol oynamış olan Türk kabilelerine "Oğuz" yanında "Türkmen" de denilmektedir (Kafesoğlu 2002: 580).

Türkmen adı gerek eski eserlerde, gerekse son zamanlarda yapılan araştırmalarda değişik şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. Türkmen kelimesi ilk olarak XI. yüzyılın Türk asıllı müellifi Kaşgarlı Mahmud tarafından Divanü Lügat-it Türk adlı eserde açıklanmıştır. Bu adla ilgili bir efsane nakleden Kaşgarlı'ya göre; Büyük İskender Türk ülkelerine yöneldiği sırada Balagasun'da oturan Türk hükümdarı doğuya çekilmiş, orada yalnız 22 kişi kalmış (bunlar Oğuz boylarını teşkil etmişler), az sonra bunlara iki kişi daha katılmış. İskender, üzerlerinde Türk belgeleri bulunan bu 24 kişiye Farsça "Türkmanend" (Türk'e benzer) demiş ve Türkmen adı böylece doğmuştur (Tüysüz 2002: 553).

Tahsin Banguoğlu, Kaşgarlı'da yer alan fikirlerden hareketle Türkmenlerin eski bir etnik topluluk olduklarını kabul etmeyi tercih etmiştir. Araştırmacı daha VI. Yy'da Türk kavminin Göktürk ve Türkmen (Büyük Türk) diye ikiye ayrılmış olabileceğini, Türkmenlerin ana yurtlarından batıda Aral Gölü kuzeyindeki bozkırlar olduğunu, Türkmen boylarının (Halaçlar, Karluklar ve Oğuzlar) tarih boyunca hemen daima Türk dünyasının güneybatı bölgesinde görüldüklerini ifade etmiştir. Yine Banguoğlu'nun görüşüne göre

Oğuzlar, Türkmenlerin en büyük bölümünü teşkil etmiş ve kendilerini ana kavim saymış olmalıdırlar. Onlar büyük kitleleri ile eskiden beri Oğuz elinde yaşıyorlardı. Nitekim Oğuz Kağan Destanı da bu bölgede meydana gelmiş görünmektedir. Türkmen boy teşkilatını en iyi onlar muhafaza etmiş, ayrılmalar oldukça 24 boy kuruluşunu tamamlamışlardır. Türkmen adını da uzun süre manasını bilerek onlar taşımışlardır (Banguoğlu 1988: 18-19).

Türkmen adıyla ilgili olarak Kafesoğlu, bu tabirin VI-VIII. asırlar arasında, Karlukların da dahil bulunduğu çeşitli Türk kabileleri konfederasyonunun kurduğu büyük Türk İmparatorluğu için kullanılmış olan “Kök Türk” tabiri ile yakın bir münasebeti olmalıdır demektedir. Kafesoğlu, Göktürklerin egemenliği kaybetmesiyle Oğuz ve Uygurların yoğun baskılarına maruz kalan Karlukların, Türkmen adını kullanmaya başlamış olabileceğini ileri sürmektedir (Kafesoğlu 2002: 583).

Konu üzerinde önemli çalışmaları bulunan Faruk Sümer’e göre ise Türkmen kelimesi Müslüman Oğuzları gayrimüslimlerden ayırt etmek için ortaya çıkmıştır. Sümer görüşünü İslam yazarlarının Müslüman Oğuzları, Türkmen şeklinde adlandırdıkları bilgisiyle desteklemektedir (Sümer 1992a: 60). Konuyla ilgili olarak Zeki Velidi Togan da benzer ifadeler kullanmaktadır.¹⁵ Sümer’in bu görüşü Türkmenlerin Oğuzların devamı olduğu fikrini de desteklemektedir. Bu hususta Kaşgarlı’nın “Oğuzlar bir Türk boyudur. Oğuzlar Türkmendirler. Bunlar 22 bölüktür. İki boy olan Halaçlar bunlardan ayrılmışlardır” şeklindeki ifadeleri Oğuz-Türkmen ayniliğini ortaya koymasından önemlidir (Gündüz 2002: 267).

Bu hususta A. Bican Ercilasun, “10. yüzyılda Müslüman olmayan Oğuzlara 11. yüzyıldan başlayarak Türkmen denilmeye başlanmıştır. 13. ve

¹⁵ Zeki Velidi Togan **Umumi Türk Tarihine Giriş-I** adlı eserinde konuyla ilgili olarak şöyle bilgi vermektedir: Mahmud Kaşgari ve El-Biruni gibi eski müelliflerin eserlerinden anlaşıldığı vechile “Türkmen” daha ziyade, medeni kavimlere komşu olarak oturan ve kısmen ziraatle de meşgul olan yarı yerleşik Oğuzlar ile Karluk ve Khalaç’lara itlak olunmuş. Yine Mahmud Kaşgari’ye göre Oğuzlar kendi memleketlerinde “harplere ve göçlere iştirak etmeyen tembel ve bırakılmış” zümrelere “yatık” demişlerdir. Şimdiki Kazaklar’da bu nevi köylülere “catak” diyorlar. Oğuzlar Türkmenlere de böyle bir yatak nazariyle bakmış olsalar gerektir. Herhalde “Oğuz” sözü göçebe hayata sadakati tamam muhafaza eden kabilelere itlak olunmuştur. “Oğuzun arsızı Türkmenin delisine benzer” darb-ı meseli Türkmen zümrelerinin nispeten daha terbiyeli ve daha medeni olduğunu ifade eder. Oğuz ve Türkmen kelimeleri ekseriya aynı kavme itlak olunan iki müteradif kelime gibi kullanılmışsa da, bunların başka mefhumları ifade etmek üzere kullanıldıklarını gösteren kayıtlar da çoktur ve bu kayıtlar Türk medeni tarihi bakımından ehemmiyetlidir. Herhalde Türkmenlere “Oğuz” denilmiş, fakat hakiki göçebe Oğuzlara “Türkmen” denilmiştir (Togan 1981: 195-196)

14. asırlarda Oğuz etnik adı yerini tamamen Türkmen kelimesine bırakmıştı. Bu asırlarda hem Türkistan'daki hem Azerbaycan ve Anadolu'daki Oğuzlardan artık Türkmen diye bahsediliyordu. Oğuz adı sadece destanî rivayetlerde kalmıştı. Türkmen etnik adı Türkmenistan bölgesinde bugüne dek kesintiye uğramadan devam etti. Azerbaycan ve Anadolu'da ise umumi adımız olan Türk kelimesi, önce yerleşik olanların adı olarak kullanılırken sonra yaygın hale geldi. Yerleşiklere Türk denirken, konar göçer hayatı devam ettirenlere Türkmen denilmeye devam ediliyordu” şeklinde bilgi vermektedir (Ercilasun 2000: 438).

Orta Asya'nın steplerinden başlayarak Anadolu'ya ve oradan da Balkanlar'a kadar devam eden Oğuz/Türkmen göçü ile, tarihin seyri bir anda değişmiştir. Bu göçün başrol oyuncusu olan Oğuzlar gittikleri, ulaştıkları her bölgeye getirdikleri kültür ve medeniyet ile çağdaş ve özgün bir yaşam tarzının oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Oğuz/Türkmen kültür ve medeniyeti, Ortaçağ'ın karanlıklarında yaşayan Avrupa'nın yeniden şekillenmesine, Renaissance ve Üniversal Avrupa medeniyetinin doğmasına katkıda bulunmuş ve bütün özellikleri ile zamanımıza kadar çok az değişikliğe uğrayarak yaşayıp gelişmiştir (Tüysüz 2002: 572).

İslam dinini kabulüyle birlikte devam ede gelen süreçte Türkmen diye anılmaya başlanan Oğuzlar, kurdukları Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletleriyle birlikte zamanla Anadolu içlerine hâkim olmayı başarmış ve Anadolu'nun bir Türk yurdu haline gelmesinde de önemli görevler üstlenmişlerdir.

Sonuç olarak araştırmacıların Türkmen adı üzerine ortaya koyduğu görüşlerde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Ancak Türkmen kelimesinin Müslüman Oğuzları karşıladığı şeklindeki görüş daha gerçekçi görünmektedir. Milletlerin tarihinde yaşanan siyasi, dini, sosyal vb. olayların beraberinde çeşitli noktalarda değişimler yaşanması kaçınılmazdır. Ön Asya'ya gelip İslam diniyle tanışan Oğuzlar, Türkmen adıyla anılmaya başlanmışlar ve zamanla bu coğrafya'da hâkim güç olmayı başarmışlardır. Özellikle XIII-XIV. Yüzyıla gelindiğinde Türkmen adı oldukça yaygın bir kullanıma sahip olmuştur. Öyle ki Anadolu'daki bütün Müslüman Türk toplulukları da bu isimle anılmaya başlanmıştır.

4.2.1.3. Oğuzların Boy Teşkilatı

Oğuzlar kavmi ve siyasi bir teşekkül için el (il) kelimesini kullanmaktaydılar (Sümer 1992a: 163). Orhun Kitabelerinde il kavramı “iliğ” şeklinde kullanılmaktadır. Hüseyin Namık Orkun, **Eski Türk Yazıtları** adlı eserinde, Orhun Kitabelerinde geçen “iliğ” kavramını ülke olarak anlamlandırmaktadır (Orkun 1994: 31). **Divanü Lügat-it Türk**'te ise il kavramı el olarak yazılmakta olup anlamı da vilayet olarak verilmektedir (Kaşgarlı 1992: 48).

Ziya Gökalp'e göre il kelimesinin en eski manası sulhtur. İlçi (Elçi) kelimesi de bu manadan gelmektedir. Toyonizm bir sulh dinidir. Bu dinin etkisiyle sağlanan sulh sayesinde aşiret kavgaları son bulmuş, her budun ayrı bir hükümet halini almıştır. Bu sayede il kelimesinin ikinci manası da devlet olmuştur. Orhun Kitabelerinde geçen il kelimesi de bu ikinci manada kullanılmıştır. Sonraları il kelimesi Türk'ün her siyasi cemiyetine ad olarak verilmeye başlandı. Bundan halk manası doğdu. Sonra bu halkın oturduğu ülke manasına gelmeğe başladı. Daha sonraları ise yabancı manasına gelmeye başladı (Gökalp, 1976: 51-52).

Sencer Divitçioğlu'nun belirttiğine göre ise il sınırları saptanmış, üstünde birey ve öbeklerin yerleştiği, sahip olunan ve nihayet kutsallık, güçlülük ve bereket ile doğurganlık işlevlerinin gerçekleştiği coğrafi bir yerdir. (Divitçioğlu, 2005: 101)

İl kavramı hakkında Faruk Sümer görüşlerini şöyle açıklamaktadır: *“Oğuzların il kavramını kullanmakla beraber diğer Türk kavimlerinin söyledikleri aynı anlamdaki bodun sözünü unuttukları anlaşılıyor. Bu kelimenin Moğolca karşılığı olan ulus sözü de İlhanlılar'ın tesiriyle, ancak Doğu Anadolu'daki Türkmenlerce el kelimesi ile birlikte kullanılmıştır: Kara-Koyunlu ulusu, Boz-Ulus, Kara-Ulus. Şimdi biz el yerine umumiyetle Arapçadan aldığımız kavim(kavm) sözünü kullanmaktayız.”* (Sümer, 1992a: 163)

Oğuz Eli'ni meydana getiren teşekküllerden her birine boy denir ki, Kaşgarlı bu sözün Oğuzca olduğunu bildirir.(Kaşgarlı 1991: 105) Orhun kitabelerinde geçen “bod” sözü, söylendiği gibi, belki bu kelimenin en eski şeklidir. Boy Türkiye’de bu anlamda gerek resmi dilde, gerek halk arasında son zamanlara kadar kullanılmıştır. Boyları idare eden reisler de beğ denilmiştir. Yabgular ve sultanlar da beğler arasından çıkmıştır. Oğuzlarda aileden obalar, obalardan boylar ve boylardan da Oğuz eli meydana gelmiştir. Oğuz elinde asıl oymak birliği boydur. Oğuz boylarının Arap ve diğer bazı kavimlerde olduğu gibi, münferiden bir hayat geçirdikleri veya tek başına siyasi bir harekette buldukları nadir olarak görülür. Onlar daima el halinde (yani üç-dört oymak bir arada) yaşamayı severler ki, bu husus siyasi başarılarında mühim bir amil olmuştur. (Sümer 1992a: 163)

Oğuz Türkleri idari ve sosyal teşkilatlanmasında dikotomik¹⁶, yani ikili bir yapı görülmektedir. Bu ikili yapı sağ-sol, doğu-batı, iç-dış, ak-kara gibi birbirine paralel kavramlarla açıklanmaktaydı. Nitekim buna uygun olarak Oğuzlar Boz Ok ve Üç Ok olmak üzere iki kola ayrılmışlar; her koldaki on ikişer boy, idari ve sosyal mevkilerini yansıtan orun/yer/statü ve ongunları ile Oğuz töresi içindeki yerlerini almışlardır. Oğuz geleneğine göre Boz Oklar hakim unsur, Üç Oklar ise ona tabidir (Aksoy 2002: 317).

Oğuzların bu ikili devlet teşkilatının nasıl ortaya çıktığı hakkındaki ilk bilgileri Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı’nda görmekteyiz. Destan¹⁷’da Oğuz boy teşkilatının ortaya çıkışı şu şekilde anlatılmaktadır:

“Oğuz Kağan’ın yanında ak sakallı, kır saçlı, uzun tecrübeli bir ihtiyar vardı. O, anlayışlı ve asil bir adamdı. Oğuz Kağan’ın nazırı idi. Adı Uluğ Türük

¹⁶ Gordon Marshall, dikotomi kavramını, “yalnızca iki kategorisi olan değişkenler” olarak tanımlamaktadır. (Marshall 1999: 327)

¹⁷ Destanlar, Türk topluluklarının dünya görüşlerini, kainattaki olayları yorumlayış tarzlarını, yaşadıkları tarihi ve sosyal olaylarla onların etkilerini, var oluşlarını ve bağımsızlıklarını sürdürebilmek için yaptıkları iç ve dış mücadelelerini, sosyal hayatla ilgili etkinliklerini, kısacası Türkü Türk yapan bütün değerleri edebi bir üslup ve kahramani bir eda ile aktara gelen metinlerdir. Türk topluluklarının geçmişe ve bugüne ait inanış ve düşünce kalıplarının ortaya konulabilmesi ve geçirmiş oldukları kültürel ve sosyal evrelerin çok daha iyi anlaşılabilmesi için mutlak bir şekilde destanların ve destanlardan sonra ortaya çıkan diğer anlatı türlerinin karşılaştırılması bir şekilde araştırılması, incelenmesi gerekmektedir (Aça 2002: 5). Bu nedenle Oğuz boy sisteminin ve siyasi teşkilatının açıklanabilmesinde Oğuzlara ait olan destan metinleri büyük önem arz etmektedir. Destan hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Duyumaz 1997), (Aça 1998), (Aça 2000), (Sakaoğlu-Duyumaz 2002), (Reichl 2002), (Aça 2002), (Çobanoğlu 2003).

idi. Günlerden bir gün uykuda bir altın yay ve üç gümüş ok gördü. Bu altın yay gün doğusundan ta gün batısına kadar ulaşmıştı ve üç gümüş ok da şimale doğru gidiyordu. Uykudan uyanınca düşte gördüğünü Oğuz Kağan'a anlattı ve dedi ki: 'Ey kağanım, senin ömrün hoş olsun; ey kağanım, senin hayatın hoş olsun. Gök Tanrı düşümde verdiğini hakikete çıkarsın. Tanrı bütün dünyayı senin uruğuna bağışlasın!' Oğuz Kağan Uluğ Türük'ün sözünü beğendi; onun öğüdünü diledi ve öğüdüne göre yaptı. Ondan sonra sabah olunca büyük ve küçük oğullarını çağırttı ve: 'Benim gönlüm avlanmak istiyor. İhtiyar olduğum için benim artık cesaretim yoktur; Kün, Ay ve Yultuz, doğu tarafına sizler gidin; Kök, Tağ ve Tengiz, sizler de batı tarafına gidin' dedi. Ondan sonra üçü doğu tarafına, üçü de batı tarafına gittiler. Kün, Ay ve Yultuz çok av ve çok kuş avladıktan sonra, yolda bir altın yay buldular; onu aldılar ve babalarına verdiler. Oğuz Kağan sevindi, güldü, yayı üçe böldü ve: 'Ey büyük (oğullarım), yay sizlerin olsun; yay gibi okları göğe kadar atın' dedi. Kök, Tağ ve Tengiz çok av ve çok kuş avladıktan sonra yolda üç gümüş ok buldular; aldılar ve babalarına verdiler. Oğuz Kağan sevindi, güldü, okları üçe üleştirdi ve: 'Ey küçük (oğullarım), oklar sizlerin olsun. Yay oku attı; sizler de ok gibi olun' dedi. Ondan sonra Oğuz Kağan büyük kurultay topladı. Maiyetini ve halkını çağırttı. Onlar geldiler ve müşavere ettiler. Oğuz Kağan büyük ordugah ... sağ yanına kırk kulaç direk diktirdi; üstüne bir altın tavuk koydu; altına bir ak koyun bağladı. Sol yanına kırk kulaç direk diktirdi. Üstüne bir gümüş tavuk koydu; dibine bir kara koyun bağladı. Sağ yanda Buzuk'lar oturdu; sol yanda Üç Ok'lar oturdu. Kırk gün, kırk gece yediler, içtiler ve sevindiler. Sonra Oğuz Kağan oğullarına yurdunu üleştirip verdi...." (Bang-Arat 1936: 29-33)

UOKD'den yukarıya aldığımız bölümde de görüldüğü gibi Oğuz Kağan yurdunu oğulları arasında paylaştırırken Oğuz boy sisteminin ana şeklini ortaya çıkarmıştır. Devleti Boz-Ok ve Üç-Ok olmak üzere iki ana kola ayırmıştır. Bu ikili devlet teşkilatının en gelişmiş şekli Reşideddin Oğuznamesi'nde daha çarpıcı bir şekilde ortaya konmaktadır. Reşideddin Oğuznamesi'nde Oğuz boy teşkilatı hakkında bilgiler veren bölüm şu şekildedir:

"Oğuz yurda varması şerefine toy için doksan bin koç ve dokuz yüz kısrak kesilmesini emretti ve büyük bir toy yaptı; altın evi kurdurdu. Bu toy

sırasında, kendisiyle birlikte cihangirlik seferlerine katılan ve onunla beraber sağ-salim asıl yurda dönmüş olan altı oğlu bir gün ava gittiler. Tesadüfen altın bir yay ile üç altın ok buldular. Hep beraber bunları kendi dileğine göre aralarında paylaşması için babalarına getirdiler. Babaları Oğuz yayı üçe parçalayıp daha büyük üç oğluna, üç oku da küçük üç oğluna verdi. Şöyle karar verdi: Kendilerine yay verdiği üç oğlunun soyundan gelecek kavme (Bozoq) densin. Çünkü bunlara yayı paylaşmak için onu muhakkak parçalamak gerekti. Bozoq sözünün de zaten manası parçalamak, bozmaktır. Kendilerine ok verdiği diğer üç oğlunun neslinden gelecek kavmin lakabı (Üçoq) olsun; Bu “üç oq” yani üç tane ok demektir. Buyurdu ki, bundan sonra oğullarından kim gelirse beraberce “temacamişi” kılınsınlar: ‘Biz hepimiz bir soydanız’ deyip orduda da kendi yerini ve rütbesini bilsinler. Bunlar da şöyle kararlaştı: Yay verdiklerinin yeri daha üstte olsun ve orduda sağ kolu teşkil etsinler. Kendilerine ok verdiklerinin yeri daha altta olup sol kolu teşkil etsinler. Zira yay Padişah gibi hükmeder; ok ise ona tabi bir elçidir. Onların yurdunu da buna benzer şekilde ayırıp tayin etti” (Togan 1982: 47-48).

Reşideddin Oğuznamesi'nin devam eden kısımlarında İrkıl Hoca, daha Oğuz'un hayatında bir yarısı Boz-ok, bir yarısı Üç-Ok ismini alan oğullarından olan tam yirmi dört evladın her birine birer lakap verdi; yine her birine, bunlardan kime ait olduğunu belirtmek üzere hayvanlara vurmak için bir tamga tespit etti (Togan 1982: 50).

UOKD'de Boz-Ok ve Üç-Ok şeklinde görülen Oğuz siyasi teşkilatı Reşideddin Oğuznamesi'nde daha geniş bir şekilde sunulmaktadır. Bu eserde Boz-Ok'lar 12, Üç-Ok'lar da 12 boydan oluşmak üzere toplam 24 oğuz boyundan bahsedilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lügat'it Türk adlı eserinde 22 Oğuz boyundan bahsetmektedir. Ancak bunları belli bir ayrıma tabi tutmadan sıralamaktadır (Atalay 1992: 55-58).

İlk olarak Oğuz Kağan Destanı'nın çeşitli varyantları vasıtasıyla haberdar olduğumuz Oğuz boy teşkilatının izlerini Dede Korkut Hikâyelerinde de görmekteyiz. Dede Korkut Hikâyelerinde Oğuz siyasi yapısındaki ikili yapı İç Oğuz ve Taş Oğuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eserde ilgi çekici bir diğer husus da Osmanlıların Kayı boyuna mensup olduğunun açık bir dille ifade edilmesidir. Kayı, Boz-Ok'lardan Kün Han'ın oğludur. Boz-Ok'lar Oğuz

Kağan'ın da dediği gibi asıl olandır. İşte bu bağlamda Dede Korkut Hikâyelerinde Oğuz siyasi yapısında devleti kuranın, hükmedecek olanın Boz-Ok'tan çıkması gerektiği düşüncesinin izlerini de görebilmekteyiz.

Sonuç olarak Hun ve Göktürklerde doğu-batı şeklinde görülen ikili siyasi yapı, Oğuzlarda Boz-Ok ve Üç-Ok şeklinde kendini göstermektedir. Boz-Oklar asıl olandır ve simgeleri yaydır. Yay gök kubbeyi simgelemesi bakımından Tanrısal bir özelliğe sahiptir ve bu nedenle kutsaldır. Simgeleri ok olan Üç-Oklar ise tabi olandır. Ok dünyanın direğini simgeler ve yayla birlikte atıldığı için ona bağlıdır. Bu nedenle Üç-Oklar Boz-Oklara tabidir. Oğuz siyasi teşkilatı bu ikili sistem üzerine oturtulmuş ve Oğuz Hanın 6 oğlundan 24 boy meydana gelmiştir. Bu şekilde ortaya çıkan 24 Oğuz boyu ise Üç-Ok, Boz-Ok ikili yapısı içinde orun-ülüş sistemi çerçevesinde belli bir nizama bağlı kalarak siyasi birlikteliği sağlamışlardır.

24 Oğuz boyu ve bu boyların siyasi teşkilat içindeki yerleri şu şekildedir:

4.2.2. Çepnilerin Menşei ve Çepni Adı

Oğuzlar/Türkmenler ve boyları hakkında araştırma yapan bilim adamlarının hepsinin ittifak ettiği görüşe göre Çepniler Oğuzların 24 boyundan biridir. Konuyla ilgili tarihi kaynakların yazarlarından Kaşgarlı

Mahmud, Reşideddün ve Yazıcıoğlu Çepnileri Oğuz boyları arasında sunmaktadır. Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lügati't Türk adlı eserinde Oğuz boyları arasında Çepni boyunun adı, özellikleri ve damgası da zikredilmektedir. Ancak bu boyun Oğuz boy teşkilatı içindeki yeri noktasında kapsamlı bilgi Reşideddin Oğuznamesi'nde verilmektedir. Bu eserde Çepni'nin Üç-Ok kolundan Gök-Han'ın dördüncü oğlu olduğu görülmektedir. Yazıcıoğlu Oğuznamesi'nde de aynı kayıt yer almaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde Anadolu'nun bir Türk yurdu haline gelmesinde önemli bir rol oynayan ve Oğuz'un yirmi dört boyundan biri olarak zikredilen Çepniler hakkında, tarihi kaynaklara bağlı kalınarak bilgi sunulacak ve daha sonra Çepni adının manası üzerinde çeşitli araştırmacıların görüşlerinden hareketle bilgi verilmeye çalışılacaktır.

4.2.2.1. Tarihi Kaynaklarda Çepniler

4.2.2.1.1. Divanü Lügati't-Türk

Çepnilerden söz eden en önemli ve en eski yazılı kaynak Kaşgarlı Mahmud tarafından 1072-1076 yılları arasında yazılan Divanü Lügati't Türk'tür. Türk dili, tarihi, kültürü yönünden çok zengin bir hazine olan bu eserde Kaşgarlı Mahmud, Oğuz boyları hakkında da bilgi verir. Oğuzların yirmi iki bölük olduğunu, her bölüğün ayrı bir belgesi ve hayvanlarına vurulan bir alameti olduğunu belirttikten sonra birinci boy olan Kınık'tan başlayarak tek tek bütün bölükleri tanıtır (Çelik 1999: 11).

Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lügati't Türk adlı eserinin Oğuz maddesinde:

“Bir Türk boyudur. Oğuzlar Türkmen'dirler. Bunlar yirmi iki bölüktür; her bölüğün ayrı bir belgesi ve hayvanlarına vurulan bir alameti vardır. Birbirlerini bu belgelerle tanırlar” şeklinde bir açıklama yapar (Atalay 1992: 55)

Bu açıklamadan sonra 22 oğuz boyunun adını ve alametlerini sunar. Çepni maddesinde:

+

“Yirmi birincisi: Çepnilerdir. Belgeleri şudur: “” şeklinde ifadeler yer almaktadır (Atalay 1992: 58).

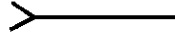
Kaşgarlı Mahmud eserinin en sonunda *“bu oymakların hepsini herkesçe bilinmesi gerekli olduğu için yazdım. Bu belgeler onların hayvanlarının, atlarının, binitlerinin alametidir. Hayvanlar karıştığında her bölük kendi hayvanını bu belgelerden tanır. Bu saydığım bölükler köktür. Bu kökten bir takım oymaklar çıkmıştır; onları söylemedim, sözü kısa kestim. Bu bölüklerin adları onları kurmuş olan eski dedelerinin adlarından alınmıştır”* (Atalay 1992: 58-59) şeklindeki ifadeleriyle boyların ve bu boylara ait alamet, damga ve belgelerin nasıl bir görev üstlendiği noktasında bilgi vermeye çalışmıştır.

Türk Oğuz damgaları yalnız hayvanların işareti değil adeta cemiyetin de birer alametidir. Vaktiyle her Türk mutlaka kendisini ve bağlı olduğu oymağını bir belge ile tanıtmıştır (Yalçın 1943: 5). Türklere var olan bu düşünce Kaşgarlı Mahmud’un Divanü Lügati’t-Türk adlı eserinde de açık bir şekilde görülmektedir.

4.2.2.1.2. Cami’üt Tevarih

Reşideddin Fazlullah, Cami’üt Tevarih adlı eserinin 1310 yılında kaleme aldığı ikinci cildinde Tarih-i Oğuzan ve Türkan (Oğuzların ve Türklerin Tarihi) adıyla nakledilen Oğuz Destanı yer alır. Oğuz’un daha yaşarken Bozoklar ve Üçoklar diye ikiye ayırdığı altı oğlundan yirmi dört torunu olmuştur. Oğuz’un vefatından sonra onun yerine Kün Han geçer. Oğuz’un çok değer verdiği bilge bir kişi olan İrkıl Hoca, devletin devamlılığının sağlanması, ileride herhangi bir kargaşaya meydan verilmemesi için bu yirmi dört oğula birer lakap ve hayvanlarına vurmaları için birer tamga ve birer ongun tespit edilmesinin gerekli olduğunu söyler. Kün Han bu fikri kabul eder ve görevi de İrkıl Hoca’ya verir. İrkıl Hoca da yirmi dört evladın her birine birer lakap, birer tamga ve birer ongun tespit eder (Çelik 1999: 11-12).

Cami’üt Tevarih’in devamında 24 Oğuz boyunun tamgası, ongunu ve ülüğü kaydedilir. Cami’üt Tevarih’in bu bölümünde Çepni boyunun tamgası şu şekildedir:

Eserde İrkil Hoca'nın teklifini Kün Han'ın olumlu karşıladığı ve Oğuz toplumu 24 boya ayırdığı ifade edilmektedir. Cami'üt Tevarih'te bu 24 boyun isimleri, tamgaları, ongunları ve ülüşleri sunulur. Eserde Çepni, Üçokların en büyüğü olan Kök Han'ın en küçük oğlu olarak kaydedilmiş ve yağı (düşman) olan her yerde durmayıp savaştan (*kandaki yağı göre, derhal savaştır ve çapar; bahadır*) olarak tanımlanmıştır. Çepnilerin ongunu sunkur, hümay; ülüşü ise sol qarı yağrın, sol yanbaş olarak geçmektedir (Togan 1982: 52).

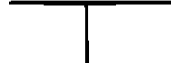
4.2.2.1.3. Şecere-i Terakime

Ebul Gazi Bahadır Han tarafından 1659-1660 tarihleri arasında kaleme alınan Şecere-i Terakime Oğuz boy teşkilatı ve bu teşkilat içinde Çepnilerin yeri noktasında bilgi vermesi sebebiyle önemlidir. Eser Türkmen beyleri arasında söylenen rivayetler ve hocaların, beylerin ellerinde bulunan şecerelere dayanılarak kaleme alınmıştır. Ayrıca tarihi eserlerden de Reşideddin'in Camiü't Tevarih'indeki Oğuzname'den yararlanılmıştır (Ölmez 1996: 24).

Eserde On iki Yüzlük ve Yirmi Dört Oymağın Anlamı Hakkında başlıklı bölümde Oğuz boy teşkilatıyla ilgili olarak şu şekilde ifadeler yer almaktadır:

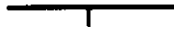
“Oğuz Han'ın ad koyduğu kişileri ve kumadan doğan torunları bunlar yirmi dört kişiydi. Hepsinin adlarını yukarıda bir söyledik. Bunların hepsi evin dışında oturdular. On ikisi at tutup oturdu, on ikisi kapıda oturdu. Bu yirmi dördünden doğanlara “Aymak” dediler.”

Eserin ilerleyen kısmında yer alan Oğuz Han'ın Torunlarının Adlarının Anlamı, Damgaları ve Kuşları Hakkında başlıklı bölümde 24 oğuz boyunun adı, özelliği ve kuşu hakkında bilgi verilmektedir. Bu bölümde Oğuz'un on altıncı torunu olarak adlandırılan Çepniler cesur, kahraman olarak tanımlanmakta ve kuşu (ongunu) Huma olarak belirtilmektedir. Ayrıca tamgaları şu şekilde gösterilmektedir.

4.2.2.1.4. Târih-i Âl-i Selçuk

Yazıcıoğlu Ali XV. yüzyılda Reşidüddin'den bazı değişiklikler yaparak Türkçe'ye çevirdiği ve Târih-i Âl-i Selçuk adlı eserinin baş tarafına aldığı Oğuzname'de Çepniler hakkında bilgi verir. Bu eserde Çepni'nin damgası diğerlerinden farklıdır (Çelik 2002: 313) Bu damga şu şekildedir.

4.2.2.1.5. Cihannûma

Katip Çelebi, XVII. yüzyılda Cihannuma adlı coğrafya kitabında Çepnilerden söz ederken dillerinin Türkçe-Farsça karışık bir şey olduğunu söyler (Çelik 2002: 313). Katip Çelebi, bu eserinde Canik eyaletinden bahsederken Çepnilerden söz etmiştir. Köprülü bu eserde geçen "*Bunun bazı yerlerinde gizli Rafizî taifesi vardır*" cümlesini, Çepnilerle ilgili olarak söylenmiş kabul etmiştir. Yine aynı müellifin Trabzon'u anlatırken: "Trabzon'un cânib-i garp ve cenubi cibâl-i Çepni derler, bunda etrâk taifesi sakin olur. Laz taifesiyle müşterektir. Lisanları Türk ve Acem ve şah-ı Acemi mabud-ı itikat edip Rûvafizedendir." (Köprülü 1925: 209) şeklindeki ifadeleriyle Çepnilerin Karadeniz'de oldukça yoğun bir şekilde buldukları anlaşılmaktadır.

4.2.2.1.6. Kitâbul-İdrâk li-Lisanil-Etrâk

1312 yılında Endülüslü alim Ebu Hayyan tarafından Türkçe hakkında Kahire’de yazılmış, Kitabul-İdrâk li-Lisanil-Etrâk adlı eserde Çepniler’in adı geçmekte ve Çepniler “Çepni-kabiletün minet-Türk” olarak tanımlanmaktadır. Ebu Hayyan Çepniler’i bir Türk boyu olarak tanıtıyor. Bu kayıt Çepniler’in önemli bir başarı elde ederek adlarını Mısır’a kadar duyurmuş olduklarını gösterir. Çünkü zikredilen eserde sadece Çepni ile Kınık boyundan söz edilmektedir (Sümer 1992b: 9).

4.2.2.2. Çepni Adının Manası

Çepniler, Oğuzların Üçok koluna bağlı boylardan biridir. Anadolu ve Rumeli’de ve özellikle Karadeniz Bölgesi’nin bir Türk Yurdu olmasında etkin rol oynamıştır. Tespit edilebildiği kadarıyla Çepnilerden bahseden ilk müellif Kaşgarlı Mahmud’dur. Çepniler Oğuz Han’ın oğullarından Gök Han’ın dört oğlundan biri olan Çebni’nin neslinden olup bu kişiden adlarını almışlardır. Reşideddin’e göre Çepni, yağlı (düşman) olan her yerde durmayıp savaşan, Yazıcıoğlu’na göre kandaki yağlı göre derhal savaşır ve çapan, Ebülğazi Bahadır Han’a göre de bahadır (cesur) manasına gelmektedir (Bostan 2002: 299).

Bahaeddin Ögel Çepni adıyla ilgili olarak şu şekilde bilgi vermektedir:

“Öyle anlaşılıyor ki, gerek Reşideddin ve gerekse Ebülğazi, aslen Moğolca’dan Türkçe’ye girmiş olan “cebe” sözüne bakarak, Çepni boy adını manalandırma yoluna gitmişlerdir. Çingiz-Han çağında bile Türkler, meşhur Moğol generali Cebe’nin adını bu şekilde söylememişler ve Moğolca Cebe’nin karşılığı olan Türkçe Yeme sözünü kullanmışlardı. Cebe sözünü, Çingiz Han çağından önce yazılmış Türkçe sözlüklerde de görmüyoruz. Harezşahlar çağında Türkçe eklerle yapılmış cebelikler gibi sözler varsa da; yine aynı sözlükte Moğolca cebe sözü Türkçe sağıt sözü ile karşılanmıştır. Yukarıda da söylediğimiz gibi, Türklerin general Cebe’ye, Cebe dememelerinin de bir sebebi vardı. Çingiz Han’ın ikinci oğlu Cöçi’ye de Türkler Cöçi dememişler ve bu kelimenin Türkçe’deki karşılığı olan Tüşî sözünü ona ad olarak kullanmışlardı.

Çepni boy adının Reşideddin tarafından yapılan etimolojik izahı, bir halk etimolojisidir. Şunu da unutmamalıyız ki, halk da sözleri manalandırırken, kendi çağlarındaki köklere, eklere veya bize kadar gelmiş, kaybolmuş sözlere bakarak bu manayı veriyordu. Bir gerçek varsa o da Çepni boy adının Çingiz çağından çok önceleri meydana gelmiş olmasıdır. Bu sebeple halkın, Eski Türkçe'deki gramer kaidelerini ve kaybolmuş sözleri bilmesine imkan yoktu. Bununla beraber, bu sözlerin halk tarafından nasıl anlaşıldıklarını bilmekte de bir fayda vardır.

Moğolca'da cebe sözü "silah" anlamına gelirdi. Bu anlamdan genişleyerek, aynı sözün "bahadır ve cesur insan" anlamına da geldiği, bazı örneklerden anlaşılmaktadır. Fakat halkın "-ni" ekini nasıl açıklayarak bu sonuca vardıklarını anlayamıyoruz. Prof. Bang bu ek hakkında da önemli tahlillerde bulunmuştur. Acaba halk, cebe sözünden aşını, koşını gibi bir türeyiş mi yapmak istemişti? Maalesef bütün bu noktalar, şimdilik karanlık kalmaktadırlar" (Ögel 1993: 344-345).

Gyula Nemeth "Çepni" adının Kırgızca çep (kalkan) ve Türkçe çeper (duvar, çit, parmaklık) kelimeleriyle ilgili olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre Çepni adı kök bakımından "koruyucu (birlik)" ve özellikle "sınır koruyucu (birlik)" anlamına gelmektedir. Çepni adındaki -ni eki Beçenek-Beçene-beçe adlarında gördüğümüz -ne, -na, -nı, -ni, -nu, -nü ekiyle birleştirilebilir. Aynı eke Çağatayca tuzni (buzağı) kelimesinde de rastlanmaktadır (Nemeth 1930: 54-55).

İbrahim Kafesoğlu, "Eski Türk boylarının adları boyun siyasi ve sosyal hususiyetlerini meydana koymaktadır" dedikten sonra Çepni'yi, askeri teşkilat ve unvanlarla ilgili olan Çor, Yula, Kapan, Külbey, Yabuka, Yeney, Taryan, İğdir, Buka, Tarduş vb. isimlerle birlikte bu gruba dahil etmekte ve Çepni adının askeri ve siyasi özellik taşıdığını belirtmektedir (Kafesoğlu 1995: 218).

Geybullayev, Azerbaycan'ın Şamaha bölgesinde Çepni kelimesiyle bağlantılı 17 yer adı bulunduğunu bildiriyor. Bunlardan Çepli, Cabani, Çapni şeklinde olanlar Zangezür ve Kuba bölgelerindedir. Kazak şehrinin

Daşsalahlı Bölgesinde Çepni adlı bir yer bulunmaktadır (Geybullayev 2002: 53).

Soltanşah Ataniyazov da **Şecere** adlı eserinde Kaşgarlı, Reşideddin, Yazıcıoğlu ve Ebülgazi'den, bizim de yukarıya aldığımız bilgileri aktardıktan ve bunlara Salar Baba'nın görüşlerini ekledikten sonra Çepni kelimesinin etimolojisi üzerinde durur ve bu bilim adamlarının güzel fikirlerini inkar etmediğini, ama, Çepni adının eski Türk sözü olan ve "küçük grup", "sürü" anlamındaki "çep", "çöp" sözünden türediğini de bilmemiz gerektiğini söylemektedir (Ataniyazov 1994: 227).

Yukarıda Çepni kelimesinin etimolojik yapısı ve manası üzerine görüşleri bulunan araştırmacılardan sunduğumuz bilgilerde fikir birliği bulunmadığı görülmektedir. Araştırmacılardan her biri konuya farklı boyutlardan yaklaşmışlardır. Tarihi kaynaklarda ise Çepni kelimesinin anlamı hakkında bilgi verilmekle beraber etimolojisi üzerinde fikir beyan edilmemektedir. Bu eserlerde etimolojik bir tespitten çok Çepni boyunun vasıflarından hareketle kelimenin anlamı hakkında bilgi verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Çepni adının manasıyla ilgili olarak Reşideddin Oğuznamesi'nde "*nerede yağı görürse hemen savaşır*", Yazıcıoğlu Oğuznamesi'nde "*yani kandeki yağı görse derhal savaşur ve çapar*" şeklindeki ifadelerle Çepnilerin savaşçı, alp sıfatları ifade edilmeye çalışılmıştır.

4.2.3. Çepnilerin Anadolu'ya Gelişleri ve Anadolu'da Çepni Yerleşimleri

4.2.3.1. Çepnilerin Anadolu'ya Gelişleri

Anadolu'nun bir Türk vatani olmasında çok önemli rol oynadıkları tarih otoriteleri tarafından kabul edilen Çepnilerin Anadolu'daki varlıkları XII. yüzyıla kadar gitmektedir. Bunların Anadolu'ya nasıl geldikleri, nerelere yerleştikleri, nasıl yayıldıkları hakkında ise ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. XII ve XIII. yüzyıllara ait belgeler daha çok Çepni varlığından ve onun menşeiinden söz etmekte, daha sonraki yüzyıllarda ve özellikle on altıncı yüzyıldan itibaren tutulmaya başlanan Osmanlı tahrir defterlerinden elde edilen bilgiler, Çepnilerin Anadolu'nun iskânında ve Türkleşmesinde oynadıkları büyük rolü ortaya çıkarmaktadır.

Konuyla ilgili ilk bilgileri veren Köprülü'nün görüşleri, *“Oğuzların Üçok koluna mensup olan Çepnilerin batıya göçü, Selçukluların Anadolu'yu ilk istilası ile olmuş, büyük bir kısmı Batı Anadolu'daki Paflagonya ve Trabzon Krallığı hudutlarına yerleştirilmişler, bilhassa Sinop'un Selçuklular tarafından fethedilmesinde önemli rol oynamışlardır”* (Köprülü 1925: 206) şeklindedir.

Çepnilerin Anadolu'ya gelişleriyle ilgili sınırlı ama ilk bilgileri veren Köprülü'nün ifadelerinde de görüldüğü gibi konuyla ilgili olarak net bir bilgi verilmemektedir. Bu konu günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Yalnız Faruk Sümer'in diğer araştırmacılar tarafından da kabul gören *“Türkiye tarihinin yerli kaynaklarında adı ilk önce ortaya atılan boyu muhtemelen Çepnilerdir”* şeklindeki görüşü Anadolu'ya ayak basan ilk Türk boyu veya ilk boylardan birisinin de Çepniler olduğunu ortaya koymaktadır (Çelik 2002: 313).

Çepnilerin Anadolu'daki varlığından bahseden ilk kaynak XV. yüzyılın son çeyreğinde kaleme alınan Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli adlı eserdir. Bu eserde Hacı Bektaş-ı Veli'nin Suluca Karahöyük'teki ilk müridlerinin Çepniler olduğu anlaşılmaktadır (Çelik 2002: 313). Vilayetnameye göre onlardan Yunus Mukri, bilgin, olgun bir zattı; Kuran'ı

hıfzetmişti. O, Suluca Karahöyük'ten ayrılıp civarındaki Mükail adlı yerde oturmuş, sonra yukarı taraftaki Kayı'ya yerleşmişti (Gölpınarlı 1958: 26). Fakat Suluca Karahöyük'teki Çepnilerin Yunus Mukri hariç dini bilgileri çok zayıftı. Öyle ki aralarından biri ölmüş, Yunus Mukri olmadığı için, onu üç gün gömmemişlerdi. En sonunda Çepni ulularından Gevhreş'in ricası üzerine, Yunus Mukri, Konya'ya gidip gidip Sultan Alâeddin'den Suluca Karahöyük'ün kendisine ait yurt olduğunu gösteren bir berat aldıktan sonra, dönüp oraya yerleşmişti. Yunus Mukri daha sonra hayata veda etti; dört oğlu vardı. Bunlardan İdris'in, babası gibi, bilgin ve seçilmiş bir kişi olduğu söyleniyor. Onun eşinin adı Kutlu Melek idi. Kutlu Melek, adı gibi, melek ruhlu olduğu için az sonra Suluca Karahöyük'e gelen Hacı Bektaş-ı Veli tarafından çok sevilmiş ve Hacı Bektaş'ın manevi kızı olmuştur. Esasen Hacı Bektaş-ı Veli'ye daima derin bir saygı duyarak hizmet ettikten başka herkese karşı da sevgi ve şefkat duyguları ile yardımını da bulunduğundan kendisine Kadıncık ve Kadıncık Ana lakabı verilmiştir. İşte Bektaşi Çelebileri bu Kadıncık Ana ve İdris Hoca'dan gelmişlerdir (Gölpınarlı 1958: 125). Bu bilgilerden hareketle Bektaşi Çelebilerinin Çepni boyuna mensup olduklarını söyleyebilmekteyiz (Sümer 1992b: 23). Bizim çalışma alanımızda da bu husus tespit edilmiştir. Öyle ki Alevi inanişaya sahip Giresun Çepnileri arasında bu isim soyadı olarak halen yaşamaktadır.

Osmanlı devrinden önce Anadolu'nun dini tarihinde üç mühim hadise görülür. Birincisi Baba İshak ayaklanması, ikincisi İlhanlı hükümdarı Olcaytu'nun On İki İmam Şiiliğini kabul etmesi, üçüncüsü de Safevi tarikatından Şeyh Cüneyd ile halifelerinin Anadolu'daki faaliyetleridir. Faruk Sümer'e göre Anadolu'daki bu dini hareketlerden ekserisinin Çepni Boyu ile yakın bir ilgisi vardır (Sümer 1992b: 25).

Baba İshak Ayaklanmasının ana nedeni Türkmenler'in askeri hizmetlere alınmayıp kendilerine raiyyet muamelesi yapılması, yani idare edilen ve vazifesi sadece vergi veren halktan sayılmaları yüzündendir. Gerçekten Moğollar'a karşı savaş tecrübeleri var diye Harizmlileri hizmetine alan Selçuklu hükümdarları, kendi öz kavimleri olan Türkmenler'e ehemmiyet vermedikleri gibi, ehemmiyetlerini de anlayamamışlar, bu yüzden onlar felaket getirici hadiseler ile karşılaşmışlardır. Kısaca Baba İshak Türkmenleri'nin

ayaklanmalarında iktisadi durumlarının iyi olmamasının pek büyük payı vardır. Yani ayaklanmanın ana sebebi iktisadidir (Sümer 1992b: 26).

Moğol hanı Olcaytu'nun Şiiliği kabul etmesi üzerine Anadolu'daki Ulu Yörük, Boz Ok (Yozgat Bölgesi), Yukarı Kelkit ve Canik'te yaşayan göçebe birçok topluluk, Halep Türkmenleri'nden bazı oymaklar ile Sivas, Tokat, Amasya, Canik, Malatya, Dersim bölge ve yörelerindeki birçok köy bu mezhebi yani Şiiliği kabul etmişti. Faruk Sümer'e göre bu hadiseden yukarıda zikredilen yerlerde bulunan Çepniler de etkilenerak Şiiliği kabul etmişlerdir (Sümer 1992b: 33).

Faruk Sümer'in ifade ettiği bu üç dini hareketin ilk ikisinde, Çepnilerin de yer aldığına dair bir iz açık şekilde görülmemektedir. Sümer bu olaylarda Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlı Türk boylarının etkili olduğu bilgisine dayanarak Çepnilerin de bu olaylarda rol almış olabileceğini düşünmektedir. Yalnız Safevi tarikatına bağlı Şeyh Cüneyd'in faaliyetlerinde Çepnilerin bizzat yer aldığı açıkça görülmektedir.

Safevi tarikatı XIV. Yüzyılda Azerbaycan'ın Erdebil şehrinde Safiyeddin İshak adlı bir şeyh tarafından Sünni-Şafi ilkelerine göre kurulmuştur. 1429'da tarikatın başına Şeyh İbrahim geçmiş ve onun döneminde tarikat sadece İran'da değil Irak ve Anadolu'da da tanınmaya ve yayılmaya başlamıştır. Şeyh İbrahim'in 1447'de ölmesi üzerine yerine kardeşi Şeyh Cafer geçmiş, babasının yerine tarikatın başına geçmek isteyen Şeyh Cüneyd amcasıyla yaptığı mücadeleyi kaybedince Anadolu'ya gitmiş, kendisine bağlı olanlarla önce Sivas'a gelmiş ve Padişah II. Murad'dan Kurt Beli'ni kendisine mülk olarak vermesini rica etmişse de bu isteği yerine getirilmemiştir. Bunun üzerine Karaman ülkesine giden Cüneyd orada da barınamayınca İçil'deki Varsakların yanına gitmiş, oradan Çukurova'ya geçmiş, oradan da İskenderun yöresine gelip, Ersuz dağındaki harap bir kaleyi Bilal Oğlu denilen bir emirden alarak tamir etmiş ve buraya yerleşmiştir. Buradan adamlarını göndererek zaman zaman da kendisi giderek başta Halep Türkmenleri olmak üzere Dulkadirli ve Üçoklu Oymaklarının hemen hemen tamamını kendisine mürid yapmıştır. Şeyh Cüneyd'in bu faaliyetlerini haber alan Memlük Devleti'nin harekete geçmesi üzerine Şeyh Cüneyd burayı terk etmek zorunda kalmış, Canik yöresine giderek buranın hâkimi Mehmet Bey ile buluşmuştur. Bundan

sonra bütün müridlerini silahlarıyla birlikte yanına çağırılmış ve Mehmet Bey ile birlikte Trabzon üzerine yürümüştür. Aya Fokas Manastırına kadar gelen Trabzon İmparatoru IV. Yuanis'i burada bozguna uğratan Şeyh Cüneyd 1454'te Trabzon'u kuşatmış ancak askerleri surları aşamamıştır. Fatih tarafından da tehdit edilince üç gün sonra kuşatmayı kaldırarak Kelkit vadisine geri dönmüştür. Sivas beylerbeyisi Hızır Bey'in üzerine geldiğini duyunca Ak Koyunlu hükümdarı Uzun Hasan Bey'in yanına gitmiştir. Uzun Hasan, önce Cüneyd'i tevkif ettirmişse de daha sonra Şeyh Cüneyd'in kendisine 20000 askeriyle müttefik olma teklifi üzerine onu sadece serbest bırakmakla kalmamış, kız kardeşi Hatice Begüm'ü de onunla evlendirmiştir. İşte bu evlilikten Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar dünyaya gelmiştir (Sümer 1992b: 33-35).

Şeyh Cüneyd'in 1460'ta Şirvanşah Halilullah'la yaptığı savaşta ölümü üzerine müridleri oğlu Haydar büyüüp dayısı Hasan Han sayesinde Safevi şeyhliği postuna oturunca onun etrafında toplandı ve Cüneyd'in vasiyetine uyarak ona biat ettiler. Şeyh Haydar babası gibi Anadolu'yu dolaşmadı ama Türkiye'den gelen kabiliyetli müridleri Erdebil'de yetiştirdikten sonra onları "Halife" ünvanı ile Anadolu'ya göndererek orada tarikatını yaydı ve mürid sayısını çoğalttı. Yeterince güç kazandığına inanan Şeyh Haydar Anadolu'dan gelen on bin müridiyle önce 1486'da Demirkapı ötesindeki Kafkas kavimlerine saldırdı ve zengin bir ganimetle geri döndü. İki yıl sonra da hem babasının intikamını almak ve hem de Şirvan'ı ele geçirip orada bir devlet kurmak için doğrudan Şirvan hükümdarının üzerine yürüdü. Onunla başa çıkamayacağını anlayan Şirvan hükümdarı Akkoyunlu hükümdarı Yakup Bey'den yardım istedi. 1448'te Yakup Bey'le yaptığı savaşta Şeyh Haydar öldü. Bu olaydan sonra Safevi müridleri dağılmayıp Haydar'ın büyük oğlu Sultan Ali'nin etrafında toplandılar. Akkoyunlularla yapılan ikinci savaşta Sultan Ali de öldü. Bütün aramalara rağmen kardeşi İsmail bulunamadı. İsmail müridler tarafından kaçırılarak götürüldüğü Gilan ülkesinde altı yıl kaldıktan sonra 1500'de Erzincan'a geldi ve Türkiye'nin her tarafına haber göndererek müridlerini yanına çağırdı. Erzincan'da başına topladığı Türkiyeli göçebe ve köylü müridlerle İran'a döndü ve Ak Koyunlular'ı yenerek Safevi devletini kurdu. Böylece dedesi Şeyh Cüneyd'in başlattığı, babası Şeyh Haydar'ın

sürdüğü ve her aşamasında Anadolu Türkmenleri ile Çepnilerin önemli rol oynadığı bu hareket o sırada henüz on beş yaşında olan Şah İsmail tarafından başarıyla tamamlanmış oldu (Sümer 1992b: 37-38).

Bu tarihten sonra Anadolu'dan İran'a doğru XVII. Yüzyılın ortalarına kadar devam eden bir göç başladı. Göç eden Türkmenler arasında sayıları çok olmamakla birlikte Çepniler de vardı. 1576'da Çepnileri İran'da Muhammed Bey, Mahmud Halife ile Dönmez Sultan adlı beyler temsil etmekte, bu üç dirlik de Kuzey Azerbaycan'daki Karabağ bölgesinde bulunmaktaydı. İran'daki Çepnilerle ilgili son bilgi (1590-1628) Şah Abbas devrine aittir. Bu dönemde nüfuzlarını giderek kaybettikleri ve hiç istemedikleri Gilan yöresine, üstelik başlarında kul takımından bir emirle göçürdükleri biliniyor. Şah Abbas'tan sonra İran'daki Çepnilere ait başka bir bilgiye rastlanmıyor (Sümer 1992b: 40).

Safevi Devleti'nin kuruluşundan XVII. Yüzyıla kadar devam eden bu göç hareketinde asıl etken inanç ortaklığından ziyade Osmanlı Devletinin göçebe Türkmenler üzerinde uyguladığı politikadır. Osmanlı Türkmen grupları iskân etmek, gerektiğinde vergi alıp, gerektiğindeyse askere çağırmak istiyordu. Bu politika Türkmenlerin tepkisini çekmiştir. Bu konuda Ahmet Yaşar Ocak, devlet eliyle yerleşik hayata geçmeye zorlanan bu gurupların kendilerini bu zulümden kurtaracak bir "Mehdi" beklediklerini, bunun da Şah İsmail olduğunu düşündüklerini söylemektedir (Ocak 1996: 208). İşte bu nedenle Anadolu'daki göçebe Türkmen grupları İran'a göç etmek zorunda kalmışlardır.

Çepnilerin Anadolu'ya gelişleriyle ilgili olarak bilgi veren kaynakların birçoğunda, bu grubun önce Karadeniz'e oradan da Türkiye'nin çeşitli yerlerine göç ettiklerine dair bilgiler yer almaktadır. Anadolu'ya yerleşen Çepnilerin bir kısmının da Hacı Bektaş Veli'nin halifelerinden Sarı Saltuk'la birlikte Rumeli'ye geçip, Dobruca bölgesine ulaştıklarına dair tarihçiler bazı deliller öne sürmektedir. M. Fuad Köprülü ve Kemal Yüce, Sarı Saltuk'la birlikte 12.000 kişilik bir Türkmen gurubunun Rumeli'ye geçtiğini söylemektedirler (Köprülü 2003: 54-55, Yüce 1987: 77). Bazı araştırmacılar günümüzde Balıkesir, İzmir çevresinde bulunan Çepnilerin Rumeli'den geriye dönen bu grubun bakiyeleri olduğunu ileri sürmektedir (Varlı 1974: 87).

Çepnilerin Anadolu'ya girişlerini Oğuzların, Selçukluların Anadolu'ya girişleriyle birlikte düşünmek yerinde olsa gerektir. Kaynaklarda kesin bilgiler bulunmamasına rağmen yukarıda ifade etmeye çalıştığımız husus bağlamında Çepnilerin 11. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte Anadolu'ya girmeye başladıkları söyleyebiliriz. Bugün Anadolu'nun birçok bölgesine yayılmış olan Çepniler Anadolu'ya gelmeden önce Türkistan'dan İran'a, İran üzerinden de Anadolu'ya girmişlerdir (Bostan 2002: 299). Bu süreçten sonra Çepniler başta Karadeniz Bölgesi olmak üzere Anadolu'nun birçok yerine yerleşmiştir. Göçebe bir hayat tarzını benimseyen Çepniler XIX. yüzyılın sonlarına doğru yerleşik hayata geçmiştir. Ancak günümüzde özellikle Karadeniz Bölgesi'nde hayvancılıkla uğraşan Çepni köyleri yarı göçebe bir yaşam tarzı sürdürmeye devam etmektedirler. Tarihi kaynaklarda ifade edildiği gibi savaşçılık, alplık vasıflarıyla ön plana çıkan bu Oğuz boyunun XV-XVI. Yüzyıl tahrir kayıtlarında kendilerine ait birçok yer adının tespit edilmesi ve bugün de bu isimlerin büyük bir bölümünün yaşaması sebebiyle Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynadıkları kuşkusuz bir gerçektir.

4.2.3.2. Anadolu'da Çepni Yerleşim Yerleri

4.2.3.2.1. Güney ve Doğu Anadolu'da Çepniler

XVI. asrın ilk yarısında Erzurum Beylerbeyliği'ne yazılan bir hükümde Çepni taifesine dirlik verilmemesi istenmektedir. Bu durum Çepnilerin Erzurum bölgesinde de varlıklarını hissettirdiklerini göstermektedir. 29 zilhicce 978 (14 Temmuz 1571) tarihini taşıyan ve Van beylerbeyine gönderilen hükümde Erçiş kalesine gönüllü ihtiyacı olduğu için gönüllü yazılması, ancak "Çepni" ve "Sarılı" taifesine gedik verilmeyip "Rum yiğitlerine" verilmesi istenmektedir. 14 Rebi'ül-evvel 981 (14 Temmuz 1573) tarihinde Malatya beyine ve Behinsi kadısına yazılan bir hükümde, Malatya'ya tabi Türkmenlerden olan "Çepni taifesi"nin yaylaklarına gidip dönerken yolları üzerinde bulunan köylere ziyade zulmettiklerinin bildirildiği belirtilmekte ve bunların hepsinin "meclis-i şer'e" ihzar edilip durumlarının teftişi istenmektedir. Bu Çepni grubu Sivas'ın güneyinde Mancılık, Gürün ve Hekimhan arasında yaylayan Halep Türkmenleri olsa gerektir (Bostan 2002: 305).

1520 yıllarında Halep Türkmenleri arasında üç kola ayrılmış bir Çepni oymağı görülmektedir. Bunlardan birincisi Antep'in kuzeydoğusundaki Rum Kale yöresinde; ikincisi Antakya'nın kuzeyindeki gündüzlü kazasında; üçüncüsü ise doğuda bir yerde (Boz Ulus arasında) yaşamaktaydı. Bu kollardan ikinci ve üçüncüsü "Başım Kızdılu Çepni" adıyla anılmaktaydı (Sümer 1992b: 16).

XVII. yüzyılın ortalarına doğru yukarıda birinci kol olarak ifade ettiğimiz Çepni grubu yine Rum Kale yöresinde yaşıyor ve kasabalar Korkmazlı, Sarılı, Karalar, Köseler ve Şuayyıblu obalarına ayrılıyordu. Başım Kızdılu adını taşıyan diğer iki oymak ise Batı Anadolu'ya göç ederek Saru Han (Manisa) ve Aydın sancaklarında yurt tutmuştu. Rum Kale'deki "Oturak Çepniler" 1690 yılında Avusturya'ya açılan sefere çağırıldılar. Ertesi yıl ise Urfa yöresindeki Akçakale'den Rakka'ya kadar uzanan yerde yerleşmeleri emredilen sekiz Türkmen oymağı arasında Çepniler'de görülüyor (Sümer 1992b: 17). Ancak bu oymakların büyük bir kısmı iskana uymayıp Batı Anadolu'ya ve diğer bölgelere göç etmişlerdir.

Diyarbakır bölgesinde yaşayan Boz Ulus Türkmenleri arasında da Çepniler'e rastlanmaktadır. Boz Ulus Türkmenleri uğradıkları baskılar neticesinde 1613 yılında Orta Anadolu'ya göç etmişlerdir. İşte Boz Ulus'un Orta Anadolu'ya göç eden ana kümesi arasında da bir Çepni oymağı vardı ki, bu oymağa Kantemir Çepnisi¹⁸ deniliyordu. Bu Çepniler'in boy beyi Kantemir Bey'in 1689 yılında sağ olduğu bilinmektedir. 1728 tarihli bir vesikada Kantemir Çepnisi'nin Rakka'daki iskân yerlerine gitmemek için Bergama taraflarına göçtüğü bildirilmektedir (Sümer 1992b: 17-18).

Bunların dışında tahrir defterlerinden Adana'nın Sarı Çam yöresinde küçük bir Çepni grubunun, Dulkadır Eli arasında da 34 vergi nüfuslu küçük bir Çepni oymağının bulunduğunu öğrenmekteyiz (Sümer 1992b: 19-20)

¹⁸ Batı Anadolu'ya göçen Kantemir Çepnileriyle ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bk. (Akay 1935), (Su 1938), (Şahin 2004).

4.2.3.2.2. Orta Anadolu'da Çepniler

XVI. asrın ilk çeyreğinde Hamit sancağına bağlı İrle kazasında bir Çepni cemaati yaşamaktaydı. Bu cemaat 30 hane, 34 mücerred, 3 sipahizade, 1 imam ve 2 demeremmati olmak üzere toplam 70 neferden oluşan bir nüfusa sahipti. 1530 yılında Kütahya kazasına tabi bir Çepni köyü yer almaktaydı. Yine aynı tarihli kayıtlarda Karahisar-ı Sahip sancağına tabi Karahisar, Sandıklı ve Bolvadin kazalarında, Sultanönü sancağına tabi İnönü nahiyesinde ve Ankara sancağına bağlı Yabanabad kazasında Çepni adlı birer köy yer almaktadır (Bostan 2002: 304).

XVI. yüzyılda Yozgat'ta 42 vergi nüfuslu Çepni adlı küçük bir oymak yaşıyordu. Yine orada ve o yüzyılda Çepni adlı bir de köy olup bu köy varlığını zamanımıza kadar sürdürmüştür. Yine aynı yüzyılda Çorum'a bağlı Alp Oğuz köyünde Çepni Özü adlı bir cemaat yani bir oymak görülmektedir. Bu çok küçük oymağın Çepni Özü denilen bir yerin adını taşımış olduğu görülüyor (Sümer 1992b: 20)

Sivas ve Ankara yöresine kadar yayılan ve 27 oymaktan meydana gelen büyük bir topluluğa Ulu Yörük veya Ulu Yörük Türkleri denir. Bu topluluğun oymakları arasında birkaç Oğuz boyuna mensup teşekküllerde vardır. İşte bunlardan biri de Çepnilerdir. Bu Çepnilerin yurtlarının Ak Dağ Madeni'nin kuzeyinde, Zile'nin güneyinde, meşhur Çamlıbel'in batısında bulunduğu anlaşılıyor. 1520 tarihinde bölgedeki Çepniler'in 17 kışlakları vardı. Onlar bu kışlaklarında çiftçilik yapmaktaydılar. 1575 yılında ise 32 kışlakta oturmakta, nüfusları da dört misli artmış bulunmaktaydı. XIX. yüzyılın ikinci yarısının başlarında Çepnilerin oymak geleneğini korudukları görülmektedir. O yıllarda Çepni oymağı ile Karahisar-ı Behramşah, Boz Ok sancağına bağlı idari yörelerden birini teşkil etmekteydi (Sümer 1992b: 21-22).

XV. yüzyılın sonlarında kaleme alınan Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli adlı eserde Hacı Bektaş Veli'nin Kırşehir Sulucakarahöyük'teki ilk müridlerinin Çepniler olduğu anlaşılmaktadır (Gölpınarlı 1958: 26). Bu konuda Faruk Sümer tahrir defterlerinde Kırşehir bölgesinde Çepni boyunun adını

taşıyan bir köyün bulunduğunu söyleyerek vilayetnamedeki bilgileri desteklemektedir (Sümer 1992b: 22-23).

Eski İl ve Turgut kazalarındaki At Çeken oymakları arasında da Çepniler yaşamaktadır. At Çekenler XVI. Yüzyılın birinci yarısına kadar Eski İl, Turgut ve Bayburt olmak üzere üç kazaya ayrılarak idare edilmişlerdir. Aynı yüzyılın ikinci yarısında ise kazalarının sayısının yediye çıktığı görülmektedir. Faruk Sümer, Yavuz Selim Han devrinde (1512-1520) bu At Çeken oymakları arasında Çepniler'in oturdukları köyleri şu şekilde vermektedir:

Eski İl

1. Çanak (?) ve Düzmüş (öbür adı Vasad)
2. Arık Arası (?)
3. Germasun
4. Elgen Argı
5. Alihan Argı
6. Ademler Köyündeki Çepni Cemaati
7. Bezirci, Memertaş, Danişmend ve Kumar (?) Ekinlikleri
8. Kanak (?) öbür adı Kaynar (?)

Turgud

1. Çepni Cemaati
- Koş Hisar (Koç Hisar)
1. Çepni Cemaati

(Sümer 1992b: 117-118)

Bu Çepniler Koç Hisar yöresinde yaşayan Orunguş topluluğu arasında bulunmaktadır. Bu Orunguş topluluğu da Koş Hisar bölgesine Çukurova'dan gelmiştir. Bu sebeple onunla birlikte yaşayan Çepni oymağının da Çukurova'dan geldiğinden şüphe edilmez. Hatta bu Orunguş oymağının da

Çepni asıllı olması pek muhtemeldir. Nitekim Çukurova'nın Saruçam yöresinde küçük bir Çepni topluluğunun Mesudlu adlı daha küçük bir topluluk ile birlikte yaşadığını biliyoruz (Sümer 1992b: 118).

Çalışmamızın bu bölümünde Orta Anadolu'da bulunan Çepniler'in varlığını tarihi kaynaklar bağlamında sunmaya çalıştık. Yukarıda kaynaklardan hareketle verdiğimiz bilgilerde Orta Anadolu'da Isparta, Konya, Karaman, Kırşehir, Yozgat, Sivas ve Ankara, illerinde Çepnilerin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu iller arasında da en yoğun Çepni yerleşiminin Konya, Karaman civarında olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

4.2.3.2.3. Marmara ve Ege Bölgesi'nde Çepniler

Marmara ve Ege Bölgesinde bulunan Çepnilerin bu bölgeye ne zaman gelip yerleştiğine dair iki farklı görüş ortaya atılmaktadır. Bu görüşlerden ilki Mehmed Fuad Köprülü'ye aittir. Köprülü Hacı Bektaş'ın halifelerinden Sarı Saltuk'la beraber Rumeli'ye geçen Kızılbaş Türklerin Karasioğlu İsa Bey zamanında tekrar Anadolu'ya geçtiklerini, Balıkesir ve İzmir havalisinde yaşayan Çepnilerin Rumeli'den dönen Kızılbaşların torunları olduğunu söylemektedir (Köprülü 1925: 207). Köprülü'nün bu ifadelerine göre Çepniler bölgeye 14. yy'da yerleşmişlerdir. Faruk Sümer bu konuda XV-XVI. Yüzyıllarda Karesi sancağında bulunan ve Çepni adını taşıyan köyün sakinlerinin nereden geldiği noktasında değerlendirmeler yaparken, Köprülü'nün görüşünden de bahsetmiş ancak bunun zayıf bir ihtimal olduğunu dile getirmiştir (Sümer 1992b: 120)

Köprülü'nün görüşünden farklı olarak Marmara ve Ege Bölgesine Çepni yerleşimiyle ilgili ortaya atılan ikinci görüş, konuyla ilgili olarak önemli çalışmaları bulunan Faruk Sümer'e aittir. Faruk Sümer konuyla ilgili olarak:

“XV-XVI. Yüzyıllarda Karesi sancağında öbür ismi Ağaç şeklinde okunan tek bir Çepni adlı köy vardı. 11 vergi nüfuslu olan bu küçük köy de Giresun adını taşıyan kazaya bağlı idi. Bu Çepni Köyü de ya Karesi bölgesini fetheden Türkmenler arasındaki Çepniler'e veya Halil Ece Bey ile Dobruca'dan Anadolu'ya dönen Çepniler'e ait olabilir. Fakat bu ihtimal çok zayıftır. Karesi sancağına komşu Hüdavendigâr (Bey sancağı= Bursa Vilayeti)

sancağında 7 Çepni adlı Köy vardır. Karesi'deki köy, bu köyler gibi Osmanlı fethine kalabalık bir şekilde katılmış Çepniler'e de ait olabilir.

Ancak şu hususu kesin olarak bilmeliyiz ki XVI. Yüzyılda Karesi (Balıkesir Yöresi), Hüdavendigar, Saruhan (Manisa) ve Aydın sancaklarında Çepni adlı hiçbir oymak yoktu. XVII. Yüzyıl ve sonraki zamanlarda adı geçen sancaklarda görülen Çepniler oralara doğrudan gelmişlerdir.

Haleb Türkmenleri arasındaki Çepniler'in bir kolu Anteb'in Kuzeydoğusundaki Rum Kale yöresinde oturuyor, ikinci kol, Antakya'nın kuzeyinde bulunan Gündüzlü'de yaşıyor ve nüfusu en az kol da doğuda bir yerde (muhtemelen Boz Ulus arasında) bulunuyordu. 1570 yılında Rum Kale yöresinde oturan Çepniler'in nüfusları çok artmıştı. Gündüzlü'de bulunan kol da 29 ve 16 vergi nüfusu olmak üzere iki obaya ayrılmış ve Başım Kızdılu adını taşımıştır. Sultan İbrahim devrinde (1640-1648) Rum Kale yöresindeki Çepniler 6 oba halinde ve Deniz Kethüda'nın idaresinde yaşarlarken Başım Kızdılu adını taşıyan obaların Adana, Saruhan ve Aydın vilayetlerinde sakin oldukları görülüyor. Bu Başım Kızdıllular'ın, adı geçen vilayetlere neden ve ne zaman gittikleri bilinmiyor. Buna göre Manisa ve Aydın'daki Çepniler'in çoğu veya mühim bir kısmı Başım Kızdılu oymağından gelmektedir.“ (Sümer 1992b: 120-121) şeklinde bilgi vermektedir.

1728 (1141) yılına ait bir hükümde Rakka'ya yerleştirilen Türkmen oymaklarının şuraya buraya kaçarak dağıldıkları anlatılırken Kantemir Çepnisi'nin de Bergama taraflarına gittikleri bildiriliyor (Refik 1989: 171).¹⁹

¹⁹ Ahmet Refik'in Anadolu'da Türk Aşiretleri adlı eserinde yer alan vesikada Rakka'dan Bergama'ya göçen Kantemirli Çepnileri hakkında şu ifadeler bulunmaktadır:

“Aksaray sancağı mutasarrıfına ve Ankara ve elviyei mezbura vaki kazaların kadılarına ve Derseadet'ten mübaşir tayin olunan Musa zide mecdihuya ve Haymana ve Bergama ve Turgudlu ve Tabanlı ve Karaman sakini Boz Ulus Türkmanı ve İzzeddinlü ve Hacı Ahmedlü cemaatleri voyvodalarına ve boy beğlerine hüküm ki

Raka iskânından olan Musacalı ve Köse Yakub'a tâbi Kara Hacılı ve Musacalı'ya tâbi Kantemir Çepenisi ve İncülü ve yine mezbura tâbi Halebli ve Musacalu'ya tâbi Afşar ve Kaçarlu ve Ca'berlu ve Hacı Fakihlu ve Tanburaculu ve Dokuz cemaatleri ve Ekraddan Mudanlı ve Mamavî ve sair cemaatler ahalisini mukaddemâ Raka eyaletine naklü iskân olunduklarında her birine mesakin ve arazi tahsis ve tayin kılınmagin mahalli iskânlarından haric yerlere çıkmaktan tevakkı ve ihtiraz birle sayfû şitada mevazii mahsusalarında mukıym ve mutevattın olup mekâsibi şer'iyeden zer'ü hars ile tevaggul ve iştigal eylemeleri şartile sureti hüsnü nizama ifrag olunmuşiken teceddüdü vülât ve bazı avarız ve keyfiyyet hasebile cemaati mezbur ahâlilerinden bazıları mesakini muayyenlerinden huruc ve Musacalu aşiretinden Hüseyin kethuda mukaddmeden beru meteferrik bulunan cemaatleri ricalini cem idüb Haymana ve Torgudlu kazaları ve Emirdağı tarafında ikamet ve bu defa boy beğleri kendü cemaatleri ve tavayifi iskândan sayirleri ve Kaba Abalu Dokuzu cemaatleri ile çıkub gidüb aşireti merkumeden Kantemir Çepenisi cemaati Bergama tarafında ve Afşar ve Kaçarlu Ca'berlü ve Hacı

1935 yılında Bigadiç'in El Yapan köyünde eşraftan Kamil Ağa Zade Hasan Çavuş'un elinde bulunan iki beratın birinde Boz Ulus Türkmeni mukataasından müfrez Edebiye? Canibinde sakin Çepni Kantemir mukataasının malikâne mutasarrıfları olan iki kişinin arzuhal vererek açık bulunan boybeğiliğinin, (mir aşiretliğin) Satılmış'a tevcihi rica ediliyor ve bu rica da yerine getiriliyor. Berat 2 Rebiyülevvel 1201 (23 Ocak 1786) tarihlidir (Akay 1935: 7-9). Başı ve sonu eksik olan ikinci beratta Bergama, Sındırgı ve Sincan (Hüdavendigar sancağında) adları geçiyor (Akay 1935: 9).

Zikredilen bu vesikalar şimdi Bergama ve Balıkesir bölgesinde yaşayan Çepniler'in Kantemir Çepnileri'nin torunları olduğunu gösteriyor Buna göre Kantemir Çepniler'i Balıkesir yöresine XVIII. yüzyılın birinci yarısının ortalarında gelmişlerdir (Sümer 1992b: 120-123)" şeklinde bilgi vermektedir.

Faruk Sümer'in bu görüşünü destekleyici mahiyette bilgi veren isimlerden biri de Kamil Su'dur. Araştırmacı Balıkesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler adlı eserinde vermiş olduğu 1726 tarihli bir vesikada Balıkesir Çepnileriyle ilgili olarak "Birkaç seneden beri görülen Çepnilerin 1700'lerin ilk çeyreğinden itibaren bu bölgede bulunmaları gerekir"(Su 1938: 103) şeklindeki bir ibareye rastlanmaktadır.

Görüldüğü üzere araştırmacıların büyük çoğunluğunun ittifak ettiği görüşe göre Marmara ve Ege Bölgesine yerleşen Çepniler 18. yy'da Rakka'dan gelmiştir. Rakka'da iskân²⁰ edilen Türkmen guruplarının bu bölgede kalmayıp, iskânı bozmalarının en büyük sebebi, bu oymakların yaşam tarzlarıdır. Halep, Rakka civarlarına yerleştirilen guruplar, hayvancılıkla uğraşan, yaz ve kış dönemlerini farklı yerlerde geçiren Türkmenlerdir. Ancak bu gurupların iskânı sırasında bu durum göz önüne alınmamıştır. Böyle olunca, hayvanlarına bakamayan, yaşamlarını sürdürmeyeceklerini anlayan bu insanlar, bu yöreyi bırakarak kendileri için daha elverişli bölgeleri tercih etmişlerdir (Şahin 2004 61-62).

İşte bu nedenlerden dolayı Rakka'dan göçen Çepniler 18. yy'dan sonra İzmir, Bergama, Balıkesir, Manisa civarlarında görülmeye başlanmışlardır.

Fakihlü cemaatleri dahi Haymana ve Turgud tarafında sakin olmalarile bunların ve misüllu hareketleri tavayifi saireye dahi sirayet idüb ..."

²⁰ Osmanlı dönemindeki iskan hareketleriyle ilgili olarak bk. (Orhonlu 1963)

Konuyla ilgili olarak Halil İbrahim Şahin **Balıkesir Çepni Kültürü** başlıklı çalışmasında:

“Bölgeye gelen Çepni grupları tek bir oymaktan ibaret değildirler. Bu Çepni oymaklarının Halep Türkmenlerinden ve Boz Ulus Türkmenlerinden kopan guruplardır. Bu bilginin yanında bugün Balıkesir bölgesinde Çukurhüseyin, Karamanlar, Ortamandıra gibi köylerdeki Çepniler, Karalar olarak bilinmektedir. Bu Karalar adına Halep Türkmenleri arasında da rastlamaktayız. Balıkesir bölgesindeki Çepnilerin tek oymaktan ibaret olmadığını gösteren bir diğer kanıt, bu bölgeye Cem ibadeti için gelen Dedelerin gelmiş oldukları yerlerdir. Kantemir Çepnileri olarak bilinen gurubun Dedesi Gaziantep bölgesinden gelmektedir. Hâlbuki Karalar diye bilinenlerin Dedesi yine aynı oymaktan olan Kavakbaşı’ndan gelmektedir. Bunun farkını Kantemir Çepnilerine sorduğumuzda: “Bizim Dedemiz Antep’ten gelir, biz Kavakbaşı’nın Dedesini tanımayız.” derler. Bu bilgi Balıkesir Çepnilerinin aynı oymaktan olmadığı gösterir nitelikte bir cevaptır” (Şahin 2004: 65) şeklinde bilgi vermektedir.

Buraya kadar Marmara ve Ege bölgesine ilk gelişlerinden bahsetmeye çalıştığımız Çepniler, 19. yy’dan sonra iskâna devlet tarafından iskana tabi tutulmuşlardır. Bu konuda Sümer, *“Bugün Balıkesir yöresi ile Bergama ve Manisa yörelerindeki Çepniler Köylerde yaşamakta olup çadır hayatı sona ereli bir asırdan fazla olmuştur. Hatıralara göre onları ve diğer oymakları yerleşik hayata geçiren Ahmet Vefik Paşa’dır. Hatta Ahmet Vefik Paşa çadırlarını yırttığı için ona “Çadır Yırtan” lakabını vermişlerdir”* (Sümer 1992b: 123) şeklinde bilgi vermektedir.

Bu konuyla ilgili olarak Halil İbrahim Şahin **Balıkesir Çepni Kültürü** başlıklı tezinde kaynak kişilerden alınan bilgilere de dayalı olarak şu tespitte bulunmaktadır:

Gerek yazılı kaynaklardan gerekse sözlü kaynaklardan aldığımız bilgilere göre Balıkesir Çepnileri, 1860’lı yıllarda iskâna²¹ tabi tutulmuşlardır. Bu iskân hareketi, Ahmet Vefik Paşa’nın kişisel tutumuyla ağır şartlar altında

²¹ Balıkesir Çepnilerinin iskânıyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bk. (Şahin 2004: 65-69). Ayrıca bu iskân hareketleri sonucunda 1859-1864 tarihleri arasında Çepnilerin Balıkesir civarındaki dağılımıyla ilgili olarak bk. (Su 1938: 149-151)

gerçekleştirilmiştir. Bu iskânın ardından Balıkesir Çepnilerinin yaşam tarzları da değişime uğramıştır. Temel uğraşları hayvancılık olan, toprakla uğraşmayan bu insanlar, tarıma geçmek zorunda kalmışlardır. Ancak toprakla uğraşmak için yeterli birikime sahip olmadıkları için bu sahada da başarısız oldukları gibi, hayvancılığı da sürdürememişlerdir. Bütün bunlar Çepnilerin ekonomisini sarsmıştır, bu insanlar kendi kendilerine yeten şartlara sahipken bunları kaybetmişler, daha zor bir hayat sürmeye başlamışlardır (Şahin 2004: 67).

Günümüzde Marmara ve Ege bölgesinin çeşitli yerlerinde yukarıda ifade etmeye çalıştığımız hususlar sonucu bölgeye yerleşen Çepnilerin varlığından haberdarız. Bugün Balıkesir ilinde 30, İzmir'de 9, Manisa'da 11 ve Aydın ilinde 4 Çepni köyü bulunmaktadır. Bu bilgiden hareketle Marmara ve Ege Bölgesi içinde sayıca en fazla Çepni Köyünün Balıkesir ilinde bulunduğunu söyleyebilmekteyiz. Faruk Sümer bu bölgelerdeki Çepni köylerini şu şekil de sunmaktadır.

Balıkesir Çepni Yerleşimleri

Merkez Kazaya Bağlı Köyler

1. Karamanlar
2. Çukur Hüseyin
3. Bahçe Dere (Kavak Başı)
4. Çoraklık (Çiğner)
5. Ayna Oğlu
6. Düpecik
7. Ortamandıra
8. Kabuk Dere (Söğüt Kırığı)
9. Deliklitaş
10. Yaylacık

11. K teyli (Y r k de var)

12. G k e ren

13. Macarlar

14. Kuşkaya

15. Yeşiller

Bigadiç'e Bağlı Köyler

16. İnkaya

17. Çiftlik

18. G vem

19. Akyar

20. Elyapan

21. Yumruklu

22. Kozpınar

Sındırgı'ya Bağlı Köyler

23. Cehennemdere (Koca Sinan)

Kepsut'a Bağlı Köyler

24. Armutlu

Susurluk'a Bağlı Köyler

25. Danaveli

Manyas'a Bağlı Köyler

26. Kapaklı

27. Kalebayırı

İvrindi'ye Bağlı Köyler

28. Soğan Bükü
Balya'ya Bağlı Köyler
29. Koca Bük
30. Değirmendere

İzmir Çepni Yerleşimleri

Bergama'ya Bağlı Köyler

1. Sarıdere
2. Narlıca
3. Tepeköy
4. Piynarköyü
5. Pınar
6. Karalar
7. Deliktaş

Mustafa Kemal Paşa'ya Bağlı Köyler

8. Hamza Baba
9. Zeamet

Manisa Çepni Yerleşimleri

Saruhanlı'ya Bağlı Köyler

1. Çepni Harmandalı

2. Çepni Muradiye
3. Kemiklidere
4. Tirkeş
Akhisar'a Bağlı Köyler
5. Sünnetçiler
6. Yatağan
Turgutlu'ya Bağlı Köyler
7. Çepnibektaş
8. Çepnidere
9. Gökgedik
Soma'ya Bağlı Köyler
10. Karaçam
11. Ularca

Aydın Çepni Yerleşimleri

- Merkez Kazaya Bağlı Köyler
1. Terziler
Söke'ye Bağlı Köyler
 2. Sofular
 3. Helvacılar
Tire'ye Bağlı Köyler
 4. Çayırlar (yahut Çaybaşı)

(Sümer 1992b: 124-127)

Bölgede Balıkesir, İzmir, Manisa ve Aydın illerinden başka yerlerde de Çepni yerleşimleri bulunmaktadır. XVI. yüzyılda Gelibolu kazasında Çepni adlı bir idari birim bulunmaktadır. Buraya birçok köyün tabi olduğu görülmektedir. 1516 (922) tarihli bir arşiv kaydına göre Biga sancağına bağlı Çepni köyü adında bir yerleşim yeri mevcuttur. Bu köyde 10 hane nüfus vardı. 1530 tarihli Tahrir Defterinde de Kocaeli sancağına tabi İznik kazasında “Çepni” adlı bir köy bulunmakta olup burada da 34 hane, 6 mücerred ve 3 nefer sipahizade Müslüman ile 7 hane ve 3 mücerred gebran yaşamaktaydı. 1543 yılı sicil kayıtlarına göre Gebze-Üsküdar çevresinde Çepnioğulları diye anılan zenginlikleri ile tanınmış geniş bir akrabalar grubu bulunmaktaydı. Yine 1530 tarihli Hüdavendigâr sancağı kayıtlarına göre sancak dâhilinde Kite ve Tuzla kazalarında birer köy, Aydıncık nahiyesinde bir köy, Göynük kazasında da bir mezra Çepni adını taşımaktaydı. Üç köyde toplam 87 hane, 5 mücerred ve 9 nefer ikamet etmekteydi (Bostan 2002: 304).

Bu tarihi delillerden başka, Faruk Sümer **Anadolu’da Oğuz Boyları’na Ait Yer Adları** başlıklı yazısının Çepni kısmında Hüdavendigâr (Bursa) sancağına bağlı 5 köyden bahsetmektedir. Bu köyler Kete, Aydıncık, Temrezler ve Behram kazalarına bağlı görünmektedir. Yine aynı eserde Koca-İli (Kocaeli) sancağının Kandıra kazasına bağlı bir Çepni köyünden bahsedilmektedir (Sümer 2002: 346).

Bütün bu bilgilerde Marmara ve Ege Bölgesinin çeşitli yörelerinde Çepni köylerinin yoğun bir şekilde bulunduğu görülmektedir. Bu noktada Türkiye genelinde bir değerlendirme yapacak olursak Karadeniz Bölgesi’nden sonra en yoğun Çepni yerleşimi bulunan bölgenin Marmara ve Ege olduğunu ileri sürebiliriz.

Bölgede yer alan Çepni köyleri son dönemde halk edebiyatı ve halkbilimi boyutuyla incelemelere tabi tutulmuştur. Bunlardan biri Halil İbrahim Şahin’in **Balıkesir Çepni Kültürü** başlıklı Yüksek Lisans tezidir. Şahin tezinde Balıkesir Çepnilerinin tarihi, coğrafyası bağlamında önemli bilgiler verdikten sonra halk edebiyatı ve halk bilimi başlıkları altında sahadan derlediği malzemeyi sunmuş ve incelemiştir. Yine aynı bağlamda bir diğer çalışma Işıl Altun’a aittir. Altun, **Kocaeli Suadiye Çepni Halk Kültürü** başlıklı

kitabında bölgede bulunan Çepniler hakkında bilgi verdikten sonra yöre Çepnilerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini sunmuştur.

4.2.3.2.4. Karadeniz Bölgesi'nde Çepniler

Çepnilerin batıya göçü, Selçukluların Anadolu'yu ilk istilasını ile olmuş, büyük bir kısmı Batı Anadolu'daki Paflonganya ve Trabzon Krallığı hudutlarına yerleştirilmişler, bilhassa Sinop'un Şelçuklular tarafından fethedilmesinde önemli rol oynamışlardır (Köprülü 1925: 206).

Karadeniz'de görülen Çepniler iki koldan Karadeniz sahillerine inmişlerdir. Bunlardan biri Karadeniz dağlarında yaylacılık yapan gruptur ki bunlar Harşid deresi gibi vadilerden, diğeri de 1277'de Sinop baskınına bertaraf ederek batıya ve Samsun'dan sahil şeridini takiben doğuya doğru ilerleyen gruptur (Bostan 2002: 300).

XIII. yüzyılın ortalarından itibaren Bizans İmparatorluğu ile ilişkileri zayıf olan Trabzon Rum Devleti, Sinop'un kaybedilmesinden sonra batısındaki dağlık bölgedeki Türkmen ilerlemesini durduramayacaktır (Dilcimen 1940: 18). Aynı asrın son çeyreğinde, Trabzon dışındaki bölgede Helenistik kültürden söz edilemeyeceği gibi veba salgını ve Türk akınları nedeniyle bu şehirdeki Hıristiyan nüfus da önemli ölçüde azalacaktır. Bu dönemde Türkiye Selçukluları Türkmen isyanları ve Moğol baskısı ile uğraşırken, Sinop'ta gerçekleşen bir olay nedeniyle varlığı bilinen Çepniler, Doğu Karadeniz bölgesinin demografik yapısını büyük ölçüde değiştirecek faaliyetlere girişecekler ve XIII. Yüzyılın son döneminden itibaren yörenin Türk yurdu haline gelmesinde büyük önem kazanacaklardır (Tellioğlu 2007: 124).

Çepnilerin Sinop kıyılarına yerleşmeleri, Anadolu'daki Moğol nüfuzunun artmasıyla ilgilidir. Pervane'nin öldürülmesinden sonra başlayan Türkiye Selçuklu tarihinin son devresinde Baycu'nun bütün askerleri ve aileleri ile Anadolu'da oturmaya başlaması, Hülagu ve Abaka devirlerinde yeni Moğol kuvvetlerinin bunlara katılmaları, bu devirde Anadolu'da cereyan etmiş olaylar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu'nun doğu bölgelerindeki Türkmenler arasında geniş ölçüde yer değiştirmelere sebep olmuştur. Türkmenler bir taraftan kuzeyde ve güneyde dağlık ve kıyı

bölgelerine çekilirken, pek önemli kümeler de Bizans uçlarına ve Memluk topraklarına göç etmişlerdi. Bu dönemde beş Türkmen topluluğunun varlık gösterdiği bilinmektedir ki bunlar Maraş-Malatya bölgesinde yaşayan Ağaç-Eriler, Sinop-Samsun bölgesindeki Çepniler, Germiyanlar, Köyceğiz-Denizli-Uşak Türkmenleri ve Ermenek, Mut, Silifke ve Anamur bölgesinde yaşayan Karamanoğulları Türkmenleridir (Sümer 1970: 46-50).

Anadolu'da yaşanan kargaşaları fırsat bilen Trabzon Rum devleti hükümdarı Giorgi denizden gelerek Sinop'u almak istemişti. Fakat Çepni Türkleri (Türkan-ı Çepni) Sinop'ta bulunan gemilere binerek Giorgi'yi denizde karşılamışlar ve yapılan savaşta onu yenilgiye uğratıp perişan bir halde geri dönmeye mecbur bırakmışlardır.²² 1277 yılında gerçekleşen bu hadisede, Çepniler'in Trabzon Rum hükümdarını mağlubiyete uğratmaları onların hem kalabalık, hem de teşkilatlı bir topluluk olduklarını gösterir. Çepniler'in denizle hiçbir ilgileri olmadığı halde gemiler üzerinde önemli bir başarı kazanmaları da dikkat çekicidir. Bu durum, Çepnilerin Sinop bölgesine ne zaman yerleştiklerine dair bir delil sunmamakla beraber ilerleyen süreçte Ordu bölgesine girerek orada Bayram Bey'in idaresinde bir beylik kuran topluluğun bu Sinop'ta görülen Çepnilerden olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Sümer 1992b: 13).

Çepnilerin Sinop'tan doğu'ya doğru yayılmaları, Trabzon Rum Devleti tarihleri tarafından yakından incelenmiştir. XIII. Yüzyılda yavaş yavaş Sinop ve Samsun'dan itibaren ilerlemeye başlayarak XIV. Yüzyılda Harşit deresinin doğu sınırına gelmişler ve bu yüzyılda Harşit vadisini ele geçirmişlerdir (Bryer 1980a: 42). Trabzonlu kilise tarihçisi Panaretos, II. Johannes döneminde (1280-1297) Kalbia (Ünye) bölgesinin Çepni Türkmenlerinin eline geçtiğini ve bölgenin kaybedildiğini, 1301 yılında Giresun'a kadar gelen Türk beylerinden Küçük Ağa'yı imparator II. Aleksios'un (1297-1331) karşılayarak daha fazla ilerlemelerine engel olduğunu bildirmektedir (Bryer 1980b: 143). Bahsi geçen zamana kadar Çepniler Karadeniz sahil şeridinde Sinop'tan Giresun'a kadar olan bölgeyi kontrol altına almışlardır. Ekim 1313'te Çepnilerin lideri Bayram

²² Bu konuda İbn Bibi: "1277 yılında Komnenoslar Sinop'u ele geçirmek üzere gemilerle şehrin açıklarına geldiklerinde, Çepniler onlara karşılık vererek denizde yapılan muharebede büyük bir zafer kazanmış ve Trabzon Rumlarını mağlup etmeyi başarmışlardır (İbn Bibi 1996: 238), (Tellioglu 2007: 125-126)" şeklinde bilgi vermektedir.

Bey'in Komnenosların sınırları dâhilinde bulunan bir Pazar yerine baskın yaptığı belirtilmektedir. Bu, Ordu vilayetini fetheden ve orada bir beylik kuran (Bayramlı Beyliği) Bayram Bey'e dair ilk haberlerdir (Sümer 1992b:13). Bayram Bey 30 Ağustos 1332'de ordusu ile Hamsiköy yakınlarına kadar gelmiş ve burada Komnenoslara yenilerek büyük sayıda kayıp vermiştir (Bostan 2002: 300). Bugün Bayram Bey adı Giresun'a bağlı Keşap ilçesinde yaşatılmaktadır. Köy sakinleriyle yaptığımız görüşmelerde Bayram Bey'in vaktiyle bu köyde konakladığı ve bu tarihten sonra köyün adının Bayrambey köyü olarak anıldığından bahsetmektedirler.

XIV. asrın ilk yarısında yukarı Kelkit vadisinde yaşadığı belirtilen kalabalık bir Çepni topluluğu, Akkoyunlu beyi Turali Bey, Erzincan hâkimi Gıyaseddin Ahi Ayna Bey, Bayburd hâkimi Rikabdar Mehmet Bey ve kuzeydoğu Suriye'deki Türkmen reislerinden Boz Doğan Bey ile ittifak ederek 29 Haziran 1348'de Trabzon'u kuşatmış ancak bu kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Sümer 1992b: 14).

Bu türden Türk beyliklerinin akınlarını önlemek düşüncesiyle Trabzon İmparatorlarının Türklerle akrabalık kurma teşebbüsleri ise pek tesirli olmamıştır. Nitekim Çepniler tarafından tesis edilen beyliklerden Hacıemiroğulları'nın Trabzon üzerine yaptıkları akınlar devam etmiştir. Bunun bir sonucu olarak 15 Aralık 1361'de Hacı Emir Bey'in Trabzon İmparatorlarının elinde olan Giresun'a hücum ettiği ve aynı yüzyılın ikinci yarısında, yukarı Kelkit vadisinde yaşayan Çepnilerin, kuzeye doğru ilerleyerek Tirebolu'nun doğusunda Karadeniz'e dökülen Harşid deresi çevresinde ve bu dereye yakın yerlere yerleştikleri ve kışlaklarını yukarı Harşid'de kurdukları görülmektedir (Bostan 2002: 300).

Çepnilerin düzenlemiş olduğu bu akınlara karşılık olarak imparator II. Aleksios 4 Mart 1380'de Tirebolu yöresine gelerek, Harşit çayının sağ kıyısına çok yakın yerde ve denizde 5 km mesafede bulunan Bedroma kalesinden 600 kadar yayayı uzak yerlere gönderdikten sonra, yayanın kalabalık kısmı ve atlı askerlerle Harşit'in yukarı kısmına yürüyüp Çepnilerin kışlağına kadar gitmiş, onların çadırlarını yakıp yıkmış ve Çepnilerin elindeki tutsaklarını kurtardıktan sonra geri dönüp, Vakfıkebir'deki Büyük Liman'da birkaç gün kalmıştır. Bu

çarpışmalarda Komnenoslar 42, Çepniler ise erkek, kadın ve çocuk olmak üzere 100'ün üzerinde kayıp vermişlerdir (Çelik 2002: 300).

Görüldüğü üzere İmparator Çepnilere karşı bir oç alma seferi düzenlemiş ve onların elindeki bazı tutsakları kurtarmıştır. Anlaşılacağı gibi Çepniler muhtemelen XIV. Yüzyılda kuzeye doğru ilerleyerek Kürtün yöresine ve ona komşu yerlere gelip oraları kışlak yapmışlar, yazın da kuzeydeki yeşil dağlara çıkmışlardır. Onlar ertesini yüzyılda kuzey ve kuzeybatıya doğru ilerlemelerini sürdüreceklerdir (Sümer 1992c: 41).

Ordu bölgesini fethederek Bayramlı Beyliği'ni kuran Bayram Bey'in torunu ve Hacı Emir Bey'in oğlu Süleyman Bey de 1397'de Giresun'u fethetmiştir. XV. yüzyılın başlarında da yörede etkili olan bu beyliğin ne zaman ve nasıl ortadan kalktığı bilinmemektedir (Sümer 1992b: 40). Bu hususta Necati Demir, Bayramlı Beyliği'nin devamı olan Hacıemiroğulları Beyliği'nin 1427 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlandığını ifade etmektedir.

1404 yılında Semerkand'a giden İspanyol elçisi Claviyo, Ordu ve Giresun'a da uğrayarak bu havalinin "Erzamir" (Hacıemir) adında bir Türk beyinin elinde olduğunu ve bunun kumandası altında 10000 kişiden oluşan bir süvari ordusu bulunduğunu yazmaktadır (Claviyo 1937: 76-77). Elçi bu bölgenin dışında Trabzon dağlarında ve Erzincan'ın kuzeyindeki bir kalede Çepnilerin bulunduğunu da yazmaktadır (Claviyo 1937: 85-87).

1340-1514 yılları arasında hüküm süren Akkoyunlular Devleti'nin esas kuvvetini teşkil eden boylardan biri de Çepniler idi (Togan 1981:367). Çepnilerden bir bölümünün Uzun Hasan Bey Dönemi'nde Akkoyunluların hizmetine girdiği belirtilmektedir. Bunların beyi, İl Aldı adında biri olup bu şahıs 1469 yılında gerçekleşen Bitlis'in fethi hareketinde görev almıştır. İl Aldı Bey'in dirliği Doğu Anadolu'da idi. Akkoyunlu Devleti hizmetinde bulunan Çepnilerin lideri İl Aldı Bey, Uzun Hasan Bey'in oğlu Yakup Bey'in hükümdarlığı zamanında hayatta idi. Akkoyunluların hizmetinde bulunan bu İl Aldı Bey'in liderliğindeki Çepniler büyük ihtimalle Yukarı Kelkit ve Doğu Karadeniz bölgesindeki Çepnilerden başkası değildir (Sümer 1992b: 15).

Çepniler ilerleyen tarihte süreçte Akkoyunluların halefleri sayılan Safevilerin hizmetinde de görülmektedirler. Ancak bunlar sayı yönünden ikinci

derecedeki boylar arasına girmektedir. Akkoyunlular'da olduğu gibi Safevilerin hizmetindeki Çepnilerin de Trabzon bölgesi Çepnilerinden olduğu belirtilmektedir (Sümer 1999: 315). Nitekim bu bilgileri doğrulayan bazı ipuçlarına Tahrir Defteri'nde de rastlanmaktadır. I. Selim'in kardeşleri ile mücadele ettiği sırada vuku bulan "Kızılbaş Fetreti"nde, Trabzon sancağında Çepnilerin yaşadığı bölgelerden biri olan Harşid Deresi çevresinde büyük karışıklıklar olmuş ve bu bölgedeki köylerde yaşayan halkın bir kısmı Kızılbaşlar tarafından zorla alınıp götürülmüştür. Bu olayla ilgili kayıtlarda: *"Bundan evvel Kızılbaş gaflet ile gelüp, Kürtün vilayetine girüp re'aya zaruri ita'at edüp bile gittikleri sebepten mülkleri ve esbabları satıldıktan sonra yine vatanlarına gelüp mülkleri kendilerine emr olunmuş idi. Şol re'aya ki gelüp mülkine mutasarrif olmayan re'ayanın mülklerine her kim mutasarrif ise bennak resmin ve öşrün vesair rüsumun sahib-i timara eda eyleye"* (Bostan 2002 301) şeklinde bilgi verilmektedir. Bu hususta Tirebolu'ya bağlı Avcılı Köyü'nde görüştüğümüz Kazım Şahin isimli kaynak kişimiz: "Yavuz'la Şah İsmail karşı karşıya geldiği zaman bizim bu köye Kızılbaşlar gelmiş. Köyden bazı kimseleri alıp götürmüşler" şeklinde benzer bilgiler vermektedir.

Çepniler, XV. yüzyılın birinci yarısında Kürtün-Eynesil-Dereli-Giresun arasındaki geniş sahaya hâkimdiler (Sümer 1992b: 45). Burası 1486 tarihli arşiv kayıtlarında "Zeamet-i Kürtün", 1515 ve 1536 tarihleri arasındaki kayıtlarda "Vilayet-i Çepni", 1538 tarihli kayıtlarda ise Giresun, Çepni Nahiyesi, XVIII. yüzyıl ahkâm kayıtlarında da Çepni Nahiyesi veya kadılığı olarak adlandırılmıştır (Bostan 2002: 300). XV. yüzyıldaki Bizans müverrihlerinden Halkokondil Trabzon'un doğusundan Amasra'ya kadar bütün Karadeniz kıyılarında Çepnilerin oturduğunu bildirmektedir (Sümer 1992b: 15).

Trabzon ve çevresinin Osmanlılar tarafından fethine kadar Giresun ve Kürtün bölgelerinde yaşayan Çepnilerin liderinin kim olduğu konusunda Tahrir Defterlerinde bazı kayıtlara rastlanılmaktadır. Bunlara göre Giresun yöresindeki Çepnilerin lideri Giresun fatihi Süleyman Bey idi. Süleyman Bey, arşiv kayıtlarında "Mir-i Çepniyan" olarak kaydedilmektedir. Harşid çevresi yani Kürtün Bölgesi'nde yaşayan Çepni Türklerinin bilinen ilk lideri ise Melik

Ahmed Bey “ Bedreme” (Bedirme) kalesinin fatihi ve “Kürtün Beyi” idi (Bostan 2002: 301).

Fatih Sultan Mehmet tarafından 1461’de Trabzon alındıktan sonra Görele, Tirebolu, Bedreme ve Giresun kaleleri de fethedilerek Canik yolu ile Tokat’a ulaşılmıştır. Daha sonraki yıllarda da doğuda Gürcistan sınırındaki kalelerle Gümüşhane-Trabzon arasındaki Torul yöresi alınmış ve Trabzon’un fethi tamamlanmıştır. Osmanlıların Trabzon’u fetihleriyle bölgedeki Türkleştirme hareketinin hız kazandığı muhakkaktır. Ayrıca, Osmanlılardan çok önce Kürtün-Dereli-Giresun –Tirebolu-Eynesil arasındaki kırsal kesime hakim olan Çepni beylerinin fetihde Osmanlılara yardım ettikleri, elde edilen başarılarında rol oynadıkları, fetihden sonra Osmanlı Devleti’nin bunların hemen hepsine zeamet ve tımar gibi dirlikler vererek onları hizmetine almasından anlaşılmaktadır. Ayrıca Çepni halkının büyük bir kısmı müsellemler olarak hizmete alınmış, cami ve zaviyelerde görevlendirilerek vergiden muaf olmuşlardır. Halkın geri kalanının ekseriyeti de vergiden muaf tutulmuşlardır. XV. yüzyılın ikinci yarısında tamamen yerleşik hayata geçen Çepniler köylerde oturmaktadırlar. Bu bölgedeki köyler arasında hiçbir Hıristiyan köyü yoktur. Hıristiyanlar kıyılardaki Giresun, Tirebolu ve Görele kalelerinde yaşamaktadırlar. Bu yüzyılda köylerde oturan Çepnilerin darı ektikleri, bal istihsal ettikleri, meyve yetiştirdikleri; köylerin çoğunda doğan, şahin, atmaca yuvalarının bulunduğu, palazlanan yavruların satılması suretiyle gelir elde edildiği ve bu gelirlerden devlete vergi ödendiği; ilk zamanlarda köylerde fazla koyun bulunmadığı, ancak sonraları birçok köyün koyun vergisi de ödediği otuz yıl kadar sonra buğday ekilmeye başlandığı verilen bilgiler arasındadır (Sümer 1992c: 45-52).

1515 yılında yazılmış Trabzon sancağı defterinde sancağın idari taksimatı nahiye esasına göre düzenlenmiştir. Böylece Sürmene, Yomra, Of, Atina (Pazar), Arhavi, Laz, İskele, Vilayet-i Yagobit ve Çoruk (Çoruh)’a bağlı Nahiye-i Koniya Trabzon sancağının doğudaki nahiyelerini teşkil etmişlerdir. Batıda Giresun’a ve güneybatıda Torul’a kadar uzanan geniş yöreye gelince, bu yörede Trabzon Sancağı’na bağlıydı. Bu geniş yörede Çepni Vilayeti ile Yağlı Dere, Bayram Oğlu, Üreğir (Yüreğir), Kara Burun, Alahnas, Elki Yomlu Hası ve Kürtün adlı nahiyelere ayrılmıştır (Sümer 1992b: 61). Bunların içinde

yer alan Vilayet-i Çepni Giresun, Keşap ve Dereli'yi içine alan bir idari yapıydı ve 59 Çepni köyünü bünyesinde barındırmaktaydı. Bu vilayete nahiyelerde eklendiğinde Giresun'daki Çepni varlığının oldukça geniş bir bölgeye yayıldığı görülmektedir.

Çepniler XV-XVI yüzyıllarda yalnız Çepni Vilayeti'nde değil aynı zamanda Trabzon Sancağında yaşayan Müslüman Türk nüfusunun da büyük çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Tahrir kayıtlarından çıkarılan bu sonuçları XV. asrın coğrafyacılardan Trabzonlu Mehmed Aşık da doğrulamaktadır. Aşık, Trabzon bölgesinde yaşayan Türklerin önemli bir kısmının Çepnilerden olduğunu ve bölgenin batı ve güney taraflarındaki dağların Çepni Dağları adıyla anıldığını kaydetmektedir (Bostan 2002: 302).

Çepnilerin Trabzon sancağındaki etkinlikleri Çepni Vilayeti ile sınırlı kalmamıştır.²³ XV. ve XVI. asırlarda Trabzon kazasına tabi nahiyelerde ve Trabzon şehrinde, daha sonraki asırlarda Rize'den Batum'a kadar uzayan sahada da varlıklarını bariz bir şekilde sürdürmüşlerdir. XVIII. yüzyılda uğranılan büyük mağlubiyetler sonucunda devlet otoritesi son derece zayıfladığı için yörelerin idaresi oraların yerlisi olan güçlü şahısların ellerine geçti. Devlet, bunları ilk önce "mütegallibe" ve "derebeyi" deyip tanımamış ise de sonra ayan adını vererek varlıklarını kabul etmiştir. Böylece Türkiye'nin çok bölgelerinde olduğu gibi, Karadeniz kıyılarındaki şehir ve kalelerde de ayanlar ortaya çıktı. Bu ayanlardan, bazıları veya çoğu Çepnilerden idi. Batıdaki ayanlardan Tirebolu, Görele ve Vakfıkebir derebeyleri ile Trabzon'un doğu yörelerindeki derebeyleri arasında çetin ve sürekli mücadeleler vuku bulmuştur. Bu mücadeleler sonucunda kalabalık Çepni toplulukları Sürmene, Of ve Rize yörelerine yerleştiler. Bu yerleşmeler, yerleştikleri yörelerden başka yerlere kayda değer göçlerin yapılmasına sebep oldu (Sümer 1992c: 83). İşte bu hususla bağlantılı olarak XVIII. yüzyılın başlarında Görele kazası mukataası reayalarından olan Çepni taifesi yerlerini terk ederek etrafa dağılmışlardır. Bunlar Trabzon ve Giresun arasındaki mıntıkada huzursuzluk unsuru olmuşlardır. Yine aynı yüzyılın ilk yarısına doğru Görele ve Tirebolu yöresi Çepni derebeyleri ile Rize derebeyleri arasında bir mücadelenin

²³ Çepnilerin XV-XVI. Yüzyıla Doğu Karadeniz'deki yayılışlarıyla ilgili olarak bk. (Bostan 2002: 302)

başladığı ve bu mücadelenin Çeteci Abdullah Paşa'nın Trabzon valiliğine atanmasından sonra önlendiği kaydedilmektedir. Çepni derebeyleri ile Rize derebeyleri arasındaki mücadele 1750 tarihinden itibaren tekrar alevlenmiş ve Hekimoğlu Ali Paşa'nın Trabzon'a vali tayin edilmesiyle sukunet kısa zamanda sağlanmıştır. (Bostan 2002: 302)

Trabzon Sancağında Çepniler XVIII. yüzyılda sancağın doğu yöresine doğru ilerlemelerini sürdürmüşlerdir. XIX. yüzyılda Sürmene'nin sağ taraflarında "Çepi" diye anılan bölükbaşlarının bulunduğu ve bunların Çepni olduğu belirtilmektedir. Aynı yüzyılda Of'un ileri gelenlerinin kendilerini Çepnilerden saydıkları bilinmektedir. Rize yöresindeki Kara Dere'de de Çepniler yaşamaktadır. Ünlü haydut Çepni Ali, Rize Çepnilerinden olup en sonunda başına 300 kişi toplayarak Rus harbine katılmıştır. Oğuz Elinin boylarından Çepniler'in Doğu Karadeniz Bölgesinde cereyan eden Türk yerleşmesinde oynadıkları pek mühim rol Trabzonlu Şakir Şevket ve Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Alparslan'ın da dikkatini çekmiştir (Sümer 1992c: 83).

Bunlardan Türkiye'de 1876-1877'de ilk Türkçe şehir tarihini yazan Şakir Şevket Çepniler'in İran'dan çıkarıldıktan sonra, onlardan 100000 nüfusun Doğu Karadeniz bölgesine gelerek Tirebolu, Görele ve Vakfıkebir yörelerine yerleştiklerini bir rivayet şeklinde anlatır (Şevket 1924: 165). Aynı şekilde Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan da **Trabzon ili Laz mı? Türk mü?** başlıklı çalışmasında Çepni boyunun Karadeniz'in Türkleşmesindeki önemini dile getirdikten sonra bu yöreye Çepnilerden başka Çiğil, Eymür, Üreğir gibi Türk oymaklarının da yerleştiğini söyler (Alparslan 2003: 125)

Çalışmamızın bu kısmına kadar Trabzon sancağına bağlı Çepnilerin tarihi serüveninden bahsetmeye çalıştık. Ancak kaynaklarda belirtildiği üzere Çepniler Karadeniz Bölgesi'nde yalnızca Trabzon sancağında değil, Canik Sancağı, Niksar, Çorum, Amasya, Kastamonu ve Bolu sancaklarında da görülmektedir.²⁴

²⁴ Bu konuyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bk. (Bostan 2002: 302-304).

Canit-i Göl (bugünkü Çarşamba ve Terme) bölgesi ile Niksar ve Sonisa yöresinde hükümrân olan Taceddinoğulları ile bugünkü Ünye, Fatsa, Ordu (Bayramlı) ve Giresun yörelerinde hakimiyet kurmuş olan Hacı Emiroğulları (Bayramlı) beylikleri Çepni Türkleri tarafından kurulmuştur. Çepniler kurdukları bu beylikler vasıtasıyla Orta Karadeniz'in bir Türk gölü haline gelmesinde hem öncü rol oynamışlar ve hem de yoğun gayret sarfetmişlerdir (Bostan 2002: 302)

XV ve XVI. Asırlarda Ordu kazasında Çepnilere ait müstakil bir cemaat göze çarpmakla beraber Çepni, Çepnili (2 adet), Çepni Yusuf adlı iskan birimlerinin yanında Mehmed Çepni gibi şahıs isimlerinin varlığı kaza dahilinde bu Oğuz boyunun bulunduğu önemli bir göstergesidir (Yediyıldız 1985: 41). 1520 yılı tahrir kayıtlarına göre Çepni adlı köyde 31 hane, Çepnilü köylerinden birinde 38 hane, diğer Çepnilü köyünde 1455'de 8, 1613 yılında da 9 hane, Çepni Yusuf adlı köyde ise 1520'de 13, 1613'de de 37 hane Müslüman nüfus bulunmaktaydı (Yediyıldız 1985: 173, 175, 184, 190).

1520 tarihli tahrirde Samsun kazasının Kadıköy adlı iskan birimine tabi Çepni mezrasına rastlanmakta ve bu mezrada 7 hanenin bulunduğu ifade edilmektedir. 1431-1432 tarihli bir kayıta Arvanid sancağında dirlik tasarruf eden Canikten sürüldüğü belirtilen 12 neferden birinin adı Çepni olarak geçmektedir. Niksarla ilgili bilgiler veren 1455 tarihli deftere göre çok sayıda köy ve mezranın Çepni Bey'in evlatlarına ait olduğu görülmektedir. Çorum sancağına bağlı Osmançık kazasında Çepni Divanı olarak kaydedilen bir nahiye, Çorum merkezde ise Çepni Mahallesi adıyla bir mahalle karşımıza çıkmaktadır. Bu mahalle 1827-1828 tarihli kayıtlarda yer aldığı gibi, bugün de varlığını sürdürmektedir. 1520 yılı tahrir kayıtlarına göre Amasya sancağına bağlı olan ve bugün Samsun ili sınırları içinde bulunan Lâdik nahiyesine tabi Çepni adlı bir köy bulunmaktadır (Bostan 2002: 303).

XVI. yüzyılda fethedilen Kastamonu ve Bolu çevresi Çabanoğulları, bilahare Candaroğulları ve İsfendiyaroğulları beyliklerinin eline geçmiştir. Kastamonu sancağı kazalarından olan Devrekani, Durağan ve Küre'de birer, Ayandon nahiyesinde de Çepni adıyla anılan 1530'da 5, 1582'de 6 ayrı köy kaydı bulunmaktadır. Ayandon (Türkeli, Çatalzeytin) nahiyesinde Çepni adıyla kaydedilen köylerden 1530 yılında biri, 1582 yılında da ikisinin sahilde olduğu

belirtilmektedir. 1530 yılı kayıtlarına göre Çankırı sancağına tabi Tosya kazasında bulunan Çepni adlı köyde 41 hane ve 17 mücerreden oluşan bir nüfus ikamet etmekteydi. Bugün Kastamonu iline bağlı olan Çatalzeytin, Taşköprü ve Tosya ilçelerinde Çepni adını taşıyan birer köy bulunmaktadır (Bostan 2002: 304).

1530 yılında Bolu sancağına tabi Bolu kazasında 2, Gerede kazasında 4, Mudurnu kazasında 6, Todurga kazasında 3, Ulus kazasında 2 ve Çağa kazasında 1 Çepni yer adı olmak üzere toplam 16 ayrı isim kayıtlıdır. Bunlardan 9 adedinin Çepni Divanı olduğu görülmektedir (Taş 1993: 39-60). Bolu sancağında XVI. asır tahrir kayıtlarının verdiği bilgilere göre yoğun bir Çepni Türkmen nüfusunun yerleşimi söz konusudur. Bugün de bunların izlerine rastlamak mümkündür. Nitekim Bolu yer adları içinde Bolu il merkezinde 1, Mudurnu ilçesinde 2 ve Mengen ilçesinde 1 olmak üzere toplam 4 adet Çepni adlı yerleşim birimi bulunmaktadır (Emiroğlu 1984: 188).

Sonuç olarak 1277 yılında Sinop'ta karşımıza çıkan, XIV-XV. yüzyıllarda Giresun ve Kürtün yörelerinde yoğunlukta bulunduğu görülen Çepniler XX. Yüzyıla gelindiğinde Orta, Doğu Karadeniz olarak adlandırılan bölümde Sinop'tan itibaren Batum'a kadar uzanan bir coğrafyaya yayılmışlardır. Batı Karadeniz bölümü olarak adlandırılan yöreye baktığımızda ise Çepnilerin Kastamonu ve Bolu civarlarında yaşadığı ve günümüzde de bu bölgelerde varlıklarını devam ettirdikleri görülmektedir. Bütün bu bilgiler Şakir Şevket, Hüseyin Avni Alparslan gibi yörenin Türkleşmesinde Çepnilerin oynadığı büyük role temas eden araştırmacıların verdiği ilk bilgileri de doğrulamaktadır.

4.2.4. Giresun Çepnileri

Günümüzdeki idari taksimata göre Giresun, Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz Bölümünde yer alan bir ildir. Çalışmamızın Giresun Çepnilerini konu edinmesi sebebiyle oluşan bu konuya ayrı bir başlık açma fikri, Karadeniz Bölgesinde Çepniler başlıklı kısımda Giresun Çepnileri hakkında detaylı bir bilgi vermememize neden olmuştur. Ancak bu bölümde

Giresun'un tarihi, Giresun Çepnilerinin bölgeye yerleşmesi ve günümüzdeki durumları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Doğu Karadeniz'in ilk yerli halkı; Gaşkalar, İskitler, Kimmerler, Amazonlar, Diriller, Hunlar, Kumanlar, Peçenekler, Sabirler, Hazarlar ve Bulgarlar'dır. Yukarıda ismi yazılan ulusların hepsi de Türk kavmi olarak bilinmektedir. Yerli ve yabancı bütün ilim adamlarının eserlerinde Türk kavimleri olarak anlatılmaktadır (Gökdağ 1997: 29).

Giresun'un ismi bilinen ilk sakinleri, Hititlerin çağdaşı olan Gaşkalar'dır. Bu topluluğun M.Ö. XVI. Yüzyılın ortalarında bölgeye hakim olduğu bilinmektedir. Yörede varlığı bilinen bir diğer topluluk ise Kimmerler'dir. Kimmerler M.Ö. 695 yılında İç Anadolu'nun yanı sıra Giresun'un da içinde bulunduğu Doğu Karadeniz yöresine hakim olmuşlardır (Altınkaynak vd. 2008: 42). Öyle ki Kimmerler'e ait höyüklerin XX. Yüzyılın ortalarına kadar Şebinkarahisar'a ait köylerde bulunduğu bilinmektedir (Okutan 1948: 36).

Kimmerler M.Ö. 585'ten itibaren İskit baskısı sebebiyle göç ederek Karadeniz'in kuzeyine çıkarak bölgeyi terk etmekle birlikte, Bölgedeki Türk varlığı İskit hâkimiyetiyle devam etmiştir. Günümüzde bu bölgede İskitlerin bir boyu olan Kolatlar'ın adı Kolatlar/Kolatoğulları ve İran kaynaklarında geçen İskit/Sakaların adı Sakaoğulları şeklinde yaşamaktadır (Togan 1981: 34).²⁵

Giresun şehrini oluşturan kalenin ne zaman kurulduğu ve nasıl bir yerleşmeye sahne olduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Grek kaynaklarında Kerasus adlı bir yerleşme yerinin veya kalenin, milattan önce 670'lerde Karadeniz bölgesinde koloniler teşkil etmeye başlayan miletoslar tarafından kurulduğu ileri sürülür. Fakat bu ad altındaki koloninin Giresun'un bugünkü yerinde bulunup bulunmadığı tartışma konusudur (Emecen 1996: 78).

Bu hususta ünlü bir filozof ve tarihçi olan Ksenophon (M.Ö. 450-355), Anabasis adlı eserinde Perslerle yapılan Kunaska savaşından sonra alınan yenilgiyle birlikte Helen askerlerinin dönüş yolunda Trabzon'dan üç gün yürüyerek Kerasus'a vardığını yazmaktadır (Ksenophon 1974: 156-157).

²⁵ Günümüzde Trabzon'a bağlı Akçaabat ilçesinde Kolotoğulları, Çarşıbaşı ilçesi ve Akçakale beldesinde Sakaoğulları adıyla anılan aileler bulunmaktadır.

Ksenophon'un Trabzon'dan üç gün yürüyerek Giresun'a gelmesi mümkün değildir. Ksenophon'un Trabzon'dan üç günde yürüyerek geldiği yer Vakfıkebir körfezindeki Kireson/Kirazlık olarak bilinen yerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda Karadeniz Bölgesinde Kerasus adlı üç farklı yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Sinop'un batısında, ikincisi Vakfıkebir'in doğusunda üçüncüsü ise Giresun'un biraz uzağındaki vadide yer almaktadır (Emecen 1997: 21).

Strabon, Amisos'tan (Samsun) itibaren şehirleri sayarken Kytoros'tan (Ordu) sonra Farnika'nın geldiğini, buranın Kytoros'ta oturanlarca iskan edildiğini, buradan İskhopolis'e (Tirebolu?), oradan da orta büyüklükteki Kerasus'a ve Trapezus'a ulaşıldığını yazar. Bundan dolayı Kerasus ve Farnika'nın ayrı şehirler olduğu ifade edilir. Bu bilgilere göre Kerasus günümüzdeki Vakfıkebir ilçesine bağlı Kirazlık mahallesinin, Farnika ise Giresun ilinin eski adıdır. Roma imparatorluğu döneminde Giresun'da valilik yapan Arrien, Roma imparatoruna yazdığı bir mektupta Farnika'nın eski adının Kerasus olduğunu ve buranın da Sinoplular tarafından kurulduğunu bildirir. Bütün bu bilgilerden hareket eden birçok araştırmacı, milattan önce 183'te Sinop'u aldıktan sonra bölgeyi ele geçiren Pontos Kralı I. Farnakes (M.Ö. 190-169) tarafından kurulan Farnakia'nın bugünkü şehrin bulunduğu yarımada da yer aldığını, uzun süre bu adla anıldığını ve Romalılar döneminde buranın Kerasus şeklinde adlandırıldığını belirtir (Emecen 1996: 79).

Giresun, Pontusluların ardından Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Ancak tarihi kaynakların belirttiğine göre Romalılar bu bölgede tam bir hâkimiyet kuramamışlardır. İlerleyen süreçte şehir Romalılar'ın idaresinden Bizans denetimine geçmiştir. 1071 Malazgirt savaşı sonrasında hızlı Türk fetihleri sırasında ele geçirilen yerler arasında Trabzon ve yöresinin de bulunduğu bilinmektedir. Ancak Kerasus'un Selçuklular'ın hâkimiyetine girdiğine dair bir bilgiye rastlanmamaktadır (Emecen 1996: 79).

1204 yılında, Anadolu Selçuklu Devleti ile ticari ve siyasi ilişkilerinin bozulmasını istemeyen Latinler IV. Haçlı seferinde Kudüs yerine İstanbul'u işgal etmişlerdir. Bu işgal üzerine İstanbul'dan kaçan Aleksis Komninu Anadolu'nun kuzey doğusunda Trabzon Rum Devletini kurdu. Bu devletin

etrafı sayı ve menşe bakımından farklı, çok sayıda Türkmen boyu ile kuşatılmış vaziyetteydi. 1204 yılından 1461'de Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethine kadar hüküm süren bu imparatorluk devrinde Karadeniz'deki Türkmen varlığından özellikle de Çepni boyundan haberdar olmaya başlamaktayız (Shukurov 1999: 11).

1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya giren Oğuz boylarından biri de Çepnilerdir. Anadolu coğrafyasında Çepniler, ilk olarak Trabzon Rum İmparatoru Giorgi'nin Moğol istilası sonucu oluşan karışıklığı fırsat bilerek Sinop'a düzenlediği baskında karşımıza çıkmaktadırlar. İlerleyen süreçte Çepniler Sinop'tan doğuya doğru ilerleyerek Karadeniz'in bir Türk yurdu haline gelmesinde önemli işler başarmışlardır.

Çepnilerin Giresun'da ilk görülüşü 1301 yılında olmuştur. 1301 yılında Ordu'dan hareket edip Giresun'a kadar gelen Türk beylerinden Küçük Ağa'yı imparator II. Aleksios (1297-1331) karşılayarak daha fazla ilerlemesine engel olmuştur (Bryer 1980b: 143). Bahsi geçen zamana kadar Çepniler Karadeniz sahil şeridinde Sinop'tan Giresun'a kadar olan bölgeyi kontrol altına almışlardır. Ekim 1313'te Çepnilerin lideri Bayram Bey'in Komnenosların sınırları dâhilinde bulunan bir Pazar yerine baskın yaptığı belirtilmektedir. Bu, Ordu vilayetini fetheden ve orada bir beylik kuran (Bayramlı Beyliği) Bayram Bey'e dair ilk haberlerdir (Sümer 1992b:13). Bayram bey 30 Ağustos 1332'de ordusu ile Hamsiköy yakınlarına kadar gelmiş ve burada Komnenoslara yenilerek büyük sayıda kayıp vermiştir (Bostan 2002: 300).

Görüldüğü gibi Giresun'a yönelik ilk fetih hareketi 1301 yılında gerçekleştirilmiş ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. XIV. Yüzyıl boyunca bu fetih hareketlerinin devam ettiği muhakkaktır. Ancak Giresun, tam anlamıyla Ordu bölgesini fethederek Bayramlı Beyliği'ni kuran Bayram Bey'in torunu ve Hacı Emir Bey'in oğlu Süleyman Bey tarafından 1397'de fethedilmiştir (Sümer 1992b: 40). Bu fetihle ilgili olarak Esterebadi, Bezm ü Rezm adlı eserinde: Kadı Burhaneddin, Karamanoğulları üzerine bir sefer düzenledikten sonra, bölgede hâkimiyetini sağlamlaştırmak için faaliyet gösterdiği sırada bir haberci "Allah'ın fazileti ve Muhammet'in devletinin gücüyle Emir Süleyman Giresun kalesini fethederek ülkesine kattı" demişti. Hıristiyanların elinde bulunan, sağlamlığı ve aşılmazlığıyla ün yapmış, tekfurların başkenti olan Trabzon'a

bağlı Giresun kalesine İslamiyet'in doğuşundan itibaren hiçbir Müslüman girmemiş ve orayı alamamış olduğu için Kadı Burhaneddin'in bu müjdeyi aldıktan sonra büyük bir sevinç ve neşe içinde kutlamalar yaptırdığını bildirmektedir (Esterabadi 1990: 485).

Bu fetihle birlikte bölgedeki Çepni varlığı artmaya başlamıştır. Güneyden vadiler boyunca Karadeniz sahillerine inen Çepniler de bu artış da etkili olmuşlardır. Fatih'in bu bölgeleri fethine kadar yöre, Çepni boyu tarafından büyük oranda Türkleştirilmiştir. Fatih'in 1461 yılında Trabzon'u fethinden sonra Karadeniz Bölgesi tamamıyla Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır.

Giresun Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra 1515 tarihli Tahrir defterinde Vilayet-i Çepni olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırma Giresun'daki Çepni varlığını ifade etmesi bakımından bizce büyük önem taşımaktadır. Çepni Vilayetine bağlı 7 nahiye de bu defterde yer almaktadır. Bu yedi nahiyeden Kürtün nahiyesi hariç diğerleri günümüzde Giresun iline bağlı ilçe, köy ve mahallelerden oluşmaktadır.

Bahsi geçen 1515 tarihli Tahrir defterinde yer alan idari taksimat şu şekildedir:

ÇEPNİ VİLAYETİNE BAĞLI KÖYLERİN LİSTESİ

KÖYÜN ADI	BUGÜNKÜ ŞEKLİ	VİLAYET-KAZA
1. Uzgur	Uzgur	Giresun'da köy

2.	Kaya Dibi	Kayadibi	Giresun'da mahalle
3.	Seyyid	Seyyitköy	Giresun'da köy
4.	Kısırcalu	-	-
5.	Güney	Güney	Giresun'da köy
6.	Ürper	Ülper	-
7.	Kurtulmuş	Kurtulmuş	Dereli'de köy
8.	Yenice Hisar	Yenicehisar	Giresun'da köy
9.	Çandırılı	Çandır	Giresun'da köy
10.	Alını Yoma	Yukarıalınlı	Giresun'da köy
11.	Engüzlü	Dokuztepe	Keşap'ta Köy
12.	Sıkılğan (?)	-	-
13.	Kara Kilise	-	-
14.	Akça Kafir	-	-
15.	Kul (?) Çukuru	-	-
16.	Şa'ban	-	-
17.	Dikici	-	-
18.	Kara Güneç	Güveç (?)	Giresun'da köy
19.	Semayil	Yüce	Dereli'de köy
20.	Mürsellü	-	-
21.	Tana Deresi	-	-
22.	Derelü	Dereli	İlçe merkezi
23.	Ak Yoma	Akçalı	Giresun'da köy
24.	Köpek	-	-

25.	Kazancı	-	-
26.	Yakuplu	-	-
27.	Lapa	Lapa	Giresun'da köy
28.	Kaba	Gürköy	Giresun'da köy
29.	Çiçeklü	Çiçekli	Giresun'da köy
30.	Barça	Barça	Giresun'da köy
31.	Evliya	-	-
32.	Firenk	-	-
33.	Eğri Anbar	Eğrianbar	Dereli'de köy
34.	Umurlu	-	-
35.	Koş Doğan	-	-
36.	Kökнар	Kökнарlı	Dereli'de köy
37.	Bozca	-	-
38.	Sarban	Sarvan	Giresun'da köy
39.	Halkalu	Halkalı	Keşap'ta köy
40.	Firuzlu	Alataş	Keşap'ta köy
41.	Uzun Dere	Uzundere	Dereli'de köy
42.	Çalışlu	Çandırçalış	Giresun'da köy
43.	Çağlız (?)	-	-
44.	Kirbaz (?)	-	-
45.	Güdüл	Güdüл	Dereli'de köy
46.	Çatak	Çatak	Dereli/Akkaya köyünde mahalle
47.	İklıkçı	İklıkçı	Dereli'de köy

48.	Kuz Aba	-	-
49.	Ayrı Geriş	-	-
50.	Arpa	-	-
51.	Düz Yer	Düzköy	Keşap'ta köy
52.	Venazid	Yoliçi	Keşap'ta mahalle
53.	Hasan Kafir	Karakoç	Keşap'ta köy
54.	Sölmenlü	Sürmenli	Keşap'ta köy
55.	Vâla	-	-
56.	Kazancık	-	-
57.	Cingiran	Yolbaşı	Keşap'ta köy
58.	Depecik-Manak	Tepeköy (?)	Keşap'ta köy
59.	Çalcalu	Çalca	Dereli'de köy

YAĞLIDERE NAHİYESİNE BAĞLI ÇEPNİ KÖYLERİ

60.	Espiyelü	Espiye	Kaza Merkezi
61.	Cebraill	Cibril	Espiye'de mahalle
62.	Anduzlu	Andoz (?)	Espiye'de Arıdurak köyünde (?)
63.	Demircülü	Demircili	Yağlıdere'de köy
64.	Yassıbahçe	-	-
65.	Oruçbeğlü	Oruçbey	Yağlıdere'de köy
66.	Sarı Mahmutlu	-	-
67.	Karacalu	-	-

68.	Kadisekisi	-	-
69.	Sınur	Sınırköy	Yağlıdere'de köy
70.	Hisarcık	Hisarcık	Yağlıdere'de köy
71.	Ahallu	Ahallı	Yağlıdere'de köy
72.	Talip	Günece	Yağlıdere'de köy
73.	Peliticik	Pelitçik	Yağlıdere, Üçtepe köyünde mah.
74.	Kızıl Alma	Kızılelma	Yağlıdere'de köy
75.	Demirlüce	-	-
76.	Zankırayık	-	-
77.	Çanakçılı	Çanakçı	Yağlıdere Akdarı köyünde mah.
78.	Gebe Kilise	Çağlayan	Yağlıdere'de köy
79.	Kızılca Çukuru	-	-
80.	Kızıl Hisar	-	-
81.	Umut bükü maa Kopuzcu	Umutbükü	Yağlıdere'de köy
82.	Kanlıca	Kanlıca	Yağlıdere'de köy
83.	Karaisalı nam-ı diğer Tepe	Tepeköy	Yağlıdere'de köy
84.	Adabükü	Adabük	Espiye'de mahalle
85.	At dutan	-	-
86.	Ağcakilise Kızıllar	Ortaköy	Yağlıdere'de köy
87.	Ahi Çukuru	-	-
88.	Akköy	Akköy	Yağlıdere'de köy

KARABURUN NAHİYESİNE BAĞLI ÇEPNİ KÖYLERİ

89. İsmailbeğlü - Görele'de köy

ELKİYOMLU NAHİYESİNE BAĞLI ÇEPNİ KÖYLERİ

90. Haşrid - -

91. Karabörk ma'a Karabörk Çanakçı'da köy
Çanakçı ağzı

92. Avcılı - -

93. Zikavlu - -

94. Elkiyomlu hası - -

95. Kuzca Çanakçı Merkez

96. Kelete Deregözü Çanakçı'da köy

97. Manastır - -

98. Adal (?) - -

99. Kızılca İnek Sarayköy Çanakçı'da köy

ALAHNAS NAHİYESİNE BAĞLI ÇEPNİ KÖYLERİ

100. Alahnas - -

101. İlit İlit Güce'de köy

102. Çukurlu - -

103. Arageriş Arageriş Tirebolu'da köy

104.	Baş	-	-
105.	Alapelit	-	-
106.	Çekel	Çeğel	Tirebolu'da köy
107.	Kara Çukur	-	-

KÜRTÜN NAHİYESİNE BAĞLI ÇEPNİ KÖYLERİ

108.	Bada ma'a Alagaturas	-	-
109.	Mekali	-	-
110.	Bohçalı	-	-
111.	Alanyuntlu	-	-
112.	Alahnas	-	-
113.	Üregir	-	-
114.	Eğlence	-	-
115.	Kabageriş	-	-
116.	Kara Çukur	Karaçukur	Kürtün'de köy
117.	Eynesi	Eynesil	Eynesil, kaza
118.	Gök Ümmet nam-ı diğer Satılmış	-	-
119.	Oğuz	Oğuz	Beşikdüzü

BAYRAMOĞLU NAHİYESİNDE ÇEPNİ KÖYLERİ

120.	Döğer nam-ı diğer Dikmen	Dikmen	Espiye'de köy
------	-----------------------------	--------	---------------

121.	Kıçıköy	Güzelyurt	Espiye'de köy
122.	Oğulluca/Avulluca	Avluca (?)	Espiye'de köy
123.	Ağruk	-	-
124.	Kandavur	-	-
125.	Koz	Kozköy	Espiye'de köy
126.	Tağlancuk	Taflancuk (?)	Espiye'de köy
127.	Manastır-ı İslam	Çalkaya	Espiye'de köy
128.	Çepni	Çepni Köy	Espiye'de köy
129.	Kurugeriş	Kurugeriş	Espiye'de köy
130.	İncirlik	-	-

YÜREĞİR (ÜREĞİR) NAHİYESİNE BAĞLI ÇEPNİ KÖYLERİ

131.	Kara Kaya	Orta Cami, Yukarı Orta Cami, Belen	Tirebolu'da köy
132.	Boğalı	A. Boğalı Y. Boğalı	Görece'de köy
133.	Lazarı	-	-
134.	Gülyarı	-	-
135.	Karakeş	Karakeş	Görece'de köy
136.	Demirbükü	-	-
137.	Mürted Çukuru	-	-
138.	Boynuyoğun	Boynuyoğun	Tirebolu'da köy
139.	Cimide	Karlıbel	Çanakçı'da köy

140.	Ak Elma	-	-
141.	İman Asarı	-	-
142.	Arık	-	-
143.	Toprak	-	-

Görüldüğü üzere defterde yer alan Vilayet-i Çepni ve bu vilayete bağlı nahiyeler tabloda sunulmaya çalışılmıştır.

Giresun Çepni Folkloru başlıklı bu çalışmada Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerini tespit etmek ana amaç olmuştur. Ancak amacımıza ulaşmak için çalışmaya başlamadan önce bölgedeki Çepni köylerini tespit etmek gerekmektedir. Biz başlangıçta 1515 tarihli tahrir defterinden hareket ederek alana çıktık. Ancak alana çıktıktan sonra edindiğimiz bilgiler, bu listeyi güncellememiz hususundaki fikrimizi güçlendirdi. Bu fikir etrafında hazırlamaya çalıştığımız güncel listede Giresun Çepni köyleri, Giresun ilinin günümüzdeki idari yapısına göre tasnif edilmiştir. Hazırlanan bu yeni liste şu şekildedir:

Giresun Merkeze Bağlı Çepni Yerleşimleri

	Köy		Mahalle	
	<i>Eski adı</i>	<i>Bugünkü şekli</i>	<i>Eski adı</i>	<i>Bugünkü şekli</i>
1.	Uzгур	Uzгур	Kaya Dibi	Kayadibi ²⁶
2.	Seyyid	Seyyidköy	Köpek	Köpekli ²⁷
3.	Kısırcalu			
4.	Güney	Güneyköy		
5.	Ürper	Ülper		
6.	Yenice Hisar	Yenicehisar		
7.	Çandırılı	Çandır		
8.	Alını Yoma	Yukarı Alınlı		
9.	Sıkılğan (?)	-		
10.	Kara Kilise	-		
11.	Akça Kafir	-		
12.	Kul Çukuru	-		
13.	Şa'ban	-		
14.	Dikici	-		
15.	Kara Güneç	Güveç		
16.	Mürsellü	-		
17.	Tana Deresi	-		
18.	Ak Yoma	Akçalı		

²⁶ Giresun Merkeze bağlı beldedir.

²⁷ Eskiden müstakil bir köy iken günümüzde Giresun merkeze bağlı Yağmurca köyünün mahallesi durumundadır.

19.	Kazancı	-
20.	Yakuplu	-
21.	Lapa	Lapa
22.	Kaba	Gürköy
23.	Çiçeklü	Çiçekli
24.	Barça	Barça
25.	Evliya	-
26.	Firenk	-
27.	Umurlu	-
28.	Koş Doğan	-
29.	Sarban	Sarvan
30.	Bozca	-
31.	Çalışlu	Çandırçalış
32.	Çağlız (?)	-
33.	Kirbaz (?)	-
34.	Ayrı Geriş	-
35.	Arpa	-

Dereli İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

<i>Köy</i>		<i>Mahalle</i>	
<i>Eski Adı</i>	<i>Bugünkü Şekli</i>	<i>Eski Adı</i>	<i>Bugünkü Şekli</i>
1.	Kurtulmuş	Kurtulmuş	Çatak ²⁸
2.	Semayil	Yüce	Zırhan ²⁹

²⁸ Günümüzde Dereli İlçesine bağlı Akkaya köyünün mahallesidir.

3.	Eğri Anbar	Eğrianbar
4.	Kökнар	Kökнарlı
5.	Uzundere	Uzundere
6.	Güdül	Güdül
7.	İklıkçı	İklıkçı
8.	Çalcalu	Çalca
9.	Meşeliyatak	Meşeliyatak
10.	Bahçeli	Bahçeli

Güce İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

<i>Köy</i>		<i>Mahalle</i>	
<i>Eski Adı</i>	<i>Bugünkü Şekli</i>	<i>Eski Adı</i>	<i>Bugünkü Şekli</i>
1.	İlit	İlit	
2.	Çekel	Çeğel	
3.	Çukurlu	-	
4.	Kızıldere	Gürağaç	
5.	Baş	-	
6.	Alapelit	-	
7.	Karaçukur	-	

Tirebolu İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

<i>Köy</i>		<i>Mahalle</i>	
<i>Eski Adı</i>	<i>Bugünkü Şekli</i>	<i>Eski Adı</i>	<i>Bugünkü Şekli</i>

²⁹ Bahçeli Köyünün mahallesidir. Burada Güvenç Abdal ocağına bağlı Alevi Çepniler yaşamaktadır.

1.	Arageriş	Arageriş	Haşrid	Harşit ³⁰
2.	Karakaya ³¹	Orta Cami		
3.		Y. Orta Cami		
4.		Belen		
5.	Boynuyoğun	Boynuyoğun		
6.	Avcılı	Avcılı		
7.	Zikavlu	-		
8.	Elkiyomlu	-		
	Hası			
9.	Lazarı	-		
10.	Gülyarı	-		

Keşap İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

<i>Köy</i>		<i>Mahalle</i>	
<i>Eski Adı</i>	<i>Bugünkü Şekli</i>	<i>Eski Adı</i>	<i>Bugünkü Şekli</i>
1.	Engüzlü	Dokuztepe	Venazid
2.	Halkalu	Halkalı ³²	Yoliçi
3.	Firuzlu	Alataş	
4.	Düz Yer	Düzköy	
5.	Hasan Kafir	Karakoç	
6.	Sölmenlü	Sürmenli	
7.	Cingiran	Yolbaşı	

³⁰ Bu adlandırma Harşit Çayının denize döküldüğü sahil kesimindeki yerleşim birimini kastediyor olsa gerektir. Günümüzde bu bölge Tirebolu ilçesine bağlı Kör Liman mahallesidir.

³¹ Karakaya köyü günümüzde üç müstakil köye bölünmüştür.

³² Günümüzde Keşap ilçesine bağlı Karabulduk beldesinin köyüdür.

8. Depecik-Manak Tepeköy
 9. Vâla -
 10. Kazancık -

Espiye İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

Köy		Mahalle	
Eski Adı	Bugünkü Şekli	Eski Adı	Bugünkü Şekli
1. Kiçiköy	Güzelyurt	Döğer nam-ı diğer Dikmen	Dikmen ³³
2. Avulluca	Avluca	Koz	Kozköy ³⁴
3. Tağlancuk	Taflancuk		
4. Manastır-ı İslam	Çalkaya	Alahnas	Alahnas ³⁵
5. Çepni	Çepniköy	Cebrail	Cibril ³⁶
6. Kurugeriş	Kurugeriş	Anduzlu	Andoz ³⁷
7. Ağruk	-	Adabükü	Adabük ³⁸
8. Kandavur	-		
9. İncirlik	-		

Yağlıdere İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

Köy		Mahalle	
Eski adı	Bugünkü şekli	Eski adı	Bugünkü şekli

³³ Günümüzde Espiye ilçesine bağlı Soğukpınar Beldesinin mahallesidir.

³⁴ Günümüzde Espiye ilçesine bağlı Soğukpınar Beldesinin mahallesidir.

³⁵ Çepniköy'ün mahallesidir.

³⁶ Espiye'de mahalledir.

³⁷ Espiye'ye bağlı Arıdurak köyünün mahallesidir.

³⁸ Espiye'de mahalledir.

1.	Demircülü	Demircili	Pelitçik	Pelitçik ³⁹
2.	Oruçbeğlü	Oruçbey	Çanakçılı	Çanakçı ⁴⁰
3.	Sınur	Sınırköy		
4.	Hisarcık	Hisarcık		
5.	Ahallu	Ahallı		
6.	Talip	Günece		
7.	Kızıl Alma	Kızılelma		
8.	Gebe Kilise	Çağlayan		
9.	Umut bükü maa Kopuzcu	Umutbükü		
10.	Kanlıca	Kanlıca		
11.	Karaisalı nam-ı diğer Tepe	Tepeköy		
12.	Ağcakilise Kızıllar	Ortaköy		
13.	Akköy	Akköy		
14.	Yassıbahçe	-		
15.	Sarı Mahmutlu	-		
16.	Karacalu	-		
17.	Kadısekisi	-		
18.	Demirlüce	-		
19.	Zankırayık	-		
20.	Kızılca Çukuru	-		

³⁹ Yağlıdere'ye bağlı Üçtepe köyünün mahallesidir.

⁴⁰ Yağlıdere'ye bağlı Akdarı köyünün mahallesidir.

21. Kızıl Hisar -
22. At dutan -
23. Ahi Çukuru -

Çanakçı İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

Köy		Mahalle	
Eski Adı	Bugünkü Şekli	Eski Adı	Bugünkü Şekli
1. Kelete	Deregözü	Karabörk ma'a Çanakçı ağzı	Karabörk ⁴¹
2. Kızılca İnek	Sarayköy	Kuzca	Kuzca ⁴²
3. Cimide	Karlıbel		
4. Manastır	-		
5. Adal	-		
6. Ak Elma	-		
7. İman Asarı	-		
8. Arık	-		
9. Toprak	-		

Görece İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

Köy		Mahalle	
Eski Adı	Bugünkü Şekli	Eski Adı	Bugünkü Şekli

⁴¹ Çanakçı ilçesine bağlı beldedir.

⁴² Çanakçı ilçesinin mahallesidir.

1. İsmailbeğlü	İsmailbeyli
2. Boğalı ⁴³	A. Boğalı
3.	Y. boğalı
4. Karakeş	Karakeş
5. Cimide	Aydınlar
6. Demirbükü	-
7. Mürted Çukuru	-

Şebinkarahisar İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

Köy		Mahalle	
Eski Adı	Bugünkü Şekli	Eski Adı	Bugünkü Şekli
1. Karaköy	Gündoğdu	-	Aşağı Armutlu ⁴⁴
2. -	Suboyu		
3. -	Topluağıl		

Eynesil İlçesine Bağlı Çepni Yerleşimleri

Köy		Mahalle	
Eski Adı	Bugünkü Şekli	Eski Adı	Bugünkü Şekli
1. Yakuplu	Çorapçılar	-	Ören ⁴⁵
2. -	Aralık		
3. -	Dereköy		
4. -	Kekiktepe		

⁴³ Boğalı köyü ikiye bölünmüştür.

⁴⁴ Ovacık Köyünün mahallesidir.

⁴⁵ Eynesil ilçesine bağlı beldedir.

5. - İsaklı
6. Köseli Belen
7. - Kemerli
8. - Balcılı
9. - Kösemen
10. Göceli Kemaliye
11. - Yarımca

Tarafımızdan hazırlanan bu listeye göre günümüzde Çepnilere ait Giresun merkezde 35 köy, 1belde, 1 Mahalle; Dereli ilçesinde 10 köy, 2 mahalle; Güce ilçesinde 7 köy; Tirebolu ilçesinde 10 köy 1 mahalle; Keşap ilçesinde 10 köy 1 mahalle; Espiye ilçesinde 9 köy 7 mahalle; Yağlıdere ilçesinde 23 köy 2 mahalle; Çanakçı ilçesinde 9 köy 1 mahalle 1 belde; Görele ilçesinde 7 köy; Şebinkarahisar ilçesinde 3 köy 1 mahalle ve Eynesil ilçesinde 11 köy, 1belde bulunmaktadır. Toplamda Giresun genelinde Çepnilere ait 134 köy, 3 belde ve 16 mahalle bulunmaktadır. Bu durum da yöredeki Çepni varlığını açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

4.3. Halk Edebiyatı

4.3.1. Masallar

Masal kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu 2002: 4). Masalların kaynağı konusunda üç dönem ve her biriyle ilgili birkaç ad hatırlanır. Bu konuda Gédeon Huet'nin sınıflandırması aşağıdaki gibidir:

- a. Tarih Öncesi Görüş (Kablettarih Nazariyesi)
- b. Tarihî Görüş (Tarihî Nazariye)
- c. Etnografik Görüş (Etnografik Nazariye)

Bunlardan ilki olan Tarih Öncesi Görüşe göre masalların kökeni Hint Mitolojisi'nde (Veda'larda) aranılmalıdır. Bu görüşün savunucuları G. Grimm (1819) ile Dasent (1859)'tir. Tarihî Görüşe göre de masalların kaynağı Hindistan'dır. Ancak bunlar masalların tarihi devirlerde şekillenip yayıldıkları kanaatindedirler. "İndiyanist Görüş" olarak da adlandırılan bu görüşü açıklayıcı özellik taşıyan Orta Çağ yazarları bile görülmektedir. Ancak bu görüşün bilimsel anlamdaki ilk temsilcisi Sylvestre de Sacy'dir. Etnografik görüşe göre masallar mitolojinin değil medeni hayatın artıklarıdır. Bu görüşün en önemli temsilcileri Andrew Lang, Edward Tylor ve M. Lennan gibi etnograflardır (Sakaoğlu 1999: 5-8).

Masalları sınıflandırma, tasnif etme konusu araştırmacıları en fazla meşgul eden konulardan biri olmuştur. Masalları bir esasa bağlayarak tasnif etme yolundaki ilk gayreti J. G. Von Hahn göstermiştir. Onun "Griechische und albanesische Märchen" dalı eserinin notlarında böyle bir tasnif teşebbüsü görülmektedir. İki ciltlik bu eser ilk defa 1864'te Leipzig'te neşredilmiştir. Bunun dışında H. F. Fielber, Joseph Jakobs, Karl Krohn gibi araştırmacıların masalları belli bir tasnife tabi tutma yolunda çalışmaları olmuştur (Sakaoğlu

1999: 10-11). Ancak bu konuda en önemli çalışmalar Antti Aerne, Stith Thompson, W. Eberhard ve Pertev Naili Boratav'a aittir. Antti Aarne'nin başlattığı ve öğrencisi S. Thompson tarafından tamamlanan **The Types of the Folktale** adlı eser bu sahadaki önemli çalışmalardandır. Pek çok masal motifinin bir araya getirilerek belirli bir tasnif içinde sunulduğu ilk çalışmayı da yine Stith Thompson yapmıştır. Thompson, **Motif Index of Folk-Literature** adını taşıyan çalışmasını ilk önce 1932-1936 yılları arasında, genişletilmiş şeklini ise 1955-1958 yıllarında yayımlamıştır.

Türk masallarını bu bağlamda inceleyen ilk çalışma Eberhard-Boratav ikilisinin hazırlamış oldukları **Typen Türkischer Volksmärchen** adlı eserdir. Bu eser Türk masalların tiplerine dair yapılan en önemli çalışmalardır (Sakaoğlu 1999: 13-16). Buna benzer bir şekilde Warren S. Walker ile A. Edip Uysal da Türk masallarını tasnif etmişlerdir. Türkiye'de derledikleri masalları İngilizce olarak neşreden bu iki araştırmacı **Tales Alive in Turkey** adlı eserlerinde TTV'deki 23 dalı 7'ye indirmişlerdir. Türk masallarının tasnifi konusunda bunların dışında Mehmet Tuğrul "**Mahmut Gazi Köyünün Halk Edebiyatı**" adlı doktora tezinde, Naki Tezel de "**Türk Halk Masalları Üzerine Bir İnceleme**" adıyla Hisar dergisinde neşrettiği seri makalesinde masalları tasnif etmiştir (Oğuz vd. 2008: 139-140)

4.3.1.1. Masalların İncelenmesi

4.3.1.1.1. Masalların Tasnifi

Biz bu çalışmamızda Giresun Çepnilerinden derlemiş olduğumuz masalları tasnif ederken Antti Aarne- Stith Thompson tasnifini kullanmaya çalıştık. Tasnif ve bizim derlemiş olduğumuz masalların tasnif bağlamındaki dağılımı şu şekildedir:

- 1) Hayvan Masalları: 1
- 2) Asıl Halk Masalları: 3
- 3) Fıkralar: -

4) Zincirlemeli Masallar: -

Giresun Çepnilerinden derlemiş olduğumuz toplam masal sayısı 4'tür. Bunların 1'i Hayvan Masalı, 3'ü Asıl Halk Masalı kategorisine girmektedir. Tasnifteki Fıkralar başlığı altında herhangi bir metin verilmemiştir. Fıkralar Halk Edebiyatı başlığı altında ayrıca değerlendirilecektir. Yine bu tasnifte yer alan Zincirlemeli Masalla örnek teşkil edebilecek herhangi bir metin derlenememiştir. Yöreden derlediğimiz masallar hem motif hem de formel ifadeler açısından oldukça zayıf bir durumdadır. Bu husus yörede masal anlatma geleneğinin zayıfladığının önemli bir belirtisidir. Sahada yaptığımız derlemeler esnasında masal bahsini açtığımızda insanların masalın artık anlatılmadığına dair ifadelerine çokça rast geldik. Yöre halkı bu durumun en büyük nedenini evlere televizyon girmesiyle artık böyle şeylere ilgi ve alakanın azalmasıyla açıklamaktadır. Kaynak şahıslarımızdan Hayati Yurt: *“Eskiden bu köyde 250 hane yaşardı. Şimdi herkes gurbete gitti köylerde sadece yaşlılar kaldı. Televizyon olmadığı zamanlarda insanlar akşamları bir araya toplanıp birbirlerine hikayeler, masallar anlatır; bilmeceler sorardı. Biz o zamanlarda böyle vakit geçirirdik. Şimdi herkesin evinde bir televizyon kimsenin kimseden haberi yok. Şimdi o eski işler hep öldü.”* [H. Yurt-Barça/Giresun] diyerek masal anlatma geleneğinin zayıflama sürecini açıklamaktadır.

Derleme çalışmalarımız boyunca yöre coğrafyasının olumsuz koşulları nedeniyle gecedan ziyade gündüzleri çalışma olanağı bulduk. Masal bildiğini söyleyen kişilerden anlatmalarını istediğimizde gündüz masalın anlatılmasının uğursuzluk getirebileceği noktasında cevaplar aldık. Bu konuda Şebinkarahisar'a bağlı Ovacık köyünde yaptığımız derlemeler esnasında görüştüğümüz Döndü Kahraman isimli kaynak kişimiz “Masal gece anlatılır. Gündüz anlatılırsa dağda çoban kuzuyu kaybeder. Tarlada ekinler bitmez. Uğursuzluk, bela gelir” demektedir. Aynı durum Halil İbrahim Şahin tarafından hazırlanan **Balıkesir Çepni Kültürü** başlıklı yüksek lisans tezinde de derlenmiş ve ilgili bölümde bu konudan bahsedilmiştir. Şahin, tezinde Mircea Eliade'nin **Mitlerin Özellikleri** adlı eserindeki her anlatının bir anlatma zamanı olduğu tespitinden hareketle insanların gündüz masal anlatmak istememelerinin nedenini açıklar.

Sonuç olarak yörede masal anlatma geleneğinin zayıfladığı, insanların bu durumu yoğun göçlerle yöre nüfusunun azalması ve popüler kültürün yaygınlaşmasına bağladığı görülmektedir. Günümüzde yöre kültüründe ne masal anlatan ne de dinleyen kalmamıştır denilebilir. Öyle ki 48 yerleşim birimi gezip 98 kaynak kişiyle görüştüğümüzden sonra 4 masal metni derleyebilmiş olmamız da bu durumun açık bir göstergesidir.

4.3.1.1.2. Masalların Tip ve Varyantları

Giresun Çepnilerinden derlemiş olduğumuz masal metinleri bu bölümde tip varyant özellikleri bakımından değerlendirilecektir. Tip numaraları verilirken **TTV** (Typen Türkischer Volksmärchen) ve **AaTh** (Antti Aarne-Stith Thompson, The Types of the Folktale) kısaltmaları kullanılmıştır. Ayrıca derlediğimiz masal tipinin varyant bilgileri de tipten sonra belirtilmiştir.

4.3.1.1.2.1. Hayvan Masalları

Hayvan masalları kahramanları bazen hayvanlar, bazen de hayvan-insan olan, ders vermenin ön planda tutulduğu, kıssadan hisse çıkarılan, kısa ve nesir şeklindeki halk anlatmalarıdır (Alptekin 2005: 16). Giresun Çepnilerinden 1 adet hayvan masalı derlenmiştir. Bu masalın tip bilgileri TTV ve AaTh' de bulunmamaktadır. Aynı başlıklı bir masal metni Ali Berat Alptekin'in Hayvan Masalları adlı çalışmasında 38. numarada verilmiştir.⁴⁶ Yalnız motifler bağlamında bizim derlediğimiz masal metninden farklılık arz etmektedir (Alptekin 2005: 119).

Derlediğimiz masal metni kısa bir anlatmadır. Olaylar fare ile kurbağa arasında geçmektedir. Metin iki tipin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

4.3.1.1.2.2. Asıl Halk Masalları

Giresun Çepnilerinden bu kategoriye girebilecek 3 masal metni derlenmiştir. Bu metinlerden ilki TTV'de 110 AaTh'de 750D numarada kayıtlıdır. İkinci metnimiz TTV'de 338 AaTh'de 1457 numarada kayıtlıdır.

⁴⁶ Metin İsmail ÜZERROL, Girit, 64, İlkokul mezunu, ayakkabı tamircisinden derlenmiştir.

Birinci metnin ismi TTV’de aynı şekilde kayıtlıdır. İkinci metinde ise isim bağlamında küçük bir farklılık görülür. Bizim metnimizin başlığı Üç Kız Kardeş iken TTV’de Üç Aptal Kız Kardeş olarak geçmektedir. Dürüstlük başlıklı son metnimizin ise kataloglarda tip numaraları bulunmamaktadır.

4.3.1.1.3. Masalarda Formel İfadeler

Hemen her halk anlatısında olduğu gibi masalda da formel ifadeler bulunmaktadır. Halk edebiyatı ürünlerinde bulunan bu formel yapı geleneğin devam ettirilmesinde oldukça önemlidir. Öyle ki kalıplaşmış temeller üzerinde geleneğin devam ettirilmesi daha kolay olmaktadır. Bu bağlamda formel ifadeler halk anlatılarının çekirdeğini oluşturmaktadır diyebiliriz. Saim Sakaoğlu masallardaki formel ifadeler için *“Bunlar, masalın bünyesinden ayrılmayacak kadar onun malı olan ifadelerdir. Anlatıcı için bir yardımcı olduğu kadar ustalığını göstermesi bakımından da bir ölçüdür. Usta anlatıcılar, dağarcıklarında bulunan bu formelleri en uygun yerlere serpererek değerlerini ortaya koyarlar. Ayrıca sıkıştığı veya herhangi bir yeri hatırlayamadığında da bunlara başvurarak durumu idare edebilirler”* der. Saim Sakaoğlu, masallardaki formel ifadeleri 5 bölüme ayırmaktadır. Bunlar; Başlangıç Formelleri, Başlayış (Geçiş) Formelleri, Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller, Bitiş Formelleri ve Çeşitli Formel Unsurlardır (Sakaoğlu 2002; 250).

Giresun Çepnilerinden derlemiş olduğumuz masallardaki formel unsurlar oldukça azdır. Bunun sebebi yörede masal anlatma geleneğinin oldukça zayıflamış olmasıdır. Metinlerimizdeki formel ifadelerin azlığının bir diğer nedeni de derleme yaptığımız sahada ulaşabildiğimiz 4 masal metninin usta anlatıcılardan değil de kulaktan dolma bilgilerle masal bilen kişilerden derlenmiş olmasıdır. Öyle ki derleme yaptığımız alanda masal bağlamında usta anlatıcı denilebilecek hiçbir kaynak kişiye rastlanılmamıştır.

4.3.1.1.3.1. Başlangıç Formelleri

Anlatıcının masala başlamadan önce, dinleyicileri masala hazırlamak için başvurduğu formellere “Başlangıç formelleri” adı verilir. Bazılarının bir-iki

cümle ile sade bir formelle başlamalarına karşılık, bilhassa usta anlatıcılar bu sade formeli bir tekerleme ile zenginleştirir. Sayı bakımından az da olsa bu tip formeller dinleyiciye daha kolay ve daha çok tesir ederler (Sakaoğlu 2002: 250).

Saim Sakaoğlu, başlangıç formellerini kendi içinde sade giriş formelleri ve tekerlemeli giriş formelleri olarak iki alt dala ayırır. Giresun Çepnilerinden derlemiş olduğumuz masal metinlerinde hayvan masalları alt başlığında yer alan fare ile kurbağa isimli metinde sade bir başlangıç göze çarpar. Anlatıcı “Bir kurbağayla fare arkadaş olmuş” ifadesiyle masala başlar. Asıl Halk Masalları alt başlığında verdiğimiz üç masal metninde de sade giriş formellerine rastlanmaktadır. Metinlerde Tekerlemeli giriş formelleri ise 4 masal metninin hiçbirinde yoktur. Bu durum yörede masal anlatma geleneğinin zayıflama sürecini tamamladığının bir başka göstergesidir.

4.3.1.1.3.2. Geçiş Formelleri

Masal metinlerinde anlatılan olay devam ederken zaman ve mekan değiştirme sürecinde olay örgüsü bağlantılarını kurmak için masal anlatıcıları tarafından çeşitli formel ifadeler kullanılır. Bu formel ifadeler geçiş formelleri olarak adlandırılmaktadır. Giresun Çepnilerinden derlediğimiz masal metinlerinde geçiş formellerine çokça rastlanılmaktadır. Bu metinlerde “Hal böyle olunca...”, “Gelincilerden biri küçük kızın yanına gitmiş” şeklinde oldukça zayıf geçiş formelleri göze çarpmaktadır. Bu durum geleneğin artık yok olmaya başlamasıyla ilişki bir durumdur.

4.3.1.1.3.3. Bitiş Formelleri

Masal metinlerinde başlangıç ve geçişte olduğu gibi bitişte de çeşitli formel ifadeler kullanılmaktadır. Robert Petsch bitiş formellerini çıplak bitiş, devam eden “ileriye giden” bitiş, özetleyen “terkip eden” bitiş, ani bitiş formelleri şahsi bitiriler şeklinde beş ana gruba ayırmaktadır (Sakaoğlu

2002:257-259). Giresun epnilerinden derlediğimiz masal metinlerde yer alan başlıca bitiş formelleri şoyledir:

“Ben seninle arkadaş olamam demiş ve farenin evinden çıkıp gitmiş. Böylece arkadaşlıkları son bulmuş.”

“Böylece kk kardeş zengin olmuş. Patronu olan Ermeni'nin bütün servetini satın almış. Hızır'ın yanında kaldığı o fakir kardeş köyün en zengini olmuş.”

“Böylece kızların n de beğenmeyip geri dönüp gitmişler.”

“Adam dürüstlüğünden dolayı fakire dünyalar güzeli bir kız vermiş ve onu evlendirmiş.”

4.3.1.1.3.4. Diğer Formeller

Masalarda başlangıç, geçiş ve bitiş formellerinden başka sayı, renk, zaman ve mekan bildiren formellerde bulunmaktadır. Bizim derlediğimiz masal metinlerinde de üç, beş gibi sayı formelleri bulunmaktadır. Yalnız zaman, mekan ve renk bildiren formeller açısından göze çarpan bir husus görülmemektedir.

4.3.1.2. Masal Metinleri

4.3.1.2.1. Hayvan Masalları

Fare İle Kurbağa

Bir kurbağayla fare arkadaş olmuş. Tabi fare çeşitli yiyecekler bulup yiyebiliyor. Bir gün Kurbağa dere kenarında otururken fare yanına gelmiş. Epey muhabbet etmişler. Fare kurbağaya:

- “Şimdi biz arkadaş olduk. Bizim eve misafiriğe gel de sana izzet ikram yapayım.” demiş.

Kurbağa:

- Tamam, gelirim demiş.

Davet günü gelince kurbağa yola koyulmuş farenin evine varmış. Fare ortaya bir sini getirmiş. İçinde börek. Bir kap getirmiş. İçinde tatlı. Bir kap getirmiş. İçinde etli bir yemek. Fare kurbağayı bu yemeklerle güzel bir şekilde misafir etmiş. Kurbağa geri dönerken fareye:

- “Bir akşam da sen bize gel.” demiş.

Fare:

- “Evin nerede?” diye sormuş.

Kurbağa:

- “Dere kenarında.” demiş.

Konuşup anlaşmışlar. Fare geleceğine dair söz vermiş. Günü gelince fare dere kenarına kurbağanın evine gitmiş. Fare, Kurbağanın kapısını çalıp:

- “Ben geldim kurbağa kardeş” demiş.

Fare de onu içeri buyur etmiş. Biraz oturup sohbet etmişler. Yemek zamanı gelince fare sofraya beş altı tane kapakları kapalı tencere getirmiş. Fare tencereleri açmaya başlamış. Bir açmış içinde su var. Bir açmış içinde

yosun var. Dere kenarında ne olur işte. Bir açıyor içinde ot var. Bir açıyor içinde bilmem ne var.

Hal böyle olunca fare:

- “Ya nedir bunlar.” demiş.

Kurbağa:

“ Yemektir. Benim yemeğim de bunlar işte. Ben kendi yediklerimden sana ikram etmeye çalıştım” demiş..

Fare:

“Senin yemeklerinin içinde benim yiyeceğim hiç bir şey yok ki, senin önüme koydukların her yerde olan şeyler zaten.” demiş.

Fare böylece kurbağayla arkadaş olamayacağını anlamış ve:

“Ben seninle arkadaş olamam.” demiş ve farenin evinden çıkıp gitmiş. Böylece arkadaşlıkları son bulmuş. [C. Yayla-İsmailbeyli/Görelle]

4.3.1.2.2. Asıl Halk Masalları

Hızır ve Üç Erkek Kardeş

Üç fakir kardeş birlikte Cenab-ı Allah’ı aramaya gidiyorlarmış. Issız dağlara doğru gidiyorlarmış. Allah’ı bulup ona dileklerini söyleyeceklermiş. Ne kadar aradıysalar da Allah’ı bulamıyorlarmış. Allah’ı nerde bulacaklar bulamıyorlar tabi. Umutsuz gezinirken önlerine at üstünde sakallı bir adam gelmiş. Bu adam Hızır’mış. Bunlara:

“Oğlum nereye gidiyorsunuz?” diye sormuş.

Onlar da:

“Cenab-ı Allah’ın yanına gidiyoruz.” diye cevap vermişler.

Bunun üzerine Hızır:

“Beni sizin önünüze o gönderdi. Sizi gördü. İsteğiniz neyse bana söyleyin. Ben halledeceğim.” demiş.

Bunun üzerine üç kardeş de Hızır'a inanmış ve yollarından geri dönmüşler. Hızır büyük kardeşe:

“Sen ne istiyorsun?” diye sormuş.

Büyük kardeş:

“Ben zengin olmak istiyorum. Beş kat bina dükkân istiyorum.” demiş.

Hızır çocuklarla beraber kasabaya gelmiş. Bina dükkân dediği anda hepsi misli misline olmuş. Böylece büyük kardeşin isteğini gerçekleştirmiş. Ama bunları sonradan deneyecekmiş.

Ortanca kardeşin yanına gitmiş ve:

“ Sen ne istiyorsun?” diye sormuş.

O da:

“Ben 150-200 tane koyun istiyorum.” demiş.

Hızır:

“Sen bunları ne yapacaksın?” diye sormuş.

Ortanca kardeş:

“Yoldan gelip geçene dağıtacağım. Onu bunu yapacağım.” demiş.

Yaylada koyuna benzer taşlar vardır. Hızır taşların yanına varıp bir dua etmiş. Taşlar koyun olmuş. Bu şekilde ortanca kardeşin isteğini de gerçekleştirmiş.

Bundan sonra Hızır küçük kardeşin yanına gelip:

“Sen ne istiyorsun.” diye sormuş.

Çocuk

“Hiçbir şey istemiyorum. Sadece Allah'tan hayırlı bir aile istiyorum. Evlenmek istiyorum.” demiş.

Hemen bir köye gitmişler. Bakmışlar ki köyün ağası düğün yapıyor. Çalgı çalgı varmış. Hızır ağaya:

“Bu kızı benim oğlana verelim.” demiş.

Olurdu olmazdı derken kıza soralım demişler. Ağa kıza:

“Benim oğlanı mı alırsın yoksa dedenin oğlunu mu?” diye sormuş.

Kızın ağzından Allah kelamı çıkmamış. Cevap vermemiş.

Hızır kıza:

“Kız kızım dünyalığı mı istiyorsun yoksa ahretliği mi? diyerek tek kelime soru sormuş.

Kız:

“Hem dünyalığımı hem ahretliğimi istiyorum” demiş.

Kızın ağzından bu kelime çıkmış. Hızır kızla beraber oğlanın kolundan tutup bunları köyün dışına götürüp nikahlarını kıymış. Nikahı kıydıktan sonra Hızır bunları orada bırakıp kaybolmuş. Bu çocuk fakir ya bir Ermeni'ye çalışıyormuş. Çoban gibi bir iş yapıyormuş. Hanımını bakıp, evinin ekmeğini getirecek kadar kazanıyormuş. Aradan zaman geçtikten sonra Hızır bunları kontrol etmeye gelmiş. En küçük kardeş sürekli çalışıyor ama ilerleme yapamıyormuş ağabeyleri ise zenginleşmiş. Hızır gelmiş bakmış ki bakkalcının kapısında bir kuyruk var. Hesabı belli değil öyle ilerisi gerisi. Kuyruğa girmiş. Sırası gelince bakkalcının yanına varmış ve

“Oğlum başıma sarık ver. Beyaz olsun.” demiş.

Eski adamlarda beyaz sarık vardı. Bakkalci olan büyük kardeş Hızır'a sarık vermemiş ve onu göndermiş. Hızır gitmiş tekrar kuyruğuna girip gelmiş. Bu sefer bakkalci olan büyük kardeş onu kovmuş. Üçüncü kez kuyruğa girip geldiğinde bir daha kovmuş. Hızır dükkandan az geri gelip açılmış ve tek kelime ile misli mislinedir demiş. Binaya bir ateş alevi yangın düşmüş. Her yer yanıp kül olmuş. Dünyada ne yaparsan helalına haram katmayacaksın. Dürüst iş yapacaksın.

Neyse çoban olan ortanca kardeşin yanına gitmiş. Çoban öyle yorulmuş ki terin suyun içinde. Hızır çobana:

“Yavrum bana bi tas ayran ver.” demiş.

Çoban:

“Yoruldum be! Veremem.” demiş.

Hızır üç kere ona yalvarmış ama çoban bir tas ayran vermemiş. Bunun üzerine Hızır: “Misli mislinedir.” demiş. Çobanda koyunda taş olmuş.

Buradan sonra Hızır en küçük kardeşin olduğu yere gitmiş. Gidip bakmış gelin önünde bir odun yüklü eşek ormanda geliyor. Hızır gelini denemek için kendini yere atmış aman dilemiş. Gelin de eşeğin yükünü indirip

Hızır'ı eşeğe bindirmiş. Alıp evinin kapısına kadar götürmüş. Kocasını bunları kapının önünde görmüş. Odunları bıraktığı yere gidip odunları alıp gelmiş. Ateşi yakmış. Hızır'ı üç gün bakmışlar. İhtiyar öyle kaşınmış ki bit gibi bir şeyler saçarmış ateş başlarına. O arada gelin iğrenip bit var sanmış. Gelin Hızır olduğunu bilmediği dedeye:

“Dede senin değiştirecek elbisen yoksa seni çimdirim.” demiş. İhtiyarı bir güzel çimdirmiş. Yani banyo yaptırmış. Kocasının elbiselerini giydirmiş. İhtiyar kaşınıp bit düşürdüğü yerleri iğrenerek süpürmüş. Gece olmuş. İhtiyarı buğday koydukları odada yatırmışlar. Hızır bakmış burada bir tas buğday var başka da bir şey yok. Sabah olmuş Hızır geline:

“Ben size yük oldum gideyim. Beni bana bırak.” demiş. Evin karşısında bir yamaç varmış. İhtiyar oraya çıkmadan gelin peşinden bağırır:

“Dede senin bir çantan vardı. Buğday mı topluyordun.” demiş.

Hızır da:

“Kızım senin buğdayın yok. Senden almayayım.” demiş.

Gelin:

“Dede bekle sen ben sana buğday vereyim.” demiş. Buğday ambarına koşmuş. Bakmış ki ambar buğdaydan taşmış. Gelin kendi hesabına göre tasın yarısını ona verecekti.

Ambarı ağzına kadar dolu gören gelin dört tas doldurup koşmuş. Bakmış Hızır yok. Neyse Hızır'ın evin karşısındaki bizim bu Sungur Dağı gibi bir dağı tırmandığını görmüş. Hızır dağın tepesine çıkınca iki kez el sallamış ve gözden kaybolmuş. Gelin eve girmiş Hızır'ın kaşınıp yere döktüğü şeylerin kırmızı altın olarak durduğunu görmüş. Gelin bunları toplamış. Hızır giderken geline tek kelime:

“Kocana çok selam söyle bir daha Ermeni'ye çalışmasın.” demiş. Böylece küçük kardeş zengin olmuş. Patronu olan Ermeni'nin bütün servetini satın almış. Hızır'ın yanında kaldığı o fakir kardeş köyün en zengini olmuş. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

Üç Kız Kardeş

Şimdi üç kız kardeş varmış. Üçü de dilsizmiş. Günlerden bir gün bunlar bahçede çalışırken bir kadın bunları görmüş ve:

“Şu kızlardan birini benim oğlana istesem ya” demiş.

Kız evine biz size hayırlı iş için geleceğiz diye haber yollamış. Kız tarafı da kabul etmiş. Tabi kızları istemeye gelecekler ama kızların üçü de kekeç. Anne durum anlaşılmasın diye kızlarına:

“Misafirler gelince hiçbiriniz konuşmayın.” demiş.

Ana işte ne yapsın o da kızlarının evlenip yuva kurmasını istiyormuş. Gelinciler gelip oturmuşlar. Bunlar otururken büyük kız sıçan görmüş ve:

“Dıtana bak dıtana zohakta uyuy” demiş.

Bunu duyan ortanca kız:

“Kıt anam ta ne idiy” demiş.

Hal böyle olunca büyük kızın da ortanca kızın da kekeç olduğunu anlamışlar. Gelinciler:

“Büyük ve ortanca kız kekeçse biz küçük kızı isteyelim.” demişler. Ama küçük kız da bunlar gibi çıkarsa diye şüphelenmişler. Kız mutfakta otururken gelincilerden bir kadın kızı konuşturup kekeç olup olmadığını anlamak için yanına gitmiş ve kıza:

“Ne yapıyorsun burada.” demiş

Kız da:

“Ne töylerim ne tolurum kıl büküp kirman eğerüm.” demiş. Küçük kızın da kekeç olduğunu anlamışlar. Böylece kızların üçünü de beğenmeyip geri dönüp gitmişler. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Dürüstlük

Fakirin biri dere kenarında gezerken bir tane meyve yemiş. Adam fakir ya dürüst ya hak yemek istememiş. Aramış taramış meyveyi sahibini bulmuş. Meyvenin sahibine:

“Hakkını helal et. Ben senin meyvenden yedim” demiş. Adam hakkını helal etmemiş. Bunun üzerine fakir:

“Ne yapsam hakkını helal edersin?” diye sormuş. Adam bir sürü şart koşup, fakire bir sürü iş yaptırmış ama hakkını da helal etmemiş. Bu adamın kör, topal, sağır, dilsiz bir kızı varmış. Adam fakire:

“Kızımı alırsan sana hakkımı helal ederim demiş.” Fakir düşünüp taşınıp teklifi kabul etmiş. Fakiri alıp kızın yanına götürmüşler. Fakir bir bakmış ki dünyalar güzeli bir kız karşısında duruyor. Neyse fakir şüphede kalıp kızla yatağa girmemiş. Adama gidip:

“Sen bana yanlış kız verdin. Sen bana bu tip kız vermedin.” demiş.

Bunun üzerine adam:

“Senin doğruluğundan dolayı bu kızını ben sana verdim. Helal olsun” demiş. Adam dürüstlüğünden dolayı fakire dünyalar güzeli bir kız vermiş ve onu evlendirmiş. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

4.3.2. Efsaneler

4.3.2.1. Efsanelerin İncelenmesi

Giresun Çepnilerinden yapılan derlemelerde 58 efsane metni derlenmiştir. Bu malzeme tasnif edilirken Pertev Naili Boratav'ın **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı** adlı eserindeki sınıflandırma eses alınmıştır. Boratav'ın yaptığı tasnif ve bu tasnif bağlamında bizim derlediğimiz malzemenin dağılımı şu şekildedir:

1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri
 - 1.1. Taş Kesilme Efsaneleri: 3
 - 1.2. Hayvan Efsaneleri: 5
2. Tarihlik Efsaneler: 4
3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler: 30
4. Dinlik Efsaneler: 16

Efsanelerin İncelenmesi başlıklı bu bölümde Giresun Çepnilerinden derlemiş olduğumuz efsane metinleri incelenmeye çalışılacaktır. Metinlerdeki motifler Stith Thompson'un **Motif Index of Folk Literature** adlı çalışmasına göre inceleneceği gibi taş kesilme, değişme motifi içerenler de Saim Sakaoğlu'nun **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu** ve Metin Ergun'un **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi** başlıklı çalışmalarında yer alan kataloglara göre incelenmeye de çalışılacaktır.

4.3.2.1.1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

4.3.2.1.1.1. Taş Kesilme Efsaneleri

Bu konuda Saim Sakaoğlu ve Metin Ergun'un çok kıymetli çalışmaları vardır. Saim Sakaoğlu **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu** başlıklı çalışmasında Anadolu-Türk efsanelerinde taş kesilme motifinin tip kataloğunu hazırlamaya çalışmıştır (Sakaoğlu 1980).

Giresun Çepnilerinden yaptığımız derlemelerle ulaşabildiğimiz 58 efsane metninin 3'ü bu başlık altında değerlendirilebilecek özelliktedir. Derlemiş olduğumuz metinlerden ilki gelin alayının giderken gelinin babasının evinde bir şeyler unutması, onları almak için geri dönmesi ve bu duruma çok kızan annesinin ona beddua etmesi sonucu taş kesilmesini anlatır. İkinci metinde düşmandan kaçan gelin gidecek yeri kalmayınca dua eder ve taş olup kalır. Üçüncü metinde hayvanları kaybeden çoban kız dua eder ve taş olur.

Üç metnimizde de en önemli motif insanın taş kesilmesidir. Bu motif Index'te D 231 İnsanın Taş Kesilmesi şeklinde kayıtlıdır. Ayrıca bizim efsane metinlerimizde geçen bu kayalar bugün halen derleme yapılan yerlerde bulunmaktadır. Yörede belli başlı özelliklere sahip her kayanın efsane metinlerinde de anlatıldığı gibi oluştuğuna dair inanış vardır. Bu motif de Index'te A974 Kayalar, İnsanların Taş Kesilmesi Neticesinde Meydana Gelir şeklinde kayıtlıdır. Bundan başka bu üç efsanedeki diğer motifler Index'te Q 395 Saygısızlıklar Cezalandırılır, V 50 Dua, şeklinde yer almaktadır.

Metinlerimizden birincisi Saim Sakaoğlu'nun tip kataloğunda 111-160 Saygısızlıklar başlığı altında değerlendirilebilecek bir metindir. Ancak motif yapısı bakımında bu numaralar arasında sıralanan metinlerle birebir bir benzerlik göstermemektedir. Metinlerimizden ikincisi bu katalogda 72 numarada kayıtlıdır. Bu metnin Kayseri Develi'den derlenmiş bir varyantı da mevcuttur. Üçüncü metin ise 295 numarada kayıtlıdır. Yalnız bu metinde iki çoban koyunları kaybeder. Bizim metnimizde ise çoban kız koyunları kaybetmektedir.

Efsane metinlerimizi Metin Ergun'un hazırladığı tip kataloguna göre bir değerlendirmeye tabi tutacak olursak birinci metin 231-300 Saygısızlıklar başlığı altında 231-250 Anne ve babaya saygısızlık alt başlığında değerlendirilebilecek bir metindir. Ancak bizim metnimizin katalogda bu başlık altında verilen motiflerle bire bir benzerliği söz konusu değildir. Bizim metnimizde anneye ve gelin alayındakilere saygısızlık yapılmaktadır. İki numaralı efsane metnine baktığımızda katalogda 134.1 numarada kayıtlı olduğunu görmekteyiz. Yalnız metinler arasındaki farklara baktığımızda bizim metnimizde gelin çocuğuyla birlikte taş olurken katalogdaki metinde kişi sevgilisiyle birlikte taş olmaktadır. Bahsi geçen metin 1989 yılında Ali Duymaz tarafından Bingöl'de derlenmiştir. Üçüncü metnimiz ise katalogda 501-550 Zor Durumdan Kurtulma başlığı altında değerlendirilebilecek bir yapıya sahiptir. Katalogtaki metnimizin motif yapısı bakımından benzerleri 501.2, 501.3, 501.4 numarada kayıtlıdır. Yalnız katalogdaki metinlerde iki kişi vardır. Biri taş olurken diğeri kuş olmaktadır. Bizim metnimizde ise bir çoban kız vardır ve sürüyü kaybettiğini anlayınca Allah'tan taş olmayı diler ve taş olur.

Giresun Çepnilerinden derlediğimiz taş kesilme efsanelerini kataloglar bağlamında değerlendirmeye çalışarak farklı bir özelliğe sahip olup olmadıkları noktasında bir tespit bulmaya çalıştık. Yukarıda yaptığımız incelemelerden de anlaşıldığı üzere tarafımızdan derlenen üç metin de Anadolu'nun farklı yerlerinde de mevcuttur. Bu bakımdan Giresun Çepnilerinin efsaneleri diğer yörelerden ayrı bir özelliğe sahip değildir.

4.3.2.1.1.2. Hayvan Efsaneleri

Giresun Çepnilerinden 5 hayvan efsanesi derlenmiştir. Efsaneler geyik, elik keçisi, kelaynak kuşu ve yılanla ilgili hadiseler etrafında kurulmuştur. Geyik ve elik keçi efsanelerinde bu hayvanların kutsallığından bahsedilir. Kelaynak kuşuyla alakalı metinde bu kuşların peygamber efendimizle olan ilişkisi konu edinilmektedir. Yılanla ilgili efsane de ise bir ormanın sahibi olan yılanın geceleri tacıyla ormanı aydınlatarak çobanlara yardım ettiği anlatılmaktadır.

Bir diğer efsanemiz Doğan Kuşunun Gözleri başlıklı metindir. Bu metinde Hacı Bektaş'ın güvercin Mevlana'nın doğan şekline girmesini ve doğan kuşunun gözlerinin şeklinin nasıl oluştuğu anlatılmaktadır.

İlk dört efsanemizde insandan kuşa veya kuştan insana dönme şeklinde bir motif göze çarpmamaktadır. Son efsanemizde insanın kuşa dönmesi şeklinde bir motif göze çarpar. Bu motif Index'te D 150 İnsanın Kuşa Dönüşmesi şeklinde kayıtlıdır. Bu metin Ergun'un hazırlamış olduğu katalogta 501-800 Hayvana Dönme başlığı altında değerlendirilebilecek bir efsanedir. Ancak kataloga baktığımızda metnin motif yapısı bakımından tam bir benzeri yoktur.

Derlemiş olduğumuz hayvan efsanelerinde geyik ve elik keçiyi konu edinen metinler, bu hayvanların kutsallığını, dokunulmazlığını, insanlara yardım edici olduğunu konu edinmektedir. Yörede yaptığımız derlemelerde geyik ve elik keçi hakkında kaynak kişilerimizden biri: *“Geyik ve elik keçi evliyalar erenler malıdır. Eğer bu hayvanlara bir kötülük yapılırsa adamın başına gelmeyen felaket kalmaz. Malı mülkü, sağlığı elinden gider. Ocağı söner”* demektedir [M. Güç-Çepniköy/Espiye]. Dolayısıyla bu iki metin yörede kutsal kabul edilen iki hayvanla ilgili olarak meydana getirilmiştir.

Üçüncü metnimiz olan Kelaynak Kuşları başlıklı efsane ise bu kuşların su içememe nedenlerinin kökeni hakkındadır. Bu metni derlediğimiz kaynak kişimiz efsaneyi İstanbul'da çalışırken bir arkadaşından dinlediğini ifade etmektedir. Zaten derleme yaptığımız yörede kelaynak kuşları yaşamamaktadır. Bu iki husus efsanenin yöreye has olmadığına bir kanıttır.

Dördüncü metinde insanlara yardım eden bir yılan konu edinilmektedir. Efsanede bu yılanın insanlara yardım etmesini sağlayan en önemli özelliği bir altın taca sahip olmasıdır. Beşinci metinde ise Doğan kuşunun gözlerinin nasıl oluştuğu noktasında bir efsane anlatılmaktadır. Bu efsanenin olay örgüsü Hacı Bektaş ve Mevlana merkezli bir akış göstermektedir.

4.3.2.1.2. Tarihlik Efsaneler

Bu başlık altında verdiğimiz metinlerden ilki Cinvizliler'dir. Bu metinde geçmişte yörede yaşadığı söylenen Cenevizliler'in yöreden nasıl kaybolduğu noktasında açıklamalar yer almaktadır. Kanlı Kaya başlıklı ikinci metinde tarihi bir olay olan Birinci Dünya Savaşı sırasında geçmektedir. Karmelikoğulları başlıklı metinde bahsi geçen sülalenin geçmişinden bahsedilmektedir. Son efsanemiz olan Hal Evliyası Tepesi başlıklı metinde ise Birinci Dünya Savaşı

sırasında geçen bir olay sonucu bahsi geçen yerin kutsallık kazandığı anlatılmaktadır.

4.3.2.1.3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

Çalışmamızda bu başlık altında 28 efsane metni yer almaktadır. Bu efsane metinlerinin büyük çoğunluğu cin, peri ve cadı olarak adlandırılan olağanüstü varlıklar üzerine olan anlatılardan oluşmaktadır. Bunların dışındakiler ise olağanüstü kişiler, ve güçler üzerine anlatılmaktadır. Bu bölümdeki efsanelerden 17'si cin, peri ve cadılarla ilgili metinlerdir. Bu efsanelerde yer alan cinler motifi İndex'te C302 ve F402'de kayıtlıdır. Cinlerle ilgili efsanelerde yer alan diğer motifler İndex'te F 530 Olağanüstü Durumlar, P43 Hoca ve V 50 Dua şeklinde kayıtlıdır. Bunların dışında diğer efsane metinlerindeki motifler İndex'te F220 Perilerin Yaşadığı Yer, F 230 Perilerin Görünüşü ve F 1041.1 Olağanüstü Ölüm, şeklinde kayıtlıdır. Bu bölümde sunduğumuz diğer efsane metinlerinin motifleri ise İndex'te F 530 Olağanüstü Durumlar, P 412 Çoban, F 900 Keramet, F811 Olağanüstü Ağaç, (T) V 36 Namaz, (T) V 112.2, N 844.4 Yardımcı Derviş ve (T) V 304 Çeşitli Dini İnanışlar şeklinde kayıtlıdır.

4.3.2.1.4. Dinlik Efsaneler

Giresun Çepnilerinden yaptığımız derlemelerde bu başlık altında değerlendirebileceğimiz 17 efsane metnine ulaşılmıştır. Bunlardan 5'i Hz Ali, 2'si Hz Hüseyin hakkındadır. Ayrıca bu bölümde verdiğimiz efsane metinlerinde Celali Şih, Pir Sultan Abdal gibi Alevi-Bektaşî önderleri hakkında anlatılanlar da vardır. Yöredeki Çepnilerin büyük bir çoğunluğu Sünni olmakla beraber bazı köylerde halen Aleviliğin devam ettiği bilinmektedir. Tarafımızdan derlenen bu metinlerin büyük çoğunluğu yörede halen alevi olan Çepni köylerinden derlenmiştir.

Metinlere genel olarak baktığımızda motiflerinin İndex'te F 530 Olağanüstü Olaylar-Durumlar, F 562.2 Olağanüstü İnsan-Kahraman, F 565.2 Fevkalade Güçlü Kahraman, F900 Keramet, (T) P 40 Din Adamları, P 551 Askerler/ Muharebe, V 50 Dua, V 200 Mukaddes Yardımcılar, V 300 Dini İnanışlar ve V 463 Şehit Olma şeklinde kayıtlıdır.

4.3.2.2. Efsane Metinleri

4.3.2.2.1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

4.3.2.2.1.1. Taş Kesilme Efsaneleri

Gelin Kayası-I

Tirebolu'ya bağlı Örenkaya köyünden bir kızı evlendireceklermiş. Kızı istemeye gelmişler. Babası kızı vermiş. Nişanını yapmışlar. Düğün günü gelip çatmış. Gelinciler kızı almaya gelmişler. Gelini alıp yola koyulmuşlar. Gelin yolda giderken babasının evinde bir şeylerini unuttuğunu hatırlamış ve bu nedenle eşyalarını almak için babasının evine geri dönmüş. Gelinin annesi bu duruma çok üzülmüş ve kızına:

“Allah seni taş etsin” diyerek beddua etmiş. Kız yolda giderken bugün Tirebolu'da gelin kayası olarak adlandırılan yerde taş olup kalmış. Bugün halen o kaya aynı yerinde durmaktadır. [N. Öztürk-Çanakçı]

Gelin Kayası-II

Engin çalık, 24 yaşında, ilköğretim mezunu, serbest meslek.

Savaş zamanı Rumlar köyleri bastığında köydeki kadınların hepsi kaçmış. Gelinin biri de kucağına çocuğunu almış kaçıyormuş. Kaça kaça en son bugün Çanakçı'da gelin kayası denilen kayanın olduğu yere kadar gelmiş. Artık kaçacak yeri kalmamış. Çünkü oradan sonrası uçurummuş. Artık yapacak bir şey kalmadığını anlayınca:

“Allahım beni ya taş et dondur ya kuş et uçur” demiş. Allah ilk dileğini kabul etmiş gelin çocuğuyla birlikte oracıkta taş olup kalmış. Bugün gelin kayası olarak kaya gerçekten bir kadına benzemekte göbeğinden de su fişkırmaktadır. [E. Çalık-Çanakçı/Deregözü]

Gelin Kayası-III

Eskiden bu köyde bir tane çoban kız varmış. Hayvanları Ali Bey merası denen yerde otlatırmış. Akşam olunca hayvanları köye getirirmiş. Bir gün çok yorulup uyuyakalmış. Epeyce bir süre uyuduktan sonra uyanmış. Uyandığında hayvanları bulamamış. Hayvanları kaybettiğini anlayınca ben aileme nasıl hesap vereceğim diye düşünmeye başlamış. Allah'ım beni ya

taş et dondur ya kuş et uçur demiş. Allah dileğini kabul etmiş. Oracıkta taş olup kalmış. [A. Kadakal-Çanakçı]

4.3.2.2.1.2. Hayvan Efsaneleri

Geyik

Eskiden bu köyde yaşlı bir nene yaşarmış. Yol evinin önünden geçermiş. Oğluna bir gelin almış. Bu gelin bir gün kapıya gelen geyiğe fenalık etmiş. Kocasının tüfeğiyle geyiği yaralamış. Bundan sonra gelin yataklara düşmüş. Hastalıktan kurtulamayıp ölüp gitmiş. Evin bereketi kaçmış. Yaşlı nene ele güne muhtaç olmuş. Hanemize bereket getirir diye oğluna bir gelin daha almış. Bir gün gelin kapının önünde otururken bir yaralı geyik gelmiş. Yeni gelin bu geyiği yedirmiş, içirmiş ve yarasını sarmış. Geyik biraz dinlendikten sonra gitmiş. Geyik erenler, evliyalara malıdır. Bu nedenle geyiğe zarar vermek hoş karşılanmaz. Yeni gelin geyiğe iyi davranınca evlerine bolluk bereket gelmiş. Öyle ki evdeki malzemeler kullanıldığı halde bitmez olmuş. Ektikleri ekinler bitmiş. Yaşlı nine bundan sonra üç torun sahibi olmuş. [Ö. Bekçi-Çepniköy/Espiye]

Elik Keçisi

Elik keçisini öldürmek kötüdür. Elik keçisi erenlerin malıymış. Erenler evliya insanlarmış. Büyüklerimiz öyle derdi. Bir gün bizim köyden biri ellik keçisini öldürmüştü. Daha sonra ellik keçisini pişirip etinden yemiştir. Ellik keçisini yedikten sonra adamın ağzı kapanmış ve bir daha açılmamıştır. Bu işin çaresini bulmak için gezmedikleri kapı kalmamıştır ama çare bulamamışlar. Adam günlerce yemek yiyememiştir. En sonunda bir hocaya gitmişler. Bu hoca adamı kurtarmıştır. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Kelaynak Kuşları

Bir gün annemle dere kenarında odun keserken üstümüzden bağıra bağıra kuşlar geçti. Annem burada bana şöyle bir şey anlatmıştı. Eskiden Peygamberimiz harp yaparken çok susamış. Kelaynak kuşlarından su istemiş. Kelaynak kuşları Peygamber efendimize su vermemişler. Bu yüzden Kelaynak kuşları uçarken su görüp alçalır, alçalınca su onlara kan gibi

kıpkırmızı görünürmüş. Bu yüzden sudan içemeyip bağıra bağıra kaçar giderlermiş. [H. Yurt-Barça/Giresun]

Altın Taçlı Yılan

Aslancuk yokuşundan giderken bir büyük orman vardır. O ormanda eskiden bir yılan yaşarmış. Başında bir taç varmış. Bu yılanı yaylaya giden çobanlar görmüş. Başındaki tacı ormanın ortasına bırakmış. Bu taç ormanı sabaha kadar aynı bir lamba gibi aydınlatmış. Çobanlar gece vakti buraya düşerlerse bu aydınlıktan faydalanıp yollarına devam ederlermiş. Yılan da bu aydınlıkta yayılmış. Sabah olunca tacını alıp gidermiş. Altın taçlı yılan bu ormanın sahibiymiş. [K.Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Doğan Kuşunun Gözleri

Hünkar Hacı Bektaş ve Mevlana Ahmet Yesevi'nin talebesiymiş. Hacı Bektaş on iki imamlar, ehl-i beyt soyundanmış. Kerbela'dan kervanla kaçıp Türkistan'a yerleşmiş. Ahmet Yesevi bunlara hocalık etmiş. Orada bunlar okulu bitirdikten sonra Ahmet yesevi bunları imtihan etmiş. Mısırı yığıp mısırın üzerinde kim namaz kılarsa onu İç Anadolu'ya göndereceğim demiş. Kimse namazı kılamamış. Bir tek Hacı Bektaş kılmış. Bunun üzerine Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş'ı göndermiş. Hacı Bektaş güvercin donuna girip uçarak İç Anadolu'ya doğru hareket etmiş. Mevlana bu durumu kabullenememiş. Doğan donuna girerek Hacı Bektaş'ı takip etmiş. Yolda giderken Mevlana Hacı Bektaş'a doğru süzölmüş. Tam vuracağı sırada güvercin donunda bulunan Hacı Bektaş doğanın boğazına dalmış. Doğanın gözleri dışarı fırlamış. İşte doğanın gözlerinin dışarı fırlamış görünmesi bu olaydan kalma derler. [Z. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

4.3.2.2.1.2. Tarihlik Efsaneler

Cinivizliler

Bizden önce burada Cinivizliler yaşarmış. Bu adamlar çok çalışkanmış. Bunların belirli bir mekanları ve evleri de yokmuş. Ağaç kovuklarında, mağaralarda orada burada yaşarmışlar. Bunlar hakka yakın insanlarmış. Yalnız sırta kadem basmışlar bu memlekette kaybolmuşlar. Bu ıssız

yerlerde geceleri insanların karşısına çıkan ve cin denilen varlıklar aslında Cinivizlilermiş. [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

Kanlı Kaya

Sis Dağında Pazar yerinin karşısında mezarlık kıranı vardır. Orada kızlar varmış. Bu kızlara Rus gavuru buraları işgal ettiği zamanda Rus askerleri musallat olmuş. Bu kızlar mezarlık kıranından yukarı Sis Dağının tepesine kadar düşman askerinden kaçmışlar. Sis Dağının başındaki kayalığa gelince artık kaçacak yerleri kalmamış. Kızlar kendilerini bu kayadan aşağıya atmışlar. O kızların kanları halen bu kayanın üstünde durmaktadır. İşte bundan sonra bu kayalığa Kanlı Kaya denilmiş ve kutsal sayılmaya başlanmıştır. [S. Yaşar-Sis Dağı/Eynesil]

Karamelikoğulları

Bizim köyde bir adam vardı. Adı Ahmet Karamelik. Bu adam bizim cemaate talip olmuş. Bizimkiler düşünmüş taşınmışlar hemen karar verememişler. Bizim köyde cem yapılırken bu adam gelir inermiş. Cemaat Allah Allah deyip secdeye indiği vakit bu adam meydana çıkarmış. Dede:

“Bakın bakalım bu adam nerden geliyor.” demiş.

Bu adamın nerden geldiğini anlamak için kırk tane bekçi dikmişler. Kırk bekçinin kırkı da nerden geldiğini görememiş. Adam millet secdeye indiğinde bir anda meydanda görünürmüş. İşte bundan sonra adamın tam talip olduğuna kanaat getirmişler. Adamı cemaate almışlar. Ona köyden arazi de vermişler. Köyümüze yerleşmiş. Bu adamdan devam eden sülale Karamelikoğulları olarak anılır. Bunlar aslında sünniymiş. Aleviliği görünce talip olmuşlar. [Z. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Hal Evliyası Tepesi

Burada Hal Evliyası tepesi diye bir tepe vardır. Harp zamanı gece buradan top sesleri gelirmiş. Burada mübarek insanlar evliyalar yatarmış. Rus gavuru buraları işgal ettiği zaman bu evliyalar da onlarla savaşmış. Orada mezarlık gibi bir yer var, etrafını çevirmişler. Türbe gibi bir yer olmuş. [S. Yaşar-Sis Dağı/Eynesil]

4.3.2.2.1.3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

Cin-I

Eskiden Giresun'a giden yol bizim köyden geçermiş. Elli yıl önce gece buradan atlı insanlar giderlermiş. Buradan katır katır insanlar ticaret için Giresun'a giderlermiş. Bizim köye inen rampadan aşağı gelirken hayvan zorlanıyormuş. Hayvan gece vakti oradan geçerken korkarmış. Bir gün buradan geçen insanların karşısına bir köpek yavrusu çıkmış. Köpek yavrusu bunlara geçit vermemiş. Köpek yavrusuna değnekle vurmuşlar ama o gene dönüp gelirmiş. Buradan gece geçen insanların bazıları hasta olup yataklara düşmüş. Burası cinlerin sahiplendiği bir yermiş.[M.F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Cin-II

Bizim bu Aksu Deresinin kenarında geceleri sesler duyulurmuş. Bazen kedi sesleri gibi çığırırlarmış. Bu köyden biri gece vakti o dereye işemiş ve evine dönmüş. Kadın eve gelince üç gün yataktan kalkamamış. Rüyasında cinlerin ona:

“Sen bizim düğünümüze işemeye utanmadın mı?” dediklerini görmüş. Günlerce hasta gezmiş. Kadın aklını kaybedecek gibi olmuş. Bunu hocaya götürmüşler de ondan sonra kurtulmuş. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Cin-III

Benim babamın arazisinde bir yer var. Oradan geçerken insanlar ateş görürlermiş. Bir adam gece bu yerden geçerken bu ateşi görmüş. Ateşin yanına gitmiş söndürmeye çalışmış ne yaptıysa ateş sönmemiş. Cinler burada düğün yapıyorlarmış. Adam ateşi söndürmeye çalışarak cinleri rahatsız etmiş. Evine varınca bir bakmış şişman şişman ayakları ters kadınlar evinin kapısında ona bakıyor. Adam korkudan ölecek gibi oluyor. Cinler bunu çarpmış. Hocaya gitmiş de ondan sonra kurtulmuş. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Cin-IV

Eski zamanda gurbet işi olmadığı zamanlarda bu köy çok kalabalıktı. O dönemlerde köyde üç tane kahve vardı. Köyün gençleri gece geç saate kadar kahvede oturlardı. Gece vakti eve giderken bizim değirmen yanından geçerken bunlara taş atılmış. Bunları cinler atarmış. Bizim köyden bir delikanlı gece vakti buradan yalnız geçerken cinlerin düğününe rast gelmiş. Ortada kırmızı ateş yanıyormuş. Cinler eğlence yapıyormuş. Bu delikanlı korkudan koşa koşa eve gelmiş. Epey bir süre korkudan geceleri dışarı çıkamaz oldu. Hocalara okundu da öyle kurtuldu.[A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

Cin-V

Baloğlunun Mustafa bir gece dışarı çıkmış. Yolda yürürken sırtına bir cin atlamış. Mustafa ne yaparsa yapsın bu cinden kurtulamıyormuş. Terden sıırıslıklam olmuş. Cini taşıyacak mecali kalmamış bir şekilde evinin kapısına gelmiş. Kapıda bir iti varmış. İt bağırınca cin adamın sırtından inip gitmiş. Bu cinler itten korkarmış. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Cin-VI

Benim dedem çobanlık yaparmış. Üç yüz tane koyunu varmış. Bir gün yayladan gelirken hava kararmış Uzundere kenarında konaklamışlar. Yanında Veysel Dayı varmış. Bunlar böyle otururken bir ses gelmiş. Veysel Dayı:

“Kurt geliyor.” demiş.

Neyse öteye beriye bakmışlar kimse yok. Biraz daha ileri gitmişler. Derenin kenarında bir çam ağacı varmış. Bu ağacın yanından ateş çıktığını görmüşler. Merak edip ağacın yanına kadar gitmişler. Bir de bakmışlar bu cinliler çam ağacının dibine ateşi yakmış horon oynuyorlar. Ayaklar eğriymiş, sarı sarı saçları varmış. Dedemi de buyur etmişler ama dedem korkup kaçmış. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Cin-VII

Eskiden değirmene çok gidilirdi. Küçüğün Mehmet bir gece değirmene giderken bu cinleri Çukur deresinde horon atıp oynarken görmüş. Cinler, bunu da davet etmişler. Kızları görünce dayanamamış. O da cinlerle horon tepmeye başlamış. O esnada cinler onu çarpmış. Küçüğün Mehmet bu

olaydan sonra fazla yaşamamış ve ölmüş. Ölürken ciğeri ağzından gelmiş. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu].

Cin-VIII

Rahmetli babam evden kahveye giderken ormanın içinde cin deresi denilen yerde cin peri görmüş. Bunlar ortada bir ateş yakmış hep beraber oynarlarmış. Ben hiç görmedim. Ama bu köyde cin çarptı denilen adamlar vardır. Bu insanların fiziksel sorunları vardır. Bunları dışarılık çarptı derlerdi. [A. Yılmaz-Ortacami/Tirebolu]

Cin-IX

Bir gece adamın biri evine dönerken yolda düğüne rastlamış. Bu cinlerin düğünümüştü. Cinler adama:

“Hoş geldin Ali Ağa buyur.” demişler. O da davete icazet etmiş. Ali Ağa sofraya oturmuş. Herkese yemek getirmişler. Cinler besmele demeden yemeğe başlamışlar. Ali Ağa bir besmele çekmiş cinler, periler bir anda yerle yeksan olmuş. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

Cin-X

Bu köyde rahmetlik bir Ali Emmi vardı. Gece vakti bizim evin aşağısında değirmene giderken üzerine bir çocuk atlamış. Ali Emmi ne yaptıysa bu çocuktan bir türlü kurtulamamış. Çocuk sırtında ağlayıp zırlıyormuş. Ali Emmi dua okumuş, çocuk değirmenin çarkının olduğu tarafa doğru atlamış. Ali Emmi dua okuduktan sonra cinden kurtulmuş. [K. Abanoz-Ortacami/Tirebolu]

Cin-XI

Bizim köyün çamlı mahallesinde bir çeşme vardır. Annemle babam beni, her akşam oraya su almaya gönderirlerdi. Bir gün denize gittim akşam da beni su almaya göndermesinler diye eve geç geldim. Eve geldim baktım kimse gitmemiş yine ben gideceğim. Bizim bir arazimiz vardı. Buraya sahipli, cinli yer derlerdi. Böyle yerlerde insanlar taşlanır. Gece insanın önüne at, köpek, cin, peri çıkardı. Ben çeşmeye giderken mecburen oradan da geçiyordum. O gece giderken belimde tabanca da var. Yolda tam bizim yere

girerken yukarıdan bir çoban köpeği, kuyruk sallayarak bana doğru geliyor. Ben silahı çektim tetiğe bastım silah patlamadı. Belki dedim mermi sıkıştı. Baktım kontrol ettim bir daha tetiğe bastım gene patlamadı. O zaman kaçmaya başladım. Yukarı doğru kaçarken Ahmet Dayının bahçesinde ceviz ağaçları vardı. Buraya geldiğim de bir baktım çoban köpeği, kedi olmuş. Bu ceviz ağaçlarının oradan yukarı çıktım ayakları ters cinleri sırtlarında sandıklar aşağı doğru inerken gördüm. Oradan kaçtım zorla eve geldim. Bizim köyün çamlı mahallesinde bir çeşme vardır. Annemle babam beni her akşam oraya su almaya gönderirdi. Bir gün ben denize gittim akşam da beni su almaya göndermesinler diye eve geç geldim. Eve geldim baktım kimse gitmemiş yine ben gideceğim. Kemal dayı bir akşam bize yemeğe gelmişti. Yemekten sonra babam ona:

“Korkarsın şimdi. Ben seni evine bırakayım.” dedi. Kemal dayı da askerden yeni gelmişti o sıralar.

“Ne korkacağım ya giderim ben.” dedi. Yalnız başına çıktı gitti. Aynı benim başımdan geçen hadise de olduğu gibi onun da karşısına da köpek çıkmış. Silahla atmış ama silah patlamamış. [K. Abanoz-Ortacami/Tirebolu]

Cin Deresi

Bizim bu köyden aşağı inip Gelevera deresiyle birleşen dereye Cin Deresi derler. Cin deresi denen yerden yol geçer. Bu yol bizim köyden doğru yaylaya kadar gider. Eski adamlar orda cinleri beşik sallarken görmüşler. Gece buradan insanlar geçerken ağlama sesleri duyarlarmış. Birkaç kişi de gece vakti dere boyu köye gelirken cinlerin düğününe rast gelmiş. Burada gerçekten cinler yaşarmış. İşte bu nedenle adına Cin deresi derler. [S. Kaya-Çepniköy/Espiye]

Cin Boğazı-I

Bizim bu köyde Halil diye biri varmış. Halil bir gün çeşmenin altındaki bahçeye katırı bırakıp, çeşmenin yanına gelmiş. Bir bakmış katır çeşmenin yanında. Ben bu katırı bahçeye bıraktım da bu nasıl buraya geldi diye şaşırılmış. Katıra binmiş, bindiği gibi katır yükselmeye başlamış. Katır yükselince Halil cin deresinde mezarlık gibi olan yere düşmüş. Burada eski mezarlar varmış. Bunlardan bazıları halen daha duruyor. Bu çeşmenin

yanına eskiden Ruslar ağaçtan ev yapmışlar ve bu evlerde kalmışlar. Halil'e bu çeşmenin yanında cin peri bulaşmış. Ondan sonra Halil başını alıp gidiyormuş. Bir gün yaylada buna rast gelmişler. Kapıda oluktan akan suyu alıp devamlı başına döküp duruyormuş. Ne yapıyorsun diyorlarmış:

Ben böyleyim işte deyip kaçıp gidermiş. Anası geceleri kaçıp gitmesin diye bunu beline bağlarmış. İşte Halil'in başına gelen bu olaydan sonra o mevkiye cin boğazı denilmeye başlanmış. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Cin Boğazı-II

Bizim bu köyde Şakir diye bir adam varmış. Yan köyden bir delikanlı Şakir'in bacısını kaçırmaya gelmiş. Şakir'le bacısı aynı odada yatarmışlar. Şakir hava soğuk diye o gece başına peştamal bağlamış. Bu nedenle kızı kaçıracaklarına yanlışlıkla Şakir'i kaçırmışlar. Kız yerine Şakir'i kaçırdıklarını anlayınca bunu cin boğazında bırakmışlar. Şakir burada cinlenmiş. Bundan sonra deli gibi olmuş. Kendisi benim perim var, peri yalan konuşunca ben de yalan konuşuyorum, peri ne yaparsa ben de onu yapıyorum diyormuş. Bu Şakir'in falcılığı da varmış. Birinin bir şeyi çalınsa onu kimin çaldığını söylüyormuş.

Bir gün Karahisar'da bir gelinin bileziği çalınmış. Bu gelin kaynanasıyla birlikte bizim falcı Şakir'e gelmişler. Maksatları fal açtırıp bileziği kimin çaldığını öğrenmekmiş. Şakir fali açmış ve kaynanaya dönüp:

"Bileziği çaldın da buraya fal açtırmaya gelmeye utanmadın mı?" demiş.

Şakir bazı şeyleri biliyormuş. Suya üfleyip baktığında perisi ona her şeyi söylüyormuş. Bu cin boğazı böyle acayip bir yermiş. Şakir bu cin boğazında geceleyin kalmadan önce normal bir insanmış. Cin boğazında kaldıktan sonra olağanüstü bir insan olmuş. Perileri vasıtasıyla her şeyden haberdar olurmuş. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Cin Boğazı-III

Babam bir gece Giresun'dan köye geliyormuş. Bu Avcılı camisinden sonra Şenova mahallesine girerken orada cin boğazı denilen bir yer vardır. Eskiden insanlar burada çok cin görürmüş. İşte babam bu cin boğazına geldiği sırada akşam ezanı okunmuş. Hava sisli pusluymuş. Yavaş yavaş sise

doğru yürümüş. Bir yerden davul sesi geliyormuş. Bu olayın olduğu dönem fındık toplama zamanıymış. Fındık toplama zamanında bizim bu köylerde düğün yapılmaz. Biraz yürümüş o cin boğazını geçince asfalt köprü var. İşte o köprüyü geçtikten sonra yukarısında bir tarihi çeşme var. O çeşmeye altı yedi metre kala bir bakmış ki çeşmenin yanından ayakları ters cinler atlayıp bahçeye doğru gidiyor. Ardı arkası da kesilmiyor. Korkudan şemsiyesi yere düşmüş. Dua okumaya başlamış. Ama korkudan duaların hiç birini tam okuyamamış. Duaları tam okursa kurtulacağı aklına gelmiş. Duaları tam okuduktan sonra cinler kaybolmuş. Bu olaydan sonra koşa koşa terden su olmuş bir halde eve gelmiş. [G. Abanoz-Orta Cami/Tirebolu]

Peri Kızı

Eskiden bizim burada cinli, perili yerler vardı. Genellikle dere kenarlarında, obuz kenarlarında yaşarlardı. Bunlar bazen insanları hasta da ederlerdi. Gece sokağa su döktün mü bunların sofralarına dökülürmüş. Bu nedenle insanı hasta ederlermiş

Bizim bu köyde bir Ahmet Dayı varmış. Bu bir gece kahveden eve giderken peri kızı görmüş. Peşine düşüp cami yanına kadar ardında koşmuş. Bu peri kızının ayakları tersmiş. Bıçakçioğlunun evinin yanına kadar gelmişler. Orada bir ateş yandığını görmüş. Peri kızı bu ateşin içine girip kaybolmuş. Her tarafı aradıysa da onu bir daha bulamamış. Peri kızı sırta kadem basmış. [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Cazı-I

Eskiden cazılar varmış. Buralara Rusya'dan gelmişler. Kırmızı tüyleri olurmuş. Kedi köpek kılığına girip çocukların ciğerini yermişler. Tezemin on yedi sene çocuğu olmamış. Tezemin üstüne gelen iki kumanın da çocuğu olmamış. Tezemin kocasını cazı kızı sahiplenmiş bundan dolayı çocukları olmuyormuş. Ne zaman ki o cazı kızı ölmüş tezemin de kumalarının da çocukları olmuş. Bu cazı benim kardeşimi yirmi günlük bebekken yemiş. Bu köyde yaşayan bir kadıymış. Cazılık yapacağı zaman kedi köpek kılığına giremiş. [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Cazı-II

Eskiden cazı gelirmiş. Bacadan evlere girermiş. Bu nedenle evlerin çatılarına diken koyarlarmış. Cazı bacadan girerken diken ona batar kan akarmış. Kan akınca sihri bozulmuş insanlara zarar veremezmiş. Cazı kedi suretine girermiş. Kedi evcil hayvan ya insanlar evlerin kapılarına kedi girmesi için yer yaparlarmış. Kedi eve girdiği zaman bunu yakalar kulağını kanatırlarmış. Kulağı kanayınca kedi bir anda cazı olurmuş. Bu cazılar yeni doğmuş çocukların ciğerini yermiş. Benim amcamın çocuğunun ciğerini yemiş. Çocuğu beşikte öldürmüş. Durumu fark ettikten sonra kediyi yakalayıp kulağını kesmişler. Kulağını kestikten sonra kedi bir anda cazı olmuş. [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

Cazı-III

Bizim bu köyde Çakır Teyze vardı. O kadın cazıymış.

Mühre bir gün buna:

“Şu çocuğun ağzına tükür bakayım.” demiş. Çakır Teyze de:

“Ben cazı mıyım da tüküreceğim.” demiş. Bunun üzerine Mühre:

“Cazısın tabi demiş. Tükürürsen sana cazı demeyeceğim.” demiş. Öyle tükürmüş. Tükürünce büyüsü gitmiş. Bunların üçü beşi kayığa binip, Rusya'ya giderlermiş. Çocuk kanı emmeye meraklılarmış. Balıkçılar bunları Rusya'ya çocuk kanı emmeye giderken birkaç kez görmüşler. Bunlar eve girer çocuğun poposuna çubuğu vurup bacadan kaçıp giderlermiş. Kedi kılığına girerlermiş. Bunları yakalayıp da bir parça kanını akıtırsan insan kıyafetine dönerlermiş. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Cazı-IV

Bu köyde bir kadının çocuğu doğuyor ama yaşamıyormuş. Cazular gizlice çocukların ciğerini yiyip çocukları öldürüyormuş. Bir gün doğum yapmış. Çocuğu beşiğe koymuşlar. Aradan biraz zaman geçtikten sonra eve bir kedi girmiş. Kadının kocası bu kediden şüphelenmiş kediyi dövmüş, yerden yere vurmuş. Kediden kan çıkmış. Kan akınca büyüsü bozulmuş kedi bir anda cazıya dönüşmüş. Adam bunu epeyce dövmüş. En sonunda cazı adamın elinden kurtulup bacadan kaçıp gitmiş. Cazı böyle insana benzermiş

ama saçları kırmızıymış. Bu olaydan sonra kadının çocukları yaşamış. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Cazı-V

Babam çocukken evlerine bir kedi gelmiş. Babam bu kediyi vura vura pencereden aşağı atmış epeyce tartaklamış. Köyde bir kadın vardı. Yarın bir bakmışlar bu kadının eli yüzü hep yara bere içinde. Bir gün bu kedi tekrar gelmiş. Bu kediyi gene dövmüşler. Kediden kan çıkmış ve bir anda o kadın olmuş. Babamın kardeşi o sıralarda bebekmiş. Onun ciğerini yemeye gelmiş. Bu kadın bizim hanemize musallat olmuş. Bunlar köyde yaşayan insanlardı. Bu cazılık yapan kadın amcamın kayınvalidesi oluyormuş. Bu cazılık yapan kadınların sureti de kedi gibi olurmuş. Bu cazılar toplumun içinden insanlarmış ama kimseye bu durumu bildirmezlermiş. Bu cazılar Kuran'a inanmazlarmış. Kuran'ı ayak altına verirlermiş. Bunlar dinden çıkmış kişilermiş. Bebekken ölen Şahin amcamın ciğerini bu cazılar yemiş. Şahin amcam bundan dolayı ölmüş. [K. Abanoz-Ortacami/Tirebolu]

Kara Kişiler

Biz dört beş yaşındayken babam rahmetli oldu. Biz bebekken babam, annem, abim değirmene gitmişler. Abim değirmenin kapısından dışarı bakarken bir şey görüp babama söylemiş. Babam bakmış bunun Kara Kişilerden olduğunu anlamış. Abim korkmasın diye babam:

“Oğul korkma yukarıda mahalle var. O gördüğün kül kedisidir bir şey olmaz.” demiş. Babam o korkuyla değirmenin suyunu salmış. Niyeti Kara kişilerin üstüne suyu salıp eve kaçmakmış. Suyu saldığı anda suyun üstünde bir köprü, köprü'nün üstünde de bir fener meydana çıkmış. Kara kişiler bu köprüden kaçıp gitmişler. [K. Abanoz-Ortacami/Tirebolu]

Şehit-I

Bizim evin yanından geçen yoldan gece at sesleri gelirmiş. Şehitler yayladan gelip bu yoldan Karabulduk camisine namaz kılmaya gidermişler. Büyük hocalar gelmiş burayı bakmışlar. Burada tavuk beslemeyin demişler. Tavuk buraları pislemesin buradan şehit geçiyor demişler. Benim hanım da

onları bir akşam buradan geçerken görmüş. Yemyeşil ışık saçıyorlarmış. [A. Kabaca-Halkalı/Karabulduk Beldesi/Keşap]

Halkalı Camisi

Eskiden bu köye cami yapacaklarmış. Cami yapacakları yere de Cuma Yanı derler. Caminin bütün malzemesini oraya taşımışlar. Gece ölüer mi şehitler mi bütün malzemeyi caminin şu anki yapılan yerine taşımış. Neyse köylü tekrar malzemeyi Cuma Yanına taşımış ama gündüz bir bakmışlar malzemeler gene caminin şu anda yapıldığı yerde. Bundan sonra köylü şehitlerin burayı istediğini anlamış ve camiyi şu an olduğu yere yapma kararı almış. [G. Yılmaz-Halkalı/Karabulduk Beldesi/Keşap]

Halkalı Çeşmesi

Halkalı camisinin yanında bir çeşme vardır. Bu çeşmenin üzerinde geceleri şehitler namaz kılarmış. Bizim Hüseyin Emmi vardı. Şimdi Rahmetlik oldu. Bir gece alkollü kafayla buradan geçerken şehitleri çeşmenin üzerinde namaz kılarken görmüş. Bir köşeye saklanıp bunları seyretmiş. Neyse şehitler namazı bitirdikten sonra bir bakmış arkasında bir kişi. Dönüp bakmış adamın, çeşme üzerinde namaz kılanlara imamlık yapan kişi olduğunu anlamış. Adam buna:

“Evladım namazını kıl harama meyletme.” demiş ve bir anda kaybolmuş. Bizim Hüseyin Emmi çeşme yanında bunları epeyce aramış ama bir daha bulamamış. [G. Yılmaz-Halkalı/Karabulduk Beldesi/Keşap]

Dikmen Camisi

Eskiden fakirlik olduğu için Dikmen ve Tuygun köyüne ortak cami yapacaklarmış. Masraftan kaçalım iki köye bir cami yapalım diye düşünmüşler. Aradan zaman geçmiş iki köyün arasında inşaata başlamışlar. İlk gün çalışmışlar sabah gelip bakmışlar ki kazma kürek yok. Hep beraber aramaya başlamışlar. Bu kazma kürek nereye gider. Ne olur gibisinden arayıp durmuşlar. Bulamayıp geri dönmüşler. Aradan zaman geçtikten sonra şimdiki dikmen camisinin yanında kazmayı küreği bulmuşlar ve buraya kazmayı küreği Dikmenliler alıp gelmiştir demişler. Kazmayı küreği alıp geri caminin

yapılacağı yere bırakmışlar. Sabah gelince bakmışlar kazma kürek gene yok. Üç kez bu durum tekrar etmiş. Mecbur kalıp camiyi dikmene yapmışlar.

Keleş dayı vardı bende bunlardan dinledim. 1993 depreminde bu cami yıkılıp namaz kılınamaz hale gelmiş. Bu caminin altında bir tahta varmış. O tahtayı ters çevirirsen kurtuluşun yok kesin ölürmüştün. Çocuğu olmayanlar Keşap'tan Giresun'dan gelip burada dua ederlermiş. Caminin betonu döküleceği zamanda köyde hiç su yokmuş. O zaman altı yedi ay kurak olmuş. Espiye belediyesinden tankerle su getirmişler. O gece herkes yarın biz o betonu o kadarcık suyla nasıl dökeceğiz diye kara kara düşünüyormuş. O gece öyle bir yağmur yağmış ki bütün dereler dolup taşmış. O yağmur suyuyla beraber caminin bütün betonu dökülmüş.

Bu caminin avlusu hiç pislenmemiş. Köyden kimse temizlemediği halde o cami tertemiz dururmuş. Bizim bir Cinda dayı varmış. Askere gitmiş. Askerde bir köye devriyeye çıkmışlar. O köyde bir adam:

“Nerelisin?” diye sormuş. O da

“Espiye Dikmen'denim.” diye cevap vermiş. Adam da ona:

“O caminin sahibi Aksakallı bir dedeymiş. O cami mübarek bir camiymiş. Ne olur memlekete gidince benim için orada bir vakit namaz kıl.” demiş. Cinda Dayı da:

“Tamam, olur.” demiş.

Yani bu cami yapılırken ve yapıldıktan sonra meydana gelen olağanüstü olaylar bu yörenin dışında da bilinmekteymiş.

Bu camiyi yaparken ormana ağaç kesmeye gitmişler. Ağacı kesmeye başladıkları anda ağaçtan kan fışkırmış, köylü korkup kaçmış. Bu olayı kadılara müftülere danışmışlar. Kadılar, müftüler:

“Cami kurban istiyor.” demişler.

Kurban kesildikten sonra artık ağaçtan kan akmamış. Böyle olaylardan sonra cami inşaatını bitirmişler. [A.İ. Kahraman-Dikmen/Soğukpınar Beldesi/Espiye]

Denizin Üstünde Yürüyen Çoban

Eskiden bir çoban Allahü Ekber deyip tepesinin üstüne yuvarlana yuvarlana namaz kılarmış. Bunu bir hoca yuvarlana yuvarlana namaz kılarırken görüp:

“Sen ne yapıyorsun.” demiş. Çoban da:

“Namaz kılıyorum.” demiş. Hoca çobana:

“Böyle namaz kılınmaz.” demiş. Çoban:

“Ben böyle kılındığını biliyorum.” demiş. Neyse doğrusunu öğretmişler. Şöyle kılacaksın böyle yapacaksın diye tarif etmişler. Adam namaza durmuş ama duayı unutmuş. Buna namaz kılmayı öğreten adam bir kayığa binmiş Rusya'ya gidiyormuş. Çoban peşinden gidip:

“Bana öğrettiğin duayı unuttum tekrar öğret.” demiş. Çoban kayıkla denizde seyahat eden hocanın yanına denizin üzerinde yürüyerek gelmiş. Çoban resmen denizin üzerinde yürüyormuş. Duayı öğreten adam bu durumu görünce:

“Var bildiğin gibi kıl.” demiş. Çoban geri dönüp gelmiş. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Kurbanlık Tepesi

Bu köyün karşısındaki tepeye kurbanlık tepesi derler. Orada meşe ağaçları vardır. O meşe ağaçlarının içinde bir ocak olduğu söylenir. Orada bir şahıs yatıyormuş ama bilen gören yok. Zamanla burası yatır gibi bir yer olmuş. Eskiden insanlar buradaki meşe ağaçlarına bez bağlayıp dilek dilerlermiş. Geceleri buraya ateş düşermiş. Köyden bazı insanlar gece vakti buranın üzerine kıpkızıl bir nur indiğini görürlermiş. Adak adayan insanlar, adak kurbanlarını burada keserlermiş. Burada yatan evliya büyük keramet sahibiymiş. Burada kim dilek dilerse kabul olurmuş. [A. Yılmaz-Ortacami/Tirebolu]

Kara Bayır Ziyareti

Bizim burada kara bayır denilen bir yer vardı. Adamın biri burayı tarla yapmak için traktörle sürmeye kalkmış. Traktör kara bayırın ortasında motor stop etmiş, bir takla atmış. Traktörü kullanan çocuk ölmüş. Meğer burası ziyaretmiş. Burada evliyalar yatarmış. Adam bu evliyayı rahatsız edince canından olmuş. Şimdi burada mezara benzer bir yer yaptılar. Çocuğu olmayan, derdi sıkıntısı olan buraya adak adamaya gidiyor. [B. Şafak-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Evliya Ağacı

Burada bir evliya ağacı vardı. Bunun hakkında birçok efsane anlatılırdı. Orman bölgeden adamlar gelip bu ağacı ölçtüler 650 yıllık olduğunu söylediler. Bu ağacın önünde küçük bir göl vardı. burayı anıt, park gibi yapacaklardı. Ancak seçim döneminde ağacı yaktılar.

Bizim bu yörede Yunis Okat diye bir amca var. Bu adam evliya ağacının olduğu muhitte sürekli inek yayarmış. Bir gün inek yayarken orada iki tane sakallı adamla karşılaşmış. Bu adamlardan biri ona ekmek vermiş ama benden aldığını sakın kimseye söyleme demiş. Yunis Amca da köyde hocalık yapan millete namaz kıldırın bir adammış. Ekmeği alıp eve getirmiş. Kabın içine koymuş. Annesi bunu görmüş ve oğlum sen bunu nerden buldun, çaldın mı yoksa diye sormuş. Yunis Amca da anne iki tane amca gördüm ağacın altında onlar verdi demiş. Yunis amca ekmeği kimden aldığını söyleyince gözleri şaşmış.

Bizim Tahsin adlı bir arkadaşımız vardı. Bizim bu arkadaş oraya işemiş. Yüzü gözü şişti. Patlayacaktı zor kurtuldu. O ağacın altında şehit mezarı var derler.

Çok büyük bir ağaçtı. Aynı ağaçtan karınca kalesinde de var. Ona da evliya ağacı derler. Ancak bu ağaç merkezdeki kadar büyük değildir.

Biz bir akşam gelirken o ağacın altında bir ışık gördük. Gittik baktık. İki tane cübbeli adam ağacın altında bağdaş kurmuşlar yemek yiyorlar. Eskiden burada ağaç yoktu. Buralar hep tarlaydı. [Ali Kadakal- Merkez Mahalle/Çanakçı]

4.3.2.2.1.4. Dinlik Efsaneler

Hız. Ali-I

Hız. Peygamber göğün yedi katına çıkmış. Göğün yedinci katında önüne bir aslan çıkmış. Bu aslandan korkup geri çekilmiş. O esnada

“Hatemini çıkar da ağzına ver yarindir yabancı değildir.” diye gaipten bir ses duymuş. Hemen yüzüğünü çıkarıp aslanın ağzına vermiş. Aslan küçülüp küçülüp ufacık olmuş. Oradan geçip dolanıp evine gelmiş. Bu Ali'nin işine akıl sır ermez. Hız. Peygamber evine gelince peşinden Ali gelmiş ve Hız. Peygamberin aslanın ağzına attığı yüzüğü getirmiş. Hız. Peygamber şaşırıp:

“Ya Ali damadım olmasan sana haşa Allah derdim” demiş.

Hız. Ali-II

Hız. Peygamber göğün yedi katına çıkmış. Göğün yedinci katında önüne bir aslan çıkmış. Bu aslandan korkup geri çekilmiş. O esnada:

“Hatemini çıkar da ağzına ver yarindir yabancıdır değildir.” diye gaipten bir ses duymuş. Hemen yüzüğünü çıkarıp aslanın ağzına vermiş. Aslan küçülüp küçülüp ufacık olmuş. Oradan geçip dolanıp evine gelmiş.

Bir gün Hz. Ali tek üzüm tanesinden lohusalara şerbet yapmaya gitmiş. Hız. Peygamber göğün yedinci katında aslanın ağzına attığı yüzüğü Hz. Ali'nin parmağında görmüş. Bunların sırrına erilmez. Bunlar Sırr-ı sırrullahtır. [G. Çelebi-Zırhan/Dereli]

Hız. Ali-III

Hız. Ali şehit olmadan önce çocuklarına:

“Ben ölünce bir Arap gelip beni yıkayacak ve deveyle alıp götürecektir. Siz sakın peşimden gelmeyin. Nereye gittiğini de sormayın.” demiş. Hız. Ali'nin çocukken alıp büyüttüğü Milcan isminde bir evlatlığı varmış. Milcan Hz. Ali'ye:

“Sana neden ok işlemiyor? Seni neden kılıç kesmiyor?” diye sormuş. Hız. Ali de:

“Bana kılıç bir kez işler. Namaza durduğumda mum gibi eririm. İşte o zaman kılıç bana işler.” demiş. Böylece Milcan Hz. Ali'nin sırrını öğrenmiş. Hız. Ali'nin düşmanları onu öldürmek için bir örgüt kurmuşlar. Bu örgüt kuranlar Milcan'a:

“Hz. Ali'nin sırrını sen biliyorsun. Onu sen öldüreceksin.” demişler. Milcan da kabul etmiş. Bir sabah Hz. abdestini almış. Camiye gidecektmiş. Hız. Ali'nin kazları varmış. Hız. Ali evden çıkınca bu kazlar fena fena bağırılmaya başlamış. Kazların bu bağırmasından şüphelenen hizmetçisi:

“Ya Ali gel bugün camiye gitme.” demiş. Hız. Ali de:

“Yok gideceğim.” demiş.

Yola çıkıp camiye gitmiş. Allah ü Ekber deyip namaza başlamış. Secdeye inince Milcan, zehirli hançeri sırtına saplamış. Hız. Ali şehit düştükten sonra bir Arap gelip Hz. Ali'yi yıkayıp, deveye yüklemiş ve yola düşmüş. Bunun üzerine çocukları:

“Atamızı bir Arap aldı gidiyor. Nereye götürüyorsun diye sormadık. Önünü keselim soralım.” demişler.

Yola çıkmışlar. Epeyce gittikten sonra adama yetişmişler. Adamın yanına gidince yüzündeki örtüyü kaldırıp bir bakmışlar deveyi çeken de Ali tabutun üstündeki de Ali. Bunun üzerine Hz. Ali çocuklarına:

“Ben size vasiyet etmedim mi neden geldiniz.” diye kızmış. Öylece yoluna devam edip gitmiş. İşte bunun için Ali'nin mezarının yeri belli değilmiş. [D. Aydın-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Hz. Ali-IV

Hz. Peygamber ortaya çıktığı zaman Ömer, Osman ona inanmamış. Peygamber bunlarla baş edememiş. Allah'a yalvarıp:

“Ben bunlarla ne edeceğim.” demiş. Allah peygambere:

“Sana öyle bir aslan göndereceğim ki hepsiyle baş edecek.” demiş. Bunun üzerine Hz. Ali gelmiş. Hz. Ali anadan doğduğu zaman onu döndürüp, yıkayamamışlar. Peygamberimizi çağırmışlar. Ama peygamberimize zaten böyle bir çocuğun dünyaya geleceği önceden beyan olmuş. Peygamberimiz yola çıkıp Hz. Ali'nin yanına varmış. Hz. Ali'ye dön demiş dönmüş. Peygamberimiz Hz. Ali'yi yıkayıp kundaklamış. Hz. Ali kundaktayken peygamberimizle konuşuyormuş. Yedi yaşına geldiğinde kılıç kuşanmış. Ali'nin ne olduğuna akıl sır ermez. O Sır-ı sırrullah sır-ı babullahtır. [N. Turan-Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Hz. Ali-V

Hz. Ali kul olmuş. Bezestanda kul olarak satılacaktı. Adamın biri gelip Ali'ye talip olmuş. Bu adam kralmış. Kral tüccara:

“Senin bu kulun ne iş yapar.” diye sormuş. Tüccar:

“Her işi yapar.” diye cevap vermiş. Kral:

“Bu arkada akan suyu geri çevirebilir mi?” diye sormuş. Tüccar da:

“Çevirir.” diye cevap vermiş. Kral:

“Peki Hz. Ali'nin kafasını da bana getirebilir mi?” diyerek bir soru daha sormuş. Tüccar da:

“Getirir.” diye cevap vermiş. Kral:

“Bu iki işi gerçekleştirirse onu satın alırım.” demiş. Yalnız kral kul diye alacağı kişinin zaten Hz. Ali'nin kendisi olduğunun farkında değilmiş. Tüccar benim kulum bu iki işi de gerçekleştirir diye garanti verince kral bunu satın almaya karar vermiş. Kral tüccara:

“Bunun parası ne kadar?” diye sormuş. Adam ağırlığınca para istemiş. Kral bir adamın ne kadar ağırlığı olacak ki diyerek teklifi kabul etmiş. Fakat Ali o kadar ağır gelmiş ki kralın hiç parası kalmamış. Ali'yi alıp götürmüşler. Suyun başına vardıklarında suyu döndürmek için beş yüz kişinin kazma kürekle çalıştığını görmüşler. Oradakilere:

“Bu adam suyu döndürecekmiş.” demişler. Adamlar:

“Biz beş yüz kişi çalışıyoruz döndüremiyoruz da o nasıl döndürecek.” diye hayıflanmışlar. Ali duasını okuduktan sonra dağı kucağına alıp suyun önüne koymuş. Böylece suyun yönünü değiştirmiş ve kralın ilk isteğini yerine getirmiş.

Sıra gelmiş Hz. Ali'nin kafasını getirmeye. Hz. Ali krala demirden sandık yaptırmasını söylemiş. Hz. Ali'nin kafasını bu sandığa koyacağım demiş. Adamlar sandığı yapıp getirmişler. Hz. Ali krala:

“Bende kahpelik yok Ali benim. Sandığın içine girdim buyur ne yapacaksan yap.” demiş. Hz. Ali, sandığın içine kendi kendini kilitlemiş. Bunlar ne yapalım diye düşünüp sandıkla beraber Hz. Ali'yi de yakmaya karar vermişler. Sandığın etrafında ateşi yakmışlar. Sandığın etrafı çayır çimen olmuş. Kralın adamlarının yaktığı ateş etrafa yayılarak şehri, kralı ve adamlarını yakıp kül etmiş. Kral ve halkı yanarak yeryüzünden silinmişler. [D.A. Turan-Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Hz. Hüseyin'in Kesik Başı-I

Hz. Hüseyin'i Kerbela'da şehit ediyorlar. Kafasını kesiyorlar. Kesik başıyla top oynuyorlar. Her türlü kötülüğü yapıyorlar. Hz. Hüseyin şehit edilirken bir keşiş bu duruma şahit olmuş. Bu keşiş, Hz. Hüseyin'in başı kesilirken Kerbela'ya inen nuru görmüş ve kalp gözü açılmış. Hemen olayın gerçekleştiği meydana gelmiş Hz. Hüseyin'in başını almış kaçmış. Yezid'in askerleri Keşiş'in evine gelmiş. Hz. Hüseyin'in başını geri istemişler. Keşiş'in yedi oğlu varmış. Oğullarından birinin başını kesmiş vermiş kandıramamış. İkincisini kesmiş vermiş kandıramamış. Bu şekilde yedi oğlunu kesmiş.

Yedincisinin başıyla Yezid'in askerlerini kandırmış. Bu şekilde Hz. Hüseyin'in kafasını kurtarmış ve gömmüş. Yedi oğlunu bu uğurda feda etmiş. Hz. Hüseyin şehit edilirken inen nur onu öylesine etkilemiş ki yedi oğlunu hiç şüphe etmeden Hz. Hüseyin'in kesik başı uğruna feda etmiş. [G. Çelebi-Zırhan/Dereli]

H. Hüseyin'in Kesik Başı-II

Şam'da bir cami varmış. Bu camide bir insan kafası varmış. Bu kafanın üzeri tülbentle örtülüyümüş. Bu tülbentin her tarafı kanlıymış. Kan daha dünkü gibi taze dururmuş. Bu kafa İmam Hüseyin'in kafasıymış. Bugün bile Hz. Hüseyin'in kesik başından kan akarmış. [Z. Türkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Alevilerin Kökeni

Adem Peygamberin hanımı Havva hamile kaldığı vakitte kocasına soğuk davranıyormuş. Adem Peygamber de bu duruma çok kederleniyormuş. Günlerden bir gün Cenab-ı Allah Adem peygambere bir kadın göndermiş. Bu kadın gökten inmiş. Kadın eve gelince Havva:

“Sen kimsin?” diye sormuş. Kadın:

“Allah beni Adem'e helallik gönderdi.” demiş. Havva şaşırıp:

“Benden başka kadın var mı?” diyerek epeyce düşünmüş. Bu sırada Adem peygamber tarlada çift sürüyormuş. Havva Adem'e yemek götürmüş. Bu duruma şaşırarak Adem peygamber Havva'ya:

“Nasıl oldu da sen bana yemek getirdin?” diye sormuş.

Neyse Adem peygamber oturup yemeğini yemeye başlamış. Yemek yerken Havva buna yakınlık etmiş. Havva Adem peygambere kendisinden başka kadına kemer çözmeyeceğine dair yemin ettirmiş ve bundan sonra birlikte olmuşlar. Adem peygamber akşam eve gelince kadını görüp:

“Sen kimsin?” diye sormuş. Kadın:

“Allah beni sana hellallık gönderdi.” diye cevap vermiş. Durumu fark eden Adem peygamber Havva'ya:

“Allah gözünü kör etsin.” demiş.

Bundan sonra Adem peygamberle Havva keramet bende mi yoksa sende mi diye iddiaya tutuşmuşlar. Bunlar iki küp alıp ağzını bağlamışlar.

Havva, Adem peygamberin kúpünü içinde bir şey olmasın diye şeytan gibi gidip gelip sallamış. Vakit gelince küpleri açmışlar. Adem peygamberin kúpünden bir çocuk, Havva'nın kúpünden de yılan, çıyan, akrep çıkmış. Yalnız Adem peygamberinin kúpünden çıkan çocuk Havva kúpü salladığı için topal doğmuş. Allah bu çocuğa Adem'e gönderdiği ama Adem'in yemin ettiği için dokunamadığı kadını helallik olarak vermiş. İşte bu çocuk ikinci peygamber olan Şit peygambermiş. Alevilerin sülalesi bu Şit peygamberden geliyormuş. [N. Turan-Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Evliya

Çok eskiden buraya evliya bir insan gelmiş. O devirde burada Kertioğulları diye bir sülale yaşarmış. Kertioğullarının ağası bu evliyanın boğazını kesmiş. Baş kesilen evliya kafasını kolunun altına alıp terk edip gitmiş buraları. Bu olaydan sonra Kertioğulları belaya uğramış. Ektikleri bitmemiş, hayvanları yetişmemiş. Çoluk çocuğu hastalıktan kırılmış. Bu baş kesilen evliyanın buraya geliş amacı Kertioğullarına ilim irfan öğretmek onları hak yoluna döndürmekmiş. Ama kertioğulları adama zulüm etmişler. Yıllarca bu ettikleri zulümün cezasını çekmişler. [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Celali Şih

Alevilerin önderi Celali Şih varmış. Şebinkarahisar'da yaşarmış. İsyan çıktığı zamanda Celali Dedeye topuklarına Yasin-i Şerif çakılmış hediye ayakkabı göndermişler. Bütün şeyhleri toplamışlar.

“Bir şeyhin ayakkabısının altında ayet bulunursa ne yapmak lazım?” diye sormuşlar.

Herkes kendine göre bir cevap vermiş. Sıra Celali Dedeye gelince o da:

“Asmak lazımdır. Katli vacibdir” diye cevap vermiş.

Celali Dede böyle deyince, adamlar:

“O zaman ayakkabılarını çıkar.” demişler.

Celali Dede şaşırılmış. Ayakkabılarını çıkarmak istememiş. Adamlar tutup ayakkabılarını çıkarmışlar ve topuklarını sökmüşler. Ayakkabının

içinden Yasin-i Şerif çıkmış. Bunun üzerine Celali Dedeyi asmaya karar vermişler. Son dileğini sormuşlar. Celali Dede:

“Köyümle helalleşeyim” demiş. Yanında jandarmalarla köyüne gitmiş. Yorulma bahanesiyle köyün meydanında oturmuş ve köylüye:

“Beni Karahisar’a asmaya götürecekler. Beni basın alın.” demiş. Neyse yola koyulmuşlar. Bir kıran aşmışlar iki kıran aşmışlar gelen giden yok. Kimsenin peşinden gelmediğini görünce:

“İki kişi bir yere gitmeyi Allah size nasip etmesin.” demiş.

Celali Dede, asılmaya giderken binbaşının karısı hükümet konağının penceresinden dedeyi başına nur inmiş şekilde görüyor. Bir damarı çekiyor. Bir anda ona aşık oluyor. Hemen masanın başına geçiyor kalemi eline alıp bir yazı yazıyor. Bu yazı:

İkamet eylerken şehir-i Sivas'ta
Arzı yerde gezdim dolaştım
Hükümette ne mahal varsa
Gördüm cemalini bir millet sandım

Gözüme görüktü Hurşid'in güneşi
Mestane etti bu sevdakeşi
Cayır cayır yaktı aşkın ateşi
Ayaktan başa tutuştum yandım

Cemalinin nurunu görünce gözüm
Zencir-i aşka bağlandı özüm
Günahım yoktur doğrudur sözüm
Gaflet uykusundan henüz uyandım

Sordum dediler ademdir her bar
İsmi Cemaldır yazısı Bektaş Hünkar
Sıdk-ı hülusunu eyleyen hünkar
Aşkın libasın geydim donandım

Seyrettim alnundaki nokta-i bağı
 Nur-ı tecerdir ay ile bayı
 Görünen ceddindür çatlatsın kayayı
 Nesl-i peygambersin kandım inandım

Sariye cariyendir ümmü'l esma
 Efendimsin sana ettim iltica
 Reddetmek düşer mi şanına haşa
 Sariye idim düştüm kandım

Hemen mektubu almış hizmetçisine vermiş. Hizmetçi de Celali dedenin eline vermiş. Celali Dede ona:

“Allah muradın versin geç kaldın.” demiş. Celali Dedenin yanında bir adam gitmiş.

Yanında giden Kürtmüş, bunların nesli hiç tükenmezmiş. Celali Dedenin kafasını kesmişler. O adam kafayı kapıp almış. Evvelden kareli mendiller varmış. O mendilin içine kafasını koymuş ve mendili bağlamış. Adamın gayesi kesik başı köy köy gezdirmekmiş. Bu adam Karahisar'dan gelirken Kürtün'e Taşlıca'ya uğramış. Nerde yorulduysa orada konaklamış. Konakladığı yerde kafayı hemen bir taşın üzerine bırakmış. Celali Dedenin kesik başı taşta hemen bir çanak yaparmış. O akan kan halen daha taşın üzerinde bugünkü gibi görünürmüş. Celali Dedenin kesik başı o kayayı çanak gibi oymuş. O taştan halen daha kan akmaya devam edermiş. [G. Çelebi-Zırhan/Dereli]

Hz. Hanefi

Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin'i yanına alıp savaşa gitmiş. Hanefi'yi de evde bırakmış. Hanefi daha dokuz yaşında onu bir çocukmuş. Hanefi evde durmayıp bunların peşinden gitmiş. Böyle çiçekli buğday tarlası gibi bir yere varıp atını bağlamış. Burada geyik kovalamış. Geyik şeytan ya Hanefi'yi peşinden koşturup koşturup düşmanın olduğu yere getirmiş. Hanefi yorulduğu için oracıkta uyuyup kalmış. Düşman gelip Hanefi'yi görünce güzelliğine hayran kalmış. Düşman askerlerinden kimisi vuralım kimisi canlı yakalayalım diye kendi aralarında tartışmaya başladıkları sırada Hanefi uyanmış. O anda Hanefi'ye Allah tarafından bir güç gelmiş. Hanefi düşman askerini kılıçtan

geçirmiş. Kaçan kurtulmuş, kaçmayansa ölmüş. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

Kırklar-I

Kırklar cemi diye bir cem vardır. Kırkların birine bir bıçak vursan kırkının kanı birden akarmış. Bir gün kırklar cemi yapılırken bir avaz duyulmuş. Otuz dokuz kişi gelmiş meydana girmiş. Cemaat bunlara:

“Siz kimsiniz.” diye sormuş. Bunlar da:

“Biz kırklarız” diye cevap vermişler. Bunun üzerine cemaat:

“Otuz dokuz kişisiniz biriniz nerde?” diye sormuş ve bunlardan hiçbiri cevap

vermemiş. Cemaatten bir kişi bunlardan birinin etini kanatmış. Kan akmamış. Hayrete düşmüşler. Bu esnada bir kişi gelip cemaate girmiş. Bir bakmışlar kan bu adamla beraber geliyor. Bunların biri kırk kırkı birmiş. [G. Çelebi-Zırhan/Dereli]

Kırklar-II

Kırklar ermelerdir. Bunlar Hz. Ali'nin etrafında toplanan kişilerdir. Onları biri kırk kırkı bir imiş. Salman-ı Pak bunların meclisine girmek istemiş. İki kere kapıdan geri döndürmüşler. Salman-ı Pak'a bir dua öğretmişler. Duayı söyleyince onu meclise almışlar. Salman-ı Pak meclise girince içeri de otuz dokuz kişi görmüş. Salman-ı Pak bunların birine bir iğne vurmuşlar hepsinden kan akmış. Salman-ı Pak kendisinden de kan aktığını görmüş. Böylece kırkinci kişinin kendisi olduğunu anlamış. İşte bu olaydan sonra peygamberimiz de kırkların hikmetine inanmış. [Z. Türkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Pir Sultan Abdal

Pir sultan Horasan'dan gelip Sivas'ın Banaz ilçesine yerleşmiş. O da ergin adammış. İdris hoca onun talebesiymiş. İstanbul'dan padişah bir hoca istemiş. Bu idris:

“Ben giderim. Beni gönder.” demiş. O da:

“Yok, göndermem.” demiş. İdris de

“Ben illaki gideceğim.” demiş. Bunun üzerine Pir Sultan:

“Ben seni yollarım ama sen geri döner beni kesersin. İstanbul’a gidersen okursun Sivas’a vali olursun benim başımı vurdurursun.” demiş.

Bu İdris İstanbul’a gidip paşa olup gelmiş. Pir Sultan’la geçinememiş. Pir Sultan’ı asmaya karar vermiş. Pir Sultan’ı yakalayıp hükümet konağının önüne getirmişler. Pir sultan çıkmış ortaya gelen giden taş atmış. Alevilikte musahiplik vardır. Kardeşlik yani. Aynı karından doğan kardeşten değerlidir. Kendi kardeşine her türlü kötülüğü yapabilirsin ama musahip kardeşine bir kelime kötü söz söyleyemezsin. Pir sultan’a gelen giden taş atarken musahibi gelmiş bir gül atmış. Bunun üzerine Pir Sultan:

El alemin taşı geldi geçti

Musahibimin gülü beni deldi geçti

Dostun bir gülü yaralar beni beni.

Neyse o gün Pir sultanı asmışlar. O gün çamlıbel’den gelenler varmış. Pir Sultan’ın asıldığını duyunca şaşırılmışlar. Bunlar yolda gelirken Pir Sultan’ı gördüklerini söylemişler. Pir sultan Çamlıbel’de geziyordu demişler. Pir sultanın cübbesini asmışlar. Kendisi çıkıp gitmiş. [Z. Türkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Dur Baba-I

Bir gün Sünni cemaat önderlerini Şiran’da toplamışlar. İçinde Nakşiler, Kadiriler olmak üzere hemen hepsi varmış. Bizim Dur Baba isimli bir önderimiz vardı. Dur Baba bunları yemeğe davet etmiş. Dur Baba Besmele çekerek kolunu sıvamış kaynayan et kazanına elini sokmuş kazandan et alarak bunlara ikram etmiş. Adamların hepsi şaşırılmış. Dur Baba kaynayan et kazanına elini soktuğu halde eli yanmamış. [C. Karasu-Suboyu/Şebinkarahisar]

Dur Baba-II

Bir gün babam arkadaşlarıyla birlikte Şiran’dan geliyormuş. Yolda traktörün tekeri boşa gelmiş. Az daha takla atacaklarmış. Neyse köye geldiklerinde Dur Baba bunları karşılamış ve:

“Deli soykalar o traktörün tekerine kim omuz verdi de düzeltti.” demiş. Babamlar bir şey söylemeden Dur Baba onlara söylemiş. Bu Dur Baba

keramet sahibi adammış. Bazı şeyleri böyle önceden bilip insanlara yardım edermiş. [C. Karasu-Suboyu/Şebinkarahisar]

Üçler Ziyareti

Karşımızda yer alan Bayramköy ve Karaağaç köylerinden her Cuma akşamı burada bir ateş yandığını söylerlermiş. Burada eskiden büyük dut ağaçları varmış. Şimdi ağaçlar kesildi. Onların tarif ettiği yer tam olarak bu ziyaretin olduğu yerdir. Biz bu ateşi hiç görmedik ama onlar görmüşler. Burası eskiden mezarlık gibi taşlarla örülmüş bir yerd. Burada yatır varmış. Denildiğine göre burada üç büyük eren yatarmış. Şimdi bu yer türbe haline getirildi. Burada yemek pişirme yeri, oturma yeri de var. Köy hayırları burada yapılır. İnsanlar dilek dilemeye buraya gelirler. [C. Karasu-Suboyu/Şebinkarahisar]

4.4.3. Fıkralar

4.3.3.1. Fıkraların İncelenmesi

Fıkra kelimesi dilimize Arapça'dan geçmiştir. Dilimize başka dillerden geçmiş olan pek çok yabancı menşeli kelime gibi, fıkra kelimesi de zamanla çeşitli kavramları ifade etmekte kullanılmıştır. Eski ve yeni lügatlerimizde fıkra kelimesi hakkında yapılmış olan açıklamalar, tarif ve tanımlar hemen hemen birbirinin aynıdır.⁴⁷

Bütün bu tarif ve açıklamalarda, mesele, bütün unsurlar göz önünde tutularak incelenmemiştir. Parça parça unsurlar ele alınmış, bazı hususiyetler dikkatten kaçmıştır. Biz, bu bilgilerden de yararlanarak fıkrayı edebi bir kavram ve terim olarak şöyle tarif edebiliriz: Fıkra, hikaye çekirdeğini hayattan alınmış bir vak'a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşeri kusurlarla içtimai ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil

⁴⁷ Bu tanımlarla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bk. (Yıldırım 1999: 1-5)

şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikayelerden her birine verilen isimdir (Yıldırım 1999: 3).

Çalışmamızın bu bölümünde derlenen fıkra metinleri Saim Sakaoğlu'nun hazırladığı tasnife göre sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Sakaoğlu'nun tasnifi:

1. Türkçe konuşulan bütün ülkelerde bilinen tipler
2. Sadece bir iki Türk ülkesinde bilinen tipler
3. Sadece çok dar bir bölgede bilinen tipler (Sakaoğlu 1992: 27)

şeklindedir.

Bizim derlediğimiz 12 fıkra metninden ikisi 1 numaralı, onu ise 3 numaralı başlık altında değerlendirilebilecek mahiyettedir. Bu metinlerden ilk ikisi Nasreddin Hoca'yı konu edinmektedir. Diğerleri ise bölge Çepnilerine has şahıslar ve olaylar etrafında şekillenmektedir.

Mahalli bir zümre tipi olan Çepni fıkraları üzerinde en önemli çalışmayı Ali Duymaz yapmıştır. Duymaz, 1994 yılında kaleme aldığı "Mahalli Bir Zümre Tipi: Çepni Fıkraları" başlıklı yazısında Çepni fıkralarının oluşumu, Çepni tipi, Çepni fıkralarının temel nitelikleri hususlarında açıklamalar yapmıştır. Bu hususta Ali Duymaz danışmanlığında Halil İbrahim Şahin tarafından hazırlanan **Balıkesir Çepni Kültürü** başlıklı çalışmada da sahadan derlenen Çepni fıkraları sunularak çeşitli tespitler yapılmıştır. Bu konuda Şahin, derlediği 10 adet fıkra metninden hareketle Balıkesir Çepni fıkralarının temel çatışmasını Alevi-Sünni ayrışması ve boy farklılığı olarak ifade ederek, din farkı yönüyle Çepni fıkralarının, Bektaşî fıkralarına yaklaşan bir nitelik gösterdiğini söylemektedir (Şahin 2004: 217).

Son dönemlerde Karadeniz bölgesinde yeni fıkra tiplerinin tespit edilmeye başlandığı görülmektedir. Bu hususta Mustafa Aça tarafından 2008 yılında hazırlanan "Türk Mahalli Fıkra Tiplerine Giresun'dan Bir Örnek: İssiyin ve Sümes" başlıklı tebliğ, Giresun-Keşap yöresindeki mahalli fıkra tiplerini tanıtmaya bakımdan önem arz etmektedir. Biz de bu bağlamda aynı yörede Kaymakam ile Tefvik olarak adlandırılan fıkra tiplerini tespit etmiş bulunmaktayız. Yalnız günümüzde de hayatta olan bu insanlar hakkında tek bir fıkra metni tespit edilebilmiştir. Şahısların derleme yaptığımız tarihte yaylada bulunmaları sebebiyle kendileriyle birebir görüşme fırsatımız

olmamıştır. İlerde yapılacak yeni derleme faaliyetleriyle bu şahısların fıkra repertuarının tamamıyla kayıt altına alınması hedeflerimiz arasındadır.

Çalışmamızda mahalli fıkra tipi bağlamında Göreleli Ahmet Dayı, Köroğlu'nun Osman, Ağasarlı Gelin gibi isimlerle alakalı fıkra metinleri de derlenmiştir. Bu isimler de mahalli fıkra tiplerine örnek olabilecek hüviyettir.

Sonuç olarak Karadeniz bölgesi mahalli fıkra tipleri bağlamında el değmemiş bir hazineye sahip olarak görülmektedir. Bu çalışma fıkra türü özeline bir kimliğe sahip olmayışı nedeniyle, mahalli fıkra tiplerine ait sınırlı sayıda malzeme tespit edilebilmiştir. Ancak sahada yaptığımız derleme faaliyetleri esnasında gözlemlediklerimiz, ilerleyen yıllarda bu konuda yapılabilecek çalışmalar verimli sonuçlar doğurabileceği noktasında bir fikir zihnimizde şekillendirmiş durumdadır.

4.3.3.2. Fıkra Metinleri

1. Türkçe konuşulan bütün ülkelerde bilinen tipler

Nasreddin Hoca-I

Nasreddin Hoca karısının sözünü pek dinlemezmiş. Bu yüzden karısı da ona hep sitem edermiş. Hoca artık karısının sitemlerinden bıkmış usanmış. Birgün karısıyla beraber bir köprüden geçiyorlarmış. Karısı hocaya eşeği köprüden aşağıya at demiş. Hoca da tutmuş eşeği dereye atmış. Karısı ne yaptın sen diye feryat etmiş.

Bunun üzerine hoca:

Arada bir karı sözünü dinlemek lazım demiş [H. Özdemir-Topluağıl Köyü/Şebinkarahisar].

Nasreddin Hoca-II

Nasreddin Hoca yaz günü hayvanları önüne katıp otlatmaya götürürmüş. O zaman da sinek çok olurmuş. Bu yüzden hayvanlar otlamayıp ahıra kaçarlarmış Bir böyle iki böyle derken gene bir gün hoca inekleri

otlatmaya götürmüş. Neyse biraz zaman geçtikten sonra sinekler yine hayvanlara musallat olmuş. Hayvanlar koŝtura koŝtura köye doğru kaçmaya başlamışlar. Bunun üzerine hoca sizden önce köye varmayanın hay anasını bilmem ne yapayım demiş [H. Özdemir-Topluağıl Köyü/Şebinkarahisar].

2. Sadece dar bir bölgede bilinen tipler

Kaymakam ile Tefvik

Eskiden bizim buralarda bir adet vardı. Ölü gece sabaha kadar beklenirdi. Sabahleyin ailesine teslim edilirdi. Gece 8-10 kişi ölüyü beklerdi. Ölüyü bekleyenler sabaha kadar hikaye, masal anlatarak zaman geçirirlerdi. Ölü bir ibret ama şaka ŝamata yapılırdı.

Ŗimdi bu Kaymakam dediğimiz adam iddia üzerine kırk dal odunla ağaca çıkmış bir ŝahsiyet. Kırk dal odunla ağacın tepesine çıkmış inmiş. Abartma yok bunda gerçek bu.

Neyse bu Kaymakam ile Tefvik bir gece cenaze beklerlerken muhabbet ediyorlar. Muhabbet öyle bir yere gelmiş ki Kaymakam kızmış Tefvik'in kardeşine anasına avratına küfretmiŝ. Ondan sonra da sen benim anama nasıl söversin diye Tefvik buna saldırmıŝ. Kaymakam önde Tefvik peşinde köyü hep gezmiŝler. Tefvik Kaymakam'ı yakalayamamıŝ. Artık güçleri kalmayınca geriye cenaze evine dönmüşler. Tabi bu hadiseler olurken cenazeyi bekleyen diğer ahali de bunların peŝindeymiŝ. Adamların niyeti bunları ayırarak kavga çıkmasını önlemek. Neyse bu hengame bittikten sonra cenazenin olduğu eve gelmişler bir bakmışlar ölü yok. Aramıŝlar taramıŝlar ama bulamamışlar. Hal böyle olunca kimseye de haber verememişler. Kara kara düşünmeye başlamışlar. Sabah olmuş. Eskiden evlerin altı ahır olurdu. Bizim Ayşe Teyze inekleri sağmak ahıra gitmiş. Ahıra girince bir bakmış cenaze ahırda ineklerin arasında yatıyor. Korkudan öyle bir çığlık atmış ki köyün öteki ucundan duyulmuş. Neyse Ayşe Teyze kendine gelince Kaymakam ile Tefvik'e haber etmiş. Onlar da gelip cenazeyi almışlar. Meğer bunlar kavga ederken döŝeme kırılmış cenaze ahıra düşmüş. [A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

Görelili Ahmet Dayı

Şimdi bu Akçaabat denilen yerde pek meyve olmaz. Buradan meyveler toplanır şeleklerle konulur oraya satmaya götürülürdü. Bizim iki tane uslumuz kayıklarla meyveleri buraya götürürmüş. Bunların biri Ahmet Dayı dediğimiz bir büyüğümüzdü.

Bunlar İsmailbeyli köyünden meyveleri kayığa yüklemişler ve kürek çekerek Akçaabat'a gitmişler. Rüzgar olmadığı için yelkenle gitmişler. Buradan Akçaabat'a kürekle gitmek oldukça zahmetli bir iş. Ama zor da olsa bir şekilde Akçaabat'a varmışlar. Bizim Ahmet Dayının kolu yorulmuş ama içlerinde en genci o olduğu için kayığın kaptanı Hasan dayı buna seslenip kayığı bağlama işine yarayan demiri kuma çakmasını söylemiş. Tabi bu sırada Akçaabatlı esnaflar kayığın başına toplanmış. Ahmet dayı külünkle demire beş altı tane vurmuş ama kolu yorgun olduğu için biraz duraklamış. O esnafın içinden orta boylu bir tane amca gelmiş ve utan yahu delikanlı adamsın iki vurdun yoruldun hemen ver bana külünkü demiş. Akçaabatlı almış külünkü eline dokuza kadar vurmuş pes demiş. Bizim Ahmet dayı bu arada nefeslenmiş. Ver amca bana külünkü demiş. Külünkü eline almış millete sayın demiş. Bu vurdukça millet saymış 86-87 diye sayarlarken Hasan Dayı koluna yapışıp, Ahmet yeter artık kazık bir metre de yerin dibine girdi demiş. Böylece bizim Ahmet Dayı Akçaabatlıyı madara etmiş. [C. Yayla-Karaburun/Görelle]

Karadenizliler

İki Karadenizli bir araya gelip birbirlerine soru soruyorlar. O ona soruyor o ona soruyor derken her ikisi de cevapları buluyor. İkisi de birbirleriyle yenişemiyor. En son Karadenizlilerden biri diğerine:

“Sarıdır uçar ne bu bil bakalım” diyor.

Adam:

“Kuştur, sarıktır cücüktür” diye cevap veriyor ama doğru cevabı bir türlü bulamıyor. En sonunda cevabı bulamayacağını anlayınca eee nedir bunun cevabı söyle bakalım diyor.

Karadenizli:

“Bunun cevabı hamsidir ya” diyor.

Adam şaşırıyor ve:

“Hamsi uçar mı?” diye soruyor.

Karadenizli:

“Kanat taktım ona uçar” diyor.

Adam:

“Hiç hamsi sarı olur mu?” diye soruyor.

Bizim Karadenizli:

Ben boyadım onu olur” diyor. Böylece adamı alt ediyor [C. Yayla-Karaburun/Görece].

Ağasarlı Gelin

Şimdi bizim köyde yetim bir adam vardı. Hayatında hiç evlenmemiş. Akrabaları bunu evermek istediler. Yaşı geçmiş olduğu için köydeki kızların hiçbiri bunu almıyor. Varıp gidiyorlar Ağasar’a buna kız istiyorlar. Kızı isterken bu adamın akrabalarında sapsarı yakışıklı bir delikanlı var onu göstermişler. Kızın ailesi kızı vermemiş. Bu işi ayarlayan bir elçi kadın var. Tabi bu kadın işi bedava değil para karşılığında yapıyor. Bu kadın kıza delikanlıyı göstermiş seni buna kaçıracağız demiş. Kız da kabul etmiş. O zamanlarda Ağasar’da mısır olmazdı. Bizim bu Çatakkırı köyü vardı orada her şey yetişirdi. Eskiden verimli tarlası olan zengin sayılırdı. Kız bu durumlara kanarak tamam diyor. Kızı kaçırıp getiriyorlar. Adamın köyde eski zaman evi var. Kızı getiriyorlar eve bırakıyorlar. Kız adamla yalnız kalıyor. Ağasar üç dört saatlik yol adam acıkmış. Oturmuş pancar çorbası yiyormuş. Tabi kız bekliyor. Geç saat oluyor. Artık gerdek vakti gelmiş kız gene bekliyor ama ses seda yok. En son kız dayanamıyor ve:

“Amca sen gitsen de oğlun gelse ya” diyor.

Bunun üzerine bizimki:

“Amucan habu çorbasını bitirsin de sana oğlanı soracak” diyor.

Bunun üzerine kız işe uyanıyor ama Ağasar uzak yol daha geri de dönemiyor. Mecbur kabul ediyor. Adamla karı koca oluyor. [C. Yayla-Karaburun/Görece].

Rüstem Dayı

Bizim bu köyde bir Rüstem Dayı vardı. Çok güzel horon tepirdi. Bir gün hocanın biri buna:

“Rüstem, kemençeci de davulcu da horon tepen de cehennemliktir. Sen de cehennemliksin” demiş.

Rüstem Dayı da:

Davulcu, zurnacı, kemençeci hepsi cehennemde olduktan sonra zaten ben cennette sakallıların arasında ne yapacağım? Sakallılarla cennette olacağıma cehennemde kemençeci çalar ben boyuna horon teperim daha iyi olur” demiş. [H. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

Trafik Namazı

Burada Osman Şahin diye bir amcamız vardı şimdi rahmetlik oldu. Ona Köroğlu'nun Osman derlerdi. Bunun bir kamyonu vardı ama ehliyeti yoktu. Osman Amca yıllarca araba sürmüş ama ehliyet almamıştı. Bizim bu yükseklerdeki ormanlardan odunu yükleyip Trabzon'a taşıyordu. Bir gün Trabzon'a ağaç götürmüş. Trabzon'dan geri dönerken trafik polisi bunun peşine takılmış. Görele Karaburun'a kadar bu önde polisler peşinde gelmişler. Daha kaçamayacağını anlayınca arabayı kenara çekmiş. Aşağı inip ceketini yere serdikten sonra denize doğru başlamış namaz kılmaya.

Polis yanına gelmiş omzuna vurduktan sonra:

“Ne yapıyorsun” diye sormuş.

Osman Amca da:

“Görmüyor musun namaz kılıyorum” demiş.

Bizim Osman dayı selam verdiği gibi tekrar namaza başlıyormuş. Öyle ki Trafik polisi artık beklemekten bunalarak Osman Dayı'ya:

“Ya amca buna ne namazı derler. Bu saatte bu kadar namaz mı kılınır” demiş.

Osman Amca da:

“Oğlum buna trafik namazı derler” demiş.

Bunun üzerine polis:

“Amca bu namaz ne zaman biter” diye sormuş.

Osman Amca da:

“Oğlum ancak siz giderseniz biter başka türlü bitmesine ihtimal yok” demiş [A. Kadakal-Merkez Mahalle/Çanakçı]

Otelci

Şimdi bir otelci var. Otelcinin de canından çok sevdiği bir adam var. Adam biraz kafadan çatlak. Ne bileyim deli gibi konuşuyor. Bazı sıkıntılı işlerde, şu işi şöyle yaparsanız daha iyi olur, bu işi böyle yaparsanız daha iyi olur gibilerinden insanlara sürekli akıl veriyor. Ama insanlar ona deli gözüyle bakıyor. Günün birinde, üç kişi otele geliyor. Otelin sahibini bulup:

Arkadaş, biz burada kalacağız. Üç gün, beş gün, yirmi gün neyse... Bu zaman içinde gidip gitmememiz mühim değil. Bu çantalarımız, bavullarımız sende kalsın. Sen bunları muhafaza et. Yalnız bavulları kimseye vermeyeceksin. Biz bavulları üçümüz birlikte alacağız. Sakın tek birimize verme diyorlar.

Adam da iyi oldu, diyerekten onlara güvence veriyor. Bunlar daha sonra bavulları bırakıp gezmeye gidiyorlar. Üç, beş gün sonra üç arkadaşın bir tanesi kan ter içerisinde otele geliyor ve uçak biletlerini gösterip arkadaş ben bavulları almaya geldim diyor.

Otelci, bavulları adama teslim ediyor. Adam da bavulları alıp gidiyor. Bu adam gittikten biraz sonra, diğer arkadaşları otele geliyor.

Bunlar:

Bavullarımız nerede? Bavulları bize getir, diyorlar.

Otelci:

Siz bir yere gidecekmışsiniz. Diğer arkadaşınız uçak biletlerini gösterip bavulları alıp gitti, diyor.

Bunun üzerine adamlar:

Yok arkadaş! Otelini satsan o bavulların parasını ödeyemezsin. Sen nasıl böyle bir iş yaparsın. Bavulları üçümüze birden verecektin, diyorlar.

Tabi adamlar haklı. Bavulların diyetini istiyorlar.

Adamlar:

Kardeş seni mahkemeye verip hakkımız alacağız diyorlar.

Otelci başlangıçta bu sözlere pek aldırıyor. Ancak iş ciddiye binince, adamlara:

Ya bu sizin arkadaşınızdı ben güvendim verdim. Benim bu işte kabahatim yok gibisinden laflar ediyorsa da adamlar davalarından vazgeçmiyorlar. Otelci ne söylüyorsa adamlar davalarından vazgeçmiyorlar.

Otelci bu iş yüzünden sıkıntılara düşüyor. Derin düşüncelere dalıyor. Bu işten nasıl kurtulurum diye düşünmeye başlıyor ama bir çare bulamıyor.

Neyse, günün birinde yine böyle düşüncelere dalmışken, bu deli olan arkadaşı yanına geliyor ve otelciye:

Sen ne yapıyorsun arkadaş. Üç gündür yiyip içmiyorsun. Düşünceli bir haller içindesin. Senin derdin ne söyle de derman bulalım, diyor. Otelci de:

Git başımdan. Sen bu işten ne anlarsın. Senin bu işten anlaman için kırk fırın ekmek yemen lazım, bu işi sen çözemezsin, diyor. Bunun üzerine deli:

Yahu derdini söylemeyen çare bulamaz, sen anlat bakalım belki bir çaresini buluruz, diyor.

Otelci de:

Eee... peki öyleyse anlatayım, diyor.

Geçen buraya üç adam geldi ya... Bavullarını bize bırakıp gittiler. Bunlardan biri geldi uçak biletlerini gösterip bavulları istedi. Ben de verdim. Şimdi diğer ikisi geldi. Bavullarını istiyorlar. Anlaşmamıza göre ben bavulları hepsi birlikte gelirse verecektim. Ama o adama inanıp hepsini ona verdim. Şimdi ben kalan ikisine bavulların diyetini ödemeliymişim. Adamlar beni mahkemeye verdi. Şimdi ben dunların parasını nasıl öderim, diyor.

Arkadaşı:

Kafana taktığın şey bu mu, diyor.

Otelci:

Ya nasıl kafaya takmayayım, diyor.

Arkadaşı:

Mahkemeye ben gideceğim, sen hiç sıkılma. Avukata falan gerek yok. Ben bu işi çözeceğim sen bu işi bana bırak, diyor.

Otelci:

Nasıl yapacaksın. Bu iş öyle kolay değil. Beni güç durumda bırakma, diyor.

Arkadaşı:

Sen merak etme. Bu işi bana bırak, diyor.

Otelci de:

Tamam, sana bıraktım. Ne yapacaksan yap da görelim, diyor.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra otelci arkadaşını da yanına alarak mahkemeye gidiyorlar.

Hakim otelciye:

Bunların paralarını hazır et, suçlusun, diyor.

Arkadaşı kalkıp:

Neyi hazır edeyim hakim bey, diyor.

Hakim:

Neyi olacak bavulları tabî ki, diyor.

Otelcinin arkadaşı:

Nasıl bavul, diyor.

Hakim:

Bu adamlar size üç tane bavul bırakmışlar. Sen bu bavulları birine vermişsin. Üçü birlikte gelmeden vermeyecekmişsin. Öyle anlaşmışsınız, diyor.

Otecinin arkadaşı:

Evet hakim bey, kendi ağzınızla söylüyorsunuz. Bavulları üçü birlikte alacaktı. Şimdi ikisi gelmiş bavulları istiyorlar ben de vermiyorum.

Hakim:

Eee.. neden vermiyorsun diye soruyor.

Otelcinin arkadaşı:

Bavulları bende. Diğer arkadaşlarını bulsun getirsinler bavullarını vereyim. Üçü birlikte gelmeden bavulları vermeyeceğiz diye anlaştık, diyor.

Hakim adamlara diğer arkadaşlarını bulmalarını söylüyor. Otelciyi haklı buluyor. Adamlar mahkemeyi kaybediyorlar. İnsanların deli zannettiği adam, otelciyi bu uyanıkların elinden kurtarıyor [A. Bal-Aşağıboğalı Köyü/Görel]

Güneş Tezi

Dünyadaki bilim adamları toplanmışlar. Hepsi konferans vereceklermiş. Bunların içinde Türkiye'den de bir bilim adamı varmış. Bilim adamları sırayla kalkıp tezlerini anlatıyorlarmış. Biri kalkıp bilinmeyen bir gezegenden, ikincisi kalkıp yeni bir gezegen bulduğundan ve bu gezegene gideceğinden, üçüncüsü kalkıp aya gideceğinden bahsetmiş. Sıra bizim Türk bilim adamına gelmiş. Bu adam Trabzonluymuş. Buna senin tezin ne anlat bakalım demişler. Trabzonlu da:

Ben güneşe gideceğim demiş.

Bilim adamları hep birden:

Olur mu öyle şey. Güneşe gidilir mi yanarsın demişler. Trabzonlu'nun tezine itiraz etmişler. Biraz zaman geçtikten sonra belki bunun bir bildiği vardır diye düşünmüşler. Dayanamayıp nasıl gideceksin anlat bakalım demişler.

Bizim Trabzonlu da:

Ula ben enayi değilim. Akşam serinine gideceğim, demiş [A. Bayrak-Eğrianbar Köyü/Dereli]

Penisilin

Dünyadaki bütün profesörler bir araya gelip yeni bir ilaç yapmışlar. Yalnız bu ilaca isim koyamamışlar. Bu profesörler ilaca bir isim bulmak istemişler. Biri çıkmış şu olsun, öteki çıkmış bu olsun demişse de kabul görmemiş. Bir türlü anlaşılamamışlar. Bu profesörlerin içinde bir de laz varmış. Sıra bu laz profesöre gelmiş. Diğer profesörler:

Arkadaşım sen ne düşünüyorsun. Sen bir isim bulabildin mi demişler.

Bizim laz profesörün aklına hiçbir şey gelmemiş ve bu nedenle:

Peni silun, peni silun (beni silin) oradan. Ben isim bulamadım demiş.

Bunu duyan diğer profesörler hep birlikte ayağa kalkıp:

Tamam oldu bu iş demişler ve ilacın adını penisilin koymuşlar. Bizim laz böylece ilacın ismini koymuş [A. Kılıçoğlu-Güdül Köyü/Dereli]

Şemsiye

Dümdüz bir ovada giden bir adam varmış. Bu adam böyle giderken arkasından biri gelip:

Selamun Aleyküm, demiş.

Adam da:

Aleyküm Selam, demiş.

Arkadan gelen adam:

Arkadaşım, nereye gidiyorsun, diye soruyor. Bizimki de işte bir yere gidiyorum, işim var onu halledeceğim, diyor.

Bu sefer arkadan gelen adam, buna beraber gidelim diyor. Adam da kabul ediyor. Muhabbet ede ede yola devam ediyorlar. Bu arada gökyüzüne bir bulut geliyor ve sığınacak yer aramaya başlıyorlar. Bu bulutun ardından bir

sağanak yağmur başlıyor. Arkadan gelen adamın yanında şemsiyesi varmış. Bu şemsiyeyi açıp yürümeye devam ediyorlar. Bu arada yağmur diniyor. Biraz daha yol aldıktan sonra yolun sonuna geliyorlar ve vedalaşıp birbirlerinden ayrılıyorlar. Herkes evine gidiyor.

Bir gün çarşıda gezerken karşılaşıyorlar. Hoş beş edip kucaklaşıyorlar. Seyahat esnasında arkadan gelen adam diğerine:

Arkadaş, benim şemsiyem olmasa çok kötü ıslanacaktık, diyor.

Diğeri de:

Evet, gerçekten senin şemsiyen olmasaydı çok kötü ıslanacaktık, çok sağol, diyor.

Bunlar biraz daha muhabbet ettikten sonra ayrılıyorlar. Neyse günün birinde bu adamlar tekrar karşılaşıyorlar. Bu sefer adamın yanında misafirleri var. Adam gene bunun yanına geliyor. Hoş beşten ediyorlar. Bunların arkadaşlıkları da epeyce ilerlemiş. Adam bunu kırmak da istemiyor. Biraz sohbetten sonra adam gene:

Benim şemsiyem olmasa ıslanacaktık, demiş.

Adam gene teşekkürlerini bildirmiş ama bu durumdan epeyce sıkılmış. Bu durum birkaç kez daha tekrarlanmış. Adam bu durumdan epeyce rahatsızmış ama adamı başından da atamıyormuş.

Neyse günün birinde adamcağız, hanımını ve çocuklarını yanına alıp parka götürmüştü. Çocuklar havuzun başında oynayıp, balıkları seyrediyormuş. Bu da hanımıyla birlikte oturmuş havuzdaki balıkları ve çocukların oynamasını seyrediyormuş. Derken o adam gene gelmiş ve:

Ooo... Arkadaşım! Nerelerdeydin bu zamana kadar, diyor. Hiç görüşemedik gibilerinden adama sitem edip konuyu gene şemsiyeye getiriyor ve:

Her şey var da, o benim şemsiyem olmasa ıslanacaktık diyor.

Adam artık dayanamıyor, kalkıp kendini havuza atıyor ve senin şemsiyenin de senin de a...g... habundan daha kötü mü olacaktım. S... oradan bir daha bana ne selam ver ne de benim yoluma çık, diyor [A. Kısa-Çorapçılar Köyü/Eynesil]

4.3.4.Türküler

Türküler halkın ortak malı olan bir edebiyat türüdür. Ağızdan ağıza dolaşan, kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü edebiyatın en güzel ürünü türkülerdir. Türkü, genel edebiyat türleri içinde bir nazım türüdür. Yani ölçülü, uyaklı dizelerle meydana getirilir. Önceleri kişi yaratmalarıyla meydana çıkan türküler, bir süre sonra toplumun malı olur. İlk yaratıcı kişinin malı iken duygu ve düşünce yönünden halkı ilgilendirirse de, o zamanla ağızdan ağıza dolaşmaya başlar. Artık yaratıcı yoktur. Eğer türküde kişilik izleri varsa silinir, daha güzelleşir, yani yeniden az ya da çok işlenerek değişikliklere uğrar. Böylece türkü toplumun malı olarak yaşama gücünü arttırır (Öztelli 2002: 11-12).

Türkiye'nin sözlü geleneğinde, bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için en çok kullanılan ad türküdür (Boratav 2000a:150).

Türkü⁴⁸ halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı hadiseleri yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört mısralı bentlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle, söylenen; manzum ve ezgili anonim halk edebiyatı ürünüdür (Kaya 1999:132).

Türkü sözü, muhtelif Türk boylarında farklı kelimelerle isimlendirilmiştir. Türküye **Azeri Türkleri**; mahnı, **Başkurtlar**; halk yırı, **Kazaklar**; türki, türük, halık eni, **Kırgızlar**; eldik ır, türkü, **Kumuklar**; yır, **Özbekler**; türki, halk koşığı, **Tatarlar**; halık cırı, **Türkmenler**; halk aydımı, **Uygur Türkleri** de nahşa, koça nahşisi derler (Kaya 1999:131).

4.3.4.1.Türkülerin İncelenmesi

Çalışmamızın bu kısmında Giresun Çepnilerine ait yerleşim birimlerinde yaptığımız derleme faaliyetleri sonucu elde ettiğimiz türkü

⁴⁸ Türkü hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Boratav 2000a), (Kaya 1999), (Dilçin 1983), (Oğuz vd. 2008), (Dizdaroğlu 1969), (Yakıcı 2007), (Gazimihal 2006), (Esen 1986), (Öztürk 1995), (Kunos 1998), (Özbek 1981), (Öztelli 2002)

metinleri konularına göre belli bir tasnife tabi tutularak sunulmaya çalışılmıştır.

Bu tasnif:

- 1) Olay Türküleri
- 2) Kına Türküleri
- 3) Gurbet ve Ayrılık Türküleri
- 4) Aşk ve Sevda Türküleri

Şeklinde oluşturulmaya çalışılmıştır. Derlediğimiz 25 türkü metninden 3'ü olay türküsü, 4'ü kına türküsü, 9'u gurbet-ayrılık türküsü ve geriye kalan 9'u ise aşk ve sevda türküsü mahiyetindedir.

Olay türküleri başlığı altında verdiğimiz birinci metin Şebinkarahisar'da yaşanan bir traktör kazasını konu edinmektedir. Kaynak kişilerin belirttiğine göre bir gün iki genç traktörle tarlasını sürerken kaza yapmışlar ve traktör devrilmiş. Gençlerin ikisi de ölmüş. Bu hadise üzerine türkü yakılmış. Bazı kaynak kişilerimizin belirttiğine göre traktörün kaza yaptığı yerde evliya mezarı varmış. Bu gençler o bölgeyi traktörle sürüp tarla yapmak isteyince çarpılmışlar ve başlarına böyle bir kaza gelmiş.

Yine aynı bölümde yer alan iki numaralı metinde Dereli'ye bağlı Güdül Köyü'nde muhtarlık seçimleri esnasında köyden çok fazla aday çıkmasını eleştirir mahiyette bir konu görülmektedir. Üç numaralı metinde ise amansız bir hastalığa yakalanan kaynak kişimiz, içinde bulunduğu durumu konu edinmiştir.

Kına türküleri başlığı altında verdiğimiz metinlerde birbirine benzer konular göze çarpmaktadır. Bu türkülerin içinde alkış mahiyetindeki sözler de barınmaktadır. Kına türküleri genellikle düğünden önce yapılan ve bölgede kına gecesi olarak adlandırılan eğlencelerde icra edilmektedir. Alanda yaptığımız derleme faaliyetleri esnasında kadınlar arasında yapılan bu eğlencelere girebilme şansımız olmamıştır. Sunduğumuz metinler icra ortamı dışında derlenmiştir.

Gurbet ve ayrılık türküleri başlığı altında verdiğimiz metinlerden ilk 4'ü sevgiliden ayrı düşme konusunu işlemektedir. 5, 6 ve 7. metinlerde gurbet teması yoğun bir şekilde göze çarpmaktadır. 8. metin kaynak kişimizin hapis yattığı yıllarda özlemlerini dile getirdiği bir eserdir. 9. metinde ise kaynak kişimiz Zeki Tetik, 25 yıllık gurbet hayatından sonra yakalandığı hastalığı konu edinmektedir.

Aşk ve sevda türküleri başlığı altında verdiğimiz 9 metinde ise genellikle sevgiliyi konu edinen eserler göze çarpmaktadır. Kaynak kişilerimizin belirttiğine göre eskiden birbirine sevdalı gençlerin görüşme şansı olmadığı için birbirleriyle iletişimlerini imeceler esnasında söylenen türküler vasıtasıyla sağlarmış. Bizim derlediğimiz metinler içerisinde özellikle 7'li hece ölçüsüne sahip metinler bu bağlamda ortaya konulmuş ürünlerdir.

Derlenen türkü metinleri ölçü bakımından 7, 8, 11, 15 ve 16 heceli olmak üzere farklılıklar göstermektedirler. Ancak bunlar içerisinde en fazla 7'li hece ölçüsünün kullanıldığı görülmektedir. Bu şekilde oluşturulan türküler yöre insanı tarafından atma türkü olarak adlandırılmışlardır. Metinlere hane sayısı bakımından baktığımızda ise 1, 2, 3, 4, 5 ve 6 haneli türkü metinleri karşımıza çıkmaktadır. Eserlerin büyük çoğunluğunda kavuştak bulunmaktadır. Yalnız bölgede atma türkü olarak metinlerde açık bir kavuştak yapısı göze çarpmamaktadır. Bu tip türkülerde bazı hanelerin son iki dizesi tekrar edilerek ahenk sağlanmıştır.

Sonuç olarak Giresun Çepnileri hemen her olay karşısında duygularını ifade etmek amacıyla türkü söylemişlerlerdir. Bölge Çepnilerine ait türküler kına gecesi, düğün, nişan gibi eğlencelerde; tarla, fındık bahçesi gibi çalışma mekanlarında icra edilmiş ve günümüzde de popüler kültürden uzak bölgelerde canlı bir şekilde icra edilmeye devam etmektedir.

4.3.4.2. Türkü Metinleri

1. Olay Türküleri

Türkü-I

Motoruma bindim yan basa basa
Kara bayıra vardım kan kusa kusa
Dikkat et şöför önünde viraj
Nasıl da geldik bu kara yasa

Vay beni beni beni beni de

Oy nideyim seni [B. Şafak-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Türkü-II

Kış ayları gelende
 Mahmut gider kemüğe
 Arkadaşlar oy verdi
 Tokalar'ın Tevfük'e

Yayuk yayarum yayuk
 Şelek düştü ayrana
 Arkadaşlar oy verdi
 Tunalar'ın Bayram'a

Allah Kuran'a yazmış
 Çeşit çeşit Elif'i
 Sen de mi aday oldun
 Ofllular'ın Salih'i

Benden selamlar olsun
 Borikler'in Emür'e
 Bütün millet oy verdi
 Rıdvanlar'ın Münir'e
 Arkadaşlar oy verdi
 Rıdvanlar'ın Münir'e

Soy isimi Apaydın
 Sülalesi Delili
 Bize muhtar oldu ya
 Şu Keşler'in Halil'i

Türkü-III

Aman dünya ne dar imiş
 Dert çekmesi ne zor imiş
 İçerimde yaram varmış
 Dermanını arıyorum

İçerimde yara varmış

Ben dermanını arıyorum [M. Türkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

2. Kına Türküleri

Türkü-I

Kız anam kız bacım

Kınan kutlu olsun

Kız anam kız gelin

Vardığın yerlerde

Dilin tatlı olsun

Kız anam kız gelin [M. Türkkan-Gündoğdu /Şebinkarahisar]

Türkü-II

Uzağa kız verme batar da gider

Çorabın elinden atar da gider

Kız anam kız bacım kınan kutlu ola

Varduğun yerlerde dilin tatlı ola [C. Işık-Suboyu/Şebinkarahisar]

Türkü-III

Sacayak bacakları yerden yücedir

Bu evde durman bir bu gecedir

Çini tabaklarda kınan yoğrulsun

Kız anam kız gelin oy oy oy [A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

Türkü-IV

Irak yerlere kız verme

Yiter de gider

Saz yerlere ev yapma

Batar da gider

Kız anam kız gelin

Kınan kutlu ola
 Vardığın yerlerde
 Dilin tatlı ola [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

3. Gurbet ve Ayrılık Türküleri

Türkü-I

Giresun denizi çağlayıp akmaz
 Hasretim yüzüme kimseler bakmaz
 Yoklarım postayı mektubum çıkmaz
 Gelmeyen mektubu neylesin posta

Postanın rüzgarı esüktür esük
 Artırdın derdimi etmedin kesük
 Bir kuruş değil mi bin gurun ettük
 Vereyim bin kuruş gönder bir mektup

Postanın önünde ayağım kaydı
 Ellerim koynumda gözlerim doldu
 Çıkardı postacı bir mektup verdi
 Zannettim yalan dünya hep benim oldu [S. Ataç/Yenicehisar/Giresun]

Türkü-II

Derin derelerin ince dumanı
 Ben de bir umut var kesmem ben onu
 Ara ver de yüce dağlar ara ver
 Al bu mektubumu götür yara ver

Karlı dağlar niye kestini aramı
 Köz köz ettin sinemdeki yaramı
 Ara ver de yüce dağlar ara ver
 Al bu mektubumu götür yara ver

Dumanlı dağların ardı kar imiş

Yardan ayrılması gayet zor imiş
 Ara ver de yüce dağlar ara ver
 Al bu mektubumu götür yare ver

Karlı dağlar niye karın erimez
 Eriyip de suyun niye yerimez
 Ara ver de karlı dağlar ara ver
 Al bu mektubumu götür yara ver [H. Ayçiçek-
 Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Türkü-III

Bölük bölük olmuş dağların karı
 Baş başa vermiş durmayı akşamları
 Gayet güzel olsun yiğidin yarı
 Gittiği yerlerde durmaz da gelü(r)

Gederüm gederüm yollar yan gelü(r)
 Bir ah çeksem yüreğümden kan gelü(r)
 Dört yolun çatına kaz mezarümü
 Yar gelüp geçtükçe bana can gelü(r) [H. Ayçiçeği-
 Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Türkü-IV

Yüce dağlar sana var mı zararım
 Yütürdüm beyimi yanar ağlarım
 Mor sümbüllü yaylalara sorarım
 Yaylalar yarimin yurdu değil mü

Kırmızı gül ala da kaddin
 Hamzeli dibine dolana da kaddin
 Vallah billah ben yavrumu unutmam
 Ağzı değıp göğsüme konan kaddin

Oy beni beni nideyim seni
 Oy beni beni dumanlı dağlar, vefasız dağlar [H. Ayçiçeği-
 Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Türkü-V

Gülüm beni terk edecek
 Hasretiyle öldürecek
 Ben gülümden ayrılırsam
 Kim kalbimi güldürecek

Hele gülüm oy oy gülüm
 Küçücüksün sen toy gülüm
 Hasretinden ölüyorum
 Gel beni kabre koy gülüm

Gülüm gitti yetim kaldım
 Hasretinle bittim yandım
 Tabib doktor neylesin ki
 Ben bu derdi yarden aldım

Hele gülüm oy oy gülüm
 Küçücüksün sen toy gülüm
 Hasretinden ölüyorum
 Gel beni kabre koy gülüm [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

Türkü-VI

Gurbette ömrüm geçecek
 Bir daracık yerim de yok
 Oturup derdim dökecek
 Bir vefalı yarım de yok

Gönlüm bir güzele düştü
 Amman Amman Amman aman

Sarf olacak malım da yok

Dünya diyorlar ki fani

Toprak emer tatlı canı

Bir acısız ölüm de yok [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

Türkü-VII

Karlı dağlar karanlık bastı mı

Kahpe felek ayrılığın vakti mi

Karlı dağlar ne olur ne olur

Asker ağam gelür yaralarım ey olur [E. Baba-Yüce/Dereli]

Türkü-VIII

Elime kelepçe boynuma zincir

Vurdu götürüyor beni gardiyan

Yüreğimde sevda gönlümde hasret

Koydu götürüyor beni gardiyan

Beni gardiyan beni gardiyan beni gardiyan

Koydu götürüyor beni gardiyan

Beni gardiyan beni gardiyan beni gardiyan

Gelmeyin üstüme nefes alayım

Açın kapıları serbest olayım

Suçum yok gardiyan ben ne yapayım

Boş yere hücreye atma gardiyan

Atma gardiyan atma gardiyan atma gardiyan

Boş yere hücreye atma gardiyan

Atma gardiyan atma gardiyan atma gardiyan

Dört duvarı ne zor hiç çekilmiyor

Çaresiz haldayım kimse bilmiyor

Aylar geçti hala günüm bitmiyor
Sanki müebbetle kaldım gardiyan
Kaldım gardiyan kaldım gardiyan kaldım gardiyan

Sanki müebbetle kaldım gardiyan
Kaldım gardiyan kaldım gardiyan kaldım gardiyan [R. Koca-Merkez
Mahalle/Çanakçı]

Türkü-IX

Doktor benim derdim bambaşka bir dert bambaşka bir dert
Ağrıyan yerimi sarma boşuna heyyyy boşuna boşuna
Yazdığın reçeteye değer mi zahmet
Kağıtla kalemi yazma boşuna oyyy boşuna oy boşuna boşuna

Acı yazıyorum bana kızmayın bana kızmayın
İsterseniz mektup bile yazmayın yazmayın
Ben ölürsem mezarımı kazmayın kazmayın
Bir kazma küreği de çok mu gördünüz oy oy oyyyyyyyy

Gemiye bindim de dümeni döner çarkı da döner
Giresun vilayeti çok uzak çeker çok uzak çeker
Şu kahpe gurbet de boynumu büker boynumu büker
Saymakla geçer mi yirmi beş yıl oy oy oyyyyyy
Saymakla geçer mi bu geçen günler oy oyyyyyyyyyy

Giresun dağlarını da duman bürüdü bürüdü
Güneş doğdu gözyaşımı doldurdu doldurdu doldurdu
Gurbet benim sol yanımda beş damarı tıkadı tıkadı
Saymakla geçer mi bu geçen günler oy oyyyyyy
Saymakla geçer mi yirmi beş yıl oy oyyyyyyyyyy [Z. Tetik-Aydınlar
Beldesi/Görece]

4. Aşk ve Sevda Türküleri

Türkü-I

Yola yolladım seni
Yollar yollasın seni
Tutsun annen kolundan
Bize yollasın seni

Gideyim eynesil'e
Müftünün mehlesine
Ahmet evler yaptırmış
Doruklar kalesine

Armut dalda bir sıra
Ağam gider Mısır'a
Koyun olsam meleşem
Yarimin ardı sıra [A. Yılmaz-Aşağı Armutlu Mah./Şebinkarahisar]

Türkü-II

Be fani dünya
Senden murat alınır mı
Ateş ettin sen aşkı mı
Sen de bir an durulur mu

Leylamıdır senin adın
Kalmadı dünyanın tadı
Mecnunu çöllere saldın
Sana boyun bükülür mü

Gitmesem de be hey dünya
Buna çare bulunur mu
Ateş ettin sen aşkıma
Sen de bir an durulur mu [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

Türkü-III

Kar yağıyo yağıyo
 Çıktı çaruk bağına
 Fadimeyle birlikte
 Geçtük gavur dağına

Gavur dağı ateşi
 Yanıyor ışıkları
 Yine aklıma geldi
 Fadimenin işleri [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

Türkü-IV

Sana bir mektup yazdım
 Vermeye korkuyorum
 Seni çok seviyorum
 Söylemeye korkuyorum

Eğdim başımı sana
 Merhamet eyle mevlam
 Eğilen baş kesilir mi
 Bıraktın vicdanı oy oy

Kanlı yaş gelir gözüme
 Bir vefasız yar yüzünden
 Avcı vurmuş sol gözümde
 Yaralıyam yaralıyam “yaralıyam yaralıyam”

Vurma zalım avcı vurma
 Acı kanadımı kırma
 Beni dağ başına koyma
 Yaralıyam yaralıyam “yaralıyam yaralıyam” [A. Yenigün-
 Çepniköy/Espiye]

Türkü-V

Tamzaranın üzümü
 Dinle benim sözümü
 Dinlemezsen sözümü
 Göremezsin yüzümü

Tamzara'ya vardın mı
 Kuru üzüm aldın mı
 Kama bıçağın alıp
 Bellerine sardın mı

Tamzara'da bir kuyu
 Uyu sevdiğim uyu
 Bana sarhoş diyorlar
 İçtiğim üzüm suyu [Ş. Yılmaz-Çalca/Dereli]

Türkü-VI

At kazmayı kazmayı
 Aşır boyundan aşır
 Sevdası olan kızlar
 Belinde silah taşır

At kazmayı kazmayı
 Vuralım derin derin
 Al oluktan soğuk su
 İçelim serin serin [A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

Türkü-VII

Derelerde değirmen
 Yaşa vurdum taşına
 İkimizin günahı
 Kız annenin başına

Küçük yaşından beri
 Annen mi sarar seni
 Acem şalı kuşağı
 Kaç defa sarar seni

Üç defa sarar seni
 Bir de gelir yarıya
 Canlarım kurban olsun
 Senin gibi kariya [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

Türkü-VIII

Sana da söyleyeyim sana gönlümün varı
 Eridi de kalmadı dağların karı
 Günde üç beş defa gördüğüm yarı
 Aylar yıllar geçti göremez oldum

Sen bu yaylanın ağası mısın?
 Yayıdığım ayranın kahyası mısın?
 Yoksa başımın belası mısın?
 Ula sana vermem soğuk ayranı buzlu ayranı gülüm ayranı

Yüce yüce dağlardan aştım da geldim
 Dağları tepeyi geçtim de geldim
 Burada soğuk suyun içmeye geldim
 Sen bu yaylanın ağası mısın?
 Yoksa başımın belası mısın? [Z. Tetik-Aydınlar Beldesi/Görece]

Türkü-IX

Söz verip de gelmedin söyle sebep ne
 Zehirli bir ok muydu vurduğun darbe
 Seni melek zannettim sen çıktın kahpe
 Zehirli bir yılan gibi girdin koynuma
 Aşkın zalim kemendini vurdun boynuma (seni zalim taktın boynuma)

Geleceğin diye beklettin beni
 Söz verip de gelmedin ağaç ettin beni
 Seviyorum diye kahrettin beni
 Zehirli bir yılan gibi girdin koynuma
 Aşkın zalim kemendini vurdun boynuma

Çok bekledim seni ben o köhne yerde
 Sen düşürdün beni tükenmez derde
 Seni insan zannettim sen çıktın kaşpe
 Zehirli bir yılan gibi girdin koynuma
 Aşkın zalim kemendini vurdun boynuma [Z. Tetik-Aydınlar
 Beldesi/Görece]

4.3.5.Ağıtlar

4.3.5.1.Ağıt Metinlerinin İncelenmesi

İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme üzüntü, telaş, korku ve heyecan anındaki feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, şikayetlerini düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesi'nde umumiyetle "ağıt" adı verilir. Ağıt söyleyen için "ağıtçı" sözü yaygınlaşmış ve "ağıt yakmak" deyimini türemiştir. İslamiyetten önceki devirlerde "sagu" deyimini ile karşılanan ve hiç şüphesiz "sıgtamak (ağlamak)" fiilinden türemiş ağıta **Azerbaycan**'da "ağı", **Kerkük Türklerinde** "sızlamag" ve **Türkmence**'de "ağı" yanında "tavşa" adları verilmektedir. Bu gün **Muş** ve çevresinde aynı manaya gelen (sabu) adı da dikkate değer bir isimdir (Elçin 1990: 1).

Yazılı ilk şekline Orhun Abidelerinde rastladığımız "ölü gömme" merasiminin Türk dilindeki en eski karşılığı "yuğ" kelimesidir ve "yok"tan geldiği söylenmektedir. Nitekim Orhun Abidelerinde "katun yok bolmuş (ölmüş) erti" denilmektedir (Orkun 1994: 110). Kaşgarlı Mahmut'a göre yuğ, "ölümden üç veya yedigün sonra verilen yemek"tir (Atalay 1939: 143). Dede

Korkut Hikâyelerinde de yas törenleri ve bu törenler bağlamında ortaya çıkan ağıtlarla ilgili kelimeler karşımıza çıkmaktadır. Eserde konuyla ilgili kelimeler ağlaşmak, aş, böğürme, buzlamak, buzlaşmak, buzlatmak, en şiş, feryad, şiven, yas, zarı ve zarılık kılmak şeklindedir (Görkem 2001: 46-48).

Türk ağıtlarını, bir başka ifadeyle Türklerde ağıt geleneğini tetkik ederken onu mutlaka “ölü gömme” âdetiyle beraber ele almak ve incelemek zarureti ortaya çıkar (Bali 1997: 18). Muhan Bali'nin belirttiği bu husus, ağıtların nasıl ve hangi ortamda derlenebileceği noktasında da fikir vermektedir. Bu bağlamda “Ölü gömme” adetiyle birlikte ele alınması gereken ağıtların, en özgün biçimde derlenebileceği ortamın cenaze törenleri olabileceği muhakkaktır.

İslamiyet, “kaderi kınama” ve “ilahi takdir”e karşı gelme tarzındaki ölünün üzerine, onun yaptığı iyilik ve fedakarlıkları sayarak feryad ü figanla ağlamayı yasaklamıştır. Hadis-i şeriflerde bu tür adetler “Cahiliye adeti” sayılarak, inananların böyle davranmalarıyla ölünün azap görmesine sebep olacakları belirtilmiş ve bu manadaki ağıtçılık geleneği günah sayılarak yasak edilmiştir (Görkem 2001: 13).

İptidai devirlerde bile ağıt söyleme geleneğine sahip olduğu Orhun Abideleri, DLT gibi eserlerden anlaşılan Türkler, İslamiyet'e geçişle birlikte de bu geleneği devam ettirmişlerdir. İslam dininin çok sıcak bakmamasına rağmen günümüzde halen ağıt yakma geleneği devam etmektedir.

Bizim çalışma konumuz olan Giresun Çepnilerinde de cenaze törenleri yaygın bir şekilde yapılmakta ve bu törenler bağlamında ortaya çıkan ağıtlar halen daha söylenmeye devam etmektedir. Giresun Çepnilerinde bir kişi öldüğü zaman bütün yakınlarına haber verilir. Hepsi ölünün başında toplanır. Cenaze genellikle evinde yıkanır ve defnedileceği saate kadar bekletilir. Bu bekleme esnasında cenazenin başında kadınlar bekler ve bu kadınlar feryad figan ederek ağıt yakarlar. Ölünün yakını olan erkekler ise evin bahçesinde ağıt yakma işini icra ederler. Bölgede yaşayan Çepniler ağıt yakma işine oldukça büyük önem vermektedirler. Öyleki ölünün yakınlarının ağlama, ağıt yakma derecesine göre ölen kişiyi ne kadar sevip sevmediği noktasında tespitlerde bile bulunurlar. Yani ölenin ardında ağıt yakmayan, yas tutmayan kişi pek makbul sayılmaz.

Biz Giresun Çepnileriyle ilgili yaptığımız alan araştırmaları esnasında Tirebolu'ya bağlı Ortacami Köyü'nde bir cenaze törenine rast geldik. Kılavuz kaynak kişimiz vasıtasıyla akşamleyin cenaze evine gitme fırsatı bulduk. 13 Eylül 2009 tarihinde gerçekleştirmeye çalıştığımız bu derleme faaliyeti esnasında cenaze evine gizlice ses kayıt cihazı soktuk. Ancak bu derleme faaliyetinden verim alamadık. Genel itibariyle alan araştırmalarımız süresince karşılaştığımız tek cenaze töreni bu olmuştur. Bu törenden verim alamamız nedeniyle çalışmamızda birebir icra ortamından derlenmiş ağıt metinleri yoktur.

Bu bölümde sunduğumuz iki ağıt metni icra ortamı dışında tespit edilmiştir. Azize Güdük'ten derlediğimiz bu metinlerden ilki 5-6'lı hece ölçüsüne sahip olup, ölen oğlun ardından yakılmıştır. Aynı kaynak kişiye ait olan ikinci ağıt metninde ise kaynak kişimiz annesinin ölümü üzerine ağıt yakmıştır. 11'li hece ölçüsüne sahip olan bu ağıt metni iki haneden oluşmakta ve ilk hanenin son mısrası ikinci hanenin sonunda da nakarat olarak kullanılmaktadır.

4.3.5.2.Ağıt Metinleri

Ağıt-I

Oğul oğul diye

Uyuttum seni

Tutup ellerinden

Yürüttüm seni

Ninniler söyleyip

Uyuttum seni

Ararım ararım

Bulamam seni [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

Ağıt-II

Annemin hayali geldi önüme

Annemin hayali geldi önüme

Giydiği gömleği aldım elime

Ararım ararım anam bulamam seni

Karşıda görünür anam dumanlı dağlar
 Görünür karşıda anam yapraklı dağlar
 Dillerim söyler anam gözlerim ağlar
 Ararım ararım bulamam seni [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.3.6. Maniler

4.3.6.1. Manilerin İncelenmesi

Mani⁴⁹ halk şiirinde en küçük nazım biçimidir. Yedi heceli 4 dizeden oluşur. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeler uyaklı, üçüncü dize serbesttir. Uyak düzeni genellikle **aaxa** şeklindedir. Bunun dışında birinci ve üçüncü dizeleri serbest, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı maniler de vardır. Manilerin ilk iki dizesi, uyağı doldurmak ya da temel düşünceye bir giriş yapmak için söylenir. Genellikle asıl söylenmek istenen düşünceyle anlam yönünden ilgisi pek yokmuş gibi görünse de konuya bağlı olarak yorumlanabilir. Üçüncü dizenin serbest olması mani söyleyene kolaylık sağlar. Temel duygu ve düşünce son dizede ortaya çıkar (Dilçin 1983: 279).

Türkiye dışında da bilinen mani, buralarda farklı kelimelerde yaşatılmaktadır. **Azerbaycan**'ın muhtelif yörelerinde; bayatı, mani, meni, mahni, mahna., **Başkurtlar**; şiğir törö, **Irak Türkleri**; hoyrat, horyat, koyrat, koryat, **Kırım Türkleri**; çing / çinik / çinig (Kazan ve Güney Kırım'da cır), **Özbekler**; aşule, koşuk, törtlik, **Kırgızlar**; tört sap, **Kazaklar**; aytıspa, gayım ölung, ölung türü, **Tatarlar**; şiğir töri, **Nogaylar**; şın / çın, **Türkmenler**; rubayı, rubağı, **Uygurlar**; törtlik ve **Yugoslavya** Prizren'de yaşayan **Türkler** de martifal derler (Kaya 1999:10).

Giresun Çepnilerinde mani söyleme geleneği halen devam etmektedir. Yöre insanı hemen her konu ve kişi hakkında mani söylemektedir. Bu hususta 13 Eylül 2009 tarihinde Tirebolu Ortacami Köyü'nde derleme yaptığımız

⁴⁹ Mani adının kökeni, tanımı, tasnifi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Kaya 1999), (Dizdaroğlu 1969), (Çelik 2005), (Dilçin 1983), (Oğuz vd. 2008), (Kunos 2001), (Köprülü 1986), (Boratav 2000a).

Hüseyin Albayrak adlı kişi bize de mani yakmıştır. Derleme esnasındaki oturduğumuzdan tutun da fiziksel özelliklerimize varana kadar hemen her şeyi manilerle icra etmiştir.

Özellikle bölgede yapılan imecelerde, mani söyleme geleneği önemli bir yer tutar ve yöre halkı bu ortamda söylenen manilere imece türküleri adını verir. Yörede, mani söyleme geleneğinde bazı hususlara dikkat edilir. Dullar, meczup kimseler ve sakatlar üzerine mani söylenmez.

Giresun Çepnileri, kemeçe eşliğinde birbiriyle konu ve şekil itibariyle bağlantılı manileri art arda sıralayarak söylemekte ve bunlara atma türkü adını vermektedirler. Şüphesiz bu tür eserlere türkü adı verilmesi doğrudur. Ancak bölge Çepnileri tek bir haneden oluşan 7'li hece ölçüsüne sahip müstakil mani metinlerine atma türkü adını vermektedirler. Yörede maniler bağlamında ortaya çıkan atışmalarda karşımıza çıkmakta ve mani söyleme geleneğinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu tip atışmalar, genellikle "*Atma türkü atarum/Ciğeruni yakarum/Eski çaruklarımı/Boğazına takarım*" şeklindeki bir meydan okumayla başlar ve karşılaşan şahıslardan biri diğerini alt edene kadar devam eder.

Biz çalışmamızın bu kısmında Giresun Çepnilerinde, yukarıda ifade etmeye çalıştığımız hususlar bağlamında ortaya çıkan mani söyleme geleneğinin verimleri olan mani metinlerini sunmaya çalışacağız.

4.3.6.2. Mani Metinleri

-1-

Yazı yazdım yaz idi

Kalemim kiraz idi

Biraz daha yazacaktım

Mürekkebim az idi

[C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

-2-

Bahar geldi gül açtı

Gül topluyor arılar

İşimizi yıkıyor

Köyde kocakarılar

[C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

-3-

Ya kız sen koca mı aldın

Yoksa hoca mı aldın

Körmüydü gözlerin

Onu gece mi aldın

[C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

-4-

Pencereden bakıver

Gül fincanın akıver

Koynundaki memeni

Ağızıma bırakıver

[C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

-5-

Ormandan kestim çamı

Acemiyim acemi

Arka verdim duvarı

Bekliyorum akşamı

[C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

-6-

Dere akar inişe

Ben giderim peşine

Güzel güzel kızların

Yanarım ateşine

[C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

-7-

Omuzundan aşağı

Saçların tel tel olur

Akar memenin balı

Kucağına göl olur

[C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

-8-

Atma türkü atarım

Canlarını yakarım

Eski çaruklarımı

Boynuna takarım

[S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

-9-

İndim dere düzgünü

Vurdum kara kuzgunu

Benim yarım çok güzel

Biraz çiçek bozgunu

[S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

-10-

Eğdim fındık dalını

Yoldum yapraklarını

Gözlerine bakarken

Öptüm yanaklarını

[S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

-11-

Al elmanın içini

Yar yüklemiş göçünü

Güle güle geliyor

Bildirmiyor suçunu

[V. Bayrak-Uzundere/Dereli]

-12-

Oy dereler dereler

Neler biliyom neler

Ergen kızın koynunda

Ellediğim memeler

[A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

-13-

Derelerin uzununu

Kıramadım buzunu

Aldım Çerkez kızını

Çekemedim nazını

[A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

-14-

Ey kavak uzun kavak

Ne uzarsın boyuna

Kurban olayım yavrum

Silsilenin soyuna

[K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

-15-

Haziran'ın on dördü

Kız saçını kim ördü

Ördüm ise ben ördüm

İspat getir kim gördü

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-16-

Bu benim kara bahtım

Taşı yarıyo taşı

Hoş gelmiş memlekete

Gökhan'ın arkadaşı

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-17-

Benim o arkadaşa

Bedir diyorlar Bedir

Gökhan arkadaşının

İsmi acaba nedir

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-18-

Çık taflana taflana

Topla karacasından

Alacağım kız seni

Elin yalancısından (maskarasından)

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-19-

Eğildim bir su içtim

Çeşmenin çanağından

Kız olduğun bellidir

Kırmızı yanağından

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-20-

Aştı geliyor aştı

Bembeyaz kağıt gibi

Durmadı sözlerinde

Ayarsız saat gibi

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-21-

Taşın altından beri

Peri bağılıyor peri

Çok sevdalıklar çektim

Anam ölenden geri

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-22-

Bir kurşun atacağım

Belindeki kuşağa

Anan vermedi seni

Benim gibi uşağa

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-23-

Kaldır kazmayı kaldır

Oynasın omuzların

Seni vermedi bana

Evdeki domuzların

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-24-

İnce çubuk bel verir

Tepesinden gül verir

El oğlu yaman olur

Sever sever yol verir

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-25-

Oy ne olsam ne olsam

Gukguli horoz olsam

Gelin olduğun günde

Kız koynunda ben olsam

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-26-

Kadırga dedikleri

Bir yamanın belinde

Kalk gidelim sevdiğim

Kaldık elin dilinde

[H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

-27-

Başım ağrıyor başım

Hasta mı olacağım

Gördüm rüyalarını

Yarın anlatacağım

[A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

-28-

Türkülerim eyi mi

Daha söyleyeyim mi

Ela gözlü sevdiğim

O ağız yiyeyim mi

[A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

-29-

Türkü söylerim pekten

Kız entarin ipekten

Alıyorsan al beni

Kurtar beni bu dertten

[A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

-30-

Sis dağının üstünden

Göçüm geçiyo göçüm

Gel öpeyim yanaklarını

Babanun canı için

[A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

-31-

Derenin kıyısında

Ata vurdum yuları

Tuttu mu seni sevdam

Sevdalık uykuları

[A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

-32-

Sevdalıyım sevdali

Kurudum oldum çali

O sevdalı canlarına

Kurban olayım yavri

[A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

-33-

Bahçesinin dibinde

Ben tel idim tel idim

Senin yüzünden sevdam

Sabun gibi eridim

[A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

-34-

Türküler diyeyim mi

Daha söyleyeyim mi

Yar ellere gidiyor

Bana yazık değil mi

[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-35-

Ah duman kara duman

Kalksana yollarımdan

Ben gidiyom otçuya

Tutsana kollarımdan

[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-36-

Sis dağının başları

Kesme kesme taşları

Alışveriş ediyor

Gözü ile kaşları

[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-37-

Gürgen vardım dibine

Yarılmazsan yarıлма

Sana bir çift sözüm var

Diyeyim de darılma

[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-38-

Gürgen yaprak açmadan

Dibi serin olur mu

Yenge senin kızından

Güzel gelin olur mu

[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-39-

Hayde gidelim yavrum

Dağlar olsun evimiz

Hurma yapraklarından

Olsun kiremidimiz

[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-40-

Azize yaşın yetmiş

Akılın başından gitmiş

Torun hatırı için

Türküler destan etmiş

[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-41-

Türkü söylerim türkü

Türkünün olmuşunu

Azize'ye kim aldı

Fistanın solmuşunu

[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-42-

Gide gide bitirdim
 Sis dağının yolunu
 Geliyorum Allah'ım
 Kısa sorsun sorumu
 [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-43-

Derenin kıyısında
 Delinmemiş taş olmaz
 Ben türkü destanıym
 Benim ile baş olmaz
 [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-44-

Kapısından geçerken
 İti bana hırladı
 Hacıların Hayriye
 Eski yaşmak bağladı
 [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-45-

Sevdaluk ince maraz
 Yürek yakar can almaz
 Sevda halinden bilen
 Kızından para almaz
 [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-46-

Sevdalıyım sevdalı
 Her ne dersen kanarım
 Cehennem ateşinde
 Yarım için yanarım
 [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-47-

Sevdalı sevdasını
Alır kardaşım alır
Kocalığa geldin mi
Başın önünde kalır
[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-48-

Sis dağının başında
Evim olsa dururdum
Polis tabancam olsa
Kız kocanı vururdum
[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-49-

Bu benim trklerim
Uydurmadır uydurma
Geleceğim yanına
Kapılarda koydurma
[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-50-

Yaylanın çimeninde
Rüzgar beni savurdu
Hafız Osman gelini
Eti (güzel) nasıl kavurdu
[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-51-

Grgeu yaprağı kara
Dökülür ara ara
Sıkıldın mı güzelim
Düşünme kara kara
[A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-52-

Derenin kıyıları
 Paldır bağladı paldır
 Göremiyom yüzünü
 Gelin çömberi kaldır
 [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-53-

Yeni yaptım evimi
 Tombul bacalıgene
 Alacağım kız seni
 Yedi kocalıgene
 [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-54-

Sisi duman bürüdü
 Üstümüze yürüdü
 Anan olsa Müslüman
 Seni bana verürdü
 [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

-55-

Sarvanlının pancarı
 Dibinden dallanacak
 Sarvanlının kızları
 Oyunda sallanacak
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-56-

Sarvanlının yolları
 Patates çuvalları
 Sarvanlıya kız verin
 Çok güzel oğlanları
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-57-

Bezene aklanacak
 Aklanıp paklanacak
 Güveçliye gelen kız
 Her söze katlanacak
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-58-

Sıra sıra kirazlar
 Hiç mi meyve vermezler
 Habu köyün kızları
 Hiç mi oyun bilmezler
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-59-

Karşı karşı duralım
 Kuşdili konuşalım
 Sen bulut ol ben güneş
 İnerken buluşalım
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-60-

Karşıda gördüm seni
 Gül ilen ördüm seni
 Bakmaya kıyamadım
 El ilen gördüm seni
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-61-

Gemi gelüyü gemi
 Vona burnundan beri
 Ben yarimi görmedim
 Orak ayından beri
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-62-

Geminin bacası yok
 Köyümün hocası yok
 Bizimki gelin olmuş
 Yanında kocası yok
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-63-

Vurun vurun vuralım
 Tahtaları kiralım
 Kırılırsa kırılısın
 Yeni baştan yapalım
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-64-

Derenin kenarında
 Susiydi güzelleri
 Aşmış kıran geliyo
 Kara güveç güzelleri
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-65-

Kara güveç dağları
 Çaruğumun bağları
 Aşmış kıran geliyo
 Güveçli ağaları
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-66-

İnek yayarım inek
 Boynunda koca külek
 İnek senin yüzünden
 Yedim yüz elli değnek
 [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-67-

Camış geliyo camış

Memeleri uzamış

Sarvanlının kızları

Anasından kocamış

[M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-68-

Eski sırgan tavası

Gel yoluna yoluna

Seni kurban ederim

Türkücünün yoluna

[M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-69-

Derenin kıyısında

Gür güllük biçerim

Senin gibi güzeli

Suya koyar içerim

[M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-70-

Duman dere yukarı

Girdi taşın altına

Kız yastığın yok ise

Kolum girsin altına

[M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-71-

Eli kınalıgene

Sırtı yekekligene

Sende mi adam oldun

Şişko bacaklıgene

[M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

-72-

Sis dağının başını

Kara duman bürüdü

Olsa anan Müslüman

Seni bana verürdü

[S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görelle]

-73-

Fındık toplayan kızlar

Fındık dalda kalmasın

Eğil biraz öpeyim

Aklım sende kalmasın

[S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görelle]

-74-

Başındaki eşarbın

Ben verdim parasını

Sana bir şey diyenin

S..... anasını

[S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görelle]

-75-

Yatma yeşil çimene

Uyur uyanamazsın

Alırım düşmanını

Görüp dayanamazsın

[S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görelle]

-76-

Aşma kırandan aşma

Ben seni tanıyorum

Her kırandan aşanı

Ben yarım sanıyorum

[S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görelle]

-77-

Sis dağının üstünde

Doli yağayı doli

Yine nerene vurdi

Hahu domuzun oğli

[R. Toloç-Merkez Mah/Çanakçı]

-78-

Yükseklere kar yağar

Alçaklara çiseler

Ağızını yediğim

Seni bana verseler

[R. Toloç-Merkez Mah./Çanakçı]

-79-

Gürgen vardım dibine

Patar alırum patar

Düşman ile gezenler

Eli ardına katar

[Y. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-80-

Ormanda kara tavuk

Biz onu vuramayuk

İkimiz bir sevdaluk

Bu köyde duramayız

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-81-

Şu karşıda inek var

Buluzunda sinek var

Şu gavurun kızında

Öpülecek yanak var

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-82-

Şeftali çiçek açmış

Bi dalı var açacak

Bizim köyde bir kız var

Sabah akşam kaçacak

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-83-

Gürgen yaprak açmadan

Dibi serin olur mu

Senin boyun kısacuk

Senden gelin olur mu

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-84-

Sis dağının başında

Biri bağırr bir

Unuttun mu sevdiğim

Konuştığımız yeri

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-85-

Duman geliyi duman

Mayıs'ın dumanı mı

Yüzüme güle güle

Aldın ya canlarımı

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-86-

Başındaki çemberin

Oyası var oyası

Elbette seveceğim

Şimdi değil sırası

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-87-

Oy elbisem elbisem

Pirellidir pirelli

Seni sevdim seveli

Deli geziyom deli

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-88-

Yaylanın soğuk suyu

Deldi bağırimi deldi

Üç günlük gelin iken

Bana selamı geldi

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-89-

Oy araba araba

Vurdum kornalarını

İnkâr eyleme yavrum

Öptüm yanaklarını

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-90-

Oy araba araba

Vitesi değişsene

Aldın gittin yarım

Geriye getirsene

[C. Genç-Deregözü/Çanakçı]

-91-

Kaldur kazmayı kaldur

Aşur boynundan aşur

Bize sebep olanın

Allah yolunu şaşur

[M. Yılmaz-Deregözü/Çanakçı]

-92-

Kaldur kazmayı kaldur

İkileme çağında

Allah canımı alsın

Yarimin kucağında

[M. Yılmaz-Deregözü/Çanakçı]

-93-

Sis dağının başında

Cüçük yayarım cüçük

Alacağım kız seni

Peştemalın küçücük

[A. Kadakal-Merkez Mah./Çanakçı]

-94-

Sis dağının üstünden

Nacak atarım nacak

Alacağım kız seni

Peştemalın yanacak

[A. Kadakal-Merkez Mah./Çanakçı]

-95-

Evlerinin önünde

Bak soğanım soğanım

Yine kaçtı elimden

Benim küçük kovanım

[A. Kadakal-Merkez Mah./Çanakçı]

-96-

İstanbul'un semtleri

Beyoğlu Kasımpaşa

Elli yüz koyun kesti

Bizim Mahmut Ali Paşa

[A. Kadakal-Merkez Mah./Çanakçı]

-97-

Sis dağı beri bakar

Suyu bulanık akar

İki gözümün biri

Dayman güzele bakar

[A. Kadakal-Merkez Mah./Çanakçı]

-98-

Kemençemin üstünde

Oynuyor parmakların

Haram olsun yarine

Kırmızı yanakların

[Z. Tetik-Aydınlar Bel./Görelle]

-99-

Değirmen döne döne

Hep yedi dişisini

Yengem bana vermedi

Güzelim Ayşesini

[Z. Tetik-Aydınlar Bel./Görelle]

-100-

Oy değirmen değirmen

Delikli taştan mısın

Ander kalası yürek

Kızılağaçtan mısın

[Z. Tetik-Aydınlar Bel./Görele]

-101-

Yarım gitti ormana

Gitti güzelim gitti

Ne ağlıyorsun bana

Ben lmeye mi gittim

[Z. Tetik-Aydınlar Bel./Görele]

-102-

Yaylaları aş da gel

Yolları dolaş da gel

Anan baban duymadan

Pencereden kaç da gel

[Z. Tetik-Aydınlar Bel./Görele]

-103-

Yaylanın soğuk suyu

Deldi bağrımı deldi

Yarimi görünce ben

Aklım başıma geldi

[Z. Tetik-Aydınlar Bel./Görele]

-104-

Kemençemin telleri

Burgalidir burgali

Allah alsın canını

Sen kalasın dul kari

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-105-

Kemencemin üstünde

Gider gelir yayları

Sende benim gibi

Sayar misin ayları

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-106-

Yeni yaptım evimi

Donatmadım odamı

Yemez içmez ediyo

Bu sevdalık adamı

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-107-

Odamı dolanırim

Evin yapılarına

Ara sıra gelirdim

Senin kapılarına

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-108-

Evlerinin önünde

Hindiye bak hindiye

İlişmeyin gülüme

Gelir kendi kendiye

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-109-

Atma beni vurursun

Kız kolların kurusun

Fındık bahçelerinde

Arar beni bulursun

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-110-

Çıktım karayemişe

Ne yedim de ne bişe

Geçtim fındık dalına

Yaradı bari bir işe

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-111-

Duman duman üstüne

Ben de duman olayım

Fındık bahçelerinde

Gelip seni bulayım

[M. Demir-Aydınlar Bel./Görece]

-112-

Dalı dala çatarlar

Kızlar fındık atarlar

Kumyalı kızları

Bize çalım satarlar

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-113-

Elma attım nar geldi.

Fındıklıktan yar geldi

Bir öptüm bir ısırđım

Al dudaktan kan geldi

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-114-

Kaleden iniyorum

Çağırđan dönüyorum

Kurudum kibrit oldum

Üflesen yanıyorum

[A. Karasakal-Aydınlar Bel./Görece]

-115-

Kale arkası pamuk

Yar uyur ben uyanık

Var mıdır benim gibi

Küçükten bağı yanık

[M. Demir/Aydınlar Beldesi/Görece]

-116-

Kalede kavun yerler

Bizde varsak ne derler

Otursak bile yesek

Şu şunu sevdi derler

[M. Demir/Aydınlar Beldesi/Görece]

-117-

Kale kapı taş kapı

Bıçağım sandık sapı

Yarım gitti gelmiyor

Dilensin kapı kapı

[M. Demir/Aydınlar Beldesi/Görece]

-118-

Kaleden inişelim

Bayramdır gülüşelim

Yorganımın altında

Koç gibi döğüşelim

[M. Demir/Aydınlar Beldesi/Görece]

-119-

Kalenin ucu muyum

Dil bilmez Gürcü müyüm

Felek gözün kör olsun

Ben gurbet harcı mıyım

[M. Demir/Aydınlar Beldesi/Görece]

-120-

Kaleden indim atsız

Bir elma yedim tatsız

Sen orada ben burda

İkimiz de muratsız

[M. Demir/Aydınlar Beldesi/Görece]

-121-

Kale ardı kabristan

Yıkılsın Arabistan

Arabistan kızları

Ne don giyer ne fistan

[M. Demir/Aydınlar Beldesi/Görece]

-122-

Bük dibinde yatarım

Beşli martin atarım

Ayşe benim olursa

Evi barkı satarım

[A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

-123-

Fındık dalda tekeme

Kız saçların ekeme

Yarin gitti askere

Gelir diye bekeme

[A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

-124-

Yüzdürdüm sandalımı

Taktım küreklerimi

Balık ürküp giderken

Yaktı yüreklerimi

[C. Yayla-İsmailbeyli/Görecele]

-125-

Ben ne yapar yaparım

Balık seni tutarım

Benden kurtulamazsın

Sana kanca takarım

[C. Yayla-İsmailbeyli/Görecele]

-126-

Köprü altında buzlar

Tüfeğimde yıldızlar

Görecele'ye geliyor

Mini etekli kızlar

[C. Yayla-İsmailbeyli/Görecele]

-127-

Dere geliyor dere

Kumunu sere sere

Dere alda git beni

Yarin olduğu yere

[C. Yayla-İsmailbeyli/Görecele]

-128-

Bahçeye uzanmışsın

Nar gibi kızarmışsın

Gözlerin aydın olsun

Yeni yar kazanmışsın

[C. Yayla-İsmailbeyli/Görecele]

-129-

Derenin kenarında

Basılmamış taş olmaz

Türkü destanı benim

Benim ile baş olmaz

[C. Yayla-İsmailbeyli/Görecele]

-130-

Bu evi yapan usta

Yatsın yedi yıl hasta

Hiç delik bırakmamış

Delikanlılar baksa

[D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

-131-

Saatimin kapağı

Gümüş değil kalaydır

Senin gibi uşağı

Kandırması kolaydır

[D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

-132-

Yaylanın çimenine

Gül açtı mine mine

Sigaramın içine

Sığar mısın Emine

[R. Toloç-Deregözü/Çanakçı]

-133-

Tabancamı doldursam

Varıp yola otursam

Ayşe kızın uğruna

Verip canı kurtulsam

[R. Toloç-Deregözü/Çanakçı]

-134-

Saatimin kösteği

Dolalıdır boynuma

Gevşet ilik düğmeyi

Elim sığsın koynuna

[R. Toloç-Deregözü/Çanakçı]

-135-

Atma beni taş ile

Gözüm doldu yaş ile

Ben nereye giderim

Bu sevdalı baş ile

[D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

-136-

Mektup yazdım köşeli

İçinde gül döşeli

Benim gönlüm hoş deği

Yardan ayrı düşeli

[D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

-137-

Mavi yelekli yarım

Tombul bilekli yarım

Geç geldi erken gitti

Hain yürekli yarım

[D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

-138-

Değirmenin pendine

Döner kendi kendine

Seni gören yiğitler

Yanar kendi kendine

[R. Koç-Yüce/Dereli]

-139-

Elma koydum sepete

Yarı gördüm tepede

Öyle bir yar sevdim ki

Şan olsun memlekete

[R. Koç-Yüce/Dereli]

-140-

Sini sini Çekerim
 Yar yoluna dokerim
 Ben yarimin yoluna
 Dnya malı dokerim
 [R. Koç-Yüce/Dereli]

-141-

Fırın üstünde kürek
 Gene ah çekti yürek
 Her derde dayanansın
 Buna da dayan yürek
 [R. Koç-Yüce/Dereli]

-142-

Kamayı diktim yere
 Kurusun kanlı dere
 Yar seni alamazsam
 Canlı girerim yere
 [R. Koç-Yüce/Dereli]

-143-

Kahveyi pişiririm
 Korkarım taşırırım
 Yar aklıma vurunca
 Yolumu Őaşıırım
 [F. Saklan-Suboyu/Şebinkarahisar]

-144-

Giresun uzun çarşı

Dükkanlar karşı karşı

Öyle bir yar sevdimki

Ela göz kalın kaşlı

[F. Saklan-Suboyu/Şebinkarahisar]

-145-

Kırandan aşan aydır

Bindiğim sarı taydır

Ben yarı görmezsem

Sanarım on dört aydır

[F. Saklan-Suboyu/Şebinkarahisar]

-146-

Bahçede gürgen meşe

Güneşe gel güneşe

Seninki bir gül ise

Benimki de meşe

[F. Saklan-Suboyu/Şebinkarahisar]

-147-

Su akar kamyş gibi

Durulur gümüş gibi

Yar kokuyor burnumda

Turfanda yemiş gibi

[F. Saklan-Suboyu/Şebinkarahisar]

-148-

Gökyüzünde yıldızlar

Baktıkça içim sızlar

Pencereye üşüşür

Beni görünce kızlar

[Z. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

-149-

Erzurum bucağında

Ot yanar kucağında

Çocuk olup gezeyim

Yarimin kucağında

[Z. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

-150-

Kekliği bıçakladım

Tüyünü saçakladım

Yari koynumda sandım

Yastığı kucakladım

[Z. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

-151-

Ay doğar ayan ayan

Yoluna düştüm yayan

Kara gözlü ah yarim

Koynuma girdin uyan

[Z. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

-152-

Şu karşıki nar mıdır

Numarası var mıdır

Otuz iki meyvanın

En tatlısı yar mıdır

[M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

-153-

Su çektim kufa ile

İçmedim sefa ile

Yari benden ayıran

Can versin cefa ile

[M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

-154-

Karanfil biter oldu

Bu halim yeter oldu

El oğlu ne tatlıymış

Gözümde tüter oldu

[M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

-155-

Karşının lambaları

İşıttı buraları

Kalem kaşlı sevdiğim

Terk etti buraları

[M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

-156-

Evlerinin önünden

Sular akar incecik

Bir hain yar yüzünden

Öleceğim gencecik

[M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

-157-

Sabahın ilk ezanı

Çağır mektup yazanı

Yarabbi sen kavuştur

Hasret ile gezeni

[M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

-158-

Aldım gümüş makası

Açtım gömlek yakası

Bizim evden görünür

Yarimin karyolası

[M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

-159-

Sininin kalayı var

Gönlümün alayı var

İki gönül bir olsa

Kaçmanın kolayı var

[M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

-160-

Belimde urganım var

Kadife yorganım var

Eğer yari alırsam

Kara koç kurbanım var

[A.İ. Kahraman- Kozköy Mah./Soğuk Pınar Bel./Espiye]

-161-

Pencereden bakıyor

Kitap almış okuyor

Perçeminde kolonya

Yel vurdukça kokuyor

[A.İ. Kahraman- Kozköy Mah./Soğuk Pınar Bel./Espiye]

-162-

Siyah üzüm salkımı

Benim yarım saklı mı

Yarime yol ver dağlar

Kayıp ettim aklımı

[A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

-163-

Dağları yarılmasın

Yar bana sarılmasın

Yar bana darılıp da

Ellere sarılmasın

[A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

-164-

Maniye maraz derler

Gerdanı beyaz derler

Yarinden ayrılana

Yana yana gez derler

[A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

-165-

Beyaz yelekli yarım

Narin bilekli yarım

Nasıl bensiz durursun

Mermer yürekli yarım

[V. Çevik-Eğribel/Dereli]

-166-

Ocak başında minder

Altını üste dönder

Ah benim esmer yarım

Ayda bir selam gönder

[V. Çevik-Eğribel/Dereli]

-167-

Dağda gürgen yararım

Kime benim zararım

Evvelki günlerimi

Yana yana ararım

[V. Çevik-Eğribel/Dereli]

-168-

Mektubunu yaz yolla

Yar sitemi az yolla

Ben sitem götüremem

Tatlı tatlı yaz yolla

[C. Işık-Suboyu/Şebinkarahisar]

-169-

Entarisi ak yarım

Dön ardına bak yarım

Sen orada ben burada

Bize ölüm hak yarım

[Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

-170-

Karanfil ekdim taşa

Bitmedi kaldı kışa

Ne yapalım sevdiğim

Yazılan gelir başa

[Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

-171-

İnceden elek olmaz

Çuhadan yelek olmaz

İçeri gel sevdiğim

Kapıdan dilek olmaz

[Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

-172-

Eli elimde olsa
 Şalı belimde olsa
 Ben işimi bilirim
 Fırsat elimde olsa
 [T. Okusal-Güdül/Dereli]

-173-

Güneş ılık ısıtmaz
 Gönül yarı unutmaz
 Karagöl'den kar gelse
 Yüreğimi soğutmaz
 [H. Ayçiçek-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

-174-

Denizde kum kalmadı
 Sevdanda mum kalmadı
 Mevlam bizi kavuştur
 Gözümde nur kalmadı
 [H. Ayçiçek-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

-175-

Mendil ucu dert olur
 Yar sözüne mert olur
 Bir yar sevsem yeniden
 Eski yara dert olur
 [H. Ayçiçek-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

-176-

Yaylanın yollarında
 Sıra sıra ağaçlar
 Ben bilirim yengemi

Kızı bana bağışlar

[R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

-177-

Gümüş bıçak yaptırdım

Giresun ustasına

Reçete kar etmiyor

Sevdalık hastasına

[R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

-178-

Ay doğar aya gider

Elinde maya gider

El yarini seveni

Emeği zaya gider

[R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

-179-

Cigaram ince tüter

Düşünsem aklım yiter

Sağ olsun da sallansın

Gördüğüm ayda yeter

[R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

-180-

Derenin dibi durgun

Yiğitler bana vurgun

Hepsi şöyle dursun da

Biri canıma uygun

[R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

-181-

Karanfil tenli yarım

Ağlattın beni yarım

Dünya dolu yar olsa

Severim seni yarım

[R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

-182-

Odaya fener girdi

Göynüme neler girdi

Şu küçücük yaşımda

Başıma neler geldi

[R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

-183-

Ekin çıktı dizime

Bakın da gel izime

Gönlümün yari isen

Her gün görün gözüme

[R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

4.3.7. Ninniler

4.3.7.1. Ninnilerin İncelenmesi

Ninniler, en az iki-üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki halet-i ruhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle mani türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir (Çelebioğlu 1982:9). Bir diğer araştırmacı ise ninniye ağlayan çocuğu susturmak veya uyku saati gelen çocuğu uyutmak için anne kucağında, dizinde veya beşikte söylenen ezgilerdir (Alptekin 1990:63). Ninni sözü, Düvanü Lügati't-Türk'te "balu balu" sözü ile karşılanmış ve bu kelimeye; "Kadınlar beşikte çocuğu uyutmak için söylerler." karşılığı verilmiştir (Atalay 1941:232).

Türk ninnileri üzerine ilk çalışmayı Macar alim Ignacz Kunoş gerçekleştirmiştir. Kunoş'un halk edebiyatının muhtelif türleri üzerine derlediği malzemelerden olan ninniler, 1925'te **Türk Ninnileri** adıyla İstanbul'da neşredilmiştir.

Ninniye **Azeri Türkleri**; layla, laylay, **Başkurtlar**; sangildak yırı, **Çağataylar**; elle, **Çuvaşlar**; nene, **Kazak Türkleri**; besik jırı, eldim, eldiy, **Kerkük Türkmenleri**; leyle / leyley / leylev, **Kırgızlar**; aldey-aldey, beşik ırları, **Kırım Türkleri**; ayya (nanıy), **Kosova Türkleri**; ninna, **Özbekler**; alla, **Tatarlar**; bişik (balla) cırı, **Türkmenler**; alley, hüvdi / hövdü / huvdu, **Uygur Türkleri** de alay derler (Kaya 1999: 339).

Giresun Çepnilerinde de bebekleri uyutmak için söylenen ölçülü, ezgili halk edebiyatı ürünlerine ninni denilmektedir. Bölgede yaptığımız derlemeler esnasında 4 adet ninni metni tespit edilmiştir. Bunlardan ilki 8'li hece ölçüsüyle mani şeklinin kafiye örgüsüyle yazılmıştır. 6 mısradan oluşan bu eserin son iki mısrası nakarat mahiyetinde olup metnin ninni olarak adlandırılmasında belirleyici bir etken olmuştur.

Çalışmamızda yer alan 2, 3 ve 4 numaralı ninni metinlerinde 6'lı bir mısra yapısı vardır. Bu metinlerin ilk dört mısrası 7'li hece ölçüsüyle mani şeklinde oluşturulmuştur. Kafiye örgüsü aaxa şeklindedir ve düz mani karakteri göstermektedir. Metinlerdeki son iki mısra ise nakarat mahiyeti göstermekte olup metinlerin mani olarak adlandırılmasında etkili olmuştur.

4.3.7.2. Ninni Metinleri

Ninni-I

Seni vuran dağlı mıydı

Guşun adı yağlı mıydı

Elin oğlu seni vurdu da

Senin kolun bağlı mıydı

Nenni yavrum oy nenni

Nenni güzelim oy nenni

[S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Ninni-II

Dağdan geliyor dağdan

Elinde sarı yağdan

Isırladım gelmedi

Ne olur öyle yardan

Nenni yavrum oy nenni

Nenni kuzum oy nenni

[N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

Ninni-III

Dağlar dağladı beni

Gören ağladı beni

Ne ettin zalım felek

Aşka bağladın beni

Nenni nenni oy nenni

Nenni yavrum oy nenni

[N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

Ninni-IV

Benim yavrum hovarda

At oynatır pınarda

Oynatırsa oynatsın

Yine gelür baharda

Nenni yavrum

Nenni kuzum oy nenni

[N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

4.3.8. Nefesler ve D÷vazimamlar

4.3.8.1. Nefes ve D÷vazimam Metinlerinin İncelenmesi

Bektaşı aşıklarınca yazılan tasavvuf konulu şiirlere nefes adı verilmektedir. Bunlara nefes denmesinin nedeni iç bilgisinden ve gerçeklerden söz edip kutsal bir ilhamla söylenmesindedir. Nefesler genellikle Bektaşilik felsefesi çerçevesiyle Vahdet-i vücudu konu alır. Diğer tasavvuf kollarındaki ilahinin karşılığıdır. Bunun yanı sıra Bektaşı aşıklarınca söylenmiş na't ve Hz. Ali methiyelerine de nefes adı verilir. Bu tür manzumelerde lirik bir üslup göze çarpar. Melami telkinlerinin çoğu nefeslerde anlatılır. Bunun için Kızılbaş şairlerin manzumelerine de nefes adı verilmiştir. Nefeslerin hemen hepsinde rintlik, kalenderlik ve alay öğeleri göze çarpar. Dilleri genelde yalındır. Kafiye düzeni koşmaya benzer. Daha çok yedili, sekizli ve onbirli hece ölçüleriyle söylenirler. Bunun yanında aruz ölçüsüyle yazılmış nefeslere de rastlanır. Hece ile yazılanlarda dörtlük sayısı 3-7 arasında değişir. 7 kıtadan uzun olan nefesler devriye özelliği göstermektedir. (Pala 2004: 355).

D÷vazimamlar ise Mevleviliğin şems koluna bağlı şairlerle, Alevi-Bektaşı şairlerinin verimlerinde, on iki imamı meziyetleriyle sayan şiirlerdir. Övgü için yazılan bu şiirlere d÷vazdeh imam, halk deyişiyile d÷vazmam veya yalnız d÷vaz denir (Güzel 2006: 692)

Bu çalışmada halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri bağlamında incelenen Giresun Çepnilerinin büyük bir kısmının Sünni olmakla beraber Aleviliği devam ettirenlerinin de varlığından daha önce bahsetmiştik. Günümüzde Giresun yöresinde Alevi inanişaya sahip 5 Çepni yerleşimi bulunmaktadır. Bu yerleşim birimleri Dereli ilçesine bağlı Bahçeli köyünün Zırhan mahallesi ve Şebinkarahisar ilçesine bağlı Suboyu, Gündoğdu, Topluağıl köyleriyle Ovacık Köyünün Aşağı Armutlu mahallesidir. Çalışmamızın bu kısmında Giresun Çepnilerinin Aleviliği devam

ettirenlerinden derlenmiş nefes ve düvazımam metinleri incelenerek sunulmaya çalışılacaktır.

Yaptığımız alan araştırmaları sonucunda 6 nefes ve 9 düvazımam metnine ulaşılmıştır. Bu metinler yukarıda zikredilen Alevi Çepni köylerinden derlenmiştir. Sünni inanişsa sahip Çepni köylerinden bu bağlamda bir metin derlenmemiştir. Bu metinler genellikle cem törenlerinde icra edilmektedirler. Ancak bizim sunduğumuz metinler icra ortamı dışında derlenmiştir. Bu metinleri nerden öğrendiğine dair bir soru sorduğumuz kaynak kişimiz Durdu Sevinç “bunları çocukken anamızdan babamızdan duyardık. Bize dua gibi ezberlettirirlerdi” şeklinde bilgi vermektedir.

Dereli ilçesine bağlı Bahçeli köyünün Zırhan mahallesinde görüştüğümüz kaynak kişimiz Mustafa Özer köyde dedelik vazifesini devam ettiren kişidir. Kendisinden önceki dede, Çelebi Dede adıyla anılmakta ve hanımı Güllüşan Çelebi halen yaşamaktadır. Eski dedenin hanımı Güllüşan Çelebi'yle yaptığımız görüşmelerde inaniş yapıları ve kökenleriyle alakalı olarak “Bizim soyumuz Hacı Bektaş'a kadar dayanır. Çelebiler olarak anılırız. Benim beyim olan eski dedenin adı Çelebi Dede'ydi. Aslımız Çepni'dir. Güvenç Abdal evlatlarındanız. Osmanlı zamanında Kürtün'den kalkıp buraya gelmişiz. Trabzon'daki Eskiköy ile Ordu'daki Gürgentepe Köyü de bizim neslimizdendir. Benim baba yurdum Ordu Gürgentepe köyüdür. Oradan bu köye gelin geldim” şeklinde bilgi vermektedir.

Günümüzde bu köyde dedelik vazifesini devam ettiren Mustafa Özer ise konuyla ilgili olarak: “Burası Osmanlı döneminde Bahçeli ile Geyrez köyleri arasındaki Zırhan Mahallesi olarak anılmaya başlanmış. Biz Zırhan mahallesine yerleşmişiz. Bizim buraya gelişimiz 1846'da Celali Paşa'nın asılışından sonradır. Kürtün'den kalkmış buraya yerleşmişiz. Bizim neslimiz Hz. Peygamberin yedinci kuşak evladından gelir. Güvenç evlatları buraya gelmiş. Biz buraya gelince bölgeye Şıhlı denilmiş. Burada eski bir han bulunduğundan dolayı Zırhan da denilmiş. Hem Sütlüce'ye hem de Bahçeli'ye bağlı burası. Bu köylerin Aleviliği belirleyen konumu Zırhan mahallesi olarak geçiyor. Öyle demeyince kimse anlamıyor.

Bizim soyumuza has şecerelerimiz var. Hz. Halil İbrahim'in 50. kuşak soyundan Haşimi kabilesinden Hacı Ahmet Yesevi dergahından Anadolu'ya gelişiimize dair 160'a yakın belgemiz var. Hz peygamber Hz. Halil İbrahim'in 6. kuşak soyundan 50. torunudur. Halil İbrahim'in baba adı Hazer'dir. Hazer Aleyisselam bir Türk'tür. Bizim dedemiz Güvenç Abdal'dır. Asıl yerimiz Gümüşhane Kürtün'e bağlı Taşlıca köyüdür. Güvenç abdal bölge valiliği ve komutanlığı yapmış. Yine ondan sonra Celali Paşa var. Şebinkarahisar'da asılmıştır" şeklinde bilgi vermektedir.

Mustafa Özer bu görüşmemiz esnasında bize saz eşliğinde bir de düvazımam söylemiştir. Bu metin Nefes ve Düvazımam Metinleri başlıklı kısımda 7 numarada yer almaktadır. Özer bu metinde Güvenç Abdal'a bağlı oldukları ve asıl yurtlarının Kürtün olduğunu ifade ettikten sonra on iki imamın methini yapmaktadır. Mustafa Özer saz eşliğinde çeşitli Alevi-Bektaşî ürünlerini icra edebildiğini söylemekte ve sanatıyla ilgili olarak: "Sazımı elime aldığım zaman vezne kafiye gereksiz. O anda her şey gelişir. İstedğim gibi söylerim" şeklinde bilgi vermektedir.

Yine nefes ve düvazımam söyleme geleneğiyle ilgili olarak Zeynel Türkkân isimli kaynak kişimiz: "Aşık demek her şeyi bilen bir kişi demektir. O ehl-i beyt üzerine bu eserleri yarattığı zaman dünyalığı değil ahretliği düşünür. Bu beyitleri yazarsa ahretini kazanmış olur. Eserleri sonsuza kadar söylenir" şeklinde bilgi vermektedir.

Sonuç olarak nefes ve düvazımamlar Aleviliği devam ettiren Çepniler arasında günümüzde de yaşamaktadır. Kaynak kişilerimiz bu metinlerin icra ortamının cem törenleri olduğunu ifade etmektedirler. Ancak biz bu metinleri icra ortamı dışında derlemiş bulunmaktayız. Bu bağlamda bahsi geçen ürünlerin icra ortamları hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Nefes ve Düvazımam söyleme geleneği Aleviliğe mensup Çepni yerleşimleri arasında en yaygın şekilde Dereli ilçesine bağlı Bahçeli köyünün Zırhan Mahallesi ile Şebinkarahisar ilçesine bağlı Ovacık köyünün Aşağı Armutlu mahallesinde yaşamaktadır. Düvazımam metinlerinde on iki imamların methiyesi yapılmakta, nefes metinlerinde ise Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Kerbala Olayı gibi konular işlenmektedir.

4.3.8.2. Nefes ve Dövazımam Metinleri

Nefes-I

Biz de çektik İmam Ali diye diye
İmam Hüseyin içti ahu tasını
Allah bir Muhammet Ali diye diye

Dört kitap yazıldı yeryüzüne düştü
Kuran Muhammet'in yüzüne düştü
Allah bir Muhammet Ali diye diye
[D. Aydın-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Nefes-II

Batını zihnimde gördüm
Meded dedim tarah oldum
Yetiş Hünkar Balım yetiş

Ab-ı yarla abdest alan
Dağın çetisinde namaz kılan
Güvercin donunda gelen
Yetiş Hünkar Balım yetiş

Kırk budağı sen uyarttın
Cümle alemi nura biyettin
Çilehana belinde yattın
Yetiş Hünkar balım yetiş

Kırk budakta yanar şerverler yanar
Ceddin Horasan'dan gelme
Kulun kusuruna kalma
Yetiş Hünkar Balım yetiş

Kul Hüseyin'den senet oldu
 Kız yedi sekize kondu
 Katır çuvallan dolu geldi
 Yetiş Hünkar Balım yetiş
 [Z. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Nefes-III

Kudretten bir niyaz geldi Ali'ye
 Ali'ye tercüman inen elmalar
 Ali kokladı yüzüne sürdü
 Ali'ye tercüman inen elmalar

Elma seni keser keser haşlarlar
 Elmanı yerler dalını taşlarlar
 Sultan olanlar günah bağışlarlar
 Ali'ye tercüman inen elmalar

Elmanın rengini güle boyarlar
 Kadirini bilmez kabuğunu soyarlar
 Bunca melekler donunu giyerler
 Ali'ye tercüman inen elmalar

Hidayettir bize hidayet
 Cividinden olur düdül gibi at
 Bir adı Feyzullah bir adı okunan ayet
 Ali'ye tercüman inen elmalar
 [Z. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Nefes-IV

Gel gardaş bir öğüt vereyim sana
 Sakın sözümü atma yabana
 Eğer kötülük ettiysen annen babana
 Sen de çekersin darılma gardaş

Güler yüze tatlı dile kanma
 Her yüze güleni dost olur sanma
 Dışarıdan dost görünür amma
 İçi şeytandır bilinmez gardaş

Kirli suyla abdest alınmaz
 Desinler için namaz kılınmaz
 Kötü amel ile hakka varılmaz
 Görüp Beytullah'ta yattın mı gardaş

Her ne yaparsan Allah rızası için yap
 Elünden geldiği kadar yetime fakire bak
 Eğer cenneti gözlersen annenin babanın gönlünü yap
 Onları ağlattıysan emeğin boştur gardaş

Şu dünyanın malına güvenme
 Çok malın olursa övünme
 Hazret-i İsmail kurban oldu diye dövünme
 Kurban olan koç ıdı bilmen mi gardaş

İçinden kaldır karayı pası
 Doyur bir yetimi de yedür ekmeği aşı
 Hazret-i Hüseyin aşkına dökelim gözyaşı
 Kerbela'da kurban olan oydu bilmen mi gardaş

Cahilün gettüğü yola gitme
 Kimsenin gaybetini etme
 Uzak yola kalkup da yaluğuz gitme
 Başa neler gelür bilinmez gardaş

Mevlam kar etmez benim şu yarama
 Sakın el vurma yetim hakkına harama
 Hak ademedür varıp Mekke'de Hac'da arama

Sen bunu böyle bilmen mi gardaş

Cahil insanılan olur mu Pazar
 Arifler meclisinde cahil ne gezer
 Benüm bu dediklerümü hep tarihler yazar
 Okuyup da gördün mü gardaş

Abdullahım çok söyler kusura bakma
 Kendü ayubunu gör de elinkine bakma
 Gönül dedüceğin kabedir gedüp onu yıkma
 Oraya bir taş kodun mu gardaş
 [A. Yılmaz- Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Nefes-V

Arşı kışı gezen biz idik
 Yeri göğü düzen biz idik
 Kuran'ı yazan biz idik
 Muhammet ümmetine armağan eyledük

Var olduk ikimiz bir nurdan
 Hakkın emriyle geldik anadan
 Birimiz emine birimiz Fatma'dan
 Arifler bildi cahillerden meram eyledük

İkimiz bir nurdan göründük
 Yakasız gömleğe büründük
 El ele verip de musahip olduk
 Tarikat ehline armağan eyledük

Adem'i çamurdan biz yaptuk
 Ona ruhumuzdan ruh kattuk
 Onu cennete biz attuk
 Havva'yı ona armağan eyledük

Adem cenneti gezdi dolaştı
 Şeytan geldi ona ulaştı
 Şu buğdayı ye deyip de sataştı
 Buğdayı ona yasak eyledik

Buğdayı yeyip de şaştilar
 Üryan kalıp her biri bir yere kaçtilar
 Varıp incir ağacına yapıştılar
 Yaprağını onlara armağan eyledük

Adem cennetten kovuldu
 Çok ağladı çok da dövündü
 Nuhun oğlu suda boğuldu
 Dünyayı Nuh'a tufan eyledük

Abdullah'im der bu işlerin aslı sır ıdı
 Ali Muhammet bir kandilde nur ıdı
 Ali'm zülfikarı çekip de yeridi
 Hüseyin'i Kerbela'da kurban eyledi
 [A. Yılmaz- Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Nefes-VI

Ali'm sen yücelerden yücesin
 Hem elifsin hem de hecesin
 Hem gündüz hem gecesin
 Gine bilemedim ben seni

Bulut olur gökyüzüne ağarsın
 Yağmur olur da yeryüzüne yağarsın
 Musa olmuş da koyun yayarsın
 Gine bilemedim ben seni

Mağrib'ten Maşruk'a kudret topunu attın
 Miraçta Muhammet'in yoluna yattın

Kul olup da kendini sattın
Gine bilemedim ben seni

Şu dünyayı dolanıp gezdin
Dört kitabı okuyup da Kuran'ı yazdın
Muhammet'i yuyup kabirine kaldın
Gine bilemedim ben seni

Bir üzümü kırk kişiye yetürdün
Aslan olup da yol üstüne oturdun
Kendü cenazeni kendün götürdün
Gine bilemedim ben seni

Haldan hala büründün
Hemi Ali hemi Veli göründün
Gövercin donunda Urum'a indin
Gine bilemedim ben seni

Uhud'da Muhammet'in canına gittin
Nilcan'ı sen kendin beyittin
Reis olup da deve güttün
Gine bilemedim ben seni

Binbir ismin var biri de Ali
Evvel Ali'ydin ahır oldu Veli
Görmedim dünyada senin gibi kalleş biri
Gine bilemedim ben seni

Abdullah'im senden özür diler
Bazen ağlar bazen güler
Ali Muhammet de semah döner
Gine bilemedim ben seni

[A. Yılmaz- Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Düvaz İmam-I

Bismillahirrahmanirrahim

İlk önce Ali geldi

Gülleri tazeledi

Ali'nin önü sıra

Kamber Mürtaza geldi

Ali benim ayımdur

Yüzü kıblegahımdur

Miraçtaki Muhammet

Benim padişahumdur

Padişahım yaradan

Okur aktan karadan

Ben pirimden ayrıldım

Yıllar geçti aradan

Ben ona intizarım

İntizarlık çekerim

Daha neyler melekler

Kabul olsun dilekler

[D. Kahraman- Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Düvaz İmam-II

Sabahtan yönümü dönderdim hakka

Hakkın divanına durayım diye

Dünya işlerinden çektim elimi

Kamil-i mürşide ereyim diye

Yola kamil-i mürşide ermeye

İkrar verip ikrarında durmaya

Dört duvarın binasını kurmaya

Aradım Mürtaza'mı bulayım diye

Adına aşık oldum
 İmam Bakır'ın yoluna durdum
 Okur okur dururum
 Hocamdan dersimi alayım diye

Gazilerin önünde serin selviye saldıım
 Aşkın ateşine kül oldum yandım
 İmamların önünde pazara vardım
 Def ü çengini çalayım diye

Gül verem derken hatemallah ederim
 Göster cemalini dinini ne ederim
 On iki imamların ismini güderim
 On iki imamlara eriyim diye
 [D. Kahraman- Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Düvaz İmam-III

Benim sevdiceğim Allah bir Muhammet Ali
 Onları sevdikçe sevmeye geldim
 İsmi zikrettiğim Bektaş-ı veli
 Dergahına yüzümü sürmeye geldim

Hasan'la Hüseyin bir elmanın dalı
 Baktım ki giymişler kırmızı alı
 Onların babası Hazret-i Ali
 El öpüp de divanına durmaya geldim

İmam Zeynel'i zindanda gördüm
 Muhammet Bakır eylesin yardım
 Cafer-i Sadık'ın darına durdum
 Onlardan hayır dua almaya geldim

Musa-i Kazım'ın izini sürdüm

İmam Rıza'ya yüzümü sürdüm
 Tak-ı Nakıyla bazara girdim
 Onlardan bir matah almaya geldim

Asker-i Mehdi derler Ali'dir kendi
 Miraçta aslan donuna girdi
 Muhammet ona hatemi verdi
 O hateme yüzümü sürmeye geldim

Gayıbdan bir nida geldi
 Gel beri gel habibim dendi
 O sesin kim olduğunu Muhammet bildi
 Varıp da yüzünü görmeye geldim

Muhammet üç adım ileri bastı
 Melekler perdeyi açtı
 Ali'yi içerde görüp de şaştı
 Ben de bu sırrı görmeye geldim

Muhammet miraçtan indi
 Dolanıp da kırkların cemine girdi
 Ali'm orda çıkartıp da hatemi verdi
 O hateme yüzümü sürmeye geldim

Ali'm sırrına kurban olurum
 Bir gün doğdum bir gün ölürüm
 İkrar verdim tekrarında dururum
 Yoluna kurban olmaya geldim

Abdullah'ım der el-aman Allah'ım el-aman
 İşte geldi ahır zaman
 Yardımcımız on iki imam
 Onların da şefaatinı almaya geldim
 [A. Yılmaz- Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

Düvaz İmam-IV

Bismillahirrahmanirrahim

Beri gel hey benim arz-ı kapıda dur

Hakkı bilmek için kavli Muhammet Mustafa'dur

Hakkı bilen dersten geri kalmayan

İlim sahibi imam Mürteza'dur

Beri gel Cafer-i Kazım, Mısır-ı Ziya

Özümün tagına lütfu takadur

Ne oldu rastgeldi Mehdi-i Habib

Bunlar bir arada derd-i şifadur

Hak Muhammet Ali ser çeşme başı

Pınarı baştan bağlasana

Haydi gönüller ne durursun

Elden geldükçe üç de düvaz imam söylesene

İmam Bakır Mihman oldu özüme

İmam Cafer nur göründü gözüme

İmam Hüseyin'i şehit eyleyen

Yezidlere nalet eyleseneniz

Yezidler ettiler imamlara eza

Onlar da buldular çektiler ceza

Horasan'da okunan Musa Rıza

Dehr idüb imamları boylasananız

Şehit düşürttüler İmam Tağı'yı

Geldi geçti türlü diller okuyı

Alemler seviyo Ali Nağı'yı

Hasan Eskeri'yi söyleseneniz

Hatemim hatm eyler tamam

Zir ü tevazular on iki imamı
 Kaldır gönlümden şekl ü gümeni
 Etili katır yükü neylesin
 [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

Düvaz İmam-V

Deyin deyin sofular
 Evvel imamınız kim idi
 Selavatta Gülşen idi
 Ehl-i Muhammet din idi
 Birinci imam Ali,
 İkinci imam Hasan,
 Üçüncü imam Hüseyin,
 Dördüncü imam Zeynel,
 Beşinci İmam Bakır,
 Altıncı imam Cafer,
 Yedisi Musa-i Kazım,
 Sekizi Rıza Tağı,
 Dokuzu Ali Tağı,
 Onu imamlar Tağı,
 On biri hasan ekseri,
 On ikisi Mehdi
 Gayıbta zaman
 Düvazda imam
 Meryem girdi düşüme
 İki cihan güneşine
 Ari dilden Kuran ehlidir
 [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

Düvaz İmam-VI

Gelin zikredelüm on iki imamı
 Şah-ı Merdan yoluna bir niyaz eyle
 Bilmek gerektür özüm tamamını
 Muhammet Mustafa'ya bir niyaz eyle

Ben de derim Ali'm aslan Hasan Hüseyin birdür
 Zeynel Bakır'a Cafer Kazım'a yardur
 Rıza Tağı'nın Askeri birdür
 Hasan Askeri'ye bir niyaz eyle
 [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

Düvaz İmam-VII

Hakikat yoluna bizi getiren
 Allah bir Muhammet Ali yoludur
 Aşık Sadık Muhib mürşit kim diyen
 Ecdadım Er Güvenç gerçek velidir

Sabrı selameti kanaati seçti
 Erlik makamında kaynayıp coştı
 Kürtün diyarını yer mekan seçti
 Aslı Şah-ı Merdan bigü hacıdır

Soyu on iki imam Musa Kazım'dan
 Evlad-ı resulün seyid soyundan
 Sevmedi vefayı dünya malından
 Soyu ir-i hacı özden vakidir

Hatice Kübra'dan gaye var oldu
 Fatıma zehra'dan hakka yar oldu
 İmam hasan aşkına yar-ı zar oldu
 İmam hüseyin'den beri yastadır.

İmam-ı Zeynel'in derdinde idi
 Muhammet Bakır'ın yüzünde idi
 Cafer-i Sadık'ın ilminde idi
 Musa-i Kazım'ın özü ve neslidir.

Musa-i İmam-ı Rıza'nın ardından gitti

Muhammet Tagi'nin lütfunu tuttu
 Aliyyün adınının mekanın sattı
 İmam-ı Askeri'nin mazlum eridir

On dört mahsun bakın mazlum yüreğine
 Muhammet mehdinin sabr-ı zamanı
 Özer Mustafa'nın cediti celali
 Aslı Şah-ı Merdan bigü Hacı'dır
 [M. Özer-Bahçeli/Dereli]

Düvaz İmam-VIII

Muhammet Ali'yi candan sevenler
 Yorulup yollarda kalmaz inşallah
 İmam Hasan'ın yüzünü görenler
 İmam Hüseyin'den mehrüm kalmaz inşallah

İmam Zeynel'den dolu dolu içen
 İmam bakır'dan kaynayıp çoşan
 Sıdk ile imam Caferi yoluna koşan
 Bundan başka yola sapmaz inşallah

İmam Musa'dan gelen erenler
 Cemdaş eyleyüp cemler kuranlar
 İmam Rıza'ya zehir verenler
 Divanda şefaata bulmaz inşallah

Bize böyle okuturlar defteri
 Şah oğlunun elündedir teberü
 Uyarırsa tak-ı naki eskeri
 Açılan kolları sormaz inşallah
 [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

Düvaz İmam-IX

Medet Allah'ım medet
Gel dertlere derman eyle
Yetiş ya Ali ya Muhammet
Gel derdimize derman eyle

Hasan Hüseyin düş günü
Hidayet eyle düş günü
Zeynelabidin aşkına
Gel derdimize derman eyle

İmam baharın kıtına
Cafer'in ilm-i zatına
Musa Hızır hürmetine
Gel derdimize derman eyle

Dağların ahusu
Eskerinin kenterisi
Biz günahkar sen kanısı
Gel derdimize derman eyle

Sıddık ilen dilek dile
Muhammet Mehdi gele
Dedem oğlu secde kıla
Gel derdimize derman eyle

[İ. Turan- Aşağı Armutlu/Şebinkarahisar]

4.3.9. Atasözü ve Deyimler

4.3.9.1. Atasözleri ve Deyimlerin İncelenmesi

Atasözleri⁵⁰ atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözlerdir (Aksoy 1993:37).

Türkiye dışında atasözleri Azerbaycan, Afganistan, İran, Suriye ve Irak'ta yaşayan Türkmenlerce "atalar sözü" veya "eskiler sözü" kullanılır. Saha veya Yakutlar, "hohoono", Tobollar, "takmak", Uranhalar, "ülgercomak", Tuvalar "Üleger Domaktar", "Çeçen Söster", Sagaylar "takpak", Hakaslar, "söspek", Hoten civarında "tabma", Kırgız, Kazak, Uygur, Özbek, Karakalpaklar, Kazan Tatarları, Başkurtlar ve Kırım Tatarları arasındaysa Arapça kökenli "makal", Türkmenistan, Kuzey Afganistan, İran Türkmenleriye hem "makal" ve hem de "nakıl", Çuvaşlarda ise "samah" olarak adlandırılmaktadır. Kıbrıs, Rodos, İstanköy, Batı Trakya, Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Dobruca gibi Balkan ve Gagavuz Türkleri de yukarıda işaret edildiğince Türkiye, Suriye, Irak ve Azerbaycan Türkleri gibi "atalar" veya "eskiler sözü" yahut "atasözü" kelimesini kullanmaktadırlar (Çobanoğlu 2004:3).

Atasözleri iki büyük kümeye ayrılırlar. Bunlar:

1. Asıl Atasözleri
2. Atalar Sözü Değerinde Deyimler. Şeklindedir (Boratav 2000a:120).

Deyimler çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluklarıdır (Aksoy 1968:37).

Giresun Çepnilerinde atasözleri ve deyimler halen canlılığını korumaktadır. Biz bu çalışmamızda 69 atasözü, 16 deyim derlemiş

⁵⁰ Atasözleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Aksoy 1968), (Aksoy 1993), (Oy 1972), (Sakaoğlu 1997), (Boratav 2000a), (Taymas 1988), (Kurt 1997), (Çobanoğlu 2004), (Tülbendçi 1977).

bulunmaktayız. Bu atasözü ve deyimlerden bazıları bütün Anadolu sahasında bilinmekle beraber bir kısımda Giresun Çepnilerine has bir nitelik göstermektedir. Örneğin “Fındık dalda iken cebe girmiş sayılmaz” şeklindeki atasözü bölgede yapılan fındık tarımı bağlamında ortaya çıkmış olarak görünmektedir. Bu nedenle bahsi geçen atasözünün bölgeye has bir niteliğe sahip olduğu ileri sürülebilir.

4.3.9.2. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri

1. Aç doymam, tok ölmem sanmış. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]
2. Ağaç yaş iken eğilir. [Resul Koca-Merkez Mah./Çanakçı]
3. Ağır ol ki bey desinler. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
4. Akıl akıldan üstündür [H. Yurt-Barça/Giresun]
5. Ayranım siyah diyen olmaz. [A.İ. Kahraman-Kozköy Mah./Soğukpınar Bel./Espiyel]
6. Azı yemeyin çoğu tüketmeyin. [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]
7. Bal tutan parmağını yalar [H. Yurt-Barça/Giresun]
8. Balık baştan kokar. [K. Abanoz-Ortacami Köyü/Tirebolu]
9. Bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
10. Boğazdan kesilen para hekime nasip olur. [H. Yurt-Barça/Giresun]
11. Bulanık suda balık tez avlanır. [A. Bal-Aşağıboğalı/Görel]
12. Çalıda gül bitmez, cahile söz yetmez [O. Toka-Halkalı/Keşap]
13. Çok bilen çok yanılır. [A. Bal-Aşağıboğalı/Görel]
14. Dağda gezen delinin, yerde yatan ölünün, dili dündarda (dundar arka, görünmeyen yer demektir) kalanın (Dünderda kalmak bir kişinin arkasında kalmak demektir) hatırı olmaz. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
15. Davulun sesi uzaktan hoş gelir [O. Toka-Halkalı/Keşap]

16. Derdini söylemeyen derman bulamaz. [A. Bebek-Karabörk Beldesi/Çanakçı]
17. Deve kalkar yükünü alır. Yetim kalkar hakkını alır. [A. Bebek-Karabörk Beldesi/Çanakçı]
18. Eceli gelen köpek cami duvarına işer. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]
19. El elden üstündür. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]
20. Elden gelen öğün olmaz olsa da vaktinde bulunmaz. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
21. Ev yıkanın evi olmaz [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]
22. Fındık dalda iken cebe girmiş sayılmaz. [M.F. Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun]
23. Gelen gidene aratır. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]
24. Göz dediğin dağın arkasını görmeli, akıl dediğin başa geleceği bilmeli. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
25. Gözdür dağın ardını görecek, akıldır başa geleceği bilecek. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun Merkez]
26. Güneş balçıkla sıvanmaz [T. Okusal-Güdül/Dereli]
27. Harmanda çek cefayı, pazarda sür sefayı. [M. Fazlı Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun]
28. Haydan gelen huya gider. [M. Aydın-Bahçeli/Dereli]
29. Her iş olur da kösenin sakalı bitmez [M. Aydın-Bahçeli/Dereli]
30. Herkes ektiğini biçer [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
31. İki kaptan gemiyi batırır [M. Özer-Bahçeli/Dereli]
32. İş buldun mu sıvış, yemek buldun mu giriş. [A. Bayrak-Uzundere/Dereli]
33. İt ite, it de kuyruğuna buyururmuş. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
34. İtin çarığı olmaz olsa da yer. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

35. İyi niyetten maraz doğar. [M. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]
36. Kaçan balık büyük olur. [N. Bekçi-Çepniköy/Espiye]
37. Karına iyi deme yokluk görmeyince, evlada iyi deme el kızı koynuna girmeyince, tarlaya iyi deme bol ürün vermeyince. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
38. Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez. [M. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]
39. Kır ata binenin bir ayağı yerde gider. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
40. Kör malın kör alıcısı olur. [N. Bekçi-Çepniköy/Espiye]
41. Kör ölür badem gözlü olur. [Ö. Küçük-Merkez Mah./Görece]
42. Kötü komşu adamı mal sahibi eder. [R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]
43. Kötü söz sahibine aittir. [Z. Tetik-Aydınlar Bel./Görece]
44. Lafla peynir gemisi yürümez. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
45. Mal canın yongasıdır [R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]
46. Minareyi çalan kılıfını hazırlar. [Ö. Küçük-Merkez Mah. Görece]
47. Oyun bilmeyen, davulcuyla zurnacıya bağırır. [Ş. Yılmaz-Çalca/Dereli]
48. Öfke ile kalkan ziyanla oturur. [Ö. Küçük-Merkez Mah./Görece]
49. Ölen inek sütlü olur. [Z. Tetik- Aydınlar Bel./Görece]
50. Perşembenin gelişi çarşambadan belli olur. [Ş. Yılmaz-Çalca/Dereli]
51. Rüzgar eken fırtına biçer. [Z. Kaya-Çeğel/Güce]
52. Sabrın sonu selamettir. [S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görece]
53. Sakla samanı gelir zamanı. [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]
54. Su bulanmadan durulmaz. [Ş. Yılmaz-Çalca/Dereli]
55. Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer. [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

56. Sabahtan kalkan yol alır. Karıyla yatan döl alır. [F. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]
57. Taş yerinde ağırdır. [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]
58. Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır. [H. Gümüş-Alataş/Keşap]
59. Tarlanın taşlısı karının saçlısı al. [F. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]
60. Ucuz etin yahnisi olmaz. [S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görele]
61. Üzüm üzüme baka baka kararır. [Z. Kaya-Çeğel/Güce]
62. Vakitsiz öten horozun başını keserler. [S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görele]
63. Varlığa darlık olmaz. [Z. Kaya-Çeğel/Güce]
64. Yaş odun yakmak adamı fakir eder. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]
65. Yatan öküze saman verilmez. [F. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]
66. Yuvarlanan taş yosun tutmaz. [S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görele]
67. Yuvayı dişi kuş yapar. [S. Aslantürk-İsmailbeyli/Görele]
68. Zora dağ taş dayanamaz. [R. Özdemir-Topluağıl/Şebinkarahisar]

Deyimler

1. Acısını çıkarmak (İntikamını almak) [Ö. Küçük-Merkez Mah./Görele]
2. Ağızını açıp gözünü yummak (Bütün bildiklerini söylemek) [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]
3. Adı çıkmak (Kötü ün kazanmak) [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]
4. Ateşe körükle gitmek (Kışkırtmak) [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
5. Baltayı taşa vurmak (Olmayacak iş yapmak) [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]
6. Dili tutulmak (Şaşırıp, konuşamamak) [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]
7. Göze gelmek (Gösterişli olmak) [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

8. Gavur etmek (Boşa harcamak) [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]
9. Gözü dönmek (Ne yaptığını bilmeyecek kadar sinirlenmek) [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]
10. Göze batmak (Dikkat çekmek) [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
11. Göze girmek (Beğenilmek) [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
12. Haddini bilmek (İçinde bulunulan duruma göre davranmak) [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]
13. İçine kurt düşmek (Şüphelenmek) [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
14. Ödünü kopmak (Çok korkmak) [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]
15. Pabucu dama atılmak (Değerini kaybetmek) [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]
16. Pireyi deve yapmak (Olayları çok büyütme) [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

4.3.10. Bilmeceler

4.3.10.1. Bilmecelerin İncelenmesi

Bilmeceler⁵¹, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zeka veya güzellik nev'inden mücerred kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin 1970:3).

Bilmeceler Anadolu'da atlı hekat, atlı mesel, bilmeli matal, bulmaca, dele, fıcık, gazelleme, hikaye, masal, matal, mesel, metel, söz, tanımaca, tanıtmaca, tapbaca, tapmaca ve tapaca adlarıyla bilinirler (Sakaoğlu 1977:432).

⁵¹ Bilmeceler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Elçin 1970), (Tezel 2000), (Başgöz-Tietze 1999), (Çelebioğlu-Öksüz 1979), (Asan 2005), (Yançev 2002).

Diğer Türk boylarında yaygın olarak bilinen bilmecelere **Altay Türkleri**; tabiskak, tabışkık, tabkak, taptıruv, taptırgış, tabıska, tabısak, tapkış, tavısak, tavusak, tavuksak, tapkır, takpır, **Azeriler**; tapmaca, **Başkurtlar**; yomak, tabışmak, **Hakas (Abakan)** lar; tapçan nımah (tapçan umak, sespak nımak), **Karaçaylar**; yumak, **Karakalpklar**; jumbak, **Karaylar**; tapmaca, **Kazaklar**; jumbak, **Kırgızlar**; tabışmak, **Nogaylar**; tapmacak, **Özbekler**; tapişmak, cumbak, matal, tapmaça, tapar, **Tatarlar**; tabışmak, başvatkiç, sir, **Tuvalar**; tıvızık, **Türkmenler**; matal, tapmaça, taptı, **Uygurlar**; tepişmak, **Yakutlar** da taabırın derler (Kaya 1999:463).

Biz çalışmamızın bu kısmında Halil İbrahim Şahin'in **Balıkesir Çepni Kültürü** başlıklı çalışmasında kullandığı tasnifi esas alacağız. Şahin, çalışmasında kullandığı bilmece tasnifini sahadan derlediği malzeme bağlamında oluşturmuştur. Bu tasnif:

1. Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler
2. İnsan ve İnsan Organlarıyla İlgili bilmeceler
3. Eşyalarla, Aletlerle İlgili Bilmeceler
4. Hayvanlarla İlgili Bilmeceler
5. Bitkilerle İlgili Bilmeceler
6. Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler
7. Dini, Manevi ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler
8. Diğer Bilmeceler. Şeklinde (Şahin 2004: 263).

Bu çalışmada yer alan bilmece metinleri yukarıdaki tasnif bağlamında değerlendirildiğinde Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler 15, İnsan ve İnsan Organlarıyla İlgili Bilmeceler 2, Eşyalarla, Aletlerle İlgili Bilmeceler 22, Hayvanlarla İlgili Bilmeceler 7, Bitkilerle İlgili Bilmeceler 15, Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler 3, Dini, Manevi ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler 2 ve Diğer Bilmeceler 3 tane olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilmece metinlerimizde yapı bakımından bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Derlenen bilmece metinlerinden 10'u tek mısra, 44'ü 2 mısra, 1'i 3 mısra ve 14'ü 4 mısradan oluşmaktadır. 4 mısradan oluşanlar mani

şeklinde yazılmışlardır. Bunların 7'li hece ölçüsüne sahip olanlarının yanında 5'li hece ölçüsüyle yazılanları da mevcuttur. Şekil itibariyle en fazla iki mısradan oluşan bilmece metinleri mevcuttur.

Kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre Giresun yöresinde bilmece söyleme geleneği geçmiş dönemlerde oldukça güçlüdür. Bu konuda kaynak kişilerimiz *“Biz çocukluğumuzda bir araya geldik mi birbirimize masal söyledik. İki arkadaş karşı karşıya gelir biri diğerine ben sana bir masal söyleyeyim sen bu masalı bilirsen işte sana şunu vereceğim gibi konuşurlardı. Mesela İstanbul'u, Görele'yi veyahut Trabzon'u vereceğim denirdi.”* şeklinde bilgi vermektedir. Yöre insanı bilmeceyi mesel olarak adlandırmaktadır.

Günümüzde, Giresun Çepnilerinde bilmece söyleme geleneği zayıflamaya başlamış hatta bazı bölgelerde yok olmaya yüz tutmuştur. Kırsal kesimde gelenek zayıf da olsa devam ederken şehre, sahile yakın bölgelerde bilmeceler unutulmuş vaziyettir. Bu çalışmada derlenen 69 bilmece metninin büyük çoğunluğu popüler kültüre uzak bölgelerden temin edilmiştir.

4.3.10.2. Bilmece Metinleri

4.3.10.2.1. Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler

1. Dünyayı tutar denizi tutmaz. (Kar) [H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]
2. Çıt demeden çalıya konar. (Güneş) [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
3. Ben giderim o gider
Önüm sıra iz eder. (Gölge) [A. Turan-Çağlayan/Çanakçı]
4. Ben giderim o gider
Para kadar iz eder. (Gölge) [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]
5. Ben giderim o gider

Önümde tön tön eder (Gölge) [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

6. Evin üzerinde dana bızıkladı. (Dolu) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

7. Dal ucunda sulu boncuk. (Damla) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

8. Dağdan gelir, taştan gelir

Bir kükremiş aslan gelir (Sel) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

9. Gökte açık pencere

Kalaylı bir pencere (Ay) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

10. Gökte durur paslanmaz

Suya düşer ıslanmaz (Güneş) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

11. Gökte görürsün köprü

Rengi de yedi türlü (Gök kuşağı) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

12. Şekere benzer tadı yok

Gökte uçar kanadı yok (Kar) [D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

13. Biz biz biz idik

Yüz bin tane kız idik

Gece oldu dizildik

Sabah oldu silindik [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

14. Mavi atlas

İğne batmaz

Makas kesmez

Terzi dikmez (Gök) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görecele]

4.3.10.2.2. İnsan ve İnsan Organlarıyla İlgili Bilmeceler

1. Bir küçücük fil taşı

Dolaşır dağı taşı (Göz) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görecele]

2. Biz biz biz idük

Otuz iki kız idük

Ezildük büzüldük

Sabah oldu silindik (Diş) [A. Gündük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.3.10.2.3. Eşyalarla, Aletlerle İlgili Bilmeceler

1. Karşıda hot oturur

Biri kalkar biri oturur. (Terazi) [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

2. Hat dedim hut dedim

3. Kapı dibine yat dedim. (Süpürge) [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun],
[H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

4. Hengamoğun katırı

Her ne bulsa götürü (Köprü) [A. Turan-Çağlayan/Çanakçı]

5. Uzun oluk sırtı yonuk (Yol) [A. Turan-Çağlayan/Çanakçı]

6. Hin hindi (Saç ayağı)

Hin bindi (Kazan)

Kum koydu (Kaşık)

Kuyruk salladı (Kepçe) [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil], [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

7. Dağdan gelir dak gibi

Kolları budak gibi

Eğilir bir su ier

Kaynak oğlak gibi. (Eski dönemlerde kendir dövmeye kullanılan tokmak.) [A. Turan-Çağlayan/Çanakçı], [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

8. şu karşıda hot oturur

Ağzı açık oturur (Fırın) [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

9. Ağıza hoş gelir

Dolu gider boş gelir (Kaşık) [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

10. Bağlarım yürür

zerim durur (arık) [A. Yenigün-epniky/Espiye]

11. Bir ağacı oymuşlar

İçine dünya koymuşlar (Radyo) [A. Yenigün-epniky/Espiye]

12. Burdan attım hız ile

Yedi bin yıldız ile (Kurşun) [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

13. İki kapaklı

Çok yapraklı (Kitap) [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

14. Karşıdan baktım ev gibi

Yanına vardım dev gibi (Gemi) [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

15. Nefesi var kanı yok

Derisi var canı yok (Körük) [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

16. Sarıdır safran gibi

Okunur Kuran gibi (Altın) [H. Yurt-Barça/Giresun]

17. Tek ayaklı

İki kulaklı (Testi) [H. Yurt-Barça/Giresun]

18. Çam ağacını oyarlar

İçine tın tın koyarlar

Ağlama tın tın ağlama

Şimdi kulağını burarlar (Kemençe) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

19. Derin kuyu

Acı suyu

Veren verir

Alan ölür (Kurşun) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

20. Tık tık tık hamam

Kubbesi tamam

Bir gelin aldım

Babası imam (Saat) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

21. Bin ilik bin düğüm

Bin diyesin bilmiyesin (Balık ağı) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

22. Bir ufacık arpacık

Başındadır tablacık (Çivi) [H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

23. Etten kantar

Altın tartar (Küpe) [H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

4.3.10.2.4. Hayvanlarla İlgili Bilmeceler

1. Yol üstünde yağlı kayış. (Yılan) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

2. Bir kuyuya dört kardaş taş atar. (İnek sağma olayı kastedilmiş. Dört kardeş ineğin dört memesi anlamındadır.) [H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

3. Kafası tarak

Kuyruğu orak (Horoz) [H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

4. Kızınca hav hav

Gözleri lav lav (Köpek) [H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

5. Üstü pamuk biçilir

Altı çeşme içilir (Koyun) [H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

6. Altı bacaklı hayvan

Kanatları yayvan

Başı sarıklı

Çingene Süleyman (Sinek) [H. Yurt-Barça/Giresun]

7. Yazı yazar bahçelere

Yaldız döker çimenlere

Özenir de ineklere

Boynuz gösterir her şeye (Salyangoz) [H. Yurt-Barça/Giresun]

4.3.10.2.5. Bitkilerle İlgili Bilmeceleler

1. Yer altında dedem sakalı. (Pırasanın kökü) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görece]

2. Dal üstünde kilitli sandık. (Ceviz) [M. Salbacak-Sarvan/Giresun], [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

3. Azıcık asma

Çingilli yosma. (Fasülye) [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

4. Dağdan gelir taştan gelir

Pos bıyıklı enişten gelir. (Töngel diye bir meyve) [H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

5. Dal ucunda kırmızı boncuk (Kiraz) [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

6. Alçacık dallı

Yemesi ballı (Çilek) [D. Kahraman- Ovacık/Şebinkarahisar]

7. Allahın işi

Böğründe dişi (Mısır) [D. Kahraman- Ovacık/Şebinkarahisar]

8. Çarşıdan aldım bir tane

Eve geldim bin tane (Nar) [D. Kahraman- Ovacık/Şebinkarahisar]

9. Dışı katık

İçi kütük (Zeytin) [D. Kahraman- Ovacık/Şebinkarahisar]

10. Sarıdır sarkar

Dşeçeğim diye korkar (Ayva) [D. Kahraman- Ovacık/Şebinkarahisar]

11. Sıra sıra durmuşlar

Hak yoluna girmişler

Vakti gelmiş ermişler

Sararmış solmuşlar (Buğday) [D. Kahraman- Ovacık/Şebinkarahisar]

12. Beyazla başladım

Yeşille işledim

Al ile bitirdim

Herkese yedirdim (Kiraz) [Z. Gümüş- Alataş/Keşap]

13. Kaskatı kara

Gömleği sarı

Anası yüzlü

Bir koca karı (Kestane) [Z. Gümüş- Alataş/Keşap]

14. Dal ucunda tüylü dedem (Şeftali) [Z. Gümüş- Alataş/Keşap]

15. Yeni gelinin fesi

Acı gelir nefesi (Biber) [Z. Gümüş- Alataş/Keşap]

4.3.10.2.6. Yiyeceklerle İlgili Bilmece

1. Elemez ülemez

Ocak başına gelemez

Gelse de (bile) duramaz. (Tereyağı) [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun],
[H.M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli], [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu], [K. Şahin-
Avcılı/Tirebolu], [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

2. Bilmece bildirmece

Dil üstünde kaydirmaca (Dondurma) [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

3. Pişirirsen aş olur

Pişiirmezsens kuş olur (Yumurta) [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.3.10.2.7. Dini, Manevi ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler

1. Gökyüzünden bir elma düştü

On ikiye taksim oldu

On birini yediler

Birine sabır dediler. (Ramazan Ayı) [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

2. Yol üstüne saç kurdum

Yeni gelini a koydum. (Oruç) [C. Yayla-İsmailbeyli/Görele]

4.3.10.2.8. Diğer Bilmeceler

1. Bilmecce bildirmece

El üstünde kaydırmaca. (Sabır) [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

2. İstanbul'da süt pişer

Kokusu buraya düşer. (Mektup) [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

3. Çarşıdan alınmaz

Mendile konulmaz (Uyku) [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.3.11. Tekerlemeler

4.3.11.1. Tekerlemelerin İncelenmesi

Tekerleme⁵² türkü, aşık şiiri, masal, oyun, hikaye, Karagöz ve orta oyunu gibi seyirlik oyunlarla yakın ilişkisi olan bir halk edebiyatı ürünüdür. Ama tekerleme hangi türden halk edebiyatı ürünlerine bağlanmış, katılmış olursa olsun, bir takım biçim, anlatım ve içerik özellikleriyle onlardan ayrılır. Kimi tekerlemeler ise başka türlerden bağımsız olarak da varlıklarını gösterirler. Tekerleme daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan bir türdür; Tekerlemelerin konularındaki ve yapılarındaki çocuksu eda bu olgunun bir görüntüsüdür. Bununla beraber birçok hallerde, örneğin aşıkların kimi türkülerinde, masallarda ve düpedüz “tekerleme” diye adlandırılan güldürücü konuşmalarda büyüklerin de bu şiirli anlatım yoluna başvurdukları olur (Boratav 2000a:134).

Ali Duymaz, tekerlemelerin bugün için anlamlarından çok, ifade biçimleri veya herhangi bir türe bağımlılıklarıyla ele alınmasının esas sebebini kökenlerinden farklı bir fonksiyona yönelmiş olmalarıyla açıklar (Duymaz 2002: 13). Bu açıklamadan sonra tekerlemelerin kaynaklarını, çocuk zihninin serbestliği, hayal ve düşler, içki, esrar vb. içme, şamanlık esrimesi, tasavvufi aşkınlık, yalan, olağanüstülük ve abartma, mizah şeklinde sekiz başlıkta değerlendirir (Duymaz 2002: 15-20).

Tekerlemeye **Azerbaycan Türkleri** Aşık Edebiyatında; “tekerleme”, çocuk folklorunda; “sanama”, **Dobruca Tatarları** masallarında; “tekerleme”, **Gagavuzlarda**; “tekerleme, sayılmak, badaşmak”, **Kazak Türklerinde**; “ölen (hayvan tekerlemeleri için), tekerleme”, **Kırgız Türklerinde** “çanıлмаç”, **Kıbrıs ve Makedonya Türklerinde**; “tekerleme”, **Özbek Türklerinde**; “bala koşukları, sanaş, sanak”, çocuk folklorunda; “sayılmak” ve **Türkmenistan**’da “sanavaç” derler (Kaya 1999:546)

⁵² Tekerleme hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Boratav 2000a), (Boratav 2000b), (Duymaz 2002), (Oğuz vd. 2008), (Yayın 2009), (Kaya 1999).

Tekerlemelerin tasnifi hususunda Boratav, Duymaz gibi araştırmacılar çalışmalar yapmışlardır. Biz burada Boratav'ın tasnifinden daha geniş ve kapsamlı olması nedeniyle Ali Duymaz'ın hazırlamış olduğu tasnifi kullanacağız. Ali Duymaz tekerlemeleri, Belirli Bir Oyun, Tören veya Metne Bağlı Tekerlemeler, Yazılı veya Gelişmiş Edebiyat Tekerlemeleri, Diğer Tekerlemeler olarak üç ana başlığa ayırmıştır.

Bizim alandan derlemiş olduğumuz 3 adet tekerleme metninin hepsi, bu tasnif içinde Diğer Tekerlemeler başlığı altında değerlendirilebilecek niteliktedir. Metinler tekerlemeli mektup örneği olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu metinlerin 3'ü de Yenicehisar Köyü'nde yaşayan Cemal Yakan isimli kaynak kişiden derlenmiştir. Kaynak kişimiz repertuarında daha fazla tekerleme metninin bulunduğunu ancak yaşlılık nedeniyle bunların büyük çoğunluğunu unuttuğunu ifade etmektedir.

Tekerlemelerin daha çok çocuklardan derlenebileceği söylenmektedir. Ancak alışma alanında derleme faaliyetleri yürütürken karşılaştığımız çocukların bu konuda pek bir bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Bu hususta teknolojik imkanların gelişmesi ve çocukların bu gelişmelere daha açık bir konumda bulunmaları etkili olmuş olsa gerektir.

Sonuç olarak Giresun epnilerinde tekerleme söyleme geleneği zayıflamış ve hatta yok olma noktasına gelmiştir. Bu çalışmada sunulan metinler geleneğin devamı bağlamından ziyade, konuya özel ilgi duyan bir kaynak kişi sayesinde günümüze ulaştırılmıştır. Bölgede masal anlatma geleneğinin de zayıf durumda oluşu, masal türüyle bağlantılı tekerleme metinlerinin karşımıza çıkmamasına neden olmuştur. Çalışmada da görüleceği üzeri bu bağlamda ortaya konulan bir tekerleme metni tespit edilememiştir.

4.3.11.2. Tekerleme Metinleri

Tekerleme-I

Bu destanı ben yazdım

Bir Cuma gecesi

Bu yazım olsun sana

Bir gönül eğlencesi

Ey benim biricik kardeşim,

Değeri sağlam ciğeri bazen kederli bazen şekerli, yüz bin altın kıymetli, yedi batman kabiliyetli, dokuz Amerikan çikletli, canlar arası, gözler karası, yanak polisi ,yüzük halkası, avuç ortası, ördek yumurtası, sefer taşı. Menekşe kokulu, esas yapılı, sol kolunda saat takılı, arkadaşım. Hasta oldum doktor bana şu ilaçları yazdı. Bu garip memlekette bulamadım. Yanlış anlama. Antese eşek arısı, iki tane Çingene karısı, beş kilo kaymak, beş şişe konyak bir de her yanı oynak, incecik dudaklı, elma yanaklı. Al bu ilaçları acele bana gönder. Rica eder dört gözle beklerim.

Tekerleme-II

Kardeşim geçen gün buraya bir deli geldi. Görersen nasıl bir deli. Metres sıfatlı, kravatlı kanatlı, vapurlu, yelkenli, elekli, yelekli, geçmişî zemberekli bir deli. Karnı ağrıyormuş ilacını buldum. Yüz dirhem nazdan, yüz dirhem cilveden bir de tuttum ebe gümecinden içirdim iyi oldu. Gel gelelim halden hatırdan. Seni ve beni gemideki yelkeni, uçaktaki dümeni, kürdün yemeni, çayır çimeni, cümle alemleri yaratan, yüksek semalarda oturan arkadaşım iyilik ve esenlik diler, yolda susuz kalmış kurt gibi seni Yenicehisar köyünün tepelerinde beklerim. [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

Tekerleme-III

960 senesinin Haziran ayının Çarşamba günü Avuç nahiyesine bağlı olan Mercimek Efendiyle Fasülye Hanımların düğünleri yapılmakta iken düğün evinde çıkan küçük bir hadise biraderler tarafından yakalanarak kapısının önüne düşmüşlerdi. Bu sırada halk şöylesi saate baktı. Kulüp sigarası kapıda yattı. Asker sigarası tuttu iki el silah attı. Bu sırada köşe başında nöbet beklemekte olan polis komiseri Hint Horozu mahkumları yakalayarak mahkemeye sevk etmişti. Mahkemenin adresini yaz. 110 taburunun Durmabaş Mangasından İbişoğlu Sibiş. Cenazenin adresi ise Aşçı Soğan Köyünden iki nolu metelik. Yazma gamsız yazma gayet derin, Giresun'un havası rüzgarlı ve serin yazılı mektubumu gelen arkadaşlarıma ver dedi. Çirkin yazılı mektubu da Giresun'un Yenicehisar köyünden şükrü oğlu Cemal Yakan'ın mektubuymuş deyin dedi. [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

4.3.12. Alkış ve Kargışlar

4.3.12.1. Alkışların İncelenmesi

Alkışlar halk arasında bir kişinin diğerine iyi dileklerini iletmek için kullandıkları sözlerdir. Kargışlar ise bir kişi hakkında kötü dileklerimiz için kullanılan sözlerdir. Dini çerçeveden baktığımızda alkış, dua; kargış ise beddua kelimesiyle aynı değerdedir.

Birinden bir iyilik gördüğümüzde, ona olan borcumuzu ödemek ister ve örneğin “Sağol-varol, teşekkür ederim, Allah razı olsun, eksik olma...” deriz. Çok renkli olan günlük yaşayışımız bu tür iyi dileklerin kullanılmasına cömertçe yardım eder. Yemeğimizi pişirene “Eline sağlık”, yerinde söz edene ve güzel anlatana “Ağzına sağlık”, yakınlarından biri ölene “Başınız sağolsun”, sevdiğinden ayrılanı “Allah kavuştursun”, yıkıma uğrayanlarla hastalara “Geçmiş olsun” deriz. Birine “Tanrı seni kötü gözden, acı sözden korusun” dediğimizde, sözlerimizde sevgiye dayanan ufak bir korku da vardır. “Günaydın, saatler (sıhhatler) olsun, hayrını gör, Allah zihin açıklığı versin, tuttuğun altın olsun, kal sağlıcakla...” gibi sözleri de sırası geldiğinde karşımızdakine kutlama ve iyi dilek anlatırlar. Bu açıklamalardan hareketle en kısa ve kestirme biçimiyle alkışı iyi dilek bildiren söz diye tanımlayabiliriz (Akalın 1990:28)

Kargış kötü dilektir. Bir kimseye, bir nesneye, bir topluma yöneltilebilir. Yeryüzünde kargışı tanımamış ve kullanmamış insan topluluğu yoktur. Bunların en eskilerinden biri, Asurluların M.Ö 1000 yılından kalma “ Diş Ağrısı Tılsımı”dır. Diş ağrısının küçük bir kurttan kaynaklandığına inanan Asur halkı, onun için, “.../Ey küçük kurt/Kahretsin seni Toprak Ana/ O kudretli eliyle.” Diye kargışta bulunurdu. Kargışın önüne ondan daha güçlü bir kargış ya da büyü ile çıkılmamışsa, kötü etki sürer gider (Akalın 1990:50).

Akalın, alkış ve özellikle kargışların sihirle bağlantılı olduğu noktasında fikir ileri sürmektedir. Alkışların insanların psiko-sosyal bakımdan tabiat hadiselerine sihirle hükmetme isteklerinde kullandıkları, nazım özellikli sözler

olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Ancak din ve kültür değişimleri, zamanla sözün fonksiyonellikten uzaklaşarak estetik bir ifade aracı haline gelmesine sebep olmuş, alkışlar da iyi dilek ve dua mahiyeti arz etmeye başlamıştır. Bilhassa İslam dininin kabulüyle alkışlar, dua tarzında Tanrı'ya yönelmiş ve dini kavramlarla yeniden örülmüştür. Zamanın bir diğer etkisi de sözlerin kısalması ve kalıplaşması şeklinde gerçekleşmiştir. Daha uzun ve hafızada kalabilme özelliği ön planda olan poetik metinler ise bağlı oldukları konteks veya uygulamanın içinde yaşamaya devam etmiş ve başka adlar almıştır. Bir diğer husus ise bazı alkışların daha önce bağlı oldukları tören veya uygulamayı terk ederek bağımsız bir edebi metin haline gelmiş olmasıdır (Duymaz 2002:50).

Türk toplumunda alkış ve kargışlar İslamiyet'e geçişle birlikte dua-beddua olarak anılmaya başlanmıştır. En güzel örneklerini Dede Korkut Hikayelerinde gördüğümüz alkış ve kargışlar bizim çalışma konumuz olan Giresun Çepnilerinde de yaygın bir şekilde kullanılmaya devam etmekte ve genellikle dua-beddua olarak adlandırılmaktadırlar. Bir istisna olarak Giresun Çepnilerinin bazıları kargış (beddua)lara ilenç de demektedirler.

4.3.12.2. Alkış Metinleri

4.3.12.2.1. Alkışlar

1. Allah darda koymasın. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]
2. Allah göklerden yağdırsın da yerden toplayasın. [M.F. Sarıtaş-Çanırçalı/Giresun]
3. Allah gönlüne göre versin. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
4. Allah güle güle yemek nasip eylesin. [Ö. Küçük-Merkez Mah./Görel]
5. Allah ömrünü uzun etsin. [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]

6. Allah tuttuğunu altın etsin. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]
7. Allah yüzünü güldürsün. [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]
8. Babanın başına buğday tanesi yağsın. [Ö. Küçük-Merkez Mah./Görelle]
9. Hayrını göresin. [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]
10. Ölmüşlerinin canına gitsin. [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun]
11. Ömrün uzun, düğünün güzün olsun. [M.F. Sarıtaş-Çanırçalı/Giresun]
12. Sular kadar ömrün olsun. [Ö. Küçük-Merkez Mah./Görelle]
13. Taşsın dökülmesin, artsın eksilmesin. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

4.3.12.2.2. Kargışlar

1. Allah belanı versin. [H. Yurt-Barça/Giresun]
2. Allah cezanı versin. [H. Yurt-Barça/Giresun]
3. Allah tepenin üzerine devirsin. [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]
4. Ander kalasın. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
5. Bereketin kesilsin. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]
6. Çoluğundan çocuğundan bulasın. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
7. Ekmeğini it, fındığını kurt yesin. [K. Abanoz-Ortacami/Tirebolu]
8. Ellerin teneşire gelsin [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]
9. Ermeni, Rum'un alacağı. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
10. Gözün kör olsun. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]
11. Gidişin olsun da dönüşün olmasın. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
12. İki yakan bir araya gelmesin. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]
13. Ocağın batsın [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

14. Yemek yeyip de karnın doymasın. [H. Yurt-Barça/Giresun]
15. Yerin dibine giresin. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]
16. Zürriyetin kurusun. [M.F. Sarıtaş-Çanırçalı/Giresun]

4.4. Halk Bilimi

4.4.1. Doğum

4.4.1.1. Doğum Öncesi

4.4.1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları

Hayatın geçiş aşamaları doğum, düşün ve ölüm olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmektedir. Doğum, hayatın geçiş aşamalarından ilki ve diğer ikisinin de hazırlayıcısı olması sebebiyle en önemlisidir. İnsanlar, çocuk sahibi olmayı toplumda statü, güç kazandırdığından ve soyun, ocağın devamlılığını sağladığından oldukça önemli kabul etmektedir. Çocuk sahibi olamayan çiftler toplumdan dışlanmakta, halk arasında “kusurlu” olarak tanımlanmaktadır. Çocuk sahibi olmanın böylesine önemli sayıldığı halde çocuk sahibi olamayan çiftler bu sorunu gidermek için çeşitli uygulamalara başvurumaktadırlar. Halk kısırlığı gidermek için kendi bilgi ve tecrübesine dayalı olarak çeşitli inanış ve uygulamalar geliştirmiştir. Öncelikle bu uygulamalara başvurularak kısırlığın giderilmesine çalışılmaktadır.

Doğumla ilgili inanış ve uygulamalar bugün de halk arasında devam etmektedir. Bu inanış ve uygulamaların en eski şekillerine halk edebiyatının ürünlerinde rastlamaktayız. Bilindiği gibi bizim destan ve halk hikayeciliği geleneğimizde metinlerin en önemli ve ilk motiflerinden birisi doğum (olağanüstü doğum) dur. Oğuz Kağan Destanı Oğuz’un doğumuyla başlamaktadır. Bu destanda çocuksuzluk motifi yoktur. Bu nedenle kısırlığı giderme, çocuksuzluktan kurtulmaya dayalı bir inanış ve uygulama göze çarpmamaktadır.

Dede Korkut boylarına baktığımızda bu konuyla ilişkili inanış ve uygulamalar daha canlı bir şekildedir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunda Dirse Han çocuğu olmaması nedeniyle Bayındır Han’ın toyunda kendisinden

kıdemsiz beylerden bile daha az hürmet görür. Bu nedenle toyu terk eder ve evine gelir. Hanımına neden çocuk sahibi olamadıklarının sebebini ve bu duruma nasıl çare bulacaklarını sorar. Bunun üzerine Dirse Han'ın hatunu:

“Hay Dirse Han, bana kazab itme, incinüp acı sözler söyleme, yiründen örü turgıl, ala çadırın yir yüzine dikdürgil, atdan aygır deveden buğra koyundan koç öldürgil, İç Oğuzun Taş Oğuzun biglerin üstüne yığnak itgil, aç görseñ toyurgıl, yalınçak görseñ tonatgıl, borçluyı borçından kurtargıl, depe gibi et yığ göl gibi kıımız sağdur, ulu toy eyle, hacet dile, ola kim bir ağzı dualının alkışı-y-ile Tanrı bize bir batman ‘ayal vire” (Ergin 2004: 80-81) der. Bunun üzerine Dirse Han, hatunun söylediklerini gerçekleştirir ve bu sayede bir evlat sahibi olurlar.

Bizim derleme yaptığımız Giresun yöresinde de kısırlığı gidermeye yönelik belli başlı inanış ve uygulamalar halen kullanılmaktadır. Bu inanış ve uygulamalar şöyledir:

“Kadını ısırğan veya kül buğusuna bırakırlardı. Çocuk iplik yumağı gibi karnında yığılıyor derler ve kadının karnını sarıp üç gün yatırırlardı. Yorgana sarıp terletirlerdi. Ocağı yakıp söndürdükten sonra ocak taşına oturturlarmış. Tuğlayı ısıtıp ayaklarına koyarlarmış.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Köy ebelerine otlardan ilaç yaptırırlardı. Hocalara Muska yazdırırlardı.” [H. Gümüş-Alataş/Keşap]

“Yedi evden ekmek toplayıp çocuğu olmayan kadına yedirirlerdi.” [İ. Turan-Ovacık/Şebinkarahisar]

“Evliya ağacının altına gidip orada kadının başından aşağı sıcak su dökerler hiç geri bakmadan evlerine dönerlerdi. Bu ağaca yaşmak bağlayıp dilek dilerlerdi.” [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

“Yeni evlenen gelinin kucağına gerdekten önce çocuk koyarlardı. Yeni evlilerin yatağında yeni doğmuş bir çocuğu yuvarlarlardı.” [E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

“Bizim Ocak Yanı dediğimiz bir yer vardır. Burada evliyaların yattığı söylenir. Çocuğu olmayan kimseler buraya gidip dua ederlerdi. Adakları

gerçekleşirse adadıkları kurbanı burada keserlerdi.” [M. Türkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

4.4.1.1.2. Hamileliği Önleme Yolları

Doğum öncesi dönemde kimi insanlar çocuk sahibi olabilmek için çeşitli çarelere başvururken bunun tam tersi bir mahiyette çocuk sahibi olmak açısından herhangi bir sorunu bulunmayan insanlar da ilk çocukları doğduktan sonra hamile kalmamak için çeşitli uygulamalar geliştirmişlerdir. İnsanlar çocuklarının sayısının çokluğu nedeniyle geçim zorluğu yaşayacaklarını düşünerek bebeğini düşürmeyi ya da hiç gebe kalmamayı istemişlerdir. Bu bağlamda yörede uygulanan belli başlı uygulamalar şöyledir:

“Hamile kalmamak için ebelere gidip iğne vurulurduk. Ebe bulamadığımız zamanlarda otlardan ilaç yapıp içerdik. Ne kadar ağır yük varsa taşırdık. Karnımızı sıkıştırırdık. Kına suyu içerdik.” [H. Ayçiçek-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

“Eskiden bir kadın hamile kaldığında çocuğunu istemiyorsa bu çocuğu düşürmek isterdi. Bunun için kadın karnını ovalayarak alttan kendisine bir çöp sokup karıştırırdı. Çamaşır sodasını kendisine sokardı ve böylece çocuktan kurtulmaya çalışırdı.” [D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

“Kibritin ucunu kendilerine sokarlarmış. Kibrit çocuğu yakarmış ve böylece çocuk düşürmüş. Kasıklarından kendilerini sıkıp ayaklarını yukarı kaldırırlardı. Çocukluklarına sabun koyarlardı. 4-5 tane panalgin, aspirin yerlerdi. Bu sayede çocuk zehirlenip ölmüş.” [M. Türkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

“El işi yaptıkları tıgla çocukluklarını karıştırıp çocuktan kurtulmaya çalışırlardı. Yeni doğum yapan kadın çocuğunu aylarca süttten kesmezdi. Emziren anneyi sütü korurmuş ve hamile kalmazmış.” [İ. Turan-Ovacık/Şebinkarahisar]

4.4.1.1.3. Aşerme / Yerüglüg Çekme

Kadının hamile kaldıktan sonraki ilk dönemde canının değişik yiyecekler çekmesi, sık sık uykusunun gelmesi, burnuna her şeyin kokması ve mide bulantısı şikayetleri olması durumuna halk arasında “aşerme” adı verilmektedir. Bizim derleme faaliyetleri yürüttüğümüz alanda bu duruma yerüglüg çekme denilmektedir. Bu husus etrafında yörede uygulanan belli başlı uygulamalar şöyledir:

“Aşeren kadın ciğer, çilek yedikten sonra elini vücudunun herhangi bir yerine sürerse çocuk doğduğunda vücudunu aynı yerinde lekeli olarak doğarmış. Ben ilk çocuğuma hamileyken kalkan balığı yemiştım. Ellerimi yıkamadan belime sürdüm çocuğum doğduğunda beli lekeli olarak doğdu.” [A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

“Eskiden kadın çok aşerince ilacı falan yoktu. Kadın azap çekiyordu. Aşermesini gidermek için köpeğin çanağına ekmek sürüp hamile kadına yedirirlerdi. Hamile kadın bu sayede tiksiniirmiş ve aşermezmiş.” [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“Eskiden hamile kadın aşerirken çok istifra ediyorsa canının çok istediği bir yiyeceği köpeğin yemek çanağına koyup hamile kadına söylemeden yedirirlermiş. Bu sayede aşermesi kesilirmiş.” [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

“Ebeler aşeren kadınlara hap verirlermiş. Ama bu hapları kullanmazdık. Kullanırsak çocuk sakat olur diye korkardık.” [D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

“Aşeren kadın, komşuda bir şey pişerken kokusunu alırsa ondan istemeliydi. İsteyip yemezse çocuğun bir yeri eksik olur derlerdi. Utanır da isteyemezse o zaman da elinin içini üç kere yalamak zorundaydı. Misafirliğe gider de bir şey görüp heves ederse o heves ettiği şeyi isteyecekti yoksa o evin pişisini fare kesermiş.” [İ. Turan-Ovacık/Şebinkarahisar]

4.4.1.1.4. Hamilenin Kaçınmaları

Hamilelik döneminde çocuğun sağlıklı doğmasını sağlamak ve annenin zarar görmesini önlemek amacıyla çeşitli pratikler uygulanmaktadır. Çalışma sahamızda karşılaştığımız belli başlı pratikler şöyledir:

“Hamile kadın köre, topala, sinirlenen kimseye bakmazdı. Eğer bakarsan çocuğun doğunca bunlar gibi olacağını söylerlerdi.” [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

“Hıdırellez zamanı kabak dikerlermiş. Çocuğun eğriliği büğrülüğü varsa kabağa geçermiş. Bu sayede çocuk sağlıklı doğarmış.” [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“Hamile kadına kazma kazdırmazlarmış. Eğer kazarsa çocuğun yüzü çizik olurmuş.” [İ. Turan-Ovacık/Şebinkarahisar]

“Hamile kadına haram lokma yedirmezlermiş. Hamile kadın haram lokma yerse çocuk hırsı olurmuş.” [M. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

“Hamile kadın yılan öldürürse çocuk dili dışarıda doğarmış.” [A. Gündük-Altınlı Mah./Eynesil]

“Hıdırellezde hamile kadın hiçbir iş yapmaz. Eğer yaparsa karnındaki çocuk ölmüş. Ölmezse de sakat doğarmış.” [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Çocuk güzel olsun diye hamile kadına bol bol süt içirirlerdi. Gözleri siyah olsun diye zeytin yedirirlerdi. Hamile kadını ölüye baktırmazlardı. Bakarsa teni sarı olurmuş. Çocuğun yüzünü gamzeli olsun diye hamile kadına yumurta yedirirlerdi. Şeftali yerse çocuğun çok tüyü olacağı söylenirdi. Çirkin kimselere baktırmazlardı. Bakarsa çocuk da çirkin olurmuş.” [C. Işık-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Hamile kadına camış yoğurdu yedirmezlerdi. Camışlar on ay on günde doğurmuş. Eğer camış yoğurdu yerse çocuk on ay on günde doğarmış.” [F. Saklan-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Hamile kadının ayakların üstünden geçilmez. Geçilirse doğum anında çocuk ters gelirmiş.” [M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Hamile kadına sakız çiğnetmezlerdi. Çiğnerse çocuk çok kakalı olurmuş. Hamile kadına bıçak tutturmazlardı. Bıçak tutarsa çocuğun dudağı delik olurmuş.” [H. Gümüş-Alataş/Keşap]

“Çocuk güzel koksun diye gül koklarlardı, gözü siyah olsun diye taflan yerlerdi. Gebe ve karnındaki çocuğu zarar görmesin diye hocalara gidip muska yazdırırlardı.” [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

“Bazı kadınların çocukları sürekli düşerdi. Bunları al basıyor derlerdi. Başına böyle haller gelen kadınları alciya götürürlerdi.” [E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

4.4.1.1.5. Çocuğun Cinsiyetini Belirlemeye Yönelik Uygulamalar ve Tahmini

Doğum olayının en önemli ve eşler tarafından en heyecan verici safhalarından biri çocuğun cinsiyetinin ne olacağına anlaşılmasıdır. Çocuğun cinsiyetinin ne olacağı Tıp ilminin günümüzdeki kadar gelişmediği dönemlerde insanlar doğacak çocuğun cinsiyetini tahmin edebilme noktasında çeşitli inanış ve uygulamalara başvurmuşlardır. Bu inanış ve uygulamalar geneline baktığımızda cinsiyetin tahmini noktasında kadının hareketleri, fiziksel yapısı, doğum sancısının geliş biçimi esas alınarak çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Hemen her toplumda olduğu gibi bizim toplumumuzda da erkek çocuğa büyük önem verilmektedir. Araştırma sahamızda uygulanan bu pratiklerin çoğu erkek olup olmadığını noktasındaki meraktan kaynaklanmaktadır. İnsanlar soyun devamlılığını sağladığı ve ocağı tütürdüğünden dolayı erkek çocuğa daha çok önem vermişlerdir. Bu husus anlatı türündeki eserlerimizde de geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda “*Oğlı olanı ağ otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı kara otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı Tanrı Ta'ala kargayupdur, biz dahı kargaruz bellü bilsün dimiz idi.*” (Ergin 2004: 78) cümlesi yer almaktadır. Görülüyor ki çocuk sahibi olmak ta eski zamanlardan beri çok önemli bir makam sayılmıştır. Hele de erkek çocuk sahibi olmak bir ayrıcalık ve aklık olarak hüküm sürmüştür. Hiç çocuğu olmayanlar ise adeta kara bir çember içine alınmıştır. “*Kız çocuklarla oğlan çocuklar toplumda ayırt edilmemekle birlikte*

oğlan çocukların kızlardan üstün tutulduğu bellidir. Oğlan çocukların 'iyi haber, muştı' kız çocukların ise 'kötü haber' anlamına geldiğini görürüz Beyrek için Delü Karçar'ın kızıkardeşini istemeye giden Dede Korkut, üzerine aldığı işi sonuçlandırıp Oğuz'a döndüğünde, Bay Büre ona: 'Dede oğlan mısın? Kız mısın? Kurt musun? Koyun musun?' diye sorar. O da 'oğlanım, kurtum' diye karşılık verir.' (Gökyay 1973: 215). Halen daha devam eden ataerkil toplum yaşamının bir parçası olan erkek çocuk isteği bizim çalıştığımız alanda da görülmektedir. Bu konuda alandan tespit ettiğimiz inanış ve uygulamalar şöyledir:

"Bir minderin altına bıçak ötekine makas koyarlardı. Gebe kadın altında bıçak olan mindere oturursa erkek, makas olan mindere oturursa kız çocuğu olurmuş." [H. Yurt-Barça/Giresun]

"Gebe kadının kalçaları genişlemişse kız, karnı sivrilemişse erkek çocuğu olurmuş." [S. Kara-Çepniköy/Espiye]

"Çocuk anasının karnını çok tekmeklerse oğlan olurmuş" [İ. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]

"Gebe kadının yüzü çillenirse kız, güzelleşirse erkek çocuğu olurmuş." [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

"Ağrısı çok olursa kız, az olursa erkek çocuğu olur derlerdi." [C. Işık-Suboyu/Şebinkarahisar]

"Karnı yayvan, kalçaları geniş olursa kız çocuğu olurmuş." [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

"Gebe kadının haberi olmadan başına tuz koyarlarmış. Gebe kadın başını kaşırsa kız, kaşımazsa erkek çocuğu olurmuş." [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

"Çocuk 4-5 aylık olduğunda boş bir çanağa su koyarlarmış. Bu suyun içine gebe kadının sütünü akıtırlarmış. Eğer süt suyun içinde dağılırsa erkek, dağılmadan dibe inerse kız çocuğu olurmuş." [E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

"Çocuk doğarken kadın aşağı bakarsa erkek, yukarı bakarsa kız çocuğu olurmuş." [D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

“Yeni doğan bir kız çocuğu ilk konuşmasında dede derse sonraki çocuğun erkek olacağı söylenirdi.” [F. Saklan-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Bazı kadınların sürekli kız çocukları olurdu. Bu nedenle kızlara Sefine adını verirlerdi. Bu adı verirseler talihleri terse dönermiş ve bundan sonrakiler erkek çocuğu olurmuş.” [M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Kadın hamile kaldığını anladığında hocaya gidip bir kağıda dua yazdırıp bu kağıtı suyla birlikte yutardı. Bu sayede oğlan çocuğu olacağına inanılırdı. Yine eşler cinsel ilişkiye girdikten sonra sağ taraflarına yatarlardı. Böyle yaparlarsa erkek çocukları olurmuş.” [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

4.4.1.1.6. Doğum Hazırlığı

Doğumun yaklaşmasıyla birlikte aileler özellikle anne ve büyükanneler hazırlık yapmaya başlarlar. Araştırma sahamızda bu konuyla ilgili derlediğimiz bilgiler şöyledir:

“Bebek doğmadan önce ona çeyiz hazırladık. Bu çeyizin içinde iç kundak, mendil, Amerikan kumaşından bez, iç gömleği, yelek, patik, battaniye, havlu, lif ve zıbın bulunurdu.” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

“Kaynana beşiğini alırdı. O zamanda ahşap işlemeli beşikler vardı. Bu beşiği kaynana donatırdı. Yatağını, çarşafını, battaniyesini, yastığını kaynana hazırlardı. Hazırlanan bu malzemelerin renginin kırmızı olmamasına dikkat ederlerdi. Genellikle mavi renk tercih edilirdi. Hazırlanan bu malzemeler kırmızı renkte olursa çocuğu al basar derlerdi.” [E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

4.4.1.2. Doğum Sırası

Doğum öncesi dönemden sonra en önemli hadiselerden biri doğum olayının gerçekleşmesidir. Bu durum yörede “günü geldi” şeklinde tabir edilmektedir. Eski zamanlarda doğum hadisesini ebeler gerçekleştirirdi. Eğer köyde ebe yoksa işi bilen bu konuda tecrübeli yaşlı kadınlar doğum olayını gerçekleştirirlermiş. Günümüzde ise doğumlar hastanelerde gerçekleştirilmektedir. Yörede doğum olayının sağlıklı bir şekilde

gerçekleştirilmesinde belli başlı birkaç yöntem ve uygulamaya başvurulmaktadır. Bunlar:

“Sancısı başlayan kadına süt, çorba içirirlerdi. Yama, bez, muşamba hazırlardık ve su ısıtırlardı. Köy ebesi ve yakın ahaliden kadınlar doğuma yardım ederlerdi. Gelin utanırda doğum zorlaşır diye doğumun gerçekleştiği odaya kadının annesi ve kaynanası alınmazdı. Kadını yere diz çöktürürlerdi. Karnını sıkarlardı. Gebenin arkasına bir kadın geçip kuvvet verirdi ve ebe de çocuğu almaya uğraşırđı. Bazen de sandalyeyi ters çevirip gebeyi sandalyenin bacaklarına oturturlardı. Bu şekilde doğum olayını gerçekleştirmeye çalışırlardı.” [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

Bazı zamanlarda doğum olayı kolay gerçekleşmiyordu. Bu gibi durumlarda yöre halkı çeşitli uygulamalara başvuruyordu. Bu uygulamalar şöyledir.

“Eğer doğum zor gerçekleşiyorsa evdeki sandığın kapısını açarlardı. Evdeki kapıları açarlardı. O anda içeri bir kız girerse eteğini yırtarlardı. Ekmek teknesine taş doldururlardı. Kuşlara yem verirdiler. Bir kişiyi hızlıca dışarı çıkıp odaya girerdi ve ben tez geldim sen de tez gel derdi. Kaynanasının elini yıkadığı suyu içirirlerdi. Tavana ip asarlardı gebe kadın bu ipe asılırdı. Gebeyi kilime koyup sallarlardı.” [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

4.4.1.2.1. Çocuğun Göbeği ve Eşi

Doğum olayı gerçekleştikten sonra artık sıra çocuğun anneye olan fiziksel bağıllığının sonlandırılmasına gelmektedir. Bilindiği gibi bu bağ göbek bağı ile sağlanmaktadır. Göbek bağıının kesilmesiyle birlikte çocuk annesinden ayrılacak ve yeni hayatına başlayacaktır. Derleme yaptığımız yörede göbek bağıının kesilmesi noktasında yapılan belli başlı uygulamalar şöyledir:

“Göbek bağıını oklava veya çubuğa sarıp üç kere Allahüekber dedikten sonra besmele çekip ustura, çakı veya jiletle keserdik. Çocuğa göbek adı verilecekse bu işlemden sonra verilirdi. Göbek bağı kesildikten sonra kanamasını önlemek için çocuğun göbeğine beyaz bir bez bastırılırdı.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Göbek bağıının dışında bir de eş vardır. Buna son ve eten de denilmektedir. Bizim derleme sahamızda yaygın bir şekilde eş tabiri kullanılmaktadır. Çocuğun sonuna (eşine) eski Türk geleneğinde döl sağlayıcı, ve çocuk koruyucu bir “ana tanrıça” niteliklerine sahip Umay ile aynı adın verildiğini Kaşgarlı Mahmud’un sözlüğünden öğreniyoruz. Mahmud, umay kelimesini açıklarken ona “son”, “eş” anlamını verdikten sonra sözlerine bir inanışı da ekliyor: “umayka tapınsa oğul bolur” diyor. Bu sözler “insan Umay’a yani çocuk tanrıçasına tapınırsa, çocuk sahibi olur” diye anlaşılabilir. Yaygın olan inanışa göre eşin (sonun) çocuk gibi canlı doğduğuna inanılır. Göbek bağı kesilince, döl yatağı ile ve çocuğun bağlantısı kalmadığı için ölür. Ona ölmüş bir varlığa gösterilen saygının gösterilmesi işte bu nedendir (Boratav 1984: 151). Derleme yaptığımız sahada eş, kadının kendinin dışarı atması beklenir. Ancak gelmemesi halinde ebe elini kadının üreme organından içeri sokarak eş çıkarır. Bu şekilde düşürülen eş (plasenta) uzak bir yerde yine kadınlar tarafından derince bir çukura gömülmektedir. Bizim derleme yaptığımız sahanın dışında muhtelif bölgelerde eş ya saklanır, ya suya atılır, ya da yakılır. Yakılma, baygın doğan çocukları ayıltma amacıyla yapılır. Suyu atılma hadisesi annenin sütünün artacağına dair inanıştan kaynaklanmaktadır (Boratav 1984: 149).

Bütün bu işlemlerden sonra doğumu gerçekleştiren ebeye emeğinin karşılığı verilmeye çalışılırdı. Derleme yaptığımız sahada bu hadiseye “ebe bahşisi verme” denilmektedir. Aileler maddi durumlarına göre para, paraları yoksa sabun, eşarp, havlu, elbiselik kumaş, çarşaf ve lif gibi eşyaları ebelere hediye olarak verirlerdi. Lif ve sabunun kesinlikle verilmesi gerekilirdi. Eğer vermezsen günah olur derlerdi [A.Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.1.2.2. Göbek Bağıyla İlgili İnanışlar

Çocuğun göbeği çocuktan bir parça sayıldığı için kutsal sayılmaktadır. Bu kutsallık nedeniyle çocuğun göbeği hakkında çeşitli inanış ve uygulamalar gelişmiştir. Doğum öncesi dönemde çocuğun cinsiyetini tayin etmede sağlıklı doğmasını sağlamada çeşitli inanış ve uygulamaların halk tarafından uygulanmaktadır. Aynı şekilde yeni doğan çocuğun kaderini tayin etmek için

de göbek bağıyla ilişki bir takım inanış ve uygulamalar geliştirilmiştir. Giresun Çepnilerinde de bu bağlamda belli başlı inanış ve uygulamalar geliştirilmiştir. Bu inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

“Erkek çocuğun sesi gür olsun diye göbeğini biraz uzun keserlerdi. Kızların da nazik olsun diye göbek bağını kısa keserlermiş. Göbek bağını cami kapısına bırakırlardı. Böyle yaparlarsa çocuğun namazlı, niyazlı dinine sadık bir kimse olacağına inanırlardı.” [F. Saklan-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Çocuğun göbek bağını gezici olmasın diye saklarlardı. Okulun bahçesine gömerlerdi okusun adam olsun diye. Polis olsun diye karakolun kapısına gömerlerdi. Baba mesleğini sürdürsün diyerek babasının dükkanına atarlardı. Büyüyünce hayvancılıkla uğraşsın diye ahıra atanlar da vardı.” [M. Güney-Suboyu/Şebinkarahisar]

Bu bilgilerden hareketle Giresun Çepnilerinin çocuğun göbeğini önemli saydıkları mekanlara bırakarak çocuklarının gelecekteki mesleklerini tayin etmek istedikleri söylenebilir. Buna benzer uygulamalar Anadolu ve Türk Dünyasının birçok yerinde de gözlemlenmektedir. Örneğin Amasya ve Denizli’de göbek bağı cami avlusuna gömülmektedir. Çuvaş Türkleri’nde ise ebe çocuğun göbeğini kesip bunu gelişi güzel çocuğun arkasına atarken: “Senin bahtına göre olsun” der. Göbek bağının düştüğü yere göre çocuğun talihi hakkında neticelere varılır. Meyhane yönüne düşmüşse çocuğun sarhoş, ev yönüne doğru düşmüşse çocuğun çalışkan olacağına inanılmaktadır (Acıpayamlı 1974: 53).

4.4.1.3. Doğum Sonrası

Doğum olayı gerçekleşikten sonra halk tarafından annenin ve çocuğun sağlığını korumaya, olumsuz durumlar varsa bunları gidermeye yönelik çeşitli inanış ve uygulamalara da başvurulmaktadır. Tıp ilmi de doğumdan sonraki dönemde bir müddet anne ve çocuk için zorlu bir sürecin yaşanabileceğini söylemektedir. Doğum konusunda en fazla inanış ve uygulamanın yer aldığı dönem doğum sonrasıdır.

Bu devrede anne ve çocuğun sağlığına oldukça büyük bir önem verilmektedir. Anne ve ocuk bulaşıcı hastalıklardan, ruh sağlığını bozacak olumsuzluklardan, nazardan, kötü ruhlardan uzak tutulmaya çalışılmaktadır. Doğum sonrasında alınan pek çok tedbir, uygulanan pratik anne ve çocuğun sağlıklı olması, doğumun son evresini kazasız belasız atlatması adınadır (Altun 2004: 138)

4.4.1.3.1. Lohusalık

Yeni doğum yapmış kadına kırk gün boyunca lohusa adı verilir. Bu tabir inceleme alanımızdaki yerel söyleyişte lukusa, lovsa şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde lohusaya loğsa, dığaskesen, emzikli, nevse gibi isimler de verilmektedir (Acıpayamlı 1974: 65). Lohusalık döneminde, özellikle doğumdan sonraki kırk gün içinde, ananın da, çocuğun da türlü zararlı etkilerden korunması gerekir. İlk hatıra gelen kötü göze karşı korunması gerektiğidir. İkinci önemli husus albastıdan korunması gerektiğidir. Albastıdan korunmak için lohusanın ve çocuğun yastıklarına, veya başka yerlere, al kurdele bağlanır, anne ve bebeği ziyarete gelenlere al renkte şerbet ikram edilir (Boratav 1984:153). Bu konuda Giresun epnilerindeki inanış ve uygulamalar şöyledir:

“Lohusa 40 gün boyunca kirli sayılır. Camiye gidemez ve dini vazifelerini yerine getiremez. Aynı zamanda mezar ziyaretlerinde de bulunamaz. Lohusanın mezarı doğumdan sonraki 40 gün boyunca açık kalırmış. Bu nedenle loğusa kadınlar 40 gün boyunca evden çıkarılmaz istirahat ettirilirdi.” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.1.3.2. İlk Süt

Giresun epnilerinde yeni doğan çocuğun anne style ilk tanışması hadisesi de çeşitli inanış ve uygulamalara sahne olmuştur. Bu inanış ve uygulamalarda çocuğun gelecekteki yaşamını olumlu yönde etkileyebilme gayesi esastır. Bu konuda Giresun epnilerinden tespit ettiğimiz inanış ve uygulamalar:

“24 saat dolmadan veya akşam olmadan çocuğa süt verilmezdi. Böyle yapılırsa ocuk sabırlı olur derlerdi. Ben kızımı doğurduğum da öyle yaptım

ve sabırlı oldu. Kulağına ezan okunmadan da süt verilmezdi. Ezanı verilene kadar beklenirdi. Eğer ezanı verilmeden süt verilirse çocuğun imanının zayıf olacağı söylenirdi.” şeklindedir. [E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

4.4.1.3.3. Al Karısı

Al karısı tabiri Anadolu'nun çeşitli yörelerde al, albastı, alanası, alkızı şekilleriyle de anılmakla birlikte genellikle kırklı lohusa ve çocuklara, nadir olarak da gebe, gelin, güvey, erkek, yolcu ve atlara musallat olan bir ruh veya hastalığı ifade etmektedir. Cin, peri, şeytan olarak tasavvur edilen bu ruh; köpek, kedi, oğlak, buzağı, tilki, örümcek, kuş, gelin, erkek, kefenli ölü, cadı, kıl ve nihayet insan ile hayvan vasıflarını bir arada bulunduran insan-hayvan şekillerinde görülmektedir (Acıpayamlı 1974: 75).

Altay ve Kırgız Türkleri doğum anında kadın çok ıstırap çekmeye başlarsa albastı yahut alkarısı denilen kötü ruhun lohusaya musallat olduğuna hükmederler. Bu kötü ruhu korkutmak, kovmak için erkekler de toplanır, “hay, huy!” diye haykırmaya başlarlar, tüfek ile havaya ateş ederler. Bu gürültü kadın doğuruncaya ve baygınlığı geçinceye kadar devam eder. Bazen hocanın yahut baksının müdahalesine lüzum hasıl olur. Kırgız Kazak Türkleri'nin hurafelerine göre “albastı” iki tür olup biri “kara albastı” ve diğeri de “sarı albastı”dır. “Sarı albastılar”lar hoca veya baksı (şamanların) okumasıyla def olup giderler. “Kara albastı” ise kendisini görmek iktidarına malik olan ocaklı adamlardan başka kimselerden kormazlar (İnan 1986:169).

Giresun Çepnilerinden yaptığımız derlemelerde lohusa ve yeni doğan çocuğa zarar veren alkarası ve cadı olarak anılan iki varlıktan bahsedilmektedir. Biz bu iki varlığı İnan'ın alkarası hakkında yaptığı tasnif bağlamında değerlendirdiğimizde yörede alkarası sarı albastının, cadı ise kara albastının özelliklerine sahip gibi görünmektedir. Biz bu bağlamında doğum sonrası inanış ve uygulamalarda cadılığı ilerleyen sayfalarda ayrı bir başlık olarak değerlendirmeye çalışacağız.

Giresun Çepnilerinden yaptığımız derlemeler sonucunda alkarasıyla ilgili olarak ulaştığımız inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

“Kırkı çıkmayan lohusalar albasması olurdu. İnsanın üstüne bir karartı çöküyor. Bağırıyorsun ama sesin çıkmıyordu.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Alkarasının bastığı kadını kurtarmak için hocalara gidilirdi. Hoca lohusayla çocuğu yere yatırıp üstlerinden atlardı. Daha sonra dua okuyarak onları kaldırırdı.” [H. Gümüş-Alataş/Keşap]

“Alkarasının lohusaya ve çocuğa yanaşmasını önlemek için lohusanın yatağının yanına kocasının gömleğini veya ceketini asarlardı. Al demire gelmez derlerdi. Bu nedenle yatağın yanına veya altına iğne, süpürge, makas, nal, bıçak koyarlardı. Hocalara muska yazdırıp yatağın başucuna asarlardı. Lohusanın yattığı odaya Kuran-ı Kerim asarlardı.” [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

“Alkarasının kırmızı renk olan yere geldiğini söylerler. Bu nedenle lohusanın odasına kırmızı bir şey konulmazdı. Loğusa kadına kırmızı bir şey giydirilmezdi. Lohusanın bulunduğu odaya kül bırakırlardı. Alkarası kül olan yere yanaşmaz derlerdi.” [E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

Giresun Çepnilerinde bulunan al karısı inaniş Anadolu sahası ve Türk dünyası topluluklarında da bulunmaktadır. Bu inaniş lohusalara zarar veren kötü kadın motifi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Benzer motif Avrupa folkloru ve Yunan mitolojisinde farklı adlandırmalarla karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar bu kötü ruhu al karısı olarak adlandırıp, zararlı etkilerini gidermek için çeşitli inaniş ve uygulamalar geliştirmişler de modern tıp ve psikoloji bilimleri bu durumu “doğum sonrası depresyonu” sonucu ortaya çıkan bir durum olarak açıklamakta ve bu konuda modern tıp uygulamalarına önem verilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Çevirme-Sayan 2005: 71).

4.4.1.3.4. Cadı (Cazu)

Cadı kelimesi Farsça'dan dilimize girmiş bir sözcüktür. Farşça'da cādû şeklinde yazılır ve cadı, büyücü, gulyabâni, hortlak, karakoncolos, vampir, çirkin kocakarı, acûze ve çok güzel söz manalarına gelir (Devellioğlu 2003: 121). Kelimenin anlamı Türkçe sözlükte geceleri dolaşarak insanlara kötülük ettiğine inanılan hortlağı ve huysuz, çirkin, ihtiyar kadını karşılar⁵³ (Akalin-

⁵³ Cadı kelimesi bu manalarının dışında; 1. Saçı başı dağınık, tırnakları uzun ve pis (kadın), 2. çok becerikli anlamlarına da gelmektedir (Akalin-Toparlı vd. 2005:341).

Toparlı vd. 2005: 341). Kelimenin İngilizce karşılığı witch şeklinde olup, sihirbaz kadın, acuze, kocakarı; büyüleyici güzellikte kadın; yaramaz kadın; büyülemek, meftun etmek, büyü yapmak manalarını karşılamaktadır (Avery-Bezmez vd. 1992: 1136). Derleme yaptığımız sahadan edindiğimiz bilgilere göre cadı kelimesi yeni doğmuş bebeklerin ve hayvan yavrularının ciğerini yemek suretiyle insanlara ve hayvanlara zarar veren, olağanüstü özelliklere sahip olmakla birlikte genellikle kadın olan varlığa verilen bir ismi karşılar.

Cadı ve cadılık kurumu Avrupa kaynaklı olarak biliniyorsa da durum bundan biraz farklıdır. 8-9. yüzyılda Sivas, Divriği ve çevre bölgelerden sürgün edilen ışık inancı mensupları zorunlu olarak yerleştikleri Bulgaristan coğrafyasında Bogomiller olarak anılmaktaydı. Bu topluluklar kuzeye doğru yayıldıkça Katolik kilisesi için bir çeşit kabus halini aldılar. Bu toplulukların en önemli özellikleri ortak mülkiyete inanmaları ve kadın erkek eşitliğini öne çıkarmalarıydı. Hem Bogomillerde hem de Katharlar'da kadınlar ermiş olabiliyorlar, yani ruhban sınıfın içinde yer alabiliyorlardı. Kathar kadınları Doğu'nun büyük bilgi hazinelerinden ve 10 bin yıllık kültürünü yanlarında Avrupa'ya taşıdılar. Kadın Ana kültürünün uzun yıllar öncesinden, Anadolu'nun kadın egemen dönemlerinden o günlere gelen kadın kültürünün dinsel bağnazlık karşısında gerilediği yer erkeklerle eşit olmaktı. Ancak bu eşitlik bile Hıristiyanlık coğrafyasında kabul edilemez bir olguydu. O dönemlerde Avrupa'da kadınlar bir tür köleydi. Erkek egemen bir kültürün baskısı altındaki Hıristiyan kadınları karşılaştıkları Bilge Kadın Dervişler ve Avrupa'nın ilk defa gördüğü kadın ozanlar sayesinde hızla "heretikleşiyor" ve Katolik kilisesinin bağnaz öğretilerinden uzaklaşarak Kathar inancına geçiyorlardı (Martin 2009:8). Bu nedenle Avrupalılar başlangıçta iyi işler yapan kadını karşılayan cadı kelimesine olumsuz özellikler yükleyerek insanlara kötülük yapan varlığı karşılar mahiyete sokmuşlardır.

Giresun Çepnilerinin doğum sonrası inanış ve uygulamalarında alkarasının yanında cadı olarak tabir edilen bir kötü ruhtan da bahsedilmektedir. Fikrimize göre bu varlık İnan'ın alkarası bahsinde yaptığı tasnifteki kara albastıdır.⁵⁴ İnan kara albastının zararlı etkilerini önlemenin zor olduğundan ve bu işi sadece ocaklı adamların yapabileceğinden bahseder.

⁵⁴ Tasnif için bk. (İnan 1986:169)

Kara albastının kültürel etkileşim sonucu yörede cadı olarak anılmaya başlandığı görülmektedir.

Bizim çalışma sahamızda alkarası diye tabir edilen varlığın genellikle lohusalara zarar verdiği görülmektedir. Cadılar ise yeni doğmuş bebeğin ciğerini veya kalbini yemek suretiyle ölümlerine neden olmaktadır. Bu bağlamda yörede gelişen çeşitli inanış ve uygulamalar:

Cadıları saçlarını ve tüyleri kırmızı olurmuş. Bizim bu bölgeye Rusya'dan geldikleri söylenirdi. Bizim burada yiyecek çocuk bulamadıklarında Rusya'ya giderlermiş. Balıkçılar bunları Rusya'ya giderken görmüşler. [M. Salbacak-Sarvan/Giresun].

Kedi ve köpek kılığına girerlermiş [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli].

Ellerinde bir gül çubuğu taşırlarmış ve uçabilirlermiş[K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Ortaya çıkış zamanları genellikle geceymiş. Çocuk doğduktan sonra altı aylık olana kadar cadıların tehlikesinde olurmuş[S. Ataç-Yenicehisar/Giresun].

“Teyzemin on yedi sene çocuğu olmamış. Teyzemin üstüne gelen iki kumanın da çocuğu olmamış. Teyzemin kocasını cazı kızı sahiplenmiş bundan dolayı çocukları olmuyormuş. Ne zaman ki o cazı kızı ölmüş teyzemin de kumalarının da çocukları olmuş.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun].

“Eskiden cazı gelirmiş. Bacadan evlere girermiş. Bu nedenle evlerin çatılarına diken koyarlarmış. Cazı bacadan girerken diken ona batar kan akarmış. Kan akınca sihri bozulurmuş insanlara zarar veremezmiş” [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli].

“Bizim bu köyde Çakır Teyze vardı. O kadın cazıymış.

Mühre bir gün buna:

“Şu çocuğun ağzına tükürsün bakayım.” demiş. Çakır Teyze de:

“Ben cazı mıyım da tükürecek.” demiş. Bunun üzerine Mühre:

“Cazısın tabi demiş. Tükürtürsen sana cazı demeyeceğim.” demiş. Mecbur kalıp tükürtmüş. Böylece büyüsü gitmiş. Bir daha cadılık yapamamış.” [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

“Babam çocukken evlerine bir kedi gelmiş. Babam bu kediyi vura vura pencereden aşağı atmış epeyce tartaklamış. Köyde bir kadın vardı. Yarın bir bakmışlar bu kadının eli yüzü hep yara bere içinde. Köylüye bu kadını kimse dövdü mü diye sormuşlar? Herkes dövmediğini söylemiş. Böylece cadının o kadın olduğu anlaşılmış.” [K. Abanoz-Ortacami/Tirebolu].

“Eğer bir haneye cadı musallat olmuş ve her doğan çocuğu öldürüyorsa, çocuk başka evde doğurtulur. Loğusa ve bebek kırkı çıkana kadar kendi evine girmez. Çocuğa ilk süt kendi kanından olmayan biri tarafından verilir” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] şeklindedir.

4.4.1.3.5. Kırk Karışması ve Kırk Basması

Lohusa ile çocuğuna kırk gün içinde gelen hastalıklara umumiyetle kırk basması, bazı yerlerde kırk düşmesi, kırk karışması, kırk bastı, lohusa bastı gibi isimler verilmektedir (Acıpayamlı 1974:85).

Doğumun ilk kırk günündeki tehlikelerden olan al karısı ve al basması daha çok kadın eksenliken, kırk basması ise çocuk eksenlidir (Altun 2004:154). Kırk basması çocuk eksenli olması özelliğiyle Giresun Çepnilerindeki cadı inanişıyla paralellik göstermektedir. Kırk basması doğumdan sonraki kırk gün içinde bebeğin kötü ruhtar tarafından zarar görmesi hadisesine verilen bir isimdir. Bu inaniş bağlamında Giresun Çepnilerindeki inaniş ve uygulamalar şu şekildedir:

“Kırk basmasının diye çocukları kırk gün dışarı çıkarmazlardı. Eğer kırkı çıkmamış iki kadın bir araya gelirse çocukların kırkı karışır ve kırk basması olayı gerçekleşirdi. Bu olayı önlemek için kadınlar çengelli iğne değışirlerdi ve üç kere çömelip ayağa kalkarlardı. Böylece çocuğun basuk olmaktan kurtulacağına inanılırdı.” [A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

“Cenaze ve gelin alayı geçerken çocuğu kırk basar derlerdi. Bunu önlemek için çocuğu havaya kaldırırlardı. Geceleyin çocuğun eşyaları dışarı asarsan çocuğu kırk basar derlerdi. Çocuğun kırkı çıkmadan eve et gelirse ondan da etkilenirmiş.” [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“Kırk basan çocukları değirmene götürürlerdi. Değirmende suyun gözüne bir yumurta kırıp çocuğu orada yıkarlardı. Böyle yaparsan çocuk basukluktan kurtulur derlerdi.” [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

Kaynak kişilerimizden aldığımız bilgilerde dikkati çeken en önemli husus kırk basmasının hayatın geçiş aşamalarıyla karşılaşılması sonucu ortaya çıkmasıdır. Öyle ki kırkı çıkmayan çocuk kendisi gibi olan bir çocukla, gelin alayı ve cenaze ile karşılaştığında kırk basmasına maruz kalmaktadır.

4.4.1.3.6. Kırklama

Kırk günlük süre içinde anne tabu yani pis sayılır. Kadının bu dönemde tabusal nitelikteki birtakım kaçınmalarının temelinde bu pislik tasarımı yatmaktadır (Örnek 1995: 146). Kırk gün boyunca kirli sayılan ve yıkanması yasak olan anne ve çocuğu kırkını doldurduktan sonra bir dizi ritüelden oluşan kırklama işlemine tabi tutulur.

Araştırma sahamızda da kırklama geleneği iki şekilde karşımıza çıkmaktadır: ilk yirmi gün sonra yapılan “yirmilik kırk” ve kırkıncı gün tamamlandıktan sonra yapılan “kırklama”.

Kırklama hadisesi su yardımıyla yapılanlar ve su kullanılmadan yapılanlar olarak iki şekilde uygulanmaktadır. Giresun Çepnileri kırklama işlemini su yardımıyla uygulamaktadırlar.

Kırklama hadisesinin gerçekleştirilmesiyle birlikte “kırklanan loğusa ve çocuk loğusalık devrinin icap ettirdiği yasaklara uymak zorunda değillerdir (Acıpayamlı 1974: 94). Kırklama esnasında kırk suyuna bazen farklı maddeler konulur. İnanişâ göre bu maddeler “loğusaya ve bebeğine temas ettiğinde haiz oldukları özellikleri onlara aşılırlar”(Acıpayamlı 1974: 122). Bunlar kimi zaman altın, kimi zaman fasulye, kimi zaman madeni para ve çakıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Altın ile zenginlik ve sarılık hastalığı olma riskini azaltmak, fasulye ile bereketli olması ve fasulye gibi çabucak boylanıp gelişmesi, madeni para ile yine zenginlik ve çakıl ile de cesurlük dilenmektedir. Kırklama olayının yapılışı yöremizde şöyle gerçekleşmektedir:

“Yirmilik kırkında yirmi fasülye ve yirmi kaşık suyu bir maşrapaya koyarsın. Çocuğu leğene koyduktan sonra bunu başından aşağıya dökersin. Kırklarken de çocuk kız ise kırk günden bir gün önce erkekse bir gün sora çocuğu yıkarsın. Çocuğun yıkandığı suya annesi çocuk zengin olsun ve sararmasın diye parmağındaki altın yüzüğü atar. Bu suya çocuk cesaretli olsun diye de ya demir para ya da kırk tane çakıl taşı atarlar.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Kırklama yapılırken bir el tasına kırk fasülye ve kırk kaşık su koyarlar çocuğun başından aşağıya dökerlerdi. Çocuğun yıkadıktan sonra annesi aynı suya hiçbir şey katmadan bu leğende yıkanırdı. Kırklama böyle olurdu. Bu işlem bittikten sonra çocuk ve annesinin kırklandığı su ayak basılmayan bir yere besmele çekilerek dökülürdü. Eğer bu su ayak basılan yere dökülürse çocuk karuşuklanır derlerdi.” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.1.3.7. Tuzlama

Tuzlama, en kısa tanımıyla, yeni doğan çocuğun tuzlu suyla yıkanması ya da vücudunun doğrudan tuzla ovulması anlamına gelmektedir (Aça 2001: 94). Tuzlama çocuğun büyüyünce kokmaması, terlememesi, pişkin vücutlu ve kibirli olmaması için uygulanan bir pratiktir (Acıpayamlı 1974: 56).

Tuz kült kavramı çerçevesinde değil; ama taş, toprak ve su kültürleriyle bağlantılı bir şekilde değerlendirilebilir. Nitekim, tuzlamanın daha çok suyla birlikte gerçekleştirilmesi de onun su kültürüyle olan bağlantısını ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Batılı araştırmacılar tuzun spermi simgeleyerek dölleyiciliği ifade ettiğini söylerler (Aça 2001: 94-95). Tuz, halk inanışlarında sadece doğum sonrası dönemde kutsallık arz etmemektedir. Tuzla ilgili olarak bir kaynak kişimiz: *“Büyüklerimiz tuz yere dökülmez, ziyan edilmez derlerdi. Gereksiz yere tuzu herhangi bir yere dökmek günahmış.”* [A. Yenigün- Çepniköy/Espiye] şeklinde bilgi vermektedir. Bilindiği gibi günah, dini bir kavramdır. Bütün dinlerde kutsala yapılan olumsuz davranışlar günah sayılmaktadır. Bu bağlamda kaynak kişimizin verdiği bilgiler tuzun Giresun Çepnileri arasında kutsal olarak görüldüğünü ortaya çıkarmaktadır.

Tuzlama işlemi, Anadolu'da ve Türk Dünyasında çocuğun gelecekteki hayatını etkileyeceği düşüncesiyle çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Giresun Çepnilerinde tuzlama işlemi bugün de devam etmektedir. Yörede yaptığımız derlemelerde bu konuda edindiğimiz bilgiler şöyledir:

“Çocuk doğduktan sonraki bir hafta içerisinde ikinci kez yıkanır. Bu yıkamada tuzlu su hazırlanır ve çocuk bu suyla yıkanır. Tuzlu suyla yıkanırca büyüyünce teri kokma derlerdi.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Eskiden uslu kişiler tuzlu suyla yıkanan çocukların büyüyünce teri kokmaz, derisi kararmaz, güneş çocuğu yakmaz derlerdi. Biz de çocukları bu nedenle tuzlu suyla yıkardık.” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.1.3.8. Ad Verme

Yeni doğan çocuğa ad verme, doğumdan sonra çocuğun anne babayla, ailedeki diğer bireylerle, onu bekleyen toplumsal çevreyle iletişimini kuran, ilişkilerini düzenleyen adetlerden, törenlerden, pratiklerden bir tanesidir. Ad verme evrensel bir olgudur. Her toplumun kendi folklorundan beslenen bir ad verme olgusu vardır. Ad verme olgusundan yoksun bir toplum olmadığı gibi, aynı zamanda ad vermek bir zorunluluktur (Altun 2004: 170).

Eski Türklerde çocuğa küçüklüğünde verilen ad gerçek sayılmazdı. Eski Yakutlar'da gerçek ad çocuk yay çekip ok attıktan sonra verilirdi. Yakutların bu adetini Oğuzlar'da da görüyoruz. Dede Korkut Hikâyelerinde “O zaman bir oğlan baş kesme, kan dökmese ad komazlardı” denilmektedir. Oğuz kahramanları yiğitlik gösterdikten sonra Dede Korkut'tan ad almaktadırlar. Altay ve Yenisey Türkleri'nin destanlarından anlaşıldığına göre, öyle bir devir olmuş ki sıradan adamların özel adları olmamış, yalnız kabilesinin adını taşımışlardır.(İnan 1986: 173).

Eski Türklerde ad koyma belirli bir törenle yapılmakta ve bu tören erişkin hale gelen delikanlıyı kutsama amacı taşımaktaydı. Bu noktada Dede Korkut boylarındaki ad koyma törenleri de ilgi çekicidir. Dedem Korkut gelir, ad koyar, Kalın Oğuz beyleri el götürüp dua kılarlar, bu ad bu yiğide kutlu olsun derler. Bu durum Buğaç Han, Basat gibi hikâyelerde aynen tekrarlanmaktadır. Kahramanlar, Altay destanlarında adlarını Tanrılardan ve

ruhlardan alırken daha sonraları ad koyma işini “peygamber”, “ak sakallı evliyalar” üstlenmiştir. Dede Korkut’un ad koymasını da bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Dede Korkut’un ad verirken söylediği “Adını ben virdüm yaşını Allah virsün” sözleri de bir dua ve alkış özelliği göstermektedir. Törenlerin bir başka yanı ise büyü ve tılsımla ilgilidir. Geçiş bir törenle gerçekleştirildiği için şaman, kam vazifesi gören Dede Korkut gelip bu anı kutsamaktadır. Bu kutsama ise şiir ve musiki eşliğinde olmaktadır. Dede Korkut’un bu sırada kopuz eşliğinde söylediği efsunlu sözler, şaman duası özelliği göstermektedir (Duymaz 1998: 119).

Oğuz toplumunda bir yiğidin ad alabilmesi için alplık göstermesi gerekmektedir. Alplığa geçişle birlikte Oğuz genci adını alır ve toplumda bir yer edinir. Bu bir bağlamda ikinci bir doğuştur. Dede Korkut Hikâyelerine baktığımızda bu hadise genellikle 15 yaşında gerçekleşir. Yalnızca Kazan Bey’in oğlu Uruz’un 16 yaşında alp olduğu göze çarpar (Duymaz 1998: 200).

Giresun Çepnilerinde çocuğa ad verilmesi hadisesi çocuk doğar doğmaz gerçekleştirilmektedir. Öyle ki çocuğun ezanı verildikten sonra adı üç kere kulağına fısıldanır. Dede Korkut Hikâyelerinde olduğu gibi alplık göstermesi beklenmezdi. Ad verme işleminin zaman kaybetmeden gerçekleştirilmesi hakkında bir kaynak kişimiz: “Çocuk doğduğu gibi en geç bir hafta içinde adı konulurdu. Eğer ad koyma işlemi geciktirilirse çocuğu cinler sahiplenir derlerdi.” şeklinde bir açıklama yapmaktadır. [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

Yörede ad koyma geleneğinde İslam dininin etkisi de oldukça belirgindir. Bu konuda bir kaynak kişimiz: “İsimleri Kuran’dan koyarlardı. Emine, Fadime, Mustafa, Muhammet gibi isimler verirlerdi.” demektedir. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

Giresun Çepnilerinde ad vermeyele ilgili bir diğer husus atalarının adını vermedir. Bu konuda çocuğa ölen büyüklerin adı verildiği görülmektedir.

Türklerde ad vermeyele ilgili bir diğer ortak motif de belirli günlerde doğan çocuklara, doğduğu mevsimi, günü, geceyi yansıtan adların verilmesidir. Bu husus Giresun Çepnilerinde de görülmektedir. Bu konuda bir kaynak kişimiz: “Kadir gecesi doğduysa Kadir, bayram gecesi doğduysa

Bayram, Arefe günü kız olursa Arife erkek olursa Arif, Hıdrellezde doğduysa Hıdır adını verirlerdi.” demektedir. [B. Karataş-Kayadibi/Giresun]

Bütün toplumlarda olduğu gibi Giresun Çepnilerinde de erkek çocuğun doğumu, kız çocuğundan daha fazla istenir. Erkek çocuğun istendiği, kız çocuklarına verilen bazı adlardan açıkça sezilmektedir. Öyle ki sürekli kız çocuğu olan aileler kızlarına Yeter, Döndü, Sefine gibi isimler vermektedirler. Bu sayede bir daha ki sefere erkek çocuk olması istenir. Bu durum da ad verme de belirgin bir rol oynar.

Genel olarak Giresun Çepnilerinde ad koyma hususunda dini hususların ve toplumsal kanaatlerin ön planda olduğunu söyleyebiliriz. Ad koyma işleminin zamanı hususunda ise yöre halkının bu işlemin geciktirilmemesi noktasında bir fikre sahip olduğu görülmektedir. Eğer bu işlem geciktirilirse çocuğun cinler tarafından sahiplenileceğine inanılmaktadır.

4.4.1.3.9. Yaşamayan Çocuk

Anne karnındaki çocuk ve hamile kadın gibi, loğusa ve yeni doğan çocuk da birtakım kötü güçlerden gelecek tehlikelerle karşı karşıyadır. Lohusa kadının geçişlerde karşılaşılabileceği tehlikelere karşı alması gereken tedbirler yeni doğan çocuk içinde tehlikelerden korunmak amacıyla alınması gereken tedbirler vardır. Bu yüzden doğup yaşamayan, sık sık hastalanan, zayıf düşen çocuklara, onları korumak amaçlı bazı pratikler uygulamak Anadolu’da çok yaygın bir davranıştır. Halk arasında genellikle böyle çocukların nazara geldiği inancı vardır.

Bu konuda bizim çalışma alanımızda nazarın yanında cadıların da çocuğun yaşamasını engelleyici kötü güçler olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yöre halkı cadıların toplumdan kimseler olduğu ve kedi, köpek vb. kılığına girerek yeni doğan çocukların ciğerini yemek suretiyle ölümlerine neden olduğu noktasında bir inanişe sahiptir. Yörede yaşamayan çocukların ölümlerinde cadı ve nazar inanışlarının etkili olduğu görülmektedir. Nazar yörede yaygın bir şekilde “göz değmesi” olarak adlandırılmaktadır. Nazar ve cadı paralelinde yörede oluşan inanış ve uygulamalar:

“Yeni doğmuş çocuklar çok nazar alır derlerdi. Çocuk nazarlanmasın diye elbisesine ve beşiğine iki tane boncuk takardık. Eve gelen misafirler heves edip çocuğu nazarlamasınlar diye yüzüne kömür karası sürerdik. Nazarlanan çocukları okutmaya götürürdük. Hoca üç İhlas bir Fatiha okurdu. Böylece nazarı geçirdi. Ayrıca çocuğa okunmuş su içirilirdi.” [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“Eskiden burada cazılar varmış. Bu cazılar çocukların ciğerini yermiş. Bazı hanelere musallat olmuşlar. Bu insanların çocukları doğar doğmaz ölmüş. Bu cadılar eve bacadan girerlermiş. Bunların eve girmesini önlemek için bacalara diken koyarlardı. Ocağına cadı musallat olan kimseler doğumu başka evde yaparlardı. Çocuğu kırk gün boyunca annesi emzirmez başka birine emzirtirlerdi.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] şeklindedir.

Olaya cadılık bağlamında baktığımızda cadıların zararlı etkilerini önlemek amacıyla bu kötü ruhun şaşırtılmaya çalışıldığı görülmektedir. Benzer durumlar Türk dünyası topluluklarında da görülmektedir. Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar. Urenha (Tuba)lar çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar, kazanın içine “ak eren” denilen ongon’u koyup bunun yanına arpa unundan yapılan bir bebek bırakırlar. Kam bu bebek üzerinde ayin yapar. Kamın duasıyla bu hamur “canlanır” ağlarmış, kam hamur bebeğin karnını yarar, parçalar, sonra bu bebeği uzak bir yere götürüp gömer. Ölüm ruhu bunu görüp çocuğun öldüğüne inanır ve aileyi rahat bırakır. Çocuğu yaşamayan Başkurtlar da, Müslüman oldukları halde, ölüm meleğini aldatmaya çalışırlar. Çocuğu doğduğu gibi ebe eline alıp dışarı çıkar, birkaç ev dolaştıktan sonra çocuğun babasının evinin penceresinden seslenir: “Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim. Satın alan var mı?” der. Pazarlık başlar. Çocuk için kendi ağırlığında demir verip satın alırlar. Çocuğa Demir yahut Satıpdı, Satılmış gibi bir ad verirler (İnan 1986: 180).

Giresun Çepnilerinde çocuğun yaşamasını sağlamak için çocuklara Yaşar, Dursun gibi adlar da verilmektedir. Türk topluluklarında bu tür isimler vermenin yanında kötü adlar vermek adeti de görülmektedir. Bunun sebebi kötü adı olanlardan ölüm meleği nefret eder ve bunların yanına uğramaz fikrine dayanmaktadır. Kırgızlar bu inaniş paralelinde çocuklarına İtalmas

(Köpek almaz), Çoçkobay (Domuzbay), Kabanbay (Yabani domuz) gibi isimler vermişlerdir (İnan 1986: 181). Bu çeşit bir uygulama Giresun Çepnilerinde görülmemektedir.

4.4.1.3.10. Yüreyemeyen Çocuk

Yeni doğan bir çocuğun bir yaşını geçtikten sonra yürümeye başlaması beklenmektedir. Bazen çocukların vaktinden geç bir süre de yürümeye başladıkları da görülmektedir. Yöre insanı bu durumu “çocuk basuk oldu” şeklinde ifade etmektedir. Bu noktada Giresun Çepnileri zamanında yürümeyen veya geç yürüyen çocuklarla ilgili olarak çeşitli inanış ve uygulamalar geliştirmişlerdir. Bunlar:

4.4.1.3.10.1. Köstek Kesme

“ Yüreyemeyen çocuğun ayağına kırmızı bir ip bağlayıp cami kapısına götürürdük. Bu ip camiden ilk çıkan kişiye kestirilirdi. Bundan başka çocuğun ayaklarını ipe bağlayıp evin kapısına dikerlerdi. Eli çabuk olan bir kişiye bu ipi kestirirlerdi. Çocuk ipi kesen kişinin çabukluğundan etkilenip hemen yürür derlerdi.” [M. Türkkkan-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

4.4.1.3.10.2. Diğer Uygulamalar

“ Bizim burada dibek taşı denilen bir yer vardır. Orası ocakmış. Yürümeyen çocukları ayın ilk üç çarşambası buraya getirip yıkarlardı. Çocukları değirmene götürüp değirmenin suyunda yıkarlardı. Çocuğu üç yol ağzına götürüp orada yıkarlardı. Böylece çocuklar yürürdü.” [D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

“Çocuğun kırkı çıkmadan eve et getirilirse çocuk yürümez basuk kalır derlerdi. Bu duruma maruz kalan çocukları bir et parçasının üstüne oturtup yıkarlardı ve çocuk bu işlemde sonra yürürdü.” [H. Ayçiçek-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

4.4.1.3.11. Diğer İnanış ve Uygulamalar

Doğum sonrası dönemde anne ve çocukla ilgili inanış ve uygulamaları çeşitli başlıklar altında değerlendirmeye çalıştık. Giresun Çepnilerinden derlediğimiz malzemenin bir kısmı yukarıdaki başlıklar altında değerlendirilemeyecek mahiyettedir. Bu nedenle malzemeyi Diğer İnanış ve Uygulamalar başlığı altında vermeye çalışacağız. Büyük çoğunluğu çocuk eksenli olan bu inanış ve uygulamalar:

“Çocuğun beşiğini boş sallamazlardı. Beşik boş sallanırsa çocuğun karnı ağrır derlerdi.” [İ. Turan-Ovacık/Şebinkarahisar]

“Bebeğin çamaşırını ikindiden sonra dışarı bırakmazlardı.” [A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

“Adetli kadınlara baktırmazlardı. Yüzünde sivilce çıkar diye cenabet adama baktırmazlardı.” [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“ Kız çocuğu 4 erkek çocuğu 6 aylık olmadan oturtulmazdı. Eğer oturtulursa kambur olur derlerdi.” [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

“Çocuk bacaklarının arasından geri bakarsa misafir gelir derlerdi.” [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

“Yeni doğan çocuğun koltuk altlarına fare yavrusunu sürerlerdi. Böyle yaparlarsa çocuk tüysüz olurmuş.” şeklindedir. [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

4.4.2. Sünnet

4.4.2.1. Sünnet Yaşı/Dönemi

Türkiye’de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden birisi de sünnettir. Dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımını, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan veremeyecek kadar güçlüdür (Örnek 1995: 170).

Sünnet işlemi, İslam ve Yahudi dinlerinin kuralları arasında yer almakla beraber, bu dinlerin dışında kalmış birçok toplumlarca da uygulanır: Okyanusya ve Afrika kavimlerinden, Amerika yerlilerinden kimi toplumlar gibi. Kökeni sorunu üzerinde ayrı ayrı görüşler vardır. Kimi bilginler bunda, “cinsi birleşme”yi ve dolayısıyla “döl türemesini” kolaylaştırdığı için, bir “bereket töresi” anlamı bulurlar; bereket tanrılarına veya bereket sağlayıcı kutsal güçlere, türeme uzvunun bir parçasının sunulması diye nitelendirirler (Boratav 1984:159).

Sünnet olacak çocuğun yaşı hakkında Türkiye’nin her yanında geçerli bir kural yoktur. Bu yaşın belirlenmesinde çeşitli etmenler rol oynamaktadırlar. Ailenin durumu, ekonomik etkinliği, kimi vesileler bu etmenlerin başında gelmektedir. Ancak çocuğun en geç 14-15 yaşına varmadan sünnet edilmesine de özen gösterilir. Çocuklar, 4-5 yaşından başlayarak 14-15 yaşına kadar geçen süre içerisinde sünnet edilirler. Ancak, son zamanlarda, büyük kentlerde, kimi ana babaların, çocuklarını doğumlarından hemen sonra sünnet ettirdiklerine rastlıyoruz. Çocuk birkaç günlükken ve henüz hastanede iken sünnet ettirilmektedir. Bu çok erken sünnetten amaç, çocuğun bilinçli olarak acı çekmesini ve korkmasını önlemektir (Örnek 1995: 174).

Giresun Çepnilerinde de sünnet geleneğinin yaygın şekilde kullanımı mevcuttur. Kaynak kişilerden aldığımız bilgiler geçmişte çocukların yaz dönemi köye gelen sünnetçi tarafından belli bir yaş sınırı gözetilmeden

toplucu sünnet edildiği doğrultusundadır. Bu dönemde çocukların yaşına pek dikkat edilmez ve çocuklar çok küçük yaşlarda sünnet ettirilirdi. Günümüzde ise çocukların okula başlamadan önce 6-7 yaşları arasında sünnet ettirildiği görülmektedir.

4.4.2.2. Sünnet Hazırlıkları

Giresun Çepnilerinde sünnet düğünü genellikle maddi durumu iyi kimseler tarafından yapılmaktadır. Maddi durumu iyi olmayan kimseler sünnet düğünü yapmamaktadır. Bu konuda bir kaynak kişimiz “sünnetçi geldiği zaman ne kadar akli eren çocuk varsa hepsini kesip giderdi. Düğün falan yapılmazdı. İşten güçten çocuklarımızın başında bile duramazdık” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil] demektedir. Bu bilgilerden hareketle yörede yaygın bir şekilde sünnet düğünü yapılmadığı sonucuna ulaşmaktayız. Sınırlı sayıda yapılan sünnet düğünlerindeki belli başlı hazırlıklar hakkında bir kaynak kişimiz “sünnet düğünü yapılmadan bir hafta öncesinde baklavalar, börekler açılır. Çocuğun annesi yatağını hazırlar. Bu yatak gelin yatağı gibi süslü, özenli olur. Arabaları gelin arabası gibi süsletirler. İsteyen davetiye bastırır. Komşuları davetiyeye çağırır. Davul zurna çalınır. Çocuğa sünnet elbisesi alınır. Fotoğrafçıya gidilip resim çektirilir. Sünnet sabahı çocuğa elbisesi giydirilir arkadaşlarıyla birlikte arabayla gezdirilir. Daha sonra eve gelirler ve çocuk sünnet edilir” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] demektedir.

4.4.2.3. Sünnet Düğünü

Sünnet düğünü yapmak, genel olarak, babaya düşen bir ödevdir. Bugün hala ağa evlerinde ağa müsaade etmedikçe erkek evlat kendi çocuğunu sünnet ettiremez. Fakat halk bugün, bu hususta büyük babaya veya dedeye eskisi kadar yer vermemektedir. Yalnız dedelerle oturan çocukların sünnetleri, baba para kazansa bile dede tarafından yapılır (Erdentuğ 1983: 96). Benzer durum Giresun Çepnilerinde de görülmektedir. Ancak bu durum son yıllarda değişmeye başlamıştır. Çekirdek aile yapısına

geçişle birlikte artık çocuklar dedeleri tarafından değil de babaları tarafından sünnet ettirilmektedir. Babanın dede karşısındaki konumu değişime uğramıştır.

Giresun Çepnilerinde sünnet düğünleri iki şekilde yapılmaktadır. Biri davullu zurnalı düğün havasında diğeri ise Mevlit okutma şeklindedir. Sünnet düğünleriyle ilgili olarak bir kaynak kişimiz “çocuk sünnet edildikten sonra düğüne gelen misafirler hediyelerini takdim ederlerdi. Çocuk düğün boyunca yatardı. Kalkacağı zaman çocuğa uzun etekli gömlek giydirirlerdi. Kimisi Yasin okutur, kimisi de davullu zurnalı eğlence yapardı. Her iki şekilde de gelen misafirler yedirilir, içirilirdi” [N. Bayrak-Uzundere/Giresun] demektedir. Günümüzde yörede yapılan sünnet düğünlerinde genellikle mevlit okutulmaktadır. Davullu zurnalı sünnet düğünlerine artık pek fazla rastlanılmamaktadır. Bazı yerlerde çocuk ve arkadaşları arabayla gezdirilirken davul zurna çaldırılmaktadır. Ancak eve gelindiğinde mevlit okutulmaktadır.

4.4.3. Evlenme

Doğum ve sünnetten sonra hayatın üçüncü geçiş aşaması evliliğdir. Bu aşamada insanlar evlilik niyetinin belirlenmesi, eş seçimi ve evlilik hazırlıklarından, düğüne kadar belli başlı inanış ve uygulamalar geliştirmişlerdir. Bu aşamalar bağlamında ortaya çıkan inanış ve uygulamalar evlilik olayını sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmeye ve gelecekte eşler arasında sorun çıkmasını önlemeye yönelik bir hüviyet arz eder.

Günümüzde geleneklerin yok olduğuna dair söylemler oldukça fazladır. Bu söylemler büyük oranda doğru olsa da şu anda geleneklerin tamamen yok olduğunu söyleyemeyiz. Popüler kültürün etkisi her millette olduğu gibi bizde de görülmektedir. Bu etkiyle insanlar artık köy düğünleri yapmaktan imtina etmekte, salon düğünü yapmaktadırlar. Ancak bu salon düğünleri de folklor açısından bir değer taşımaktadır. Folklor çağın şartlarına uyum sağlayan geleneğin sadece en eski değil, güncellenmiş şeklini de inceleyebilen bir bilim dalıdır.

Biz bu açılardan Giresun Çepnilerine baktığımızda evlilik adetlerinin popüler kültürün etkisi altına girdiğini görmekteyiz. Özellikle şehre yakın bölgelerde salon düğünleri yapılmaktadır. Ancak kırsal kesimler de halen köy düğünleri yapılmaktadır. Bu düğünlerde gelenek canlılığını korumaktadır. Salon düğünlerinde ise gelenekle popüler kültür bir arada yer almaktadır.

4.4.3.1. Evlenme Biçimleri

Türkiye’de kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını arttırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hala “görücülük” gelmektedir. Görücülüğün aslını, evlenecek erkeğin aile üyeleriyle, akraba ve komşularından seçilen birkaç kadının daha önceden üzerinde durulan ya da tanıdıklarınca önerilen kızın evini ziyarete gidip, hem kızı yakından incelemeleri, hem de niyetlerini belli etmeleri oluşturmaktadır (Örnek 1995: 185).

Türk kültüründe görücü usulü evlenmenin dışında kız kaçırma, otura kalma, dezmal kaçırması, beşik kertme ve berdel usulü gibi evlenme biçimlerine de rastlanılmaktadır. Bizim çalışma alanımızda evlenme biçimleri hususunda görücü usulü, kız kaçırma ve otura kalma şeklinde evlilikler görülmektedir. Ancak günümüzde anlaşarak evlenme yaygınlaşmaya başlayarak diğer evlenme biçimlerinin hemen hepsinin yerini almaya başlamıştır.

Giresun Çepnileri’nde evlenme biçimleri hususunda kaynak kişilerimiz:

“Eskiden kız isteme görücü usulü olurdu. Damat kızı görmezdi. Kız evine gider Allah’ın emriyle isterdik. Kız tarafı verirse nişan, düğün hazırlıklarına başlardık.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Eskiden büyükler kızı beğenirdi. Kimseye fikri sorulmazdı. Evlenene kadar gelin ve damat birbirini görmezdi. Bizde halen daha görücü usulü var. 1970’den önce gidip alıp geliyormuşlar. Şimdi gene çocukları konuşturuyorlar. Sevdalı olanlar var da aileler bunları birbirine vermiyorsa oğlan kızı kaçırdı. Kızla oğlan anlaşmalı kaçarlardı. Zorla kaçırma olayı burada yoktur. Kız

kaçırma işinde mutlaka aracılar vardır. Bu aracılardan biri kız diğeri oğlan tarafından olur. Bunlar işi ayarlar kızla oğlan kaçar. Kızla oğlan aileler razı edilene kadar saklanır. Bu süreçte sözü geçen bir kişi arayış bulmaya uğraşır. Genelde işin sonu tatlı biter. Kız geri alınmaz.” [A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

“Benim düğünüm olacağı vakitte kız istemeye annemle babam gitti. Ben gitmedim. Kız istemeye giderken çorabı ayaklarına ters giyerlerdi. Çorabı ters giyerlerse işleri rast gidermiş. Bir iki kişi ajan olarak gidiyordu. Karşı taraf soruyordu neden geldin. Allah’ın emriyle senin kızı isteyeceğiz derlerdi. Tanışalım konuşalım diye karar alırlardı.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

“İki genç birbirini seviyorsa köydeki uslu adamlar kızın babasına bir gün önceden haber verirler. Adam buyur gel derse giderler. Ben senin kızını evlat edinmek istiyorum deyip kızı isterler. Kızın babasını işine gelirse verir gelmezse vermez. Babası vermezse bir hafta on gün sonra o kız kaçar. Eğer kızın babası uygun görürse anlaşılırdı. Kaçma olayı olmazdı. Nişanını yaparlardı. Düğün kararını alırlardı. Davullu zurnalı düğün yapılırdı. Eskiden tabanca işi çoktu. Tonla mermi atılırdı. Benim babam Düzköy denen yerden nişanlı bir kız kaçırmış. Kızın düğünü kurulduğu vakit düğünden kaçırmış. Bundan dolayı dedeme dokuz bin lira ceza kesmişler. Bu parayı kız tarafı almış.” [A. Turan-Çağlayan/Çanakçı]

“Kız istemeye usullarla birlikte gidilir. Önce usullar hal hatır sorduktan sonra konuya girilirdi. İkram yapıldıktan sonra kız istenir. Baba rıza gösterdikten sonra hanımlar da kendi aralarında konuşur. Kızın anası da razı olursa iş biter.” [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

“Eskiden evlenme işi görücü usulü olurdu. Şimdi o işler hep kalktı. Gençler kendi aralarında anlaşip anne babaya haber veriyorlar. Ondan sonra kız istemeye gidiliyor. Bu yörede eskiden bu kadar okumuş adam yoktu. Şimdi hemen herkes okumuş. Gençler okulda, işyerinde tanışıp anlaşılıyorlar bize de onlara yardımcı olmak kalıyor.” [M. Kılıçarslan-İsmailbeyli/Görel]

Giresun Çepnilerinde görücü usulü, kız kaçırma ve anlaşarak evlenme şeklinde evlenme biçimleri görülmektedir. Kaçarak evlenmelerde kızın ailesi tarafından geri alınması hoş karşılanan bir durum değildir. Ama bazı durumlarda aileler kızlarını geri almaktadırlar. Bu konuda bir kaynak kişimiz: “Kızın ailesi kaçan kızını geri almak isterse birilerine bir miktar para verir geri

aldırırdı. Kendileri gidip almazlardı. Kızı geri almak gibi bir niyetleri yoksa hiç de uğraşmazlardı. [E. Kaya-Çepniköy/Espiye] şeklinde bilgi vermektedir.

Yörede görücü usulü ve kız kaçıma şeklinde evlilikler devam etmekle birlikte günümüzde en yaygın şekilde kullanılan evlenme biçimi anlaşarak evlenmedir. Özellikle şehre yakın Çepni yerleşimlerinde bu usul tek başına egemendir. Kırsal kesimlerde ise üç evlenme biçimine de rastlanılmaktadır.

4.4.3.2. Evlilik Yaşı

Bilindiği gibi evlenme çağı kronolojik olarak çoğunlukla 15-25 yaşlar arasındadır. Bu yaşlar arası psikolojide “Yetmelik”, fizyolojide “Son ergenlik” sosyolojide de “Gençlik” çağı daha doğrusu insan ömrünün altın çağıdır (Şahinkaya 1979: 74).

Kırsal alanda evlenme, kentlere oranla daha erken yaşlarda olmaktadır. Kırsal kesimde erkek ve kızın evlenebilmesi buluğ çağına ermiş olmaları yeterli görülmektedir. Yasalarımıza göre, çocuğun reşit sayıldığı yaş 18’dir. Medeni Kanununun 88/1. Maddesi; evlenebilmek için kızın 15, erkeğin de 17 yaşını doldurmasını gerekli görmektedir. Öte yandan, kanun koyucu 14 yaşını doldurmuş kızla 15 yaşını doldurmuş olan erkeğe, olağanüstü bir durumun varlığı halinde yargıç kararı ile evlenebilme olanağı tanımıştır (Örnek 1995: 190).

Giresun Çepnilerinde evlilik yaşı günümüzde 20-30 yaşları arasındadır. Ancak yöre insanı kız olsun erkek olsun 25 yaşını geçirmemeye dikkat etmektedirler. Geçmişte 15-25 yaşları arasında da evlilikler görülmektedir. Evlilik yaşı konusunda kaynak kişilerimiz:

“Bizim buralarda birini evlendirecekleri zaman yaşına çok dikkat etmezlerdi. Ama kızın erkekten küçük olmasına dikkat edilirdi. Kadınlar daha erken kocarmış. Kadın erkekten yaşlı olursa erken kocar evine barkına bakamaz derlerdi. Bizim zamanımızda askerden geleni evlendirirlerdi. Evlenme işi 20-23 yaşlarını geçmezdi.” [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

“Ben askere gitmeden önce 17 yaşında evlendim. Bizim zamanımızda yaşa bakmazlardı. Elinde bir mesleği ya da kendine yetecek kadar tarlası

olana kız verirlerdi. Yaşına bakmazlardı.” [H. Yurt- Barça/Giresun] şeklinde bilgi vermektedir.

Giresun Çepnileri geçmişte elinde mesleği olana ve maddi durumu iyi durumda olana yaşını gözetmeksizin kız vermekteydiler. Yaş hususunda en önemli nokta damat adayının askerliğini yapıp yapmadığıdır. Günümüzde genelde aynı özellikler esas alınırken artık köyde bağı bahçesi olmasına dikkat edilmemektedir. Artık insanlar damat adayının sabit bir geliri olup olmamasına ve kızlarını şehirde yaşatıp yaşatmamasına dikkat etmektedirler.

4.4.3.3. Evlenme Beyanı

Giresun Çepnileri evlenme çağları geldiğinde bu durumdan ailelerini haberdar etmek için çeşitli uygulamalara başvurmaktaydılar. Günümüzde ise evlenecek genç kız ve erkek anneleriyle bu durumu konuşmaktadırlar. Evlenme beyanı hususunda kaynak kişilerimiz:

“Bizim bu yörede erkekler askerden dönünce evlenmek isterlerdi. Aileler bu konuda harekete girişmiyorsa erkek çocuk durumunu belli etmeye çalışırdı. Burada evlenmek isteyen bir erkek sofraya pilav tenceresi konulduğunda kaşığı tencerenin ortasına saplar ve kalkıp giderdi. Bu işi yapan gencin evlenmek istediği böylece anlaşılırdı.” [A. Yenigün-Çepniköy/Giresun]

“Eğer bir genç evlenmek istiyorsa akşamları eve gelmez. İçki içip sarhoş bir halde eve gelir. İşe güce sahip çıkmaz. Kendini serkeşliğe vurur. Kız çocukları da evlenme isteklerini sinirli tavırlar sergileyerek beyan ederler.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu] şeklinde belirtmektedirler.

4.4.3.4. Evlilik Aşamaları

4.4.3.4.1. Eş Seçimi

Evlilik hayatın diğer geçiş aşamalarından farklı olarak kişinin kendisine odaklı olarak gerçekleştirilen bir durum değildir. Bu aşamayı kişi eşiyile birlikte

gerçekleştirmektedir. Hayatın geçiş aşamalarını sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmek için toplumumuz çeşitli inanış ve uygulamalar ortaya koymuştur. Evlilik konusunda da çeşitli inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu inanış ve uygulamaların kilitlendiği ilk ve en önemli nokta eş seçimidir. Öyle ki evliliğin mutlu ve huzurlu olabilmesi, evlilikle başlayıp ölüme kadar sağlıklı bir birliktelik sağlanabilmesi çiftler arasındaki uyumla doğru orantılıdır. Bu nedenlerle toplumumuz eş seçimine büyük önem vermekte ve eşlerde çeşitli özellikler aramaktadırlar. Benzer hususlar bizim çalışma sahamızda da görülmektedir. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Evlenme işinde kız olsun erkek olsun ailesinin asaletine bakarlardı. Eğer ailelerin geçmişinde yanlış bir iş yoksa sorun olmazdı. Eski zamanlarda bağ, bahçe işleri çoktu. Bu nedenle erkek tarafı alacakları kızın becerikli, çalışkan olmasını isterdi. Haneyi çekip çevirecek, ocağı tütürecek bir kız olması istenilirdi. Erkeğin de kötü alışkanlıkları olmayıp, askerliğini yapmış ve iş sahibi olmasına dikkat ederlerdi.” [B. Karataş-Kayadibi Mah./Giresun]

“Eskiden kızın bağ, bahçe işlerini bilmesi yeterliydi. Günümüzde özellikle okuyan, iş sahibi olan kesim kızın da aynı şekilde kendisi gibi maaşlı olmasına dikkat etmekte. Aynı durum kızlar içinde geçerlidir. Eğer kız maaşlıysa o da kendisi gibi hatta kendinden yüksek rütbede biriyle evlenmek istemektedirler.” [H. Yurt-Barça/Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

Bu hususların dışında Türk toplumunda akraba evliliği de görülmektedir. Bu şekil evlenme bizim çalışma sahamızda da görülmektedir. Bu konuda bir kaynak kişimiz: “Bu köyde isimlerini vermeyeyim amca çocuklarını evlendirdiler, çocukları hep sakat oldu. Mal bölünmesin yabancıya gitmesin diye böyle bir işe kalkıştılar ama olan kızla oğlana ve doğan çocuklara oldu” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] şeklinde bilgi vermektedir. Geçmişte bu yörede akraba evliliklerine sıkça rastlanılmaktaydı. Ancak yaşanan kötü tecrübeler sayesinde yöre halkı bu konuda bilinçlenmiş durumdadır. Günümüzde Giresun Çepnileri arasında akraba evlilikleri yok denecek kadar azdır.

4.4.3.4.2. Kızı Görme/Kız İsteme/Dünürçülüğe Gitme

Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin

akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşuları ve tanışları da yardımcı olurlar (Örnek 1995:190).

Giresun Çepnilerinde de aynı durum görülmektedir. Eş dost, komşu, tanış yardımıyla kız bulunup beğenildikten sonra kız isteme safhasına geçilir. Bu durum görücü usulüyle evlenme biçiminde daha aktiftir. Anlaşarak evlenmelerde “kızı görme” olayı usulen gerçekleştirilir.

Giresun Çepnileri kız isteme hadisesini kendi aralarında “dünürcülüğe gitme” olarak adlandırmaktadırlar. Yörede bu gelenek yaygın bir şekilde devam etmektedir. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Düğüncülüğe gideriz. Allahın emriyle hısım olmaya geldik deriz. Adam kabul edecek olursa seni iyi karşılar. Kız istemeye giderken hediye alınır. Onlarda yemeklerini yaparlar. Karşılıklı konuşulur. Kız tarafı razı edilirse düğün hazırlıklarına başlanılır.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

“Kız istemeye ilk önce köyün usullarından oluşan bir heyet giderdi. İkinci veya üçüncü bir sefer de gidilebilirdi. Kız verilince nişan yapılırdı. [A. Yılmaz-Ortacami/Tirebolu]

“İnsanlar kendi ailelerinden ve civardaki komşularından uslu kişileri yanlarına alarak kız istemeye giderler. İlk gidişte kızın ailesi kız vermeyebilirler. Özellikle yabancı bir köyden kız isteniliyorsa kızın ailesi erkeğin ailesini araştırmak için zaman isteyebilir ve bu durumlarda ikinci kez kız evine gidilir.” [B. Karataş-Kayadibi Mah./Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.3.4.3. Söz Kesimi

Söz kesimi kız istemeden sonra gelen evlilik aşamasıdır. Dünürçülük yoluyla anlaşan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir davetli topluluğu huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme” denmektedir (Altun 2004: 253).

Giresun Çepnileri kız isteme işleminden sonra iki ailenin kendi aralarında belirledikleri bir günde söz keserler. Ancak günümüzde bu iki işlemin bir arada gerçekleştirildiği de görülmektedir. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Eskiden kızı istedikten sonra ailesi verirse söz keserlerdi. Bu söz kesmeye iki ailenin büyükleri ve tanıdıklar katılırdı. Kız ve erkeğin ailesi karşılıklı olarak isteklerini söylerdi. Mesela burada kız tarafı geline 6 tane bilezik yapılmasını ister. Bu gibi şeyleri konuşup anlaştıktan sonra söz kesilirdi. Erkekle kızın parmağına söz yüzüğü takarlardı. Bazıları eğlence yapardı. Bazıları Kuran okuturdu. Kişinin isteğine göre olurdu.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Geçmişte kız isteme ve söz kesimi ayrı ayrı yapılırdı. Şimdilerde kız istendikten sonra hemen sözünü de yapıyorlar. Ailesi kızı verirse hemen parmaklarına birer yüzük takıp nişan, düğün hazırlıklarına başlıyorlar.” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.3.4.4. Başlık/Kalın

Bütün Türk topluluklarının evlenme olayı ile alakalı adetlerinden biri olan kalın (başlık); söz kesmeden sonra erkek veya ailesi tarafından, kız tarafına verilen para, mal, armağan vs. için kullanılan bir kelimedir. G. J. Ramstedt'e göre, “kalın” kelimesine ilk defa en eski Türk yazıtlarından olan Suci kitabesinde rastlanmaktadır. Kökeni 1500 yıl önceye dayanan kalın adeti, Türkistan'dan Anadolu'ya kadar uzanan hat üzerinden, tarih boyunca yaşamlarını sürdüren bütün Türk boy ve oymaklarında sürdürmüştür (Turan 1991: 39).

Başlık ailenin kuruluş ve geleceğini düzenleyen bir depozittir. Orta Asya Türk kavimlerini inceleyen araştırmacılar bu konuda çeşitli açılardan görüşlerini ileri sürmüşlerdir (Ögel 1982: 395).

Giresun Çepnilerinde de kalın (başlık) adeti görülmektedir. Ancak günümüzde bu uygulama geçmiştekinden farklı bir biçimde uygulanmaktadır. Başlık konusunda kaynak kişilerimiz:

“Eskiden kız istenince başlık adı altında ufak bir para verme işi oluyordu. 1980'lerden önce kızın erkek kardeşlerinin beline tabanca alıp takarlardı. Durumu çok iyi değilse fakirse ufak bir miktar para verirdi.” [A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

“O zamanlarda bir başlık parası vardı. Bizim zamanımızda 1000-1500 lira başlık parası istenirdi. Kız tarafı isteklerini belirtirdi. Erkek tarafı elinden geldiğince bu istekleri yerine getirmeye çalışırdı.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu] şeklinde bilgi vermektedirler.

Başlık konusunda yörede yaygın bir kullanım göze çarpmaz. Geçmişte bazı bölgelerde başlık uygulaması olduğuna dair bilgiler edinmiş olsak da günümüzde bu uygulamaya rastlanılmamaktadır. Artık erkek tarafı kızın ailesine belli bir miktar para vermek yerine yeni evlenen çifte imkânları dâhilinde maddi yardımda bulunmaktadır.

4.4.3.4.5. Nişan

Kız isteme ve söz kesme aşamalarından sonra erkek ve kızın tam anlamıyla evlilik yoluna girdiklerini beyan etmek için yapılan törene nişan denilmektedir.

Nişan töreni, genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Nişan elbisesini giyen kıza kayınvalidesi ile oğlanın yakınları tarafından “takı” denilen ziynet eşyası takılır. Özellikle kasaba ve kentlerde, daha önceden yaptırılmış ya da hazır olarak satın alınmış olan yüzükler, bir büyük tarafından bu tür törenlerde adet olduğu üzere kalıplaşmış söz ve dileklerle adayların sağ ellerinin nişan parmaklarına takılır. Bu arada davetliler çeşitli içecek ve yiyeceklerle ağırlandırılır. Geleneksel kesimde nişan töreni, erkeklerin ve kadınların ayrı yerlerde oturdukları bir evde yapılır. Bununla beraber varlıklı ve kültür değişmelerine açık kasabalıların nişan töreni için gazino kiraladıkları, nişanı tantanalı ve “kaç-göç” adetine uymadan kutladıkları da bilinmektedir. Kentlerde ise, bu tören daha özgür biçimde “kaç-göç”e önem verilmeksizin, kadın-erkek bir arada yapılmakta ve kutlanmaktadır. Nişanlıların gazetelere verdikleri ilan yoluyla nişanlandıklarını başkalarına duyurmaları da son zamanların kent görenekleri içinde yer almaktadır (Örnek 1995: 193).

Giresun Çepnilerinde de nişan töreni yapılmaktadır. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Nişandan önce alışverişe gidilirdi. Kız ve oğlanın ailesi birlikte alışveriş yaparlardı. Kıza ve oğlana hediyeler alınırdı. Nişandan önce nişan bohçaları hazırlanırdı. Kız evi oğlan evine, oğlan evi kız evine bohça gönderirdi.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

“Düğünden önce nişan yapılırdı. Bu işi genellikle kız evi yapar, masraflarını kız evi karşılardı. Gelin olacak kıza nişan elbisesi alırlardı. Damatta takım elbise giyerdi. Aile büyükleri, akrabalar ve komşular çağırılırdı. Yüzük alınırdı. Gelin ve damadın parmağına takılırdı. İki yüzüğün bağlı olduğu kurdeleyi uslu sayılan bir kimseye kestirirlerdi. Kurdeleyi kesecekleri makas tepsiyle getirilirdi. Makası getirecek kimse makası saklar ve makas kayboldu derdi. Amacı bahşiş almaktı. Bahşişini aldıktan sonra makası getirirdi. Kurdele kesildikten sonra herkes iyi dileklerini belirtip takılarını takarlardı. Bazı aileler nişandan sonra eğlence yaparlardı. Bu eğlenceye erkekler katılmazdı. Erkekler tabancayla mermi atarlardı. Kendi aralarında içki içip eğlenirlerdi. Kadınlar arasında olurdu. Şimdilerde salonlarda yapılan nişanlara erkek de katılıyor.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Nişan yapıldıktan sonra düğün için çok fazla beklenmezdi. Nişandan sonraki dönem iki bayram arasına denk geliyorsa düğünü kurban bayramından sonra yapılması uygun görülürdü. Nişanla düğün arasında en fazla 1 yıl olurdu.” [A.Güdük-Altınlı Mah./Eynesil] şeklinde bilgi vermektedir.

Nişan yapıldıktan sonra artık evlilik hazırlıklarına başlanmakta ve erkek ile kız evlenmiş gibi sayılmaktadırlar. Bu nedenle nişandan sonra evlilik kararından vazgeçmek Giresun Çepnileri arasında hoş karşılanan bir durum değildir. Bu hadiseyi yöre halkı “nişan atmak” olarak ifade etmektedir. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Nişan atmak bizde pek iyi karşılanmaz. Nişan atan kızı bulunduğu köyden kimse istemez. Erkeğe bir şey olmaz da kız ortada kalır. Kızı artık kimse almaz. Bizim bu köyde de benzer durumlar yaşandı. Olan kızlara oldu. Bu kızların çoğu dışarıya gelin gitti bir kısmı da evde kaldı.” [B. Karataş-Kayadibi Mah./Giresun]

“Eğer nişan atma hadisesi yaşanırsa aileler birbirlerine gönderdikleri bohçaları ve aldıkları hediyeleri karşılıklı olarak geri verirler.” [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.3.4.6. Çeyiz/Oda Donatma

Giresun Çepnilerinde hem kız hem de oğlana çeyiz hazırlanmaktadır. Ancak kızın çeyizine daha fazla önem verilmektedir. Yörede kız çocuklarına doğduğu andan itibaren çeyizleri hazırlanmaya başlanmaktadır. Hatta bazı

kimseler, kız çocuklarına doğduktan sonra çeyiz sandığı hediye ederler. Çeyiz sandığı hediye etme âdeti kız çocuklarına doğumundan hemen sonra çeyiz hazırlanmaya başlanıldığını gösteren önemli bir husustur. Yörede düğün yaklaştığında evlenecek olan çiftlerin yaşayacakları mekân hazırlanmaya başlanır. Eskiden evlenen çiftler aileleriyle aynı evde kalmaktaydılar. Kaynana ve kaynata yeni evli çiftlere kendi evlerinden bir oda tahsis etmektedir. Düğünden önce bu oda gelinin çeyizleriyle donatılmaktadır. Bu işleme yörede “oda donatma” adı verilmektedir. Günümüzde yeni evli çiftler ayrı evlerde oturmaktadır. Yeni evli çiftin evi de aynı şekilde gelinin çeyiziyle donatılmakta, yapılan bu işleme aile dışından kimselerde katılabilmektedir.

Oda donatma işleminden önce yöre insanı kız evine çeyiz almaya gider. Bu işlem esnasında bazı uygulamalar göze çarpmaktadır. Bu konuda bir kaynak kişimiz:

“Bizim bu yörede sandığa oturma diye bir olay var. Eskiden de vardı. Şimdi kız alınmaya gidilince kızın en küçük kardeşi çeyiz sandığın üzerine oturur ve bahşiş almadan kalkmazdı. Ama bu iş çeyiz, kız evinden çıkarılırken olurdu. Erkek tarafında önderlik yapan kişi sandığın üstüne oturanın bahşişini verir ve çeyiz sandığını alıp giderlerdi.” [A. Kabaca-Halkalı/Giresun] şeklinde bilgi vermektedir.

“Yörede aileler karşılıklı olarak yeni evlenen çiftin evini kurmakla yükümlüdürler. Eve lazım olan eşyalardan hangilerini kız tarafı hangilerini oğlan tarafının yapacağı daha söz kesiminde belirlenir. Oda donatma aşamasına gelindiğinde ise bu eşyalar temin edilir.” [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

4.4.3.5. Dügün

4.4.3.5.1. Dügüne Davet

Dügün törenlerine elden geldiğince çok kimse çağırılmaya çalışılır. Dügün davetlilerin dışında, davetsiz olanlara da açıktır. Onlar da davetliler gibi ağırlanırlar. Dügünün zamanı ve yeri, kimler arasında olduğu, düğün öncesi çıkarılan “okuyucu”lar tarafından bildirilir. Tıpkı sünnette olduğu gibi, evlenmelerde de geleneksel kesimin kırsal alanı bu çağrı işini okuyucular aracılığıyla duyurur. Bu işe “okuntu çıkarmak” da denir. Davetiye bastırıp yollamak ise daha çok yeni göreneklere açık ilçelerde ve kentlerde görülmektedir. “Okuyucu”lar, ülkemizin kimi yerlerinde çağrılılara hediye götürdükleri gibi, çağrılılardan hediyeler de alırlar. Gelenekselliğın ağırlığını duyurduğu yerlerde tıpkı nişanda olduğu gibi, düğünde de kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde oturarak törene katılır ve eğlenirler (Örnek 1995: 196-197).

Giresun Çepnilerinde de düğünden önce davetlileri haberdar etmek için çeşitli uygulamalara başvurulmaktadır. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Dügün zamanı kağıt dağıtılır. Davetliler kağıtla çağırılır. Eskiden yufkayla çağırılırdı. Bir kişi köydeki evleri tek tek gezip düğünü haber verirdi ve bu evlere yufka bırakırdı.” [E. Baba-Yüce/Dereli]

“Eskiden tebrik (davetiye) yoktu. Ağızdan çağırma vardı. Bir kişi görevlendirilir o kişi ev ev gezip düğün olacağını bildirirdi.” [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

“İnsanlar düğüne sabunla, horozla, koyun, koçla çağırılırdı. Kişinin toplum içindeki yerine göre bunlardan biri götürülür ve düğünden haberdar edilirdi.” [A. Yılmaz- Ortacami/Tirebolu]

“Dügüne davet için uslu kişilere horoz götürülürdü. Diğer kişiler yufkayla çağırılırdı” [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Düğünü haber vermek için tabanca atarlardı. Köy halkı sabun, horozla düğüne davet edilirdi. Namlı adamlara horoz, sıradan kişilere sabun gönderilirdi. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

“İnsanlar düğüne yufka gönderilerek çağırılırdı. Muhtara bir tavuk bir de horoz gönderilirdi.” [M. Salbacak-Sarvan-Giresun]

“Eskiden köy düğünlerine insanlar börek veya yufkayla çağırılıyordu. Sonra sabunla çağırılmaya başlandı. Benim düğün yaptığım dönemde paket bisküvitle çağırılmaya başlandı. Şimdilerde ise kartla çağırılıyor.” [Z. Kaya-Çeğel/Güce] şeklinde bilgi vermektedirler.

Giresun Çepnileri artık kapı kapı dolaşıp çeşitli hediyeler vererek düğün daveti yapmamaktadırlar. Günümüzde bu uygulamanın yerini davetiyeler almıştır. Artık şehirde olsun kırsal kesimde olsun düğün davetleri davetiyeler aracılığıyla yapılmaktadır.

4.4.3.5.2. Kına Gecesi

Ülkemizde evlenmeyle ilgili yaygın geleneklerden birisi de kına gecesidir. Kına gecesi, gerdekten bir gün önce kadınlar arasında kız evinde yapılır. Kız kınası kadar yaygın olmamakla beraber, damada da kına yakıldığı bilinmektedir. Erkek evinde toplananların düzenledikleri gecede kız evinden bir tepsi içerisinde gelen kına, sağdııcı tarafından erkeğin eline yakılır. Gerek kızın, gerekse erkeğin eline kına yakma gelenekselliğinin ağırlığını duyurduğu yerlerde uygulanmaktadır. Köylerde kıza kına yakılırken, kızın evli ya da bekar arkadaşlarına, kız evi tarafından yemek verilir ve buna kına yemeği denir. Kına gecesinde eğlenceler düzenlenir, maniler ve türküler söylenir, oyunlar oynanır. Türkülerin bir bölümü kızı ve anneyi ağlatan türden ezgilerdir (Örnek 1995: 194).

Giresun Çepnilerinde de hayatın geçiş aşamalarından biri olan düğün bağlamında ortaya çıkan kına geceleri yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Yörede yapılan kına geceleriyle ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

“Kına gecesi düğünden bir gün önce yapılır. Gelin ortaya ortaya oturtulur. Başına kırmızı bir yaşmak atılır. Daha sonra türkü söylenerek kız ağlatılır. Eline kınası yakılır. O gece kadınlar arasında eğlence yapılır. Erkek tarafının kadınları da bu eğlenceye katılır. Geline kına yakılacağı vakit gelin elini açmaz. Bu şekilde bahşiş ister. Eskiden bu gibi durumlarda kaynana

bahşiş olarak gelinin koluna bilezik takardı. Şimdi gene devam etmekte ama maddi durumu iyi olanlar bu işi yapıyor” [A. Güdük-Altınlı Mah/Eynesil]

“ Eskiden kına tepsisini damat götürürdü. Gelin, damadın elinden tepsiyi almaya uğraşırdı. Becerip alabilirse kızın sözü geçecek derlerdi” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] Şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.3.5.3. Nikah

Evlilik birliğinin kurulmasının ikinci aşaması, karşılıklı ve birbirine uygun olarak açığa vurulan evlenme kararının, daha doğrusu evlenme beyanının kanunla yetkili kılınan görevli tarafından tespit ve tescili iŐlemidir ki buna nikah ya da nikah kıyma diyoruz. Halk hukukunda Türk Medeni Kanunu’ndan önce nikah imam tarafından kıyılırdı. Bu görev imam tarafından yerine getirilmekteydi (Kazmaz 1992: 179).

Giresun epnileri geçmişte imam nikahı kıymaktaydılar. Günümüzde ise resmi nikah kıyılmakla birlikte imam nikahı da kıymaktadırlar. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Düğünden önce resmi nikah kıyılır. Belediyeye gidip resmi nikahı kıydırırız. Düğün resmi nikahtan sonra yapılır.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

“Eskiden sadece imam nikahı kıyılırdı. Şimdi resmi nikahta kıyılıyor. Resmi nikah düğünden önce kıyılır. İmam nikahı ise yeni evli çift gerdeğe girmeden önce imam ve iki Şahit huzurunda evde kıyılır.” [Z. Kaya-eğel/Güce]

“Günümüzde bazıları resmi nikahlarını nişandan hemen sonra yapıyor. Anne babalar artık böyle istiyor. Baştan karar versinler nişanı atmasınlar diye böyle yapıyorlar.” [M. Kılıçarslan-İsmailbeyli/Görele] Şeklinde bilgi vermektedirler.

Günümüzde Giresun epnileri resmi nikahın yapılma zamanında küçük bir değişikliğe gitmişlerdir. Bilindiği gibi nişan düğünün provası gibi sayılmakta ve nişan yapıldıktan sonra çiftlerin evlilikten vazgeçmesi toplumumuzca hoş karŐılanmamaktadır. Giresun epnileri bu tip hadiselerde kızı evlenip boŐanmıŐ gibi düŐünmekte ve bu kıza bir daha yöreden kimse talip olmamaktadır. İŞte bu nedenle artık bazı aileler resmi nikahı düğünden önce değil de nişandan önce yapmaktadırlar.

4.4.3.5.4. Düğün

Sosyal hayatımızı büyük ölçüde etkileyen geleneklerden biri de düğündür. Düğün⁵⁵ hayatın geçiş aşamalarından biri olan evlilik bağlamında ortaya çıkan önemli bir geleneğin adıdır (Yakıcı 1991: 33).

Giresun Çepnilerinde düğünler, Cuma günü öğleden sonra başlamakta ve Pazar gecesine sona ermektedir. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Düğünler Cuma öğleden sonra başlardı. Ancak düğün hazırlıkları oğlan evinde Perşembe’den başlamaktaydı. Pazar gününe kadar düğün devam ederdi.” [M. F. Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun]

“Eskiden düğünler 3 gün oluyordu. İlk gece yakın civardaki akrabalar çağırılır buna komşu düğünü denirdi. 2. gece konak düğünü olurdu. Yan köylerden konaklar (misafirler) gelirdi. Onlar gece kalırdı. Köylü evlerini açardı.” [B. Karataş- Kayadibi Mah./Giresun]

“Düğünler üç gün üç gece olurdu. İlk gece komşu düğünü, ikinci gece dışarıdan gelen misafirlere konak düğünü yapılırdı. Üçüncü gün gelin almaya gidilirdi. Misafirler şeleklerle düğün evine yardım getirilirdi. Gelenlere seysana denirdi. Düğünlerimiz yemekli olurdu.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Düğün kişinin kendi isteğine göre olurdu. En fakirin düğünü bile en az üç gün olurdu. Adam isterse bir hafta da yapardı. Üç günlük düğünler Cuma’dan başlar Pazar’a kadar devam ederdi. Cuma günü komşu düğünü olurdu. Cumartesi günü esas düğün olurdu. Dışarıdan misafirler gelirdi. Tabanca ata ata gelirlerdi. Misafir grubunu davulcu ve zurnacı karşılar çala söyleye düğün meydanına getirirlerdi.” [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

“Eskiden hep beraber ata yıka düğünlere gidiyorduk. Düğünler iki gece üç gün sürerdi. Cuma günü düğün başlardı. İki gün eğlence, yeme içme olurdu. Üçüncü gün kızı baba evinden almaya giderlerdi.” [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

⁵⁵ Düğün kelimesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Yakıcı 1991:33-36)

“Üç gün üç gece davullu zurnalı düğün yapılıyordu. Birinci gün köyden komşular gelirdi. İkinci gün takı (hediye) takma işi oluyordu. Diğer köylerden konaklar da (misafirler) geliyordu.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

“Düğünle 2,5 gün sürer. Cuma günü namazdan sonra başlardı. İlk gün konu komşu gelirdi. İkinci güne sini günü denilirdi. Çevredeki yedi köy düğüne gelirdi. Her gelen bir sepet yiyecek getirirdi.” [M. Kılıçarslan-İsmailbeyli/Görece] şeklinde bilgi vermektedirler.

Giresun Çepnilerinde düğünler genellikle Cuma günü öğleden sonra başlamakla birlikte düğün hazırlıklarına Perşembe gününden başladığı görülmektedir. Düğünler yemekli olmakla birlikte eğlencelere de büyük önem verilmektedir. Birinci gün komşu düğünü, ikinci gün konak (misafir) düğünü yapılır ve üçüncü gün gelin almaya gidilirdi. Toy havasında geçen bu düğünler için kaynak kişilerimiz:

Keşkek, dolma, et yahnisi ve sütlaç yapılırdı. Bir köy gelirken davulcu zurnacıyla karşılanır. Mihmandar başı köyün uslularındandı. Misafirleri karşılardı. Sağdıç ortaya tatlı getirir gelinle oğlanı tanıştırdı. [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

“Düğünler davullu zurnalı oluyordu. Dinamit silah atılırdı. Uslular (yaşlılar) talim vererek silah attırırdı onlara. Onları sevk ve idare edenler vardı. Davulcu zurnacı onları karşılar meydana getirirdi. Oyun oynadıktan sonra yemek masasına otururlardı. Sağdıç bilgili kişilerden olurdu. Bilmediği şeyleri öğretir. Yol yordam gösterirdi. Usluların elini öpmeye bile götürürdü.” [B. Karataş- Kayadibi Mah./Giresun]

“Konak olayı vardır bizde. Civar köylerden gelenler karşılanır. Köyde herkes evini açar. Misafirler evlere paylaştırılarak ağırlanır. Bu şekilde yardımlaşmayla bu işler olurdu.

Konaklayanları memnun etmek gerekir. Konukların bir ihtiyacı olursa giderilirdi.” [A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

“Yan köylerden konuklar gelirdi. Yemeklerini düğün sahibi verirdi. Bu insanları köylerdeki evlere dağıtırlardı. O gece düğün olduğu köyde kalırlardı.” [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

“Eskiden düğünlerde silah atmak serbestti. Atma yıkma çok olurdu. En fazla iki gün sürerdi.” [A. Kılıçoğlu-Güdül/Dereli]

“Düğünler yemeli içmeli oluyordu. Tabi konaklıydı düğünler diğer köyler misafir geliyordu. Bu misafirlerin ağırlanması gerekiyordu. Herkes bir takı takardı. Üçüncü gün de gelini baba evinden almaya gidiyorlardı. Düğünlerde hep kemeçe horon olurdu.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

“Düğün başlayınca diğer köylerden konak geliyordu. Davulcuyla zurnacı gelen konağı yolda karşılar çala çala düğün meydanına kadar getirirdi. Düğün meydanına gelen misafirler oyun oynuyordu. Silah atacak olan silahını atıyor ve oturuyorlardı. Konak gelenler davulcuyla zurnacıya bahşiş verip oturuyorlardı. Tabi konak lideri bu bahşişi veriyordu. Bu işlemlerden geçen konağın işi tamam oluyor. Yerlerine oturup yemeye içmeye başlıyorlardı. Peşinden gelen tüm konaklara da aynı işlem yapılıyordu. Düğünde içki içenler olursa bunlar birbiriyle kavga etmesin diye ayrı ayrı odalarda misafir edilirdi.

“Köyde düğün yapan adama diğer köyden gelenler yiyecek götürüyorlardı. Fasulye, lahana, mısır, kuru fasulye gibi çeşitli yiyecekler götürüyorlardı. Çifte tabancayla birlikte barut doldurup atıyorlardı.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

“Çuval ağzı açma dedikleri bir şey vardı. Bu hadise düğünü bütün ahaliye haber vermek için yapılır. Çuvalın ağzını açmak parayı ortaya serme manası da taşır. Düğün sahibi değirmende öğüttüğü unları ekmek yapmak için fırının kapısına getirir ve çuvalar açılırken havaya ateş edip köye haber verirlerdi. Buna çuval ağzı açma derlerdi. Düğünde orta olayı olurdu. Herkes durumuna göre bir takı takar. Düğünler Cuma günü başlar üç gün sürer. Çuval ağzı diye bir hadise vardı. Çuvalın ağzına herkes tüfekte beraber bir iki el ateş ederdi. Cuma günü bu çuval ağzı hadisesi olurdu. Cumartesi günü unduza gidilirdi. Kıza takılan her şey eşyalarının tümü odasına asılır. Köy halkı bu odayı görmeye gider. İşte bu hadiseye unduza gitme denir. Takılan takıya unduz denir. Pazar günü damat ortaya çıkar. Yanında bir saldıç vardır. Evvela babasını çağırırlar. Sonra hısım akraba gelir takı takar.” [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

“Düğün evine hediye olarak yiyecek getirilirdi. Sini gününde düğün evi bir ekip oluştururdu. Bu ekip diğer köylerden gelen misafirleri yolda karşılar davul, zurna, kemeçe çalarak düğün evine getirirdi. Delikanlılar düğün meydanında silah atardı. Misafir gelen kadınlar sırtlarında yiyecek dolu olan

şelekleri evin kilerine boşaltırlardı. 7 çeşit yiyecek getirirlerdi. Yemekler pişirilirdi. Sini günü saat bir gibi şölen verilirdi. Gelen misafirler yedirilir içirilirdi. Sini gününün akşamı konak olurdu. Misafir gelen delikanlılara bir yer tahsis edilir. Yenilir içilirdi. Bu delikanlılar o gece düğün evinde misafir olurlardı. Uslular da bu şekilde toplanır o gece sohbet eder yer içerlerdi.” [M. Kılıçarslan-İsmailbeyli/Görece]

“Düğünlerde sağdıç olurdu. Sağdıç damadın arkadaşıydı. Gelinin ve damadın her ikisinin de sağdıç olurdu. Geline ve damada yol yordam gösterirdi.

Bizim köyden başka köye kız giderken köyün delikanlıları şişlik isterlerdi. Erkek tarafı koyun koç kırdırır ve gençlerin gönlünü yapardı. Gelin evi kapıyı hemen açmaz. Bahşiş istenirdi. Gelin eve girerken bereketli olsun diye başına şeker, para saçılırdı. Kucağına erkek çocuğu konulurdu. Doğacak çocuğum oduncu olsun diye babam annemin kucağına odun koymuş.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Düğünler davullu zurnalı olurdu. Bir gün sürerdi. Sağdıç (saldıç) damada yardımcı olması için yanına verirlerdi. Sağdıç kardeş gibi olurdu. Düğün boyunca Yanında arkadaş olarak gezerdi. [H. Özkaya-Halkalı/Keşap]

Bir gün önceden kına yapılır. Gelin evine tepsi götürülür. Kınadan sonra düğün yapılır. Gelin evine konak gider. Bu hadiseye gelinci gitme denilir. Düğünün başında saldıç olur ve düğünü yönetir. Gelin atla alınırdı. Bomba, tabanca atılırdı. [A. İ. Kahraman-Soğukpınar Bel./Espiye]

Düğünde misafirler koyun isterlerdi. Düğün sahibi bu koyunu mecbur getirmek zorundaydı. O koyunu kesip yerlerdi. Buna şişlik derlerdi. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

“Düğünlere yan köylerden insanlar çağırılır. Davul, zurna çalınırdı. Silah, dinamit atılırdı.” [H. Yurt-Barça/Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

Günümüzde bu çeşit düğünler kırsal kesimde yaygın bir şekilde devam etmektedir. Ancak şehre yakın ve popüler kültürün etkisine açık yerlerde bu çeşit düğünlerden farklılaşmalar göze çarpmaktadır. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Eskiden düğünlerimiz üç gün üç gece sürerdi. Şimdilerde düğünden bir gün veya birkaç gün önce kızlar kendi arasında kına gecesi yapıp, daha sonra da düğünlerini yapıyorlar. Düğünler eskisi gibi köylerde olmuyor.

Salonlarda yapılıyor. Yemek yerine kuru pasta, limonata dağıtıyorlar.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

“Eskiden yan köylerden misafirler gelirdi. Köylü bunları evlerde misafir ederdi. Şimdi bu işler hep kalktı. Salonlarda üç dört saat çalıp oynuyorlar ve düğün bitiyor.” [B. Karataş-Kayadibi Mah./Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.3.5.5. Gelin Alımı

Giresun Çepnilerinin düğünlerinde Pazar günü gelin almaya gidilir. Erkek tarafı ve köy ahalisi toplanıp kız evinin kapısına giderler. Bu aşama düğünün en son ve en zor aşamalarından biridir. Yörede gelin almaya giden damat ve ailesi kız tarafının çeşitli isteklerine boyun eğmek ve onları memnun etmek zorundadır. Gelin almaya gitmeyle ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

“Gelin almaya gidildiğinde kız evden çıkarken erkek kardeşi kapıyı keser bahşiş alırdı. Bu bahşiş işinde pazarlık yapıldığı da olurdu ve yarım saat sürerdi. Bu işe evin erkek çocuğu yapardı ve kızlar kapıyı kesemezdi.” [A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

“Gelini almaya geldikleri zaman bir kıymet veriyorlardı. Gelinin şu kadar para edecek çeyizi var derlerdi. Gelin almaya gelen insanlara şahitsiniz derlerdi. Gelin evden çıkacağı zaman birisi kapıya dayanırdı. Bahşiş isterdi. O zamanlarda bahşiş olarak bir tüfek isterdi. Gelinin kız kardeşine bir çift ayakkabı yapılırdı. Daha sonra gelin ata bindirilip götürülürdü. Çarşamba akşam başlardı. 3 gün iki gece sürerdi. Gelin almaya gidenlere gelinci denirdi. Gitmek isteyen herkes gidebilirdi.

Haziran'ın on dördü

Kız saçını kim ördü

Ördüm ise ben ördüm

İspat getir kim gördü

Buna benzer atma türküler gelin almaya giderken söylenirdi. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

“Gelin almaya gidildiğinde kız evi kapıyı keser ve bahşiş isterdi. Ondan sonra pazarlık başlar. Kız tarafı ne istiyorsa isteklerini sıralar. Varırlar gelini almaya giderler. At varsa gelini ata bindirirler. Yer yakınsa gelinin bir akrabası koluna girer gelini alıp gelir. Damat odada bekler. Gelini alıp gelirler. Hoca

çağırırlar nikahı yaparlar. Nikahtan sonra damatla gelini baş başa bırakırlar.”
[Z. Kaya-Çeğel/Güce]

“Pazar gününe gelinci günü derlerdi. Bu günde gelin almaya gidilirdi. Bu günde damat ortaya çıkarılır takılar takılırdı. Takı takma merasiminden sonra hep beraber gelin evine gidilirdi. Bu yöre dağlık olduğu için gelini ata bindirme işi yoktu. Gelin yürüyerek gelirdi. Gelincilerin gittiği yoldan geri dönülmezdi. Belli bir yere kadar gelindikten sonra farklı bir yoldan devam edilirdi. Aynı yoldan dönmek uğursuzluk sayılırdı.” [M. Kılıçarslan-İsmailbeyli/Görece]

“Eskiden kız evine gelin almaya gidildiğinde kız tarafı ne isterse yapılırdı. Ben oğluma kız alırken kız evi horon tepmemizi istedi. Biz kız evinin kapısında saatlerce horon teptik. Daha sonra kızı bize vermediler. Kapıyı kestiler. 1000 lira bahşış verdim de kızı öyle verdiler.” [H. Akyol-Çalca/Dereli] şeklinde bilgi vermektedirler.

Gelin baba evinden çıkarıldıktan sonra gelin olduğu haneye gitmek üzere yola çıkarılmaktadır. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Gelin almaya giderken atlarla katırlarla gidiyorduk. Gelini ata bindirip köye getiriyorduk. Bir kişi bayrak tutardı. Gelin alayının en önünde bu bayrak tutan kişi olurdu.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

“Eskiden düğünler Cuma günü başlardı. Bir gün oğlan evinde yatılır kalkılır. Ertesi gün kız almaya gidilir. Atlar vardı o zaman. Oğlan evinde kız evinde yemekler pişirilir. Gelin ata bindirilir getirilir.” [B. Şafak-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

“Eskiden gelin atla alınırdı. Şimdi herkesin arabası var. Artık gelinleri arabayla alıyorlar. Bizim burada yeni bir adet türedi. Eskiden gelin alaylarının önü kesilmezdi. Şimdilerde arabaların önü kesilip bahşış isteniyor. Küçüğü büyüğü herkes gelin arabalarının önünü kesip bahşış istiyor.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

Giresun Çepnilerinde günümüzde de gelin alma adeti devam ettirmektedirler. İster köy düğünü isterse de salon düğünü olsun gelin alma olayı her ikisinde de uygulanmakta ve geleneklerde küçük değişiklikler olmakla birlikte aynı şekilde devam ettirilmektedir.

4.4.3.6. Düğün Sonrası

Giresun Çepnilerinde kız isteme, söz kesimi, nişan ve en sonunda düğünden sonra artık yeni evli çift yeni bir hayata başlamaktadır. Kaynak kişilerimiz eskiden kız ve erkeğin birbirlerini düğün sonrasında gerdeğe giderken gördüklerini söylemektedirler. Bu konuda bir kaynak kişimiz: “Gelin alayı gelirken damat tepelere saklanırdı. Gelini gelirken görünce gelinin başında iki el ateş ederdi. Gelini içeri atarlardı. Yanında sağdıçlar bulunur ve geline bilgiler verirlerdi. İçerden çıkma gecikince damat evin çatmasına vururdu. Damatı içeri atarlardı. Gelin damat o gün tanıştırdı.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] şeklinde bilgiler vermektedir.

Düğünden sonraki bu aşamada da yöre halkı çeşitli inanış ve uygulamalar ortaya koymuştur. Yalnız bu aşamadan sonra ortaya çıkan uygulamalarda kız ve erkek tarafının ailesi yer almakta dışarıdan kimseler katılamamaktadır. Bizim yörede tespit ettiğimiz kadarıyla “geriye gitme” ve “güveyi asma” düğün sonrası uygulamalarda göze çarpan iki önemli husustur.

4.4.3.6.1. Geriye Gitme/Kavuna Gitme

Düğünden sonraki yedinci gün kız evi yedi türlü yemek hazırlar veya yedi tepsi baklava yapar. Baklava yapamayanlar yedi sahan helva yapar. Çaykara’da, hazırlananlar oğlan evine gönderilir ve damatla kız davet edilir. Kayınvalide, gelin ve damatla birlikte kız evine gelirler. Damat, kayınvalidesi, kayınpederi ve diğer yakınları için hazırlanmış hediye bohçalarını da getirir. Kayınvalide ve gelin o gece orada kalırlar. Damat geri döner. Bu işleme yörede yedileme denir (Çelik 1994: 27)

Ali Çelik’in bahsettiği bu hadise Giresun Çepnileri arasında geriye gitme olarak adlandırılmaktadır. Bu konuda kaynak kişilerimizden biri: “Düğünden sonra geriye gitme diye bir olay vardır. Buna yumurta işi denir. Eskiden kavuna gitme denirdi. Düğünden sonraki dördüncü günün gecesi kız evine gidilirdi. Oğlanın babası bu davete gidemez. O gece cezalidir. Şimdi bu davette türlü türlü yemekler yapılır. Ancak damada önce yumurta yedirilir. Yumurta sağanı üstü kapalı bir şekilde masaya getirilir. Damat bahşiş verene kadar açılmaz. Böyle az paralara da açılmaz. Yumurtayı kim pişirmişse parayı o alır.” [A. Kabaca-Halkalı/Keşap] şeklinde bilgi vermektedir.

4.4.3.6.2. Güveyi Asma

Giresun Çepnilerinde düğün sonrası uygulamalarından biri de güveyi asmadır. Bu uygulama önceki bölümde bahsettiğimiz geriye gitme uygulaması esnasında gerçekleştirilmektedir. Güveyi asma, sadece Giresun'da değil Doğu Karadeniz Bölümünde yaygın bir şekilde görülmektedir. Ancak günümüzde bu uygulama eski işlevini yitirmiş ve kaybolmaya yüz tutmuş haldedir.

İsmail Görkem güveyi asma geleneğini Doğu Karadeniz ve Türk Dünyasındaki benzer uygulamalar noktasında karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutmuştur. Görkem, bu konuda: Türk dünyasının pek çok yöresinde görüldüğü gibi, Doğu Karadeniz Bölgesi düğünlerinde de, damat ve gelinin, düğünden bir müddet sonra kız evini ziyaret etmeleri çok yaygın bir gelenektir. Gelin, bu ziyareti yapıncaya kadar kendisini baba evinin bir kızı gibi görmektedir. Kız enişte ile birlikte baba evinde bir misafir gibi ağırlanıp yolcu edildikten sonra, artık bir anlamda evinin baba evi değil kocasının olduğunu da öğrenmiş olacaktır. (Görkem 2006:1) şeklinde bilgi vermektedir.

Akçaabat'ta yedileme (geriye gitme)de kız tarafının gençleri, kaynanadan baklava ister. Kaynana ortalığı karıştırmak, eğlenceyi arttırmak için bu isteği reddeder. Bunun üzerine içerdekiler eniştenin asılmasına karar verirler. Eniştenin ayağına bir ip bağlar, sonra da ipi tavandaki bir halkadan geçirip çekerek enişteyi asarlar. Bu sırada gençlerin türkücüsü:

Enişteyi astiler
 Kaynanasi yok midur
 Kaynanasi yoğ isa
 Kaynatasi yok midur
 Kaynatası yoğ isa
 Kayini da yok midur.
 Kayini da yoğ isa
 Balduzasi yok midur
 Balduzasi yok isa
 Baklavasi yok midur
 Baklavasi yok isa
 Bi kot ceviz yok midur

Bi kot ceviz yok isa
 Bi kot finduk yok midur
 Ha boyle enişteye
 Bi baklava çok midur

ifadeleriyle çalıp söylemeye başlar. Eğlence ve güldürü had safhaya ulaşır. Bu arada kayınvalidenin baklavaları da bitirilir.

Bu gece boyunca enişteyi mahcup etmek için çeşitli şakalar ve oyunlar yapılır. Ayakkabıları çalınır, oturacağı sandalye altından çekilerek düşürülür, sandalyeye yapışsın diye çam zifti sürülür. Bütün bunlardan enişteyi korumak için onun da yanında iki koruyucusu vardır. Bunlar bütün bu oyunlara karşı enişteyi uyarır ve onu gülünç durumlara düşmekten kurtarırlar (Çelik 1994: 27).

Giresun Espiye’de ise damat asma geleneği şu şekilde yaşamaktadır:

Düğün aşamasında kız tarafından bir grup, damat adayını yakınlarının elinden alarak, herhangi bir ağaca ayaklarından asarlar. Kız tarafı adına isteklerini kabul ettirene kadar bu durumu devam ettirirler. Damat tarafından gerekli sözler verildikten sonra, aynı grup damadı tekrar yakınlarına teslim eder.⁵⁶

Gelenek, Giresun-Espiye haricindeki yerlerde düğünden genellikle yedi gün sonra uygulanmaktadır. Bundan dolayı bu adete bölgede “yedi” veya “yedileme” adı verilmektedir. Espiye’de ise enişte asma geleneği, damada – düğün öncesi- bir takım şartları kabul ettirmek için yapılmaktadır (Görkem 2006: 8).

Tarafımızdan yapılan derlemelerde, yörede ağaca asma konusunda bir kaynak kişimiz: “Bizim bu yörede fındık hasadının bitimine bir gün kala tarlanın sahibine seni fındık dalına asacağız derlerdi.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu] şeklinde bilgi vermektedir. Tarımsal bağlamda değerlendirilebilecek bu bilgi yöre insanının zor bir işin bitiminde şaka unsurunu kullanarak eğlendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Düğün, oldukça zor aşamalardan geçilerek tamamlanan bir ritüeldir. Yukarıda verdiğimiz bilgiden hareketle düğün ritüelinde görülen damadı ağaca asma geleneğinin de benzer düşünüş tarzları etrafında ortaya çıktığını ileri

⁵⁶ <http://www.espiye.bel.tr/html/kultur.html>

sürebiliriz. Biz Giresun Çepnileri arasında yaptığımız derlemelerde, bu konuda birinci ağızdan bir bilgiye ulaşamadık. Ancak Görkem'in verdiği bilgiler, geçmişte yörede böyle bir uygulamanın varlığını ortaya koymaktadır.

4.4.4. Ölüm

Ölüm hayatın son geçiş aşamasıdır. Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de birçok inanma, adet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, adetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin “öte dünyaya gidişini” kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözünde, gerekse “öte dünyada” saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa; ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa; ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır (Örnek 1995: 207).

Biz bu bölümde Giresun Çepnilerinin ölümle ilgili inanış ve uygulamalarını ölüm öncesi, sırası ve sonrası bağlamında üçlü bir tasnif çerçevesinde sunmaya çalışacağız.

4.4.4.1. Ölüm Öncesi

Ölüm öncesi dönemde inanış ve uygulamalar, ölümü düşündüren ön belirtiler ve ölümden kaçınmalar paralelinde değerlendirilmektedir. Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, geleceği bilmek isteğinin de etkisiyle, alışlagelmişin dışında bir takım davranışları; araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını; meteorolojik olayları;

hayvanların hareket ve seslerini; düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir ön belirtisi saymaktadır (Örnek 1979: 15).

4.4.4.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Hayatın geçiş aşamalarından sonuncusu olan ölüm, halk düşüncesinde insanları tedirgin eden sırrına erilmesi güç olan bir durumdur. Bu nedenle insanlar geleceği bilebilmek, ölüm olayını önceden tahmin edebilmek fikriyle çeşitli inanış ve uygulamalar geliştirmişlerdir. Bu inanış ve uygulamalar hayvan, eşya, meteorolojik olaylar, düş, hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikler, tabut, kazma, kürek, kazan ve cesetle ilgili olanlar şeklinde bir tasnife tabi tutulmaktadır. Biz bu başlık altında Giresun Çepnilerinden yaptığımız derlemelerde ölümle ilgili olarak ulaştığımız bilgileri değerlendirmeye çalışacağız.

4.4.4.1.1.1. Hayvanlarla İlgili Olanlar

Halk inanmalarında, ölümü önceden haber veren belirtiler arasında, hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer kapsamaktadır. Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, sezi güçleri biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları bu tür inanmaların oluşmasında ve evrensel bir çizgiye erişmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Evcil ve yabanıl hayvanların ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmışın dışında davranışları yaklaşan bir ölümün ön belirtisi ve işareti olarak yorumlanmaktadır. Öyle ki, bu tür belirtileri gören ya da duyan kimse gizli bir korkuya kapılarak tedirgin olmakta, geleceğine inandığı felaketi uzaklaştırmak ya da önlemek için bir takım yollara bile baş vurmaktadır (Örnek 1979:15).

Örneğin Trabzon'da gece köpek uluması, dişi çakalın bağırması birinin öleceğine, sabahleyin karganın bağırması, birinin başında ötmesi hayra yorulmaz, bir felakete uğranacağını gösterir (Çelik 1998: 37). Tekirdağ'da evin penceresine bir kuş konup gagasıyla camı tıkladırsa, o evden ölü çıkacağına inanılır (Artun 1998: 23).

Bu konuda bizim Giresun Çepnilerinden derlediğimiz inanış ve uygulamalar da oldukça fazladır. Bu inanış ve uygulamalar hakkında kaynak kişilerimiz:

“Geceleri baykuş çok öterse köyden veya yakın muhitten ölü çıkar denirdi.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

“Eskiden yaşlı kişiler geceleri köpek çok bağırsa ölü çıkacak denirdi.” [H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

“Eskiden büyüklerimiz yılan öldürünce bize kızarlardı. Yılan öldürünce, öldüren kişi ölmüş.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] şeklinde bilgi verilmektedir.

4.4.4.1.1.2. Astronomik, kozmik ve meteorolojik olaylarla ilgili olanlar

Ay ve güneş tutulması, yıldız kaymaları, şimşek çakması ve gök gürlemesi gibi olaylar da halk inanmalarında çoğu zaman ölüme önbelirti sayılmaktadır. Ay ve güneşin tutulmasını korku verici bir olay olarak yorumlayan halk düşüncesi, yeryüzüyle gökyüzü arasındaki sıkı dinsel ilişkinin analogik sonucu, yeryüzünde de gökyüzündekine benzer korku verici olaylar beklenmektedir (Örnek 1979: 24).

Bu hususla ilgili olarak Giresun Çepnilerinde geniş bir inanış örgüsü tespit edemedik. Yalnız bu konuda bir kaynak kişimiz yıldız kayması bağlamında “yıldız kaydığında köydeki hangi evin üzerine düşerse o evden cenaze çıkacak derlerdi.” [M. Güç-Çepniköy/Giresun] şeklinde bilgi vermektedir.

4.4.4.1.1.3. Düşle İlgili Olanlar

Bilinçaltında biçimlenen çeşitli görüntülerin simgesel bir takım çağrışımlarla da desteklenerek, gerek düşü gören, gerekse yakınları için, bir ölüm belirtisi olarak yorumlanması oldukça yaygındır. Halk düşüncesi çoğu zaman düşle gerçek arasına keskin bir çizgi çekmemektedir. Öyle ki, düşünde manda ya da kazan gören biri, mandanın ve kazanın düş yorumlarında ölüm motifi sayılışlarını hatırlayarak etkilenmekte ve tedirgin olmaktadır (Örnek 1979: 25).

Bu noktada Giresun Çepnilerinde:

“Rüyada birini hasta görürsen o kişi ölmüş.” [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“Rüyada ölmüş birinin, birisine bir şey söylediğini görürsen o kişi ölerler.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

“Rüyada ölünün elinden bir şey alan kimse görürsen o kişi ölür.” [M. F. Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun] şeklinde inanışlar mevcuttur.

4.4.4.1.1.4 Hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişikliklerle ilgili olanlar

Hastada görülen bir takım psikolojik ve fizyolojik değişiklikler hastanın yakınları tarafından dikkatle izlenerek değerlendirilmektedir. Hastanın “gidici” olduğuna, artık sonunun yaklaştığına birer işaret sayılan bu değişikliklere ve isteklere önem verilmekte, ona göre hazırlığa girilmektedir. Her ne kadar “çıkılmamış candan ümit kesilmez” se de, bu atasözü, çoğu zaman kuru bir avuntudan öteye gidememekte, ölümün gerektirdiği bir takım hazırlıkların yapılmasını önleyememektedir (Örnek 1979: 30).

Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Hasta kişi yatakta yatarken yüzüne güzellik düşerse o kişi ölecek derler. Yüzüne ölüm güzelliği düştü derler.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Bazılarının yüzü kapkara olurdu. Böylelerinin gideceği yer iyi değil. Cehenneme gidecek derlerdi.” [B. Karataş-Kayadibi Mah./Giresun]

“Bazıları can çekişirken gülümser. Gideceği yer cennet orayı görüyor da ondan gülüyor derlerdi.” [H. Gümüş-Alataş/Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.4.1.2. Kaçınmalar

Çağrışım yoluyla ölümü hatırlatan, başka bir söyleyişle, ölüme ön belirti sayılan belli olayların, eşyanın, düşlerin, psikolojik ve fizyolojik değişikliklerin yanı sıra, yerine getirilmediği zaman ölüm getireceğine inanılan birtakım işlemler ve davranışlar da vardır. Bu işlemler, ölenle ilintili kimi araç-gerecin, davranışın ve durumun ölüm getireceği korkusunda temellenmektedir (Örnek 1995: 212).

Bu bağlamda Giresun Çepnilerinde de tespit edebildiğimiz kadarıyla bir kaç inanış bulunmaktadır. Bunlar:

“Cazılar bebeklerin ciğerini yer derlerdi. Bu nedenle evlerin çatısına diken konulurdu. Evin içine kedi köpek sokulmazdı ” [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

“Al karası loğusayı öldürürmüş. Bunu engellemek için loğusanın yanına kocasının ceketi asılırdı. Silah, bıçak da konulurdu.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

4.4.4.2. Ölüm Sırası

4.4.4.2.1. Ölümün Duyurulması

Ölüm olayının duyurulmasının en doğal biçimi ölenin geride bıraktıklarının ağlamalarıyla olur. Olayı duyan komşular ölü evine toplanarak, ölenin yakınlarının acılarına ortak olmaya, onları avutmaya, ilk hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar. Bu arada komşular ve ölü sahipleri gerekli yerlere olayı haber verirler. Bu iş küçük yerlerde adam çıkartıp “haber okutmak” ve eşe dosta haber vermekle olur. Eskiden kasaba ve köylerde haber için tellallar çıkarıldığı gibi, özel habercilerin de kullandığı görülüyordu. Giderek bu tür haberleşmenin özellikle tellal çıkartmanın azaldığını söyleyebiliriz (Örnek 1995: 213).

Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Eskiden camilerde hoparlör yoktu. Şimdiki gibi telefon da yoktu. Cenaze olduğu zaman çoluk çocuğun eline üç beş kuruş verilirdi bunlar kapı kapı gezerek ölüm olayını haber verirlerdi. Yan köyleri çağırmak için tepelere çıkıp bağırırlardı. Ölüm haberi böyle verilirdi. Günümüzde ölüm olayından sonra camilerde sela okunur ve seladan sonra ölüm haberi caminin hoparlöründen duyuruluyor. Hatta ölen kişi tanınan biriye Giresun merkezde de sela okutuluyor ve ölüm haberi duyuruluyor.” [M. F. Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun]

“Köyde cenaze olduğu zaman hemen selası verilir ve köylü durumdan haberdar edilir. Cenazeler genellikle aynı gün içinde defnedilir. Ancak ölü'nün gurbette akrabaları varsa defin işlemi bir gün sonraya bırakılır. Bu süre

zarfında yetişirseler defin işlemine katılırlar. Eğer yetişemezlerse daha da beklenmez ölü defnedilir.” [M. Salbacak-Savran/Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

Kaynak kişilerimizin verdiği bilgilerden hareketle geçmişte ölüm haberinin duyurulması işinin tellallar aracılığıyla, günümüzde ise teknolojik aletler yardımıyla yapıldığını görmekteyiz.

4.4.4.2.2. Ağıt Yakma

Ağıt, bir kimsenin ölümü üzerine duyulan acıları anlatmak amacıyla söylenen şiirlerdir (Dilçin 1983: 342). Ağıtlarda “tiz ve iniltili yas nidaları” önemli ve karakteristik unsur olarak göze çarpmaktadır. Genellikle kadınların söylediği bu metinlerde, ölenin karakter özellikleri ve sağlığında yaptığı işler takdirkar bir ifade ile dile getirilir. Ağıtlarda “övgü” önemli bir yer tutmaktadır. Ağıtçı, söylemiş olduğu ağıtında, ölen şahsın özelliklerinden “mübalâğalı” bir şekilde bahseder, yakınlarının üzüntülerini dramatize ederek anlatır ve ağıtını irticalen ve dokunaklı bir tarzda söylemektedir. Profesyonel ağıtçılar, irticali buluşları ile, ölenin yaşadığı döneme ait ayrıntıları, “bir elbise diker gibi” ağıtın uygun yerlerine yerleştirir. Bu işi “ritmik ve melodik geleneksel icra” çerçevesinde yapar (Görkem 1993: 489-490).

Giresun Çepnilerinin cenaze törenlerinde de ağıt yakmaya oldukça büyük bir önem verilmektedir. Yörede, cenaze törenleri içinde önemli bir yere sahip olan ağıt yakma geleneğinin yaygın bir şekilde devam ettiği görülmektedir. İlhan Başgöz “ağıt etme” adetinin ölü kalktıktan sonra başladığını söylemektedir (Başgöz 1986: 245). Giresun Çepnilerinde ise ağıt yakmaya ölüm olayı gerçekleştiği başlanmaktadır.

Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Cenaze olduğunda ölüünün yakınları feryat ederler. Özellikle ölen kişinin kız evlatları çok ağlarlar. Ağıtlar yakarlar. Hocalar ölüünün arkasından ağlamanın günah olduğunu söyleseler de insanlar buna pek uymaz.” [H. İ. Karadeniz-İsmailbeyli/Görece]

“Ölüm olayında, evin kızları cenazenin başında ağlarlar. Bunlar cenazenin başında beklemek zorundadırlar. Ağlamazsalar köy halkı bunları ayıplar.” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.4.2.3. Defin İşlemleri

Giresun Çepnilerinde ölüm olayından sonra cenazenin bir an evvel defnedilmesine büyük önem verilmektedir. Yöredeki yaygın kanaate göre cenaze çok fazla bekletilmeden defnedilmeli ve ölünün ruhu rahata kavuşturulmalıdır. Hayatın son geçiş aşaması olan ölüm bahsinde, ölü öte dünyaya yolcu edilmektedir. Yöre halkı bu yolculuğa hazırlık düşüncesi etrafında cenazeyi belli başlı uygulamalar çerçevesinde öte dünyaya gerçekleştirecek olan yolculuğa hazırlamaktadır. Bu uygulamalar:

4.4.4.2.3.1. Yıkama

Ölüyü gömmek için öncelikle, dinsel, geleneksel kurallar içinde yıkamak gereklidir. Yıkama işini ölü yıkayıcılar, hocalar, ölünün yakınları, bu işi bilen insanlar yaparlar. Ölü yıkama işi evin içinde, bahçesinde, camide ve hastanede yapılmaktadır (Altun 2004: 327).

Giresun Çepnilerinde ölü yıkama işi imamlar veya bu konuda tecrübe sahibi kimseler tarafından ya camide ya da ölünün evinde yapılmaktadır. Günümüzde erkek ölülerin yıkanması hususunda daha çok imamlara başvurulduğu görülmektedir. Kadın ölülerde ise hafız vb. dini bilgiye sahip kimselerin bu işi gerçekleştirdiği görülür. Kaynak kişilerimiz ölü yıkama konusunda:

“Eskiden ölüyü ölen kişinin yakınları yıkardı. Bu ölen kişi eğer baba ise evlatları veya işi bilen amca, amca çocuklarının yıkardı. Şimdi her köyde imam var. Bu nedenle bu yıkama işini artık imamlar yapıyor. Ölü yıkanmadan önce üzerinde ne varsa çıkarılır. Öncelikle mahrem yerleri temizlenir. Sonra usulüne uygun olarak abdest verilir. Abdest verildikten sonra ölüye boy abdesti aldırılır. Böylece yıkama işlemi son bulur.” [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

“Ölü yıkandıktan sonra artan suyu ulu orta yere dökmemeye dikkat edilir. Kimse görmeden ayak basılmayan bir yere dökülür.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Köyde ölü olduğu zaman erkek cenazesini imam yıkar. Kadınları da bu işi bilen kadınlar yıkıyor. Bu yıkama işleminde dört kişi olur. Bunların ikisi yıkar ikisi su koyar. Bu yıkama işlemini yapanlara bir miktar para verilir.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

4.4.4.2.3.2. Kefenleme

Ölümlle ilgili uygulamalarda cenaze yıkandıktan sonra kefenleme aşamasına geçilmektedir. Yöre halkı bu konuda çeşitli kurallar etrafında hareket etmektedirler. Kefenleme ile ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

“Kefenleme ölü yıkandıktan sonra yapılır ve ölü kefenlendikten sonra tabuta konulur. Kefenleme kadın ve erkekte değişiktir. Erkek kefeni kişinin boyu ölçüldükten sonra, ölünün boyundan 20-30 cm uzun bir beyaz bez kestirilir. Ondan sonra gömlek denilen bez kesilir ki bu gömlek de kişinin boynundan diz kapağının önüne kadar ön ve arkasını kaplayacak şekilde bir bez kesilir ve başının geleceği yerde kesilir. Ondan sonra iki tane kuşak kesilir. Bu parçaları biz tabutun en altına, baş ve ayak tarafına daha sonra bağlamak amacıyla koyarız. Daha sonra ölünün boyundan 20-30 cm uzun kesmiş olduğumuz iki tane bezimizi boydan boya sereriz ondan sonra gömleği boynun baş tarafına gelecek şekilde koyarız. Daha sonra yıkamış olduğumuz cenazemizi o bezlerin üzerine koyduktan sonra gömleğin bir yakasını üzerine kaplıyoruz. Ondan sonra ölünün el içlerine, parmak aralarına, koltuk altlarına, diz kapaklarına ve başına güzel kokular süreriz. Daha sonra o büyük bezleri güzelce üzerine kaplarız ve kuşaklarını bağlarız. Ölü böylece kefenlenmiş olur.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

“Ölü yıkandıktan sonra beyaz bir bezle sarılır. Biz buna kefenleme diyoruz. Sünniler nasıl yapıyorsa biz de aynı yapıyoruz. Ölen kişi öte tarafa çıplak gitmesin diye beyaz bir bezle sarılır. Bu işi eskiden dedeler yapardı. Şimdi ise dedelerin yanında yetişen, bu işi öğrenen kimseler yapıyor.” [B. Şafak-Gündoğdu/Giresun] şeklinde bilgi vermektedir.

Kefenleme olayında genel manada Sünni akidelere bağlı kalındığı görülmektedir. Çalışma sahamızda yer alan muhtelif Alevi-Çepni köylerinde de aynı uygulamalar görülmekte bu bağlamda bir ayrılık göze çarpmamaktadır.

4.4.4.2.3.3. Cenaze Namazı

Giresun Çepnilerinde ölen kişinin öte dünyaya yolcu edilmesinde en önemli aşamalardan biri cenaze namazıdır. Cenaze namazıyla ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

“Cenazeye gelen kimseler hep birlikte imamın ardı sıra cenaze namazına kırlarlar. Namazın bitiminde hoca, cemaate ölü olan kişiye haklarını helal edip etmediklerini sorar. Herkes hakkını helal ederse ölü defnedilmeye mezarlığa götürülür. Ancak cemaat içinden bir kişi bile hakkını helal etmediğini beyan ederse ölü defnedilemez. Bu esnada devreye ölünün yakınları girer ve hakkını helal etmeyen kimseyle anlaşrlar. Ondan sonra ölü defnedilir.” [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Genel anlamda Giresun Çepnilerine ait yerleşim sahalarında cenaze namazı hususunda aynı hususlar hakimdir. Alevi-Bektaşî geleneğine mensup Çepnilerde de aynı durum görölmektedir. Yalnız bazı alevi köylerinde cenaze namazının camide değil de cem evinde kılındığını öğrenmiş bulunmaktayız.

4.4.4.2.3.4. Ölünün Gömülmesi/Defin

Giresun Çepnilerinde ölünün gömülmesi esnasında da çeşitli pratikler görölmektedir. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Ölen kişi yıkandığı yerden alınır ve tabuta konulur. Önce cenaze namazının kılınacağı caminin avlusuna getirilir ve musalla taşına konulur. Cenaze namazı kılındıktan sonra cemaatin omzunda mezarlığa getirilir. Mezarlıkta Kuran ve dualar eşliğinde defnedilir. Ölünün içine konulduğu tabutun üzerine yeşil renkli üstünde Kuran’dan dualar yazan bir bez örtülür. Eğer bir tabutun üstünde bu örtü varsa içinde ölü vardır.” [A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

“Cenazenin defni ile köyün ileri gelenleri, muhtar, azalar ilgilenir. Ölen kişinin en kısa zamanda defnedilmesi istenir. Bunun için bütün hazırlıklara yardımcı olurlar.” [Ö. Bekçi-Çepniköy/Giresun]

“Cenaze toprağa gömülürken cenazenin başında imamlar, hafızlar bulunur. Bunlar cenazenin gömülmesi bitene kadar mezar başında Kuran okurlar.” [A. Güç-Çepniköy/Espiye]

“Ölen kişi genellikle tabuttan çıkarılarak defnedilir. Ancak tabutla defnedilmesinin de bir mahsuru yoktur. Hocalar vücudun toprakla daha çabuk

bütünleşip çürüyebilmesi için ölülerin tabutsuz gömülmesini önermektedirler. Ancak bir kişi trafik kazası vb. nedenlerden dolayı ölmüş ve vücudu hırpalanmış ise tabutla gömülmektedir.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

“Cenaze defnedilirken kadın erkek herkes orada bulunabilir. Ancak defin işleminde kadınlar görev almaz. Kenarda oturur ve Kuran dinlerler. Ölen kişi kadınsa cenazesi kocası tarafından mezara indirilemez. Ölüm olunca nikah düşer. Artık o kadına kocası namahrem olmuştur. Bu nedenle cenaze kadının erkek kardeşlerinden biri tarafından mezara indirilir.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun] şeklinde bilgi vermektedir.

4.4.4.2.3.5. Telkin

Ölümlle ilgili olarak halk arasında karşımıza çıkan ve ölü gömüldükten sonra mezarın başında imamlar tarafından ölüye çeşitli bilgiler verilmesi esasına dayanan hadiseye telkin denilmektedir. Bu hadise Giresun Çepnilerinin yaşadığı köylerde de yaygındır. Bu konuda M. Salbacak isimli kaynak kişimiz:

“Ölü gömüldükten sonra insanlar dağılır. Hoca mezarlıkta kalır ve ölüyü çeşitli konularda bilgiler verir. Ölüye anne, babasının adını söyler. Dininin, peygamberinin adını hatırlatır. Ölü gömüldükten sonra sorgu-sual melekleri gelip sorular sorarmış. Eğer ölü bu sorulara doğru cevap verebilirse kabir azabı çekmezmiş. İşte ölüyü bu kabir azabından kurtarmak için imamlar, önemli bilgileri hatırlatır.” şeklinde bilgi vermektedir.

4.4.4.3. Ölüm Sonrası

4.4.4.3.1. Cenaze Evi

Cenaze defnedildikten sonra herkes ölü evinde toplanır ve o akşam cenaze evinde Kuran okutulur. Evde Kuran okunmasının yanında ağıtlarda devam eder. Ölü defnedildikten sonra ölü evinde yapılan pratikler noktasında kaynak kişilerimiz:

“Ölü çıkan evde yemek pişirilmez. Komşular yemek yapıp ölü evine getirir. Yöredeki yaygın kanaate göre ölü can verirken kanı etrafa sıçrar. Bu nedenle ölü çıkan evdeki tencerelerde yemek pişirilmez, tabaklarda yemek

yenmez. Bu nedenden dolayı evdeki bütün eşyalar yıkanır. Bu nedenlerden dolayı ölü evine komşular tarafından yemek getirilir.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Köyde ölü gömüldükten sonra cenaze evine eş dost ziyarete gelir. Bunlar yanlarında şeker ve çay getirirler. Cenaze evinin misafiri çok olur da şeker çay yetmez, cenaze evine yardım edelim diye düşünürler. Bunun yanında cenaze evindekilerin acılarından dolayı yemek yapamayacakları düşünülerek cenaze evine yemek getirilir.” [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye] şeklinde bilgi vermektedir.

4.4.4.3.2. Ölünün Günleri

Ölüyü anma ile ilgili inanç ve uygulamalar Anadolu Türklüğünde İslam kültürü çerçevesinde daha belirgin bir hal almıştır. Ölü defnedildikten sonra halk özel sayılan çeşitli günlerde belli başlı bir takım ritüeller uygulanmaktadır. Bu uygulamalar ilk gece, ilk Cuma, ilk hafta, kırkı, elli ikisi, ölümden sonraki ilk bayram ve yıldönümünde gerçekleştirilmektedir (Ersoy 2002: 99).

Giresun Çepnilerine ait köylerde yürüttüğümüz derleme faaliyetlerinde ölünün defnedilmesinden sonra Ersoy’un bahsettiğine benzer ritüellerin uygulandığını tespit ettik. Giresun Çepnilerinde ölünün defnedildiği ilk gece cenaze evinde Kuran okutulmaktadır. “Yöredeki yaygın kanaate göre ölü defnedildikten sonra ilk yedi gün içinde sorgu-sual meleklerinin sorularıyla muhatap olur. Bu nedenle ölü evinde yedi gün boyunca Kuran okutulur. İlk gece ve yedisinde okutulan Kuran’a katılımın daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak birinci ve yedinci gün arasında kanla günlerde katılımın pek fazla olmadığı sadece yakın muhitten kimselerin geldiği görülmektedir.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

Ölünün ölümünü takip eden ilk Cuma gününde Cuma namazından önce mevlüt okutulmakta ve bu uygulamaya iştirak edenlere mevlüt şekeri dağıtılmaktadır. Günümüzde bazıları meyve suyu ve kek dağıtmaktadırlar. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Ölünün kırkı geldiğinde ise ölü evinde veya camide Kuran ve mevlüt okutulmaktadır. Bu uygulama evde yapılıyorsa misafirlere yemek verilir. Camide yapılıyorsa mevlüt şekeri, meyve suyu, kek veya helvalı pide dağıtılmaktadır.” [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

4.4.4.3.3. Iskat/Devir

Ölen bir müslümanın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları ve yerine getiremediği yeminleri için bir fakire fidye verilmesi gerekmektedir. Bu işleme fıkıh dilinde devir ya da ıskat denilmektedir.

Fidye için, ölen kişi sağlığında bir miktar para ayırdığı gibi, mirasçıları ya da vekilleri onun adına bu iş için para ayırabilirler. Devir işlemi şöyle yapılır:

Ölenin yaşından –erkekse on iki, kadınsa dokuz yıl- indirilerek hesaplanan para bir çıkın içinde –ölenin kılamadığı namaz ve oruçlara karşı- halka halinde hazır bulunan yoksullardan birine ölenin mirasçılarından ya da vekillerinden biri eliyle verilir. Yoksul kimse parayı aldıktan sonra “aldım, kabul ettim” diyerek geri verir. Bu işlem ölenin oruç borcu bitinceye kadar sürdürülür. Ardından aynı işlem ölenin namaz borcu ve söz verip de yerine getiremediği yeminler için de –para verilen yoksullar değiştirilerek- yapılır (Örnek 1979: 59).

4.4.4.3.4. Ölünün Eşyaları

Sedat Veyis Örnek, ölünün eşyaları ve mezarı ile ilgili bazı adetler vardır ki, bunların genellikle “Atalar İbadeti”nin uzantıları olduğunu belirtir (1981: 92).

Kaynak kişimiz bu konuyla ilgili olarak:

“Ölen kişi sevilen bir kimseye eşyaları atılmaz, aksine yakınları arasında paylaşılır ve kullanılmaya devam edilir. Eğer ölen kişi sevilmeyen biriye eşyaları ya fakirlere dağıtılır ya da yakılır.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

4.4.4.3.5. Ruhla İlgili İnanmalar

Animizm; insanların, hayvanların, bitkilerin ve cansız dediğimiz nesnelere ruh taşıdığına; insanın rüya ve vizyonlar aracılığıyla bu ruhlarla ilişki kurabileceğine inanma demektir. Tylor tarafından dinin başlangıcını açıklamak için ortaya atılan bu teoriye göre, en eski din şekli animizmdir. Uyku, rüya, vizyon, vecde gelme, ateşli hastalıklar, cinnet ve ölüm gibi psikolojik ve fizyolojik yaşantılar yoluyla ruh kavramına varan ilkel insana,

giderek bir prensibi kendi dışındaki canlı ve cansız varlıklarda da tasavvur etmeye yöneltmiştir (Örnek 1981: 23).

Genelde ilkel insan, öldükten sonra bir yaşam olduğuna inanmaktadır. Ona göre insan ölünce canlıların dünyasındaki varlığı sona ermekte ancak yok olmamaktadır. Yalnızca bu dünyadan, bir başkasına geçerek oradaki yeni koşullara uyarak belli bir süre yaşamaktadır (Levy-Bruhl 2006: 238).

Dünya toplumlarında genel manada ölümden sonra kişinin ruhunun öte alemde yaşamaya devam ettiğine inanılmaktadır. Benzer inanış Giresun Çepnilerinde de görülmektedir. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

“Ölen kişi öldüğü gün defnedilemeyip bekletilirse o gece ruhunun insanlara zarar verdiğini söylerler. Bu neden bizim yöremizde böyle durumlarda ölü sabaha kadar beklenir.” [A. Yenigün-Çepniköy/Espiye]

“Gece mezarlığa gidilirse ruhların insana zarar verdiği söylenilir.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

“Ölü defnedildikten sonra ruhu kırk gün boyunca her gece evine gelirmiş.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

4.4.4.3.6. Yas Tutma/Ağıt Söyleme

Toplumsal, ekonomik, biyolojik ve duygusal yönden bağlı bulunduğumuz bir insanın kaybindan duyduğumuz acı sonucu ortaya çıkan yas, insancıl bir tepkidir (Örnek 1995: 222). Ülkemizde ölenin ardından “yas tutma”nın süresi kesin bir zaman parçasıyla sınırlandırılmamakta bu süre üç gün ile birkaç yıl arasında değişmektedir. Yas süresinin “üç gün”, “bir hafta”, “bir ay”, “kırk gün”, “altı ay”, “bir yıl” ve “bir yıldan çok” olarak sınırlandırıldığı zaman birimleri içerisinde en yaygın olanı “kırk gün”lük süredir. “Kırk günlük” yas süresinin çok yaygın olması, kırk rakamının dinsel ve büyüsel niteliğiyle bağlantılıdır. Kişinin acısından ve ölümün dolaylı olarak bulaştırdığı “pislikten” arınması için, tıpkı kırklı kadınlarda ve çocuklarda olduğu gibi “kırk günlük” bir sürenin geçmesinin gerekliliğine inanılmaktadır. Şu halde, yas süresi belli, değişmez zamanlarla sınırlandırıldığı gibi, bu süre gevşek ve oynak da tutulabilmektedir. Bunda psikolojik, ekonomik, dinsel, geleneksel ve toplumsal etmenler, belirleyici bir rol oynamaktadırlar. “Kırk gün”lük yas süresinin önünde ve ardındaki sürelerin belirlenmesi ölenin yakınlığına, uzaklığına; genç ve yaşlı oluşuna; erkek ve kadın oluşuna; kişiliğine; toplumsal yerine;

çevresine; sayılıp, sevilmesine; ölüm biçimine; başsağılığına gelenlerin azlığına, çokluğuna bağlıdır. Ayrıca sürenin belirlenmesinde geleneğin ve dinsel bayramların da rolü büyüktür (Örnek 1995: 223).

Giresun Çepnilerinde ölenin ardından yas tutma geleneğinin günümüzde de canlı bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Bu hususla ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

“Bir kişi öldüğünde yakınları karalar giyer ve kırk gün boyunca yas tutar. Özellikle ölen kişinin çocukları ağlamaz ve yas tutmazlarsa insanlar tarafından ayıplanırlar.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Köyde bir kişi öldüğü zaman yakınları kırk gün boyunca yas tutarlar. Bu süre içerisinde düğün, eğlence vb.lerine katılamazlar.” [M. Güç-Espiye/Giresun]

“Eskiden köyde ölüm olduğu zaman düğün, nişan vb. yapılacaksa ertelenirdi. Ölünün kırkı dolana kadar düğün, nişan vb. yapılmazdı. Günümüzde bazı kimseler bu geleneği devam ettirmekle beraber, bozanlara da rastlanılmaktadır.” [H. Gümüş-Alataş/Giresun] şeklinde bilgi verilmektedir.

Ölüm sonrasında görülen yas tutma geleneğinin paralelinde gelişen ağıt söyleme geleneği de ölümle ilgili uygulamalar kapsamında önemli bir yere sahiptir.

İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme üzüntü, telaş, korku ve heyecan anındaki feryatlarını, isyanlarını talihsizliklerini, şikayetlerini düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesi'nde genellikle “ağıt” adı verilir. İslamiyetten önceki devirlerde “sagu” deyimini ile karşılanan ve hiç şüphesiz “sıgtamak: ağlamak” fiilinden türemiş ağıta, Azerbaycan'da “ağı”, Kerkük Türkmenlerinde “sızlamag” ve Türkmence'de “ağı” yanında “tavşa” adları verilmektedir. Bugün Muş çevresinde aynı anlama gelen (sabu) adı da dikkate değer bir isimdir (Elçin 1990: 1).

Giresun Çepnilerinde de yas tutma paralelinde gelişen bir ağıt yakma geleneği mevcuttur. Yalnız bu ağıtlar belli bir nazım şekline bağlı olarak söylendiği gibi serbest tarzda da söylenmektedir. Ölen kişinin yakınları acılarını, ölünün iyi niteliklerini ve onunla birlikte yaşanan hatıralarını sıralayarak anlatmaya çalışırlar. Bu konuda yöreden derlediğimiz ağıt metinleri:

4.4.4.3.7. Mezarlık

Türklerde mezar kelimesinin en eski şekli kurgandır. Türk kültüründe en eski dönemlerden itibaren atalar kültünün etkisiyle mezarlıklara büyük bir önem verilmektedir. Türkler ölen atalarının ruhlarının yaşadığına inanarak, onları memnun edebilmek için belli başlı uygulamalara başvurmuşlardır. Bu uygulamalar içinde en belirgin şekilde görüleni mezarlıklara verilen önemde kendini göstermektedir.⁵⁷

Günümüzde mezarlıkların büyük bir bölümü terk edilmişliğin ve bakımsızlığın en ilkel çizgisindeyken, çok az bir bölümü de temiz, derli toplu, çiçekli ve süslü bir parkın özenli görünüşündedir. Köylerde, ilçelerde ve illerin çoğundaki dağınık ve bakımsız mezarlıklara karşılık özellikle büyük kentlerdeki kimi mezarlıklar Batı ülkelerindeki benzerlerinden hiç de aşağı kalmayacak kadar bayındır ve iç açıktır (Örnek 1979: 65).

Yurdumuzda, seyrek de olsa, ölenlerin mezarlıkların dışında bir yere gömüldükleri de görülmektedir. Eskiden camilere, tekkelere gömülenlerin olduğunu biliyoruz. Bugün daha çok köylerde yol kıyısına, tarla sınırına, çeşme başına gömülenler vardır. Bu yerler ölenin kendi arazisidir ve onun vasiyeti sonucu mezar olarak kullanılmaktadır. Hopa ve Rize’de kimi ailelerin ölülerini evlerinin bahçelerine ya da evlerinin yakınına gömdükleri görülmektedir (Örnek 1979: 65-66).

Benzer durum Giresun Çepnilerinde de gözlemlenmektedir. Yörede arazinin müsait olduğu yerde toplu mezarlıklara rastlanmakla beraber arazinin elverişsiz olduğu yerlerde dağınık şekilde mezarlıklara rastlanmaktadır. Yörede görülen toplu mezarlıklar genellikle köy camisinin yanındaki müsait arazilere kurulmaktadır. Dağınık mezarlıklar ise her ailenin kendi arazisindeki müsait yerlere kurulmaktadır.

Yörede ölen kişi defnedildikten sonra mezarın, baş ve ayak kısımlarına hayat ağacı şeklindeki mezar baş ayakları dikilir. Bir süre mezarın toprağının oturması beklenir. Toprak sertleştikten sonra mezarın dört bir tarafı duvarlarla çevrilir. Bazı kimselerin mezar duvarlarını mermer kaplattığı da görülmektedir. Ayrıca mezar baş ayaklarını mermerden yaptırdıkları görülmektedir. Mezarların bu şekilde inşa edildikten sonra etrafının çiçeklerle süslenildiği, baş

⁵⁷ Türk kurganları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (İnan 1987: 507-509)

tarafına selvi ağacı dikildiği görülmektedir. Ayrıca bayramlarda ve diğer özel günlerde gelebilecek ziyaretçilerin oturabilmesi için mezarın yanına oturakların yapıldığı da görülmektedir.

4.4.4.3.8. Mezar Ziyaretleri

Türk toplumunda atalar kültü paralelinde ortaya çıkan, mezarlık ziyaretleri hadisesine de oldukça büyük bir önem verilmektedir. Öyleki insanlar yakınlarının mezarlarını en güzel şekilde yaptırmakta etrafını çiçeklerle süsleyerek ölen atalarına olan saygılarını göstermektedirler.

Giresun Çepni köylerinde yaptığımız derleme faaliyetleri esnasında bu konuda da çeşitli bilgiler elde edilmiştir. Mezarlık ziyaretleriyle ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

“Bizde mezar ziyaretleri Cuma günleri ve bayramlarda yapılır. Memlekette olanlar bayramların dışında Cuma günleri de mezar ziyareti yaparlar. Bu iş genellikle Cuma namazından sonra yapılır. Gurbette olanlar bayramlarda memlekete geldiklerinde mezarlarını ziyaret ederler.” [M.F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

“Mezar ziyaretleri yoğun olarak dini bayramlarda yapılır. Bayramdan bir gün önce arefe gününde mezarlıklar temizlenir. Bayramın ilk günü bayram namazından çıkıldıktan sonra mezarlara gidilir. Kuran okumayı bilenler kendisi okur. Bilmeyenler hoca çağırır ve ölünün ruhu için Yasin okutur” [K. Abanoz-Ortacami/Tirebolu] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.4.3.9. Mezar Taşları

Taş maden ve seramiğe nazaran sağlam bir madde olduğu için, insanın yaratıcılık fikri ile teknik ve sanatkârlığının önemli kaynaklarından biri olarak kullanılmış, maddi ve manevi kültür tarihinde önemli rol oynamıştır. Muhafaza edilmesi ve sadeliği sayesinde geçmişten günümüze kadar çok sayıda heykel ve abide kalmıştır. Halklar, onların üzerine kendi hayat tarzlarına mahsus izlerini yansıtarak kültürel miraslarını bırakmışlardır (Altınkaynak 2008: 98).

Taş, heykellere farklı zamanlarda değişik adlar verilmiştir. Orhun yazıtlarında bu kelimelerin karşılığı balbal olarak anılmaktadır (Orkun 1987: 37). Türklerde geçmişten günümüze atalar kültürünün etkisiyle gelişen ölüyü

memnun etme fikri pek tabi olarak mezar kültürünün gelişmesini de sağlamıştır. Bu bağlamda geçmişte balbal olarak anılan mezar taşlarına verilen önem günümüzde de devam etmektedir. Giresun Çepnileri arasında yürüttüğümüz derleme faaliyetleri esnasında karşılaştığımız kaynak kişilerimizden H. Yurt mezar taşlarıyla ilgili olarak:

“Bizim köyde ölü defnedildikten sonra baş ve ayak tarafına ahşaptan yapılmış mezar baş ayağı koyarlar. Daha sonra kişilerin isteğine, maddi olanağına göre mermerden yapılmış baş ayakları da yaptırdıkları da görülmektedir.” şeklinde bilgi vermektedir.

Mezar taşlarının en dikkat çekici yanı üzerinde yazılan yazılardır. Bu taşların bazılarında belli bir şekle ve ölçüye bağlı olarak oluşturulmuşlardır. Ancak kuralsız bir biçimde oluşturulanları da mevcuttur.

Biz sahada yaptığımız derleme faaliyetleri esnasında yukarıda ifade ettiğimiz hususları barındıran mezar taşlarını fotoğraf makinesiyle kayıt altına aldık. Masa başı çalışmalarımızda bu kayıtlar yazıya aktarılmıştır. Bu şekilde elde ettiğimiz veriler şu şekildedir:

-1-

Bismillahirrahmanirrahim

Arpacık köyü kurucusu Şih Menteş ve oğlu Zeynel Abidin

Ruhlarına Fatiha

Bu köyde durup namaz kılan oruç tutan yesin ekmeği ile aşını

Oruç tutup namaz kılmayan yesin toprağı ile taşını

Miladi 320

-2-

Hüvelbaki

Ebedgahım olsun bir müzhere ve mürgüzari

İçinde kalmayayım duadan niyazdan ari

Humul olmasın ey abidler ol bila veled

Sizler okuyun ruhuma bir Fatiha bari

Şair

Mehmet Şakir Sarıbayraktaroğlu (Alemdar)

D. 1321-1905 Ö. 1980

-3-

Sevgili eşim ve annemiz sen
 Müşfik fedakar ve vefakardın
 Sevgin acınla ölümsüzleşti
 Özlemin anılarınla kalbimizde bütünleşti

Seni her zaman tüm seven
 Dostlarınla birlikte sonsuz
 Sevgi hasret ve rahmetle anıyoruz
 Seni oraya değil kalbimize gömdük

Aziz ruhun şad olsun
 İbrahim dervişoğlu eşi
 Safiye Dervişoğlu
 Ruhuna Fatiha
 15.4.1930-27.12.1984

-4-

Biz dünyadan gider olduk
 Kalanlara selam olsun
 Bizim için hayır dua
 Kılanlara selam olsun

Ecel büke belimizi
 Söyletmeye dilimizi
 Hasta iken halimizi
 Soranlara selam olsun

Safiye Eşi
 İbrahim Dervişoğlu
 Ruhuna Fatiha
 1920-1989

-5-

Hüvelbaki

Genç yaşında dünyasına ve çocuklarına doymadan vefat eden
Giresun'un değerli şoförlerinden Ali Kondiloğlu

Ruhuna Fatiha

D. 1924-Ö. 19.4.1961

-6-

Hüvelbaki

Mezarıma gül dikiñ

Bülbüller konsun

Bir Fatiha okuyun da

Ruhum şad olsun

Arif Gülenç

1949-1964

-7-

(Hüvelaziz!)

Ardından babası

Ali Arif Larçinoğlu'nun söylediği:

“Dudakları bir dal ateş mercan gibi,
Bakışları masum bir heyecan gibi,
Yürürken titreyen o narin endam.
Pembe bir gül açmış taze fidan gibi!

Yaşı henüz aşkın alev senesinde,
Arar yakacak can o pervanesinde
Beni kopar diyen bir erguvan gibi.

Gönül niye böyle kesildi nefesin,
Sen ki aşk işinde bir ehl-i hibesin,
Korkarım bu sevda seni incitmesin,
Yaşlı gibisin sen o pek civan gibi!..

Sizlerden beklediği:
(Fatıha)
Nazan Larçın 1977-1995

-8-

Adınla onurlandık
Hep doğruına güvendik
Mertliğinle gururlandık
Eserlerinle övündük
Toprağın bol olsun
Seni seviyoruz
Ahmet Başkan
1932-2005

-9-

Hüvelbaki
Biricik anneciğimiz
Nur yüzlümüz
Güzel gözlümüz
Canımız her şeyimizsin
Suyumuz nefesimiz
Sen eşsizsin
Çocukların
Gülcan, Hava, Murat

F. Hanife Şeyranlıoğlu
1955-2010
Ruhuna Fatıha

-10-

Hüvelbaki
Ayrılığın pek acı
Hayalim yaratıcı
Ölümün yok ilacı

Sevgili anneciğim

Kimsesizim şimdi ben
Her şeyimdin benim sen
Ruh çıksa da bedenden
Unutamam seni ben
Hayatım anneciğim...

Oğlu Çilesiz

Tirali Zade Ahmet Bey Kızı Hacı Ali Çilesiz Eşi Hacı Ayşe Hanım
Efendi

Ruhuna Fatiha 1889-1963

-11-

Ömür gelip geçiyor,
Baki kalan hoş seda,
Ne güzellik ne eda,
Merhaba ve elveda
İstiklal Savaşı Gazisi Teğmen Osman Nuri Akyüz

1902-1955

Ve oğlu Cengiz Akyüz

1936-2007

Ruhlarına Fatiha

-12-

Hüvelbaki

Hayatının genç şebabında kardaşının uğradığı haksızlığa tahammül
edemiyerek hayata gözlerini yuman Emin Yazıcı oğlu Ahmet Hulusi
Özyazıcı eşi Munise Özyazıcı

Ruhuna Fatiha

22.9.1952 Pazartesi

-13-

Hüvelbaki

Mete Dervişoğlu

Ruhuna Fatiha

5.7.1940-19.6.1992

Metecim

İki elim kanda olsa gelirim

Yeterki çağır beni efendim

Dualarım sana varmak içindir

Erişilmez bir yerdesin Metecim

Sen bir yana alem bir yana

Bendeki aşk bir Allah'a bir sana

Bu can senin ben seninim Metecim

Rüyamda seni görüyor seni özlüyorum

Hiç gelmesen de hep seni bekliyorum

-14-

Gazipaşa İlköğretim Okulu

Beden Eğitimi Öğretmeni

Y. Şafak Baykan

Ruhuna Fatiha

13.1.1950-20.9.1993

Canım

Anılarında hep dürüstlük

Dostluk, sevgi...

Acın yüreğimize düşen

Koca bir alev

Gözlerinden fıskıran sevginle

Ve güzel gülüşünle

Aramızdasın.

-15-

Tirebolulu Hacı Emin Zade

M. Esat İnanç

Ruhuna Fatiha

Doğumu: 1877

Ölümü: 7.7.1933

Görmeden gençliğimin fecri kızıl bayramını
 Bu geniş beldede dalgın yürüdüm birkaç adım
 Ey bu ruh ufkunun altında geçen şen yolcu
 Düştü topraklara rüzgarda kırılmış kanadım

Bir zaman köy ve şehirlerde gezerken bende
 Bir adem ülkesinin şimdi mezarında adem
 Lise son sınıf talebesinden Barutçuoğlu Muzaffer'in
 Ruhuna Fatiha 1941

-16-

Bir gonca idin yavrum açmadan soldun
 Askerdeki nikahlını ağabeyini görmeden
 Nilgün göç eyledin burası evin.
 Trafik kazası oldu ecelin

Annen! 17.11.1969

Trafik kazasında hayata gözlerini kapayan
 Zehra Nilgün Karadeniz (Taştemel) R. Fatiha
 1952-1969

-17-

Emekli cumhuriyet savcısı
 Mehmet Ekizoğlu
 1929-2006

Giresun Uzgur köyünden Ekizoğlu ailesindendi.
 Ülkesini ve Giresun'u çok severdi her zaman Giresunlu olmaktan iftihar ederdi. Babası Kurtuluş savaşında Sakarya savunmasında Mangal Dağında vurulup gazi olmuştu. 28 yıl ülkesi ve ulusuna adalet yolunda sadakat, dürüstlük ve muhabbet ile hizmet etti. Üç hayırlı evlat yetiştirdi. Evlatlarına, ailesine ve çevresine her zaman örnek oldu sevildi, sayıldı. Nur içinde yatsın. Yüce Tanrı onu ödüllendirsin. Sizlerde fatihanızı eksik etmeyin. Eşi ve evlatları

-18-

Kurtuluş Savaşı yaralı

Hacı Mustafa Ekizoğlu

1898-1978

Ve arkadaşları:

Birinci Dünya Savaşında

Osmanlı askeri ardından

Osman Ağa'nın çetesi ve Atatürk Ordusunun askeri olarak en az 7 yıl savaşmış vatan görevi yaptılar. Ülkemize ve Giresun'umuza onur verenlere ne mutlu. Tanrı onları yüce katında bağışlasın ve ödüllendirsin. Anıları unutulmasın. Bunca yiğitlerin kanlarıyla kurulan yeni devlet ve cumhuriyetimizde ve bu güzel vatanımızda yaşayan sizler geçmişi anarak fatihanızı eksik etmeyin.

Evlatları

-19-

Kayacık köyünden

Sıtkı Çapraz eşi ve Şükrü Özçelik kızı Elmas Çapraz

Ruhuna Fatıha

1935-19.10.1969

Seni seviyoruz

Yılmaz, Perihan, Neriman

Hastaneye gittim geri gelirim sandım

En büyük yavrumu yanıma aldım

Ömrüm bitince masada kaldım

Acımadı felek bu genç yaşımda

Yarım Almanya'da haberi yoktur

Çocuklar ağlıyor feryadı çoktur

Ölümün elinden kurtuluş yoktur

Acımadı felek bu genç yaşında.

Ecel zincirini boynuma taktım
 Muradım almaya vardı aktım
 Yavrumdan yarimden ayrı bıraktın.
 Acımadı felek bu genç yaşımda...

-20-

Tunayım
 Yeni girmiştin altısına
 Öksüz bıraktın darılma
 Allah'ın dediği olur
 Dünya malına kanma
 Oku kültürünü artır
 Doğrunun bayrağı ol
 Zengin yoksul ayırma
 Allahın sevgili kulu ol
 Musa Kızı
 Neval Çavuşoğlu
 Ruhuna Fatih
 19.11.1972-17.8.1999

-21-

Hüvelbaki
 Mustafa Tefik Ayhan
 (Müteahhit Mustafa Usta)
 Lazoğlu
 Ruhuna Fatih
 D. 1917 Ö. 28 Mart 2002
 Sakın sanmayınız ki,
 Ölüm, hep yok olmaktır.
 O, gerçek bir hayat,
 Ve yüce bir maksattır.
 Sanmayınız ki ölüm,
 Azap, şiddet, elem çekmektir.
 O, sadece,
 Bir evden başka eve göçmektir..

-22-

Mehmet oğlu
 Adil Çakmanus
 Ruhuna Fatiha
 1970-2000
 Baharda açar gl, nergiz, zambak
 Bahçemde uçar bir sarı yaprak
 stm kaplamış bir yiğin toprak
 Nerde kaldı diye beni sormayın

Gller açılır baharda yazda
 Yapradı dökülür göz ile kışta
 Senin kaybın ile gönüller yasta
 Seni anacak söz bulamıyorum
 İsmail Doğan

Kıymetli eşim
 Babamız dedemiz
 İsmail Doğan
 Ruhuna Fatiha
 1924-1999
 Ailesi

-23-

Hayri Oğlu
 Temür Toklucu
 Ruhuna Fatiha
 D. 30.1.1940-. 4.11.1999
 Bak şu garip çeşmeye
 Su içecek tası yok
 Kırma kimsenin kalbini
 Yapacak ustası yok

-24-

Hüvelbaki
 Abdullah Aydoğan
 Doğuştan gülmedi kader yüzüme
 Kara topraklar doldu gözüme
 Üzülmeyin sevdiklerim acı günüme
 Baharımda ayrıldım sonsuz ölüme
 Ruhuna Fatiha
 D. 1971-Ö. 1998

-25-

Hüvelbaki
 Muharrem Kızı
 Ahmet eşi
 Hafize Sayın
 Ruhuna Fatiha
 26.3.1996
 Dünyayı dolaştım
 Giyemedim başıma taç
 Ne zengini tok gördüm
 Ne fakiri aç
 Yarabbim öyle bir
 Fevzi kanaat verki
 Namerde değil merde de
 Eyleme muhtaç

-26-

Dünyada asla
 Görmedim sefa
 Ahirette çektirme
 Allahım cefa
 Eğer yolun düşerse
 Oku bir Fatiha
 Orhan eşi

Vediha Cömert
27.10.1937-21.7. 1999

-27-

Bir gonca iken soldum
Birdenbire ne oldum
Gençliğimin şu çağında
Kendimi toprakta buldum
Bayram Babalı
Ruhuna Fatiha
1942-1980

-28-

Av. Ahmet Ersöz
1933-2006
Beyefendiler ölmez
Sevgileri hiç bitmez
Seni unutmayacağız...

-29-

Cemal Elifoğlu
Ruhuna Fatiha
1955-1977
Yaz gelince çayır çimen sulanır
Sizleri andıkça gözüm sulanır
Bir senede iki bayram dolanır
Anne bayramınız mübarek olsun
Ne yaman yerde kaldım burada
Bana derler neyin kaldı silada
Verin teskereyi ereyim murada
Anne bayramınız mübarek olsun
Acı olur gurbet elin dumanı
Bize de geldi ağlamanın zamanı
Bundan sonra bensiz yapın bayramı

Anne bayramınız mübarek olsun

-30-

Kara topraklara gark oldun

Neyleyim yavrum

Bu senin kaderin

Ömer (Ağa) Anafor

Ruhuna Fatiha

1948-1977

-31-

Süleymanoğlu Özdemir Aykut

Ruhuna Fatiha

D. 18.9.1964-Ö. 28.2.1969

Mal ü hülya bir tohumdur

Ektim amma bitmedi

Bu hastalık başa bela

Kovdum amma gitmedi

-32-

Biz

İki sınır ülkenin dikenli telleriyiz

Dokunsak kanar yüreğimiz

Biz ayrı ülkelerdeyiz ama kalplerde beraberiz

Unutmayan bir eş bir ömre bedeldir biz biliriz

Sevgilerle

Ahmet Özkeskin

D. 1967/Ö. 7.8.1993

Ruhuna Fatiha

-33-

Hüvelbaki

Her varlık er geç özüne Allah'a kavuşur

Değerli babamız eşsiz insan Emekli Başöğretmen

İbrahim Erenel'in

Ruhuna Fatıha

D. 1905 Ö. 22.2.1973

Biricik Babamıza

(İbrahim Erenel)

Sen ölmedin şimdi kalplerimizdesin

Nasihatlerinle yollarımızda meşalesin

Biz yaşadıkça ismin bize yadigar

Ruhun şad olsun babacığım

Artık evin ayrılmış bizden

Şimdi diliyoruz Tanrıdan

Kabrin daima nurla dolsun

Ebedi yuvan cennet olsun

-34-

Hüvelbaki

Rüstem Babalı

Bunca emeğin sonucu değil midir bir avuç toprak

Ölümden korktuğum yok tek korkum unutulmak

Ruhuna Fatıha

10.10.1938-6.2.1991

4.4.5. Bayramlar ve Kutlamalar

Giresun yöresinde bayramlar ve kutlamalar, toplumsal birlikteliğin ve kaynaşmanın sağlandığı ve bu sayede halkbilimine inceleme alanının oluşturulduğu önemli zamanlardır.⁵⁸ Bayramlar konusunda Ramazan ve Kurban Bayramı daha çok İslamiyet'le bağlantılıdır. Kutlamalar noktasında ise yörede yılın belli dönemlerinde yaylalarda veya şehir merkezlerinde yapılan şenlikleri sıralayabiliriz. Bu şenlikler İslamiyet'le kısmen bağlantılı olmakla beraber daha çok yarı göçebe Türk kültürünün ürünleridir. Öyle ki Giresun Çepnilerinin büyük çoğunluğu kışları şehir merkezinde veya köylerinde yazları ise yaylalarda geçirmektedirler. İşte bu bağlamda yaylaya göç, yayladan dönüş vb. nedenlere dayalı olarak yörede, çeşitli şenlikler uygulanmaktadır. Bunların dışında Hıdırellez de yörede uygulanan kutlamalardandır. Yörede Hıdırellez'le ilgili olarak ortaya çıkan uygulamalara baktığımızda hem İslamiyet'in hem de Eski Türk kültürünün izlerini harmanlanmış bir şekilde görebilmekteyiz.

Halkbilimi'nin en temel malzemesinin insan, özellikle de ortak bir noktada buluşan insan topluluğu olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda bayramlar ve kutlamaların oldukça önemli bir hammadde kaynağı olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle biz bu bölümde Giresun Çepnilerinin bayramlar ve kutlamalarından, bu bağlamda ortaya çıkan halkbilimi unsurlarından bahsetmeye çalışacağız.

4.4.5.1. Ramazan Bayramı

“Ramazan Bayramı bir aylık oruçtan sonra kutlanan bir bayramdır. Üç gün sürer. Arefe gününden hazırlıklara başlanır. Çocuklara yeni kıyafet, ayakkabı vb. almak için çarşıya çıkılır. Evlerde hanımlar baklava, börek açar. Lahana yaprağından dolmalar sarılır. Erkekler mezarlıkları temizler. Bayramın ilk günü evin erkekleri sabah erkenden camiye bayram namazına giderler. Namazdan çıkınca caminin önünde bayramlaşılır. Namazdan önce

⁵⁸ Bayramların tasnifi konusunda bk. (Boratav 1973: 205-206)

bayramlaşma yapılmaz. Daha sonra evlere gidilir. Ev halkıyla bayramlaşıldıktan sonra büyükler ziyaret edilir. Mezarlıklara gidilir. Dua, Kuran okunur.” [M. F. Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun]

4.4.5.2. Kurban Bayramı

“Kurban Bayramı dört gün sürer. Ramazan Bayramı’ndan farklı olarak kurban kesilir. Kurban’ın ilk gün kesilmesi doğru olur derler. Bu nedenle kurbanın ilk gün kesilmesine özen gösterilir. Kişi durumuna göre inek veya koç keser. Bizim buralarda genellikle üç beş kişi ortak olup inek keserler. İlk gün genellikle kurban kesme işiyle uğraşılır. Kurban erken saatte kesilirse aynı gün akraba ve mezar ziyaretleri yapılır. Eğer erken bitirilemezse ikinci güne bırakılır.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

4.4.5.3. Hidrellez

Hidrellez, Türklerin kışın bitip yazın başlangıcı olarak tabiatın önemli bir geçiş dönemini bir dizi törenle kutladıkları güne İslami inançlarla birleştikten sonra verdikleri isimdir (Günay 1995: 2).

Folklorda Hızır veya Hızır-İlyas kültürünü en iyi biçimde yansıtan merasimler, özellikle Türk dünyası söz konusu olduğu zaman, Hidrellez ve Nebi (Hızır Nebi) Bayramı’dır. Hidrellez büyük çoğunlukla Anadolu ve Balkan Türkleri arasında bilinmektedir. Eskiden Rûz-ı Hızır da (Hızır Günü) denilen Hidrellez, halk arasında yaygın inançlara göre, Hızır ile İlyas’ın bir araya geldiği günün hatırasına kutlanmakta olup, Hızır-İlyas bileşik kelimelerinin halk telaffuzunda aldığı bir biçimi yansıtmaktadır. Hidrellez günü bugün kullanılmakta olan Gregoryen takvimine göre 6 Mayıs’a, Türkiye’de eskiden kullanılan ve Rumi denilen Jülyen takvimindeyse 23 Nisan gününe rastlamaktadır. Bu tarih Türkiye’de eskiden halk arasında yaz mevsiminin başlangıç tarihi olarak kabul edilmekteydi. Bu hususu göz önünde bulundurduğumuzda Hidrellez gerçekte, Hızır ve İlyas’ın bir araya geldiği gün

olduğu inancı altında, kışın sona erip yaz mevsiminin başlangıç günü olarak kutlanmaktadır (Ocak 2007: 145).

Hıdrellez günü kadın-erkek, yaşlı-genç herkes, beyaz elbiseler giyerek yeşil alanlara, su başlarındaki mesire yerlerine giderler. Her derde deva kabul edilen çiçekler toplanır, hazırlanan yiyecekler oyunlar ve müzik eşliğinde yenir. Gelecek ile ilgili niyetler tutulur, sağlık ve mutluluk dlenir. Talih ve kismet açtırmak için çeşitli pratikler uygulanır (Yücel 2002: 37).

Giresun Çepnilerinde de benzer inanış ve uygulamalar etrafında hıdrellez kutlamaları yapılmaktadır. Yörede Hıdrellez'e "Mayıs Yedisi" de denilmektedir. Hıdrellez'le ilgili olarak Giresun Çepnilerinde iki büyük kutlama ortaya çıkmaktadır. Bunlar:

4.4.5.3.1. Aksu Şenliği

Giresun'da her yıl Mayıs'ın yirmisinde Mayısın yirmisinde "Mayıs Yedisi" kutlamaları yapılmaktadır. Rumi takvime göre bugün Mayısın yedisine denk gelmektedir ve bu nedenle "Mayıs Yedisi" adını almıştır. 1977 yılına kadar "Mayıs Yedisi" adıyla kutlanan şenlik, bu yıldan sonra alınan bir kararla "Aksu Şenlikleri" adını almıştır. Organizasyonunu, 1981 yılında Giresun Belediyesi'nin üstlendiği şenlik, 1984 yılında "Giresun Aksu Kültür ve Sanat Festivali", 1992 yılında "Uluslar arası Karadeniz Giresun Aksu Festivali" adını alır (Oğuz-Kasımoğlu 2005: 98). Şenlik Uluslar arası boyut kazandıktan sonra 20-23 Mayıs Tarihleri arasında 4 gün kutlanmaya başlanmıştır.

Geçmişten günümüze düzenlenen bu şenliğe, Giresun merkez köylerinden ve civardaki ilçelerden gelen insanlar katılmaktadırlar. Şenlik, Aksu Deresinin denize döküldüğü alanda düzenlenmekte ve şenliğe hastalığına şifa arayanlar, çocuğu olmayanlar ve dileklerinin kabul olmasını isteyenler katılmaktadırlar. Aksu Şenliğinde üç ana ritüel uygulanmaktadır. Bunlar: sacayaktan geçme, dereye yedi çift bir tek taş atma ve Giresun adasının etrafını dolaşmadır.

Sacayaktan geçme uygulamasında, içinden insan geçebilecek kadar büyük bir sacayağı şenlik alanına getirilir. Soyun sürdürülmesi amaçlanan bu uygulamada, çocuğu olmayanlar dilekte bulunarak üç kez sacayaktan geçerler. Dere taşlama uygulamasında ise, Aksu Deresi'nin denize döküldüğü

yerde “derdim belam denize diyerek” yedi çift ve bir tek taş suya atılır. Yedi kutsal bir rakamdır, tek taş ise dileğin yerini bulması için atılır. Hatta dereye sırtlarını dönerek taş atanlar da vardır. İnsanlar, doğanın canlanmasıyla suyun belayı, kötülükleri alıp götüreceğine inanarak dilekler tutup dereyi taşlarlar. Bunu özellikle kadınlar ve kızlar kendilerine uğur getirmesi için yaparlar. Dere taşlandıktan sonra, törene katılanlar dereye girip maşrapayla başlarından aşağı su dökerler. Bu uygulamada suyun kötülükleri, hastalıkları uğursuzlukları alıp götüreceği inancı vardır (Oğuz-Kasımoğlu 2005: 98-99). Sonuncu uygulama olan adanın etrafının dolaşılmasında ise yöre inanışlarında doğurganlığın tesisi noktasında önemli bir yere sahip Hamza Taşı'nın⁵⁹ önemi büyüktür. İnsanlar etrafında efsane teşekkül etmiş olan bu taşın etrafında dolaşarak doğurganlığı sağlayacaklarına inanmakta ve bu bağlamda balıkçı kayıklarıyla birlikte adanın etrafını dolaşmaktadırlar.

Her yıl düzenlenen bu şenlik ve şenlikteki uygulamalarla ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

“Mayıs yedisi geldiği zaman bizim bu köylerden genç, yaşlı herkes toplanıp Aksu'ya gider. Orada herkes dileğini diler. Çocuğu olmayanlar saç ayağından geçer ve Allah'tan çocuk diler. Balıkçı kayıklarına binilir adanın etrafında dolanılır. Başında dert, sıkıntı olanlar Aksu Deresi'ne sırtını dönerek yedi çift ve bir tek taş atar. “Sıkıntım, derdim denize.” Der. Böyle yaparsan insanın derdi sıkıntısı denize gidermiş, belalardan kurtulmuş.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Eskiden Aksu'ya her köyden insan gelirdi. O gün Aksu Deresinin kenarında geçirilirdi. Yeme içme olurdu. Bir gün önceden köylerde herkes yemek hazırlardı. Bu yemekleri “Mayıs Yedisi” geldiği zaman yerlerdi. “Mayıs Yedisi” olduğu gün evlerde yemek pişirilmez, iş yapılmazdı. O gün eğlence günüydü. Şimdilerde bu şenliğe katılmayanlar yemek de pişiriyor, iş de yapıyor. Eskiden büyükler “Mayıs Yedisi” olduğu zaman yemek pişirilmez, iş yapılmaz derlerdi. Günümüzde buna pek fazla uyulmuyor.” [B. Karataş-Kayadibi Mah./Giresun]

“Mayıs Yedisi olduğu zaman Aksu Deresinin denize döküldüğü yerde herkes toplanır. Saçayaktan geçilir, denize taş atılır, kayıklarla adanın etrafı

⁵⁹ Hamza Taşı Efsanesi'nin tam metni için bk. (Sakaoğlu 2009: 293)

dolaşılır. Yeme içme olur. Bu işler öğleden sonraya kadar sürer. Bundan sonra insanlar hep beraber Giresun Kalesi'ne çıkarlar. Burada da "karşılama, horon" oynarlar. Akşamları belediyenin düzenlediği konserlere katılırlar. Eğlence o gün gece yarısına kadar sürer." [C. Yakan-Yenicehisar/Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.5.3.2. Dizgine Hıdrellez Yayla Şenliği

Giresun Çepnilerinde Hıdrellez bağlamında uygulanan şenliklerden biri de Dizgine Hıdrellez Yayla Şenliğidir. Dizgine Sis Dağı yolu üzerinde 1000 m. rakımlı bir tepedir. Eynesil'e uzaklığı 13 km'dir. Her yıl Mayıs ayının yedisinde burada Hıdrellez kutlamaları yapılmaktadır. 2010 yılı itibarıyla 10.'su düzenlenen şenliğe, Eynesil, Görele, Çanakçı, Şalpazarı ve Beşikdüzü'nden insanlar katılmaktadır. Bu şenlikle ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

"Biz Hıdrellez geldiği zaman Dizgine'ye çıkar orada eğleniriz. Genç kızlar yöresel kıyafetlerini giyer. Yeme içme olur. Horon tepilir. Dizgine'ye pazar kurulur. Burada genç kızlar ve erkekler karşılıklı horon teper ve böylece kısmet arar." [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

"Bizim bu yörede Hıdrellez geldiği zaman Dizgine'ye çıkılırdı. Her köyden insan gelirdi. Eğlence ve yeme içme olurdu. Genç kızlar ve delikanlılar kısmet arardı. Dilekleri olanlar dilek dilerlerdi. Kemençeciler atma türkü söyler, millet horon teperdi." [A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

4.4.5.4. Sis Dağı Yayla Şenliği

Giresun ve Trabzon sınırında yer alan Sis Dağı Yaylası, Giresun-Trabzon Çepnilerinin en önemli yaylalarından birisidir. Beşikdüzü, Şalpazarı, Eynesil, Çanakçı ve Görele yöresinin en önemli otlak alanlarından biridir. Ağasar Vadisi, Eynesil ve Çanakçı üzerinden gidilebilen Sis Dağı Çepnilerin en yoğun olduğu bölgenin ortak yaylasıdır. Günümüzde C statüsünde Milli Park ilan edilen Sis Dağı Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kış turizmi merkezi ilan edilmiştir.

Her yıl Temmuz ayının üçüncü cumartesi günü Sis Dağı'nda başlayan bu şenlik Pazar günü gece yarısına kadar devam eder. 2010 yılı itibarıyla

191.'si yapılmış olan şenlik her yıl geleneksel olarak düzenlenmektedir. Eskiden halk arasında düzenlenen bu şenlik günümüzde Trabzon'a bağlı Geyikli Beldesi tarafından düzenlenmekte Giresun Çepnileri de bu şenliğe eskisi gibi katılmaktadırlar.

Bu şenlikle ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

“Biz bu şenliğin yapıldığı haftaya Otçu Haftası diyoruz. Bizim bu yörede baharla birlikte insanlar yaylaya çıkarlar. Gençler ise köylerde kalırlar. Bu gençler köydeki işleri yaparlar. Otları biçip hayvanların kışlık yiyeceğini hazırlarlar. Aslında bu ot biçme işinden dolayı bu haftaya otçu haftası denilmiştir. Yöre gençleri aileleri yayladayken bu ot biçme işini yaptıklarından dolayı Otçu olarak adlandırılmaktadırlar. Bu hafta gençlerin 15 günlüğüne yaylaya çıkıp eğlence yaptıkları bir dönemdir. Köydeki işlerle uğraşmaktan yorulan gençler bu şenlik sayesinde yaylaya çıkıp hem şemliğe katılıp eğlenirler hem de şenlik bittikten sonra bir müddet dinlenip tekrar köylere dönerler. Bu dönüşten sonra fındıklarını toplamaya başlarlar.” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

“Sis dağı bizim yaylamızdır. Her yaz burada şenlik düzenlenir. Yeme içme olur. Gençler yöresel kıyafetlerini giyer, horon teperler. Kemeçeciler türkü söyler. Her taraftan buraya insan gelir. Yaz dönemi yapıldığı için gurbetten gelenler de bu şenliğe katılır.” [A. Kısa-Çorapçılar/Giresun] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.5.5. Kümbet Yayla Şenliği

2010 yılı itibarıyla 22.'si yapılan Uluslar arası Kümbet Kültür ve Sanat Festivali, her yıl Temmuz ayının ikinci Cumartesi günü başlayıp Pazar günü sonlanmaktadır.

Kümbet Yayla Şenliği, yörede Otçu Haftası paralelinde gelişen bir kutlamadır. Sis Dağı Yayla Şenliğinde olduğu gibi burada da ailesi yaylada olan gençler köydeki işleri bitirdikten sonra 15 günlüğüne eğlenmek ve dinlenmek için yaylaya çıkarlar. Bu bağlamda ortaya çıkan şenlik, Kümbet Yaylası'nın turizme açılmasından sonra uluslar arası bir boyut kazanmıştır. Şenliğe Giresun ve diğer illerden çok sayıda insan katılmaktadır.

Kümbet Yayla Şenliğiyle ilgili olarak kaynak kişilerimizden H. Mehmet Yılmaz:

“Eskiden ot göçüne giderdik. Ot göçüne çıkmadan önce bir kişinin işi bitmemiş dahi olsa diğerleri onu beklerlerdi. O adamın işine yardım ederlerdi. İşler bittikten sonra köy meydanında millet toplanır. Tabanca, tüfek, bomba atarlardı. Eski usul çakmaklı tüfekler vardı. Böyle ata ata hiç birbirini bırakmadan yaylaya çıkarlardı. Yaylaya varınca on gün boyunca eğlenirlerdi. İşte böyle on gün yirmi gün yaylada eğlenirler ondan sonra gelip fındığa başlardı. Günümüzde bu işler hep kayboldu. Şimdi gene bu şenlik Kümbet Yaylası'nda yapılıyor ama eskisi gibi değil.” [H. M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli] şeklinde bilgi vermektedir.

4.4.6.Diğer İnanma ve Uygulamalar

4.4.6.1. Nazar

“Nazar iki türüdür. Biri kara hasta yapar, ölüme götürür. Diğeri insanı sadece etkiler. Peygamberimizi bile gavurlar nazarla öldürdüler.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

“Nazar olunca ocakzadeler okurdu nazarlıları. Her ermenide nazarlık vardır. İçeriye fanilaya kordular nazarlığı. Ermeni derdiki birinin nazarından şüphelenirsen kafanı semaya Allah'a doğru kaldırıp dudaklarını da kapatıp yürüceksin.” [B. Şafak-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

“Nazar olduğu zaman insanı okurduk. Hayvan nazarlandığı zaman kulağını bıçakla az bir şey keseriz. Kan akıyorsa çubukla da vururuz kan akar. Böylece nazar çıkar.” [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

“Nazar eski ataların sözüne göre deliyi kazana, insanı mezara götüren bir şeydir. Kuran-ı kerimde her şey vardır. İhlas süresi bu nazarı yok eder. İnsanların ellerinde sihiller çıkar. Ben bunlara tuz sürüyorum üç İhlas bir Fatiha okuyorum geçiyor. Kâtibin kızının ayaklarında sorun vardı. Doktor iki haftada ancak ayağa kalkar dedi. Ben ayaklarının ikisini de okudum hemen geçti. Okuduğum da üç İhlas bir Fatiha.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

“Ahırlara çiçek taşı takılırdı. İçinde yazılar yazılıydı. Eski yazılıydı. Ahıra hastalık girmesin diye takılırdı. Bunu ahırın tavanına ocaklı bir kişi takardı. Ocaklı kadın üç gün boyunca çiçekli süpürgeyle hayvanları yıkardı. Üç gün boyunca tavana taşı asan kadından başka kimse bu ahıra giremezdi.” [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Nazar işini tedavi etmek için hocalara okuturduk. Bundan başka yedi tane Mehmet isimli erkek çocuğu bulunan evden çöp alınır köz taşının üzerine konuluyordu. Buna buğday da karıştırılırdı. Bu karışım yakılır, ateşten köz alınıp bu közle hayvan karnının altından tütülenirdi.” [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

4.4.6.2. Yağmur Duası

“Eskiden yağmur yağdırmak için kepçe gelini yaparlardı. Yağmur yağmazdı bunlar duaya çıkarlardı. Bunu da çocuklar yaparlardı. Çocuklar bir gelin yaparlardı. Başına bir kalbur takarlardı. Bu gelin bir kapıya geldiğinde kapıda beklerken anasının ilk doğumu olan bir çocuk (kız erkek fark etmez) çatıya çıkar gelinin başına bir kufa (bidon) su dökerdi. Böyle yaparsalar yağmur yağarlardı. Kapı kapı dolanırken ekmek, yağ, tuz vb. toplarlardı. Mezarlığa gidip mezarlıktan bir tahta alıp ırmağa giderlerdi. Irmakta yıkanıp yağmur yağsın diye tahtayı suya verirlerdi. Gelip topladıkları yiyecekleri pişirir çoluk çocuk yer içerlerdi.

Bizim bi kocakarı vardı o yapardı. Çoluk çocuğu peşine takıp:

Kepçe gelin ne ister

Kaşuk kaşuk yağ ister

Diyerek gezerdiler. Yağı bulguru toplar çocukları alıp mezarlığa giderdiler. Mezarlıktan bir tahta alıp ırmağa giderdiler. Çocuklar ırmakta yıkanıp geri gelirlerdi. Böylece yağmur yağacağına inanılırdı.” [M. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Yağmur duaları da şöyle olurdu. Evliyalara gidilirdi. Köy kurbanı kesilir, hoca dualar ederdi. Yeme içme olurdu. Ondan sonra millet dağılırdı.” [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Yağmur duası olurdu. Mevlütler yapılırdı. Köylü toplanır dua ederdi.”
[A. Güç-Çepniköy/Espiye]

“Yağmur duası bizde yoktu. Karaovacuk camisinde yapıldığını
duydum.” [A. İ. Kahraman-Soğukpınar/Espiye]

“Yağmur duası camide yapılan dua gibidir. Yalnız eller aşağı doğru
tutulur.” [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

“Bizde bir egeli hoca vardı. Camide bir yağmur duası yaptı, kapıya
çıkarmaz bir fırtına bir yağmur ortalığı tuttu.” [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

4.4.6.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

“Kapıda köpek ulursa evde hastalık veya ölüm olur.” [A. Bayrak-
Uzundere/Dereli]

“Eve örümcek girerse, cazı geldi derler. Evde kötülük olacağını
söylerler.” [K. Abanoz-Avcılı/Giresun]

“Yolda tavşana rastlayanın işi rast gitmez.” [C. Yayla-
İsmailbeyli/Görece]

“Geceleyin baykuş çok öterse ölüm olur.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Geyik öldürülmez. Öldürenin başına felaket gelir.” [A. Yenigün-
Çepniköy/Espiye]

“Kurbağa ecinlidir. Geceleyin kurbağanın olduğu yerde bulunan zarar
görür.” [A. Bal-Aşağıboğalı/Görece]

“Balık ölmeden başı kesilmez. Kesilmesi günah sayılır.” [C. Yakan-
Yenicehisar/Giresun]

4.4.6.4. Mevsimler, Aylar, Günler Hakkında İnanmalar

“Arafe ve bayram günleri iş yapılmaz. Bu günlerde iş yapmak haram
sayılır.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

“Hıdırellezde iş yapılmaz. Yapanın başına uğursuzluk gelir.” [B. Şafak-
Gündoğdu/Şebinkarahisar]

“Salı günü düğün yapılırsa sonu uğursuzlukla biter.” [M. F. Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun]

“İki bayram arasında yapılan nikah sayılmaz.” [A. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“Ay yenisinde sebze ekilmez.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Cuma günü evde temizlik yapılmaz. Yapılırsa o evden cenaze çıkar. [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

4.4.6.5. Diğer İnanmalar

“Gece ev süpürülmez. Süpürülürse evin bereketi gider.” [C. Karasu-Suboyu/Şebinkarahisar]

“Kapı eşiğine oturulmaz. Oturan fakir olur.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Bacak arasından geçilmez. Geçenin boyu kısa olur.” [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

“Köseye rastlayanın işi yolunda gitmez.” [H. Yurt-Barça/Giresun]

“İşe soldan başlanırsa rast gitmez.” [A. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“Ayna kırılması belanın gelişine işarettir.” [A. Bayrak-Uzundere/Dereli]

“Gece tırnak kesilmez.” [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

“Gece dışarı sıcak su dökülmez” [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.7. Çocuk Oyunları

4.4.7.1. Yesir/Yakalamaç

Köyün çocukları toplanıp iki grup yapardık. Üçerli, dörderli gruplar olurdu. Yazı tura atıp kimin kaçan grup olacağını belirlerlerdik. Yazı turayı kazanan grup kaçardı. Diğer grup onları yakalamaya çalışırdı. Yakalananlar bir yerde toplanırdı. Bunların kaçmaması için başlarına nöbetçi bırakılırdı. Kaçan çocuklar yakalanan arkadaşlarını kurtarabilirdi. Nöbetçinin elinden

arkadaşlarını alabilmek için baskın düzenlerdi. Oyun böylece sürerdi. Kaçanların hepsi yakalanınca diğer grup kaçardı. Böylece birbirlerini yakalamaya çalışırlardı. [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Yakalamaç diye bir oyun vardı. Biri kaçar diğeri yakalamaya çalışırdı. [T. Okusal-Güdü/Dereli]

Çocukken oyunlar oynardık. Esir almaca oyunu vardı. İki grup olurdu. Biri diğeri yakalamaya çalışırdı. [A. Yılmaz-Ortacami/Tirebolu]

Esir almaca oynuyorduk. Üç kişi kaçar üç kişi kovalardı. Yakalananlar hapse götürülürdü. Hapiste bir kişi bunları beklerdi. Sayı artınca yakalanan kişilerin fiziksel özelliklerine göre hapis bekçisi sayısı arttırılabilirdi. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

4.4.7.2. Çıkırık

Çıkırık yaylada oynanan bir oyundu. Ortaya bir kazık dikilir. Ağaç oyulup üstüne konurdu. Çocuklar bu ağacın üzerine çıkıp dönerdiler. [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Ağaçtan çıkırık yapıyorlardı üzerine oturup dönüyorlardı. Bir kişi bu çıkırığı çevirirdi. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

4.4.7.3. Çelik

Çelik dediğimiz şey değnekti. Kale kurardık. Taşın üzerine bir değnek koyardık. İlk vuruşta taşın üzerindeki değneği havaya kaldırırdık. İkinci aşamada havadaki değneğe çelikle vurup kaleyi geçirmeye çalışırdık. Kim çeliği vurup kaleden geçirirse kazanırdı. [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Çocukken çelik oyunu oynuyorduk. İki değnek vardı biri atılır diğeriyle vurulurdu.

Yaylalarda oynanırdı. [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Çelik oyunu vardı. Bir değnek sen, bir değnek ben alırdım. Birbirimize atardık. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Çocukken çelik oyunu oynuyorduk. Çelik 25 cm uzunluğunda iki ucu da şişlenir. Şuradan bir uzun değnekle şişlerine vurulur uzağa atılır. Ucu sivri jilet gibidir. [H. Özkaya-Halkalı/Keşap]

Çocukken çelik oynanırdı. Bir değnek havaya fırlatılır diğeri ona vurup ileri atmaya çalışırdı. [B. Şafak-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

Çelik oyunu oynarlardı. Bu çelik oyununda herkesin bir çeliği olurdu. Çeliğini yıktığımız adamı, yani yenileni toprağa gömerdik. Eştiğimiz yerde taş falan çıkmazsa epeyce derin bir çukur açılırdı. Gömülen adam yardım almadan çıkamazdı. [H. M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

Çelik çomak üç dört kişi oynanan bir oyun. Biri değneği havaya atıyor diğeri değnekle vuruyor. Biri değneği almaya gidiyor. Değneği almaya gidenin yerini kazıyorlar. Belli bir derinlikteyse onu gömüyordular. [T. Okusal-Güdül/Dereli]

Değnekle birlikte çelik oyunu oynuyorduk kim daha fazla ileri atarsa kazanmış oluyordu. Kazanamayan kaleye geçerdi. [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

4.4.7.4. Dombili

Dombili diye bir oyun vardı. İki grup olurduk. Taşları üst üste koyardık. Bir grup sivri taşla atıp yıkmaya uğraşırdı. Diğer grup yıkılan taşları tekrar dizmeye uğraşırlardı. Böyle birbirlerini yenmeye uğraşırlardı. [A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

Dombili oynardık. Taşlar dizilirdi. Topla yıkılırdı. Onu dizene kadar topla vurulanlar ebe olurdu. [A. Yılmaz-Güdül/Dereli]

4.4.7.5. Yakar Top

Top oyunu vardı. Top, çaputtan yapılırdı. On kişi olurdu. Beş kişi bir tarafta beş kişi bir tarafta olurdu. Bir kişi ortadakilere top atardı. Eğer vurursa vurduğu kişi dışarı çıkardı. Beş kişiyi de vurursa sayı onların olurdu. Vurulacak kişi topu tutarsa atma sırası onlara geçip diğerleri ortaya geçerdi. [B. Şafak-Gündoğdu/Şebinkarahisar]

4.4.7.6. Ceviz Oyunu

Ceviz oyunu oynardık. Yazı tura oyunu gibi olurdu. Bir tarafı yazı bir tarafı tura olurdu. Ceviz havaya fırlatılır, yere düşmesi beklenirdi. Hangi tarafı gelirse onu söyleyen kazanırdı. [Ö. Bekçi-Çepniköy/Espiye]

4.4.7.7. İsim Ebesi

İsim ebesi oyunu vardı. İki üç kişi oynanabilirdi. Dört kişi de olabilirdi. Şimdi diyelim ki biri benim peşime düşüyor. Ben bir başka arkadaşın adını söylüyordum ebe o oluyordu. Bu sefer ismini söylediğimin peşine düşüyordu. Eğer ebeyi yakalarsa kendisi ebe oluyordu. [T. Okusal-Güdül/Dereli]

4.4.7.8. Çiğ Çiğ Çimen

Çiğ Çiğ Çimen oyunu vardı. Çimenleri yoluyorsun kimin elinde çimen kalırsa yenilmiş sayılıyordu. Yenilenin lastiği (ayakkabısı) saklanıyordu. O lastiğini kendisi arayıp bulmaya çalışırdı. [T. Okusal-Güdül/Dereli]

4.4.7.9. Tilki Tilki Saat Kaç?

“Tilki Tilki Saat Kaç?” oyunu vardı. Mesela birisi ağacın yanında bekleyip, tilki tilki saat kaç? diyor. O (Ebe) üç diyor. Üç adım atıyorsun. Bu adım atma işlemiyle ağaca yaklaşabilirsen ağaca vurup ebe oluyorsun. Bu işi ilk yapan ağaca çıkıyor. [Z. Okusal-Güdül/Dereli]

4.4.7.10. Çizgi Oyunu

Çizgi oyunu vardı. Kare çiziyorsun. Karenin köşelerine gelecek şekilde çarpı işareti atıyorsun. İki kişi oynanıyor. Her birinde üç taş oluyor. Taşlar noktalara dağınık şekilde yerleştiriliyor. Oyunda üç taşı birbirine paralel dizebilen oyunu kazanıyordu. [Z. Okusal-Güdül/Dereli]

4.4.7.11. Bom Oyunu

Ortaya bir tane yuvarlak çiziyorsun. Herkesin bir ismi oluyordu. Ebe kimin ismini okursa o üç adım atardı. İsmi okunan kişi üç adım attıktan sonra kimin ayağına basarsa o eleniyordu. [Z. Okusal-Güdül/Dereli]

4.4.7.12. Kurt Dede

Kurt Dede oyunu vardı. Beş altı kişi bir eve giriyor. Herkes bir renk seçiyor. Kurt dede gelip kapıyı çalıyor. Yumurta istiyor. Kaç tane istersin diye soruyorlar. İki tane diyor. Hangi renk olsun diye soruyorlar. Kimin rengini söylerse o kaçıyor kurt dede yakalamaya çalışıyor. Yakalanan kişi Kurt dede oluyor. Bu sefer aynı işi o yapıyor. Gelip kapıyı çalıyor. Yumurta istiyor. Rengini söylediği kişiyi yakalamaya çalışıyor. [Z. Okusal-Güdül/Dereli]

4.4.7.13. Sinmece

Sinmece oyunu oynuyorduk. Bir kişi ebe oluyordu. Diğerleri saklanıyordu. Ebe onları bulmaya çalışıyordu. İlk bulunan ebe oluyordu. Ebe oyundakilerin saklanabilmesi için gözleri kapalı bir halde belli bir miktar sayı sayardı. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

4.4.7.14. Mile Oyunu

Mile oyunu vardı. Başka yerler de buna miras, boncuk da deniliyordu. Milesi olmayan babasının elbisesinin düğmesini kesip mile yapardı. Eskiden öyleydi. Mileleri dizerdik. Sırayla atış yapardık. Mileleri vuran vurduğu kadar mile kazanırdı. Mileler onun olurdu. [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

4.4.7.15. Zibir Oyunu

Bir daire çizilir. O dairenin içinde ve dışında adam olurdu. Dışarıdaki adamlar dairenin etrafında gezerdi. Eskiden biz topu iplikten yapardık. Dairenin içindeki adamın elinde top olurdu. Dışarıdakileri vurmaya çalışırdı. Vurulan oyundan çıkardı. [A. Kısa-Çorapçılar/Eynesil]

4.4.8.Halk Hekimliği

4.4.8.1. İnsan Hastalıkları ve Tedavisi

Arı Sokması

Arının soktuğu yere bıçak sürülür. Soğan bastırılır. Arının soktuğu yer şişmesin diye yoğurt sürülür. [H.Yurt-Barça/Giresun]

Ateş Düşürmek İçin

Sirkeli su yapılır. Ateşi çıkan kimsenin koltuk altına ve alnına bu sirkeli suda ıslatılmış bez koyulur. [S.Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Bir kişi ateşlendiği zaman sıcak suyun içinde aspirin eritilir. Bu suya limon sıkılır. Hazırlanan karışım ateşlenen kimsenin vücuduna sürülür. [C. Yayla-İsmailbeyli/Görele]

Ateşli Pençe

Vücudun herhangi bir yerinde ateşlenme sonucu oluşan bir hastalıktır. Çocuğun vücudunda el ayası büyüklüğünde bir kızarıklık oluşur. Tedavisi alazlamayla olur. Alazlama işini ocaklı kimseler yapar. Bu kimseler bir közü alır. Dualar eşliğinde közü çocuğun üstünde yedi kez gezdirirler. Bu işlem çocuğun hastalığı geçene kadar belirli zaman aralıklarında yapılır. Böylece tedavi edilir. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

Bağırsak Kurdu

Bağırsağında kurt olan kimseye aç karnına taflan yedirilir. [A. Yenigün-Yenicehisar/Espiye]

5. Baş Ağrısı

Baş ağrısını gidermek için yoğurt yenir. [H.Yurt-Barça/Giresun]

Baş ağrısını gidermek için tülbindin içine patates konulur ve alna sarılır. [A. Yenigün-Yenicehisar/Giresun]

Saçını tarayınca dökülenleri dışarı atmayacakmışsın. Eğer atarsan kuşlar bunları toplayıp yuva yaparmış. Bu nedenle insanın başı ağrırmış. [A. Güdük-Altınlı Mah/Eynesil]

Çıban

Çıban çıkan yere çam reçinesi sarılır. Bir gün sonra çıban patlar. [H.Yurt-Barça/Giresun]

Çıbanın üzerine kestane yaprağı sarılır. [A. Güdük-Altınlı Mah/Eynesil]

Çıban çıkan yere damar otu sarılır. [H.Yurt-Barça/Giresun]

Çıban birine gösterilirse bakan kişi üzerine tükürür. [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

Cufarlama

Bu hastalık eskiden çok olurdu. İnsanın karnı ağrırdı. Sürekli tuvalete giderdi. Günlerce bu hastalığı çekerdi. Bundan kurtulmak için tencereyi ateşte kızdırıp üstüne bir bez sererek adamı oturturlardı. Bundan başka patates haşlayıp yedirirlerdi. Böylece adamın hastalığı geçirdi. Bu hastalığa yakalananlara cufarlamaş derlerdi. [H. Yurt-Barça/Giresun]

Cufarlama denilen bir hastalık vardı. Bu hastalık bir çeşit zehirlenmeydi. Yeni yeten meyveleri yersen olurdu. Tedavi için toprağa gömerlerdi. Solucanı ezip içirirdiler. [A. İ. Kahraman- Soğukpınar/Espiye]

Göbek Düşmesi

Bizim bu yörede her iş beden gücüne dayalıdır. Ağır yük kaldırmaktan dolayı insanların göbeği düşerdi. Bunu tedavi etmek için adamı yere yatırırldılar. Karnını okşarlar. Adam ellerini hastanın belinin altından sokar ve

belini çeker. Eğer adamın göbeğinde damar patlarsa göbek yerine gelmiş olur. Eğer göbek yerine gelmezse adamı yüz üstü yatırır. Derisini çekerler. Sol bacağını arkaya yatırıp belini bastırırlar. Sirtını çiğneyip göbeğini yerine sokarlar. Ondan sonra bezle göbeğini sararlar. [H. Gümüş-Alataş/Keşap]

Isıtma

Eskiden sinek çok olurdu. Özellikle bizim bu sahilde sinek çokmuş. Büyüklerimiz ilk önce sahillere yerleşmişler. Sahilde sinek çok olduğu için hastalıkta çokmuş. Bu nedenle sahillerde yapamamışlar iç kesimlere göçmüşler. Bu hastalık biz çocukken de vardı. İnsanı sinek ısırınca olurdu. Büyükler falancı kişi ısıtma oldu derlerdi. Bu hastalığa yakalanan kişiyi tedavi etmek için solucanı ezip suyunu içirirdiler. [M. F. Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun]

Eskiden ısıtma hastalığı vardı. Bir yandan ter boşanıyordun bir yandan da üşüyordun. Solucanı ezip suyunu içiriyordular. Öyle tedavi ediyordular. [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Isıtma olan adam ateşlenirdi. Bir baş ağrısıyla başlardı. Sarı hap verirdiler, onu yer iyileşirdik. [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

Isıtma hastalığı vardı. Çarşıların insanı buraya geliyordu. Andalar vardı eskiden. Çarşının adamı o bataklıkları şimdi hep kuruttu. [Y. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]

Kanser

Isırgan otu kaynatılıp hastaya içirilir. [H.Yurt-Barça/Giresun]

Çam reçinesi kaynatılıp içilir. Kaynatılmadan yutulduğu da olur. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

Kanser hastasına kestane balı yedirilir. [A. Bal-Aşağıboğalı/Görece]

Kırık-Çıkık

Bizim bu köyde kırıkçı dediğimiz bir teyze vardı. Köyde kırık-çıkık işleri olduğu zaman ona gidilirdi. O ağrıyan yeri sıcak suyla ve sabunla ovalayıp kırık veya çıkığın nerde olduğunu bulur, eliyle yerine yerleştirirdi. Daha sonra sarardı. Benim bir gün topuğum çıkmıştı. Eliyle bastırarak topuğumu yerine yerleştirdi. Yumurta ve hamurdan bir karışım yapıp bezle birlikte ayağıma sardı. 15 gün sonra ayağım iyileşti. [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

Kırılan yerin üzerine zeytinyağı sürerlerdi. Daha sonra bir bezin üzerine çam sakızı sürüp kırılan yeri bu bezle sararlardı. Kırılan yer böylece düzelirdi. Kalıp gibi yapışırdı. [H.Yurt-Barça/Giresun]

Mide Ağrısı

Midesi ağrıyana süt, ballı süt içirilir. Aç karnına bal yedirilir. Karbonat yedirilir. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

Romatizma

Romatizması olanlar soğuğa çıkmamaya özen gösterirler. Dizlerine yün sararlar. Isırgan otunu toplayıp bacaklarına sararlar. Bacaklarını arıya soktururlar. Mısır unundan hamur yapıp bacaklarına sararlar. Zeytin çekirdeklerini dövüp, oluşan karışımı bacaklarına sararlar. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

Sarılık

Eğer sarılık olan kişi küçük çocuksa, banyo yaptırılırken leğene altın atılır. Annesi yüzüğünü veya küpesini atar. Sarılık olan kimse yetişkinse alnının ortasına, topuğuna ve kulağına jilette küçük bir çizik atılarak kan akıtılır. Böyle yaparsan sarılık geçer derlerdi. [H. Yurt-Barça/Giresun]

Siğil

Orman gülü denen bir çiçeği toplarlar. Bu çiçeğin sapları kırılır. Bu saplar yedi tane olur. Ocaklı bir kişi çağırılır. Bu kişi dua okuyarak çiçeğin saplarını siğilin üzerinde çevirir. Böyle yapılıncaya siğil düzelir. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

Siğilin üzerine incir sütü sürülür. İncir sütünü sürdükten birkaç gün sonra siğil düzelir. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Şeker.

Şeker hastalığı için çam kozalağı kaynatılır suyu içilir.
Kestane balı yenilir. Ekşi elma yenilir.

Temre

Temre olunca ocaklı kimselere gidilir. Ocaklılar hastayı okur. Temrenin üzerini yazar. Bir müddet sonra düzelir. [G. Çelebi-Bahçeli/Dereli]

Tifo

Tifo hastalığını tedavi için hocaya gidiyordular. Kara koyun ve tavuk pisliğinden ilaç yapıyordular. O zamanlar Espiye'de doktor falan yok idi bir tek sıhhiye vardı. [Y. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]

Uyuz

Uyuz olan kişinin vücudu ispirotoyla yıkanır. İspirotoyla yıkandıktan sonra banyo yaptırılır. İspiroto sürünce mikrop öldü. [M.F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Yanık

Yanık olan yere yoğurt sürülür. Yanığı olan kişiye turşu yedirilmez. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

Zehirlenme

Zehirlenen kişiye yoğurt, ayran içirilir. Vücuduna toprak sürülür. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.8.2. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi

Nazar

Ahırlara çiçek taşı takılırdı. İçinde yazılar yazılıydı. Eski yazılıydı. Ahıra hastalık girmesin diye takılırdı. Bunu ahırın tavanına ocaklı bir kişi takardı. Ocaklı kadın üç gün boyunca çiçekli süpürgeyle hayvanları yıkardı. Üç gün boyunca tavana taşı asan kadından başka kimse bu ahıra giremezdi. [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

Nazar işini tedavi etmek için hocalara okuturduk. Bundan başka yedi tane Mehmet isimli erkek çocuğu bulunan evden çöp alınır köz taşının üzerine konuluyordu. Buna buğday da karıştırılırdı. Bu karışım yakılır, ateşten köz

alınıp bu közle hayvan karnının altından tütsülenirdi. [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

Hayvan nazarlandığı zaman kulağını bıçakla az bir şey keseriz. Kan akılmıyorsa çubukla da vururuz kan akar. Böylece nazar çıkar. [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

Şarbon

Eskiden şarbon hastalığı vardı. Belirtisi, hayvanın ağzından salya akmasıydı. Tedavi etmek için devlet ilaç veriyordu. İlaç bulunmadığı zaman sirke, karbonat ve kekikten ilaç yapıp hayvana içirirlerdi. [H. Albayrak-Tirebolu/Ortacami]

Tabak

Hayvanlarda tabak hastalığı olurdu. Hayvanların dizine vururdu. Hayvanlar ayaklarının üstünde duramazdı. Tedavi için bacaklarına tuzlu su konurdu. [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Tabak hastalığını tedavi etmek için hayvanın ayaklarına tuzlu su vururdular. [K. Şahin-Avcılı/Giresun]

Yanık Kara

Bu bir tür ciğer hastalığıydı. Hayvan nefes alamazdı ve şişip kalırdı. Bu hastalıktan çok hayvan ölürdü. Tedavi etmek için hayvana sıcak yal içirilirdi. Veteriner çağırılıp iğne yaptırılırdı. [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Yanı kara hastalığına yakalanan hayvanın etleri karardı. Bu hastalığa tutulan hayvanın eti yenmez.[M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Yanık kara diye bir hastalık vardı. Bu hastalık bulaştı mı hayvan hemen ölürdü. Çaresi yoktu. [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

Yavaşak

Yavaşak diye bir hastalık vardı. Hayvanların ağzı yüzü şişerdi. Keber otundan turşu yapar içirirlerdi. Tedavisi böyle yapılırdı. Kurtulan kurtulurdu. Kurtulamayan ölüp giderdi. [D. Sevinç-Suboyu/Şebinkarahisar]

Zehirlenme

Hayvanlar taflandan zehirleniyordu. Pekmezi suyla karıştırıp içiriyordular. [İ. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]

4.4.9. Halk Mutfağı

4.4.9.1. Çorbalar

4.4.9.1.1. Kara Lahana Çorba

Malzemeler:

Kara lahana

Kuru fasulye

Mısır

Kuru soğan

Mısır unu

Sıvı yağ

Tuz, su

Yapılışı:

Lahanalar saplarıyla birlikte ince ince kıyılır. Tencerede kaynayan suya kuru fasulyeler ilave edilerek 45 dakika haşlanır. Üzerine mısır taneleri ve ince kıyılmış soğan eklenerek pişirmeye devam edilir. Her ikisi de piştikten sonra kıyılan lahanalar ilave edilir. Üzerine yağ gezdirilir. Tuzu ilave edilir. Bir iki taşım kaynadıktan sonra kepçe ile bir taraftan karıştırılarak mısır unu serpilir, çorba bağlanır. Beş dakika sonra ocaktan alınır. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.1.2. Isırgan Tatarlaması

Malzemeler:

Isırgan otu

Bulgur

Mısır unu

Yağ

Pırasa

Tuz,su

Acı yeşil biber

Yapılışı:

Isırganların kalın sapları varsa ayrılır. Sonra ince ince kıyılır. Bir tencerede su kaynatılır. Isırganlar kaynayan suya ilave edilir. Tencerenin kapağı asla kapanmaz, kapanırsa ısırganlar sararır ve böylesi bir çorba ikram edilmez. Kaynayan ısırganların üzerine bulgur ilave edilir. Ardından acı yeşil biberler incecik doğranıp eklenir. Tuzu ilave edilen çorbaya karıştırılarak mısır unu serpilir ve bağlanır. Küçük bakır bir tavada incecik kıyılmış pırasalar yağda kavrulur ve kaynayan çorbaya ilave edilir. Bir iki taşım daha kaynayan çorba ateşten alınır. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.1.3. Fırın Fasulyesi Tatarlaması

Malzemeler:

Taş fırında kurutulmuş fasulye

Bulgur

Acı yeşil biber

Kuru soğan

Tuz

Yağ

Su

Yapılışı:

Yeşil fasulyeler yaz aylarında büyük taş fırınların sıcaklığına bir gece bırakılır. Ertesi gün fırından çıkarılarak rüzgarda kurutulur.

Bir tencereye su konulup kaynamaya bırakılır. Kurutulmuş fasulyeler beş cm lik küçük parçalara ayrılır. Kaynayan suya ilave edilerek üzerine, ince kıyılmış soğan, yağ ve tuz eklenir. Daha sonra bulgur ilave edilerek pişmeye bırakılır. Fasulyeler iyice yumuşadıktan sonra ise ince kıyılmış biberler eklenir ve ocaktan alınır. [H. Gümüş-Alataş/Keşap]

4.4.9.1.4. Çileklik Çorbası

Malzemeler:

Yaban çileği yağrağı(çileklik)

Kuru fasulye

Yağ, tuz

İsteğe göre limon

MısırunuYapılışı:

Bir tencerede su kaynamaya bırakılır. Diğer taraftan çileklikler ince ince doğranır. Suda iyice sıkılarak yıkanır. Böylece acı suyu çıkarılır. Kaynayan suya fasulyeler eklenir. İyice pişirilir. Ardından çileklik eklenir. Mısır unu ile bağlanır. Yağı ve tuzu eklenir. Bir iki taşım kaynadıktan sonra ocaktan alınır. Serviste isteğe göre limon eklenir. [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

4.4.9.1.5. Kara Lahana Döşemesi

Malzemeler:

Kara lahana

Patates

Havuç

Bulgur

Kuru soğan

İç yağı

Tuz, su

Yapılışı:

Lahanalar saplarıyla birlikte orta incelikte doğranır. Havuçlar, patatesler ve soğanlar da küp küp doğranıp hazırlanır. Tencerede az miktarda su kaynamaya bırakılır. Kaynayan suyun içine lahanalar, patatesler, havuçlar ve soğan eklenir. En ser olan havuç olduğu için havuçlar ezilmeye başlayınca bulgur, tuz ve iç yağı da ilave edilir. Bulgurlar şiştikten sonra yemek hazır olmuştur. [Z. Gümüş-Alataş/Keşap]

4.4.9.1.6. Höngül Çorbası:

Malzemeler:

Höngül otu

Kuru soğan

Barbunya

Tuz

Su

Sıvı yağ

Yapılışı:

Höngüller tıpkı karalahana döşemesindeki gibi doğranır. Tencerede kaynamakta olan suya barbunyalar ilave edilir. Barbunyalar piştikten sonra höngül, ince kıyılmış soğan, yağ ve tuz eklenir. Yarım saat sonra çorba hazırdır. [E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

4.4.9.1.7. Un Çorbası(Hasta Çorbası, Helle olarak da bilinir.)

Malzemeler:

Buğday unu

Su

Sarımsak

Tuz

Yapılışı:

Bir tarafta tencerede su kaynatılır diğer tarafta bir miktar un ve su kasede karıştırılarak sıvı hale getirilir. Sarımsaklar soyulup ince ince kıyılır. Kaynayan suyun içine kasedeki un karışımı ilave edilir. Kaynayana kadar karıştırılır. Kaynarken sarımsaklar eklenir. Bir iki taşım sonra ocaktan alınır.

[E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

4.4.9.1.8. Mısır Çorbası:

Malzemeler:

Mısır

Süt

Su

Tuz

Tereyağ

Yapılışı:

Yarım litre süt ve yarım litre su karıştırılıp kaynamaya bırakılır. İçerisine yıkanmış ve zarlarında arınmış mısırlar eklenir. Mısırlar pişip açılmaya başlayınca tuz ilave edilir. Diğer taraftan tavada eritilen tereyağ da üstüne gezdirilip ocaktan alınır. [E. Kaya-Çepniköy/Espiye]

4.4.9.1.9. Kabak Çorbası:

Malzemeler:

Kış Kabağı

Süt

Su

Tuz

Sıvıyağ

Yapılışı:

Kabaklar küçük küpler halinde doğranır. Tencereye süt ve su eşit miktarda konulup kaynatılır. Kaynarken içine kabaklar eklenir. Kabaklar ezilene kadar pişirilir. Daha sonra blender ile ezilir. Tuzu ve yağı ilave edilip biraz daha kaynatılır ve ocaktan alınır. [A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

4.4.9.1.10. Kabaklı Çorba

Malzemeler:

Kabak

Yeşil Fasulye

Salça

Tuz

Su

Yapılışı:

Kabaklar küçük küpler halinde doğranır. Salça tencerede kavrulup üzerine yeşil fasulyeler küçük küçük kırılıp ilave edilir. Fasulyelerin rengi değişince kabaklar ilave edilir. Üzerine çıkacak kadar su ilave edilip kaynamaya bırakılır. Tuzu eklenir. Kabaklar kendiliğinden dağılmaya başlayınca ocaktan alınabilir. [A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

4.4.9.1.11. Mendek Çorbası

Malzemeler:

Mendek otu

Kuru Soğan

Tuz

Mısır Unu

Sıvı Yağ

Yapılışı:

Mendekler ince ince kıyılır. Soğanlar da ince şekilde doğranır. Tencerede kaynayan suya mendekler ilave edilir. Soğanlar ve tuzu da eklenir. Soğanlar piştikten sonra karıştırılarak mısır unu ile bağlanır. Yağı ilave edilip kaynadıktan sonra ocaktan alınır. [A. Özdemir-Meşeliyatak/Dereli]

4.4.9.2. Yemekler

4.4.9.2.1. Hoşguran Kavurması:

Malzemeler:

Hoşguran

Kuru Soğan

Tereyağı

Yumurta

Yapılışı:

Hoşguran otları ince ince doğranır ve haşlanır. Soğanlar piyazlık hazırlanır. Tereyağıyla soğanlar pembeleşinceye kadar kavrulur. Haşlanan hoşguranlar sıkılarak suyu alınır. Kavrulan soğanlara edilir. Beş on dakika sonra da üzerine yumurta kırılır. Yumurtalar pişince ocaktan alınır. [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

4.4.9.2.2. Höngül Kavurması:

Malzemeler:

Höngül

Kuru Soğan

Tereyağ

Yapılışı:

Hoşguran kavurması gibi hazırlanır. Tek farkı yumurta konulmadan yapılmasıdır. [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

4.4.9.2.3. Karalahana Diblesi

Malzemeler:

Karalahana

Bulgur

Tuz

Fındık yağı

Acı Biber

Kuru soğan

Yapılışı:

Karalahanalar çok ince olacak şekilde kıyılır. Esas önemli olan inceliğidir. Sonra soğanlar ince ince kıyılır ve sıvıyağ konulan tencerede kavrulur. Ardından karalahanalar ilave edilir. Acı biberler de ince kıyılıp eklenir. Bulgur ve yarım bardak su konulur. Tuzu da atıldıktan sonra 20 dakika pişirilir. Bulgurlar şiştikten sonra ocaktan alınır ve demlenir. [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

4.4.9.2.4. Turşu Diblesi

Malzemeler:

Fasulye turşusu

Pirinç

Fındık yağı

Domates salçası

Pul biber

Tuz

Yapılışı:

Fasulye turşuları ince ince doğranır. İki saat suya bırakılarak tuzunun çıkması sağlanır. Tuzları alındıktan sonra sıkılarak sudan çıkarılır. Soğanlar ince ince

doğranıp salçayla tencerede kavrulur. Üzerine kıyılan fasulyeler eklenir. Bir miktar pirinç ve azcık su konulup pişirmeye bırakılır. Tuzu eklenip pirinçler şiştikten sonra ocaktan alınır. [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

4.4.9.2.5. Taflan Turşusu Diblesi

Malzemeler:

Çekirdekleri çıkarılmış taflan (kara yemiş meyvesi) turşusu

Kuru soğan

Fındık yağı

Pirinç

Yapılışı:

Çekirdekleri çıkarılan taflanlar ince ince kıyılır. Soğanlar piyazlık doğranır. Tencerede sıvı yağ ile beraber soğanlar pembeleşinceye kadar kavrulur. üzerine kıyılmış taflanlar ilave edilir. Az miktarda pirinçle birlikte pişirmeye bırakılır. Kendi suyuyla pişen yemeğe gerekirse pirinçleri yumuşatacak kadar su ilave edilir. Pirinçler yumuşadığında yemek hazırdır. [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

4.4.9.2.6. Karalahana Sarması

Malzemeler:

Karalahana yaprağı

İç yağı

Mısır yarması

Bulgur

Maydanoz

Domates salçası

Patates

Kuru soğan

Tuz , Fındık yağı, suYapılışı:

Karalahanalar saplarından kesilir. Elde edilen yapraklar sıcak suda yumuşayınca kadar haşlanır. Suyu süzdürüldükten sonra hemen soğuk suya bırakılarak sararması önlenir. Soğuduktan sonra suyu iyice süzdürülür. Diğer taraftan ince ince kıyılan soğanlar kavrulur. üzerine salça eklenir. Üzerine yıkanan mısır yarması ve bulgurlar ilave edilir. İyice kavruan malzemeye tuz ve iç yağı konulur. Üzerine azcık su ilave edilip biraz pişirilir. Tamamen pişirilirse sarıldıktan sonra içindeki malzeme hamur olabilir. Suyunu çektikten sonra ince kıyılmış maydanoz da eklenir. Karıştırılan iç malzemesi hazırdır. Lahana yaprakları ile iç tıpkı üzüm yaprağı gibi sarılır. Hazırlanan sarmalar bakır tencerenin dibine konulan lahana saplarının üstüne dizilir. Bunun amacı dibinin yanmamasıdır. Üzerine sıcak su, tuz , yağ, yemeklik doğranmış patates, piyazlık doğranmış soğan ve salça ilave edilip pişirmeye bırakılır. Kısık ateşte pişirilir. Sıcak su birden ilave edilmez. Üzerine az miktarda suyu azaldıkça verilir. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.7. Hamsi Böreği:

Malzemeler:

Hamsi

Pirinç

Fındık yağı

Maydanoz

Domates salçası

Limon

Yapılışı:

Hamsilerin kılçıkları çıkarılarak temizlenir. Tuzla harmanlanıp bir kenarda dinlenmeye bırakılır. Diğer taraftan pirinçten salçalı ve maydanozlu bir pilav yapılır. Hamsiler bol suyla yıkanıp suyu iyice süzdürülür. Bir tepsiye yağ sürülür. Tepsinin bir noktasından başlanarak hamsilerin derisi alta gelecek şekilde dizilir. Böylece tepsinin tümü kaplanır. Tepsinin kenarlarına da büyük

hamsilerden bir çerçeve yapılır. Kenardaki hamsilerin yarısının tepsinin dışına sarkması gerekmektedir. Sonra hazırlanan pilav hamsilerin üzerine dökülür. Üzeri düzlenerek bu kez hamsilerin derisi üstte kalacak şekilde tabandaki işlem tekrarlanır. Çerçeve oluşturan hamsiler de pilavın üstüne kapatılır. Hazırlanan tepsi fırında pişirilir. Fırından çıkınca üzerine limon sıkılıp, maydanozla süslenerek servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.8. Sebzeli Palamut:

Malzemeler:

Palamut

Maydanoz

Yeşil biber

Patates

Domates

Kırmızı biber

Soğan

Sarımsak

Tuz, Fındık yağı

Taze fasulye

Salça

Limon

Yapılışı:

Palamutlar kuşbaşı doğranır, tepsiye aralıklı olarak dizilir. Üzerine ince yemeklik doğranan patatesler, küp küp doğranan domatesler, piyazlık doğranan soğanlar, ince kıyılmış fasulyeler, halka doğranan biberler ilave edilir. Onların üzerine de maydanoz, su ve sıvı yağ ile sıvılaştırılmış salça, ince kıyılmış sarımsak eklenerek ocakta pişirilir. Sonra da fırında on dakika bekletilir. Piştikten sonra üzerine limon sıkılarak servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.9. Hamsi Buğulama

Malzemeler:

Hamsi

Kuru soğan

Maydanoz

Fındık yağı

Yapılışı:

Hamsilerin kılçıkları temizlenerek tuzla harmanlanır. Dinlendikten sonra bol suyla yıkanıp süzdürülür. Soğanlar halka halka doğranır. Tencereye soğanlar ve hamsiler birlikte konulur. Üzerine maydanozlar ve sıvı yağ eklenip kendi buharında pişirilir. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.10. Mantar Kızartması

Malzemeler:

Mantar

Tereyağı

Tuz

Yapılışı:

Mantarlar saplarından ayrılıp temizlenir. Suya konularak tozlarının ayrılması sağlanır. Diğer taraftan tereyağı bir tavada eritilir. Üzerine mantarlar konularak ters yüz çevrilip kızartılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.11. Kiraz Tuzlusu Diblesi:

Malzemeler:

Kiraz turşusu

Kuru soğan

Fındık yağı

Yapılışı:

Tıpkı taflan tuzlusu diblesi gibi hazırlanır. İçine taflan tuzlusu yerine kiraz tuzlaması konur. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.12. Merulcan Kavurması:

Malzemeler:

Merulcan otu

Fındık yağı, tuz

Yapılışı:

Merulcan adı verilen ot suda haşlanıp suyu süzülür. Soğuduktan sonra küçük küçük doğranıp sıvı yağ ile birlikte tavada kavrulur. zerine tuz ilave edilir. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.13. Galdirik Kavurması:

Malzemeler:

Galdirik otu

Fındık yağı

Kuru soğan tuz

Galdirik otu toplanıp yapraklarıyla sapı ayrılır. Sapları sıcak suda haşlanıp suyu süzdürülür. Sonra 5cm boyunda doğranır. Diğer tarafta tencerede piyazlık doğranan soğanlar kavrulur. zerine doğranan galdirikler ve tuz ilave edilir. Hepsi birlikte on dakika kavrulup ocaktan alınır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.14. Galdirik Kızartması

Malzemeler:

Galdirik otu

Pırasa

Tuz

Fındık yağı

Mısır unu

Yumurta

Yapılışı:

Galdirikler yapraklarından temizlenir ve haşlanır. Suyu iyice süzdürülür. Derin bir kaba küçük küçük doğranır. Üzerine pırasalar küçük küçük doğranıp ilave edilir. Tuz, mısır unu, yumurta ilave edilip karıştırılır. Kızdırılan tavaya sıvı yağ konulur. Üzerine hazırlanan karışım ince bir şekilde dökülerek tavanın yüzeyi kaplanır. Özel Giresun tavaasında yapılan yemek ters yüz edilerek kızartılır. Sarımsaklı yoğurt ile servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.15. Sakarca Kızartması:

Malzemeler:

Sakarca kökü

Fındık yağı

Tuz

Yapılışı:

Sakarca otlarının kökü zedelenmeden toplanır. İyice yıkanarak toprağından arındırılır. Üzerine yumurta kırılıp karıştırılır. Sonra tıpkı galdirik kızartması gibi pişirilir. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.16. Mantar Kavurması:

Malzemeler:

Mantar

Maydanoz

Domates

Kuru soğan

Tuz

Fındık yağı

Yapılışı:

Mantarlar küçük küçük doğranır. Domatesler küp küp doğranıp hazırlanır. Soğanlar piyazlık doğranıp tencereye konur. Üzerine mantarlar ve domatesler ilave edilir. Yarım bardak su ile ağzı kapalı olarak pişirmeye bırakılır. Piştikten sonra tuzu, sıvı yağı ve ince kıyılmış maydanozları ilave edilir. On dakika da o şekilde pişirilip servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.17. Sirkeli

Malzemeler:

Pazı kökü

Sirke

Zeytin

Kuru soğan

Maydanoz

Su

Fındık yağı

Tuz, toz şeker

Yapılışı:

Pazı kökleri haşlanıp küçük küçük doğranır. Zeytinler çekirdeklerinden ayrılıp ince halkalar elde edilir. Maydanozlar çok ince kıyılır. Soğanlar da ince piyazlık doğranır. Bir tencereye yarı yarıya su ve üzüm sirkesi konularak karıştırılır. Üzerine doğranan bütün malzemeler eklenir. Sıvı yağ, şeker ve tuz ilave edilir. Bir gece buzdolabında saklanarak dinlendirilir. Sonra servise hazırdır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.18. Patates Kavurması

Malzemeler:

Patates

Yeşil soğan

Fındık yağı

Tuz

Yapılışı:

Patatesler yazın yemeklik doğranıp haşlanır sonra temiz bir bezin üzerine serilip güneş ısısında kurutulur. İyice kuruyan patatesler kışın yenilmek üzere saklanır. Kışın sıvı yağda yeşil soğanla birlikte kavrulur. tuz ilave edilip ocaktan alınır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.19. Mısır Unu Yalaşı:

Malzemeler:

Fırında kurutulmuş mısır unu

Tereyağı

Tuz, su

Yapılışı:

Mısırlar taş fırında bir gece bekletildikten sonra öğütülür. Bu şekilde öğütülen mısırın lezzeti daha farklıdır. Sonra bakır bir tencerede tereyağıyla birlikte unlar biraz kavrulur. Üzerine sıcak su eklenir. Tuzu da ilave edilip ocaktan alınır. Diğer tarafta bir tavada yine tereyağı hafif rengi değişene dek kızdırılır. Pişirilen hamur düz bir kaba yayılıp üzerine kızdırılan yağ dökülüp servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.20. Buğday Unu Yalaşı:

Malzemeler:

Buğday unu

Süt

Tuz

Tereyağ

Fındık yağı

Yapılışı:

Tıpkı mısır unu yalaşı gibi hazırlanır. Tek farkı unu sıvı yağ ile kavrulup su yerine de süt kullanılmasıdır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.21. Samaksa

Malzemeler:

Üzüm suyu

Şeker

Mısır unu

Yapılışı:

Muhacir üzümü olarak bilinen siyah üzümler yaz aylarında kaynatılarak suyu şişelerde saklanır. Kış aylarında bu su kaynatılarak koyulaştırılır. Üzerine şeker ilave edilir. Sonra mısır unuyla bağlanır. Küçük kaselere paylaştırılıp soğumaya bırakılır. Tamamen sertleşince bıçakla küçük karelere bölünüp üzerine soğuk süt dökülerek servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.22. Siron

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Yoğurt

Pul biber

Sarımsak

Tuz

Tereyağ

Yapılışı:

Un, tuz ve su yoğrularak kulak memesi yumuşaklığında ele yapışmayan bir hamur hazırlanır. Hamurlardan orta kalınlıkta yufkalar açılarak sacda hafif kurutulur. Pişirilen yufkalar bir bezin içine konularak kuruması önlenir. Daha sonra yufkalar tek tek bir ucundan başlanarak rulo halinde kıvrılır. Çok sıkı olmayan rulolar on santim uzunlukta küçük parçalara ayrılır. Kesilen yerler tepsinin altına ve üstüne gelecek şekilde tepsiye dizilir. Böylece tepside boş yer kalmadan tepsi doldurulur. Diğer taraftan sarımsaklı çok koyu olmayan yoğurt hazırlanır. Hazırlanan karışım tepsidekilerin üzerine yavaş yavaş yayılır. Yarım saat kadar dinlenen sironların üzerine tavada eritilen tereyağı ve pul biber karıştırılarak gezdirilir. Artık servise hazırdır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.23. Kuru Kabak Yoğurtlaması:

Malzemeler:

Kış kabağı

Yoğurt

Sarımsak

Tuz

Yapılışı:

Kış kabağı denilen kabak yaz aylarında uzun zincirler oluşturularak hazırlanıp kurutulur. Rüzgarda iyice kuruması gerekir. Kış aylarında ise kurutulan kabakların üzerine biraz sıcak su gezdirilerek tepside bekletilir. Yumuşayınca küçük parçalar halinde kesip bir tencereye konur. Üzerine sarımsaklı yoğurt ilave edilip tuzla karıştırılarak servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.24. Kara Marul Yoğurtlaması

Malzemeler:

Kara Marul

Yoğurt

Tuz

Yapılışı:

Kara marul denilen otlar incecik kıyılır. Diğer tarafta sarımsaklı yoğurt hazırlanır. Tuz ilave edildikten sonra marullarla karıştırılarak servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.25. Elma Kuruşu Yemeği

Malzemeler:

Elma

Şeker

Su

Yapılışı:

Elmalar yaz aylarında soyulup, dilimlenir. Sonra güneşli bir yerde beze serilerek kurutulup hava alan bir torbada kışlık saklanır. Bir tencerede elma kuruları, toz şeker ve üzerine çıkacak kadar su pişirmeye bırakılır. Elma kuruları yumuşayınca ocaktan alınıp soğuk servis edilir. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.26. Armut Pişmiş

Malzemeler:

Armut

Şeker, su

Yapılışı:

Armutlar soyulup, dilimlenir. Tencereye konulan armutların üzerine şeker ve su eklenip pişirilir. Soğuk servis edilir. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.27. Kesme Makarna

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Mısır unu

Tereyağı

Şeker

Yapılışı:

Un, tuz ve su karıştırılarak bir hamur yapılır. Hamurlardan eşit bezeler yapılarak kalın bir şekilde yufka açılır. Açılan yufkalar boyuna katlanarak on santim eninde bir kat oluşturulur. Her yufka tek katlanır. Sonra bıçakla incecik kesilir. On santimlik çucuklar elde edilir. Bunlar geniş bir tepsiye konulup, üzerine mısır unu serpilir. Yarım saat dinlendikten sonra elekte elenerek unları ayrıştırılır. Geniş ve derin bir tencerede kaynayan suya atılan makarnalar haşlanıp süzülür. Diğer tarafta tereyağı bir tavada eritilir. zerine makarnalar konularak hemen karıştırılır. zerine toz şeker ilave edilip ocaktan alınır ve servis edilir. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.28. Kuymak

Malzemeler:

Peynir

Mısır unu

Süt

Tereyağı

Yapılışı:

Bakır bir tavaya peynirler el ile bölünerek atılır. Üzerine bol tereyapı ilave edilir. Azcık süt ile pişirilmeye bırakılır. Karıştırılarak pişirilen peynirlere çok az mısır unu ilave edilir. Peynirler sündükçe ocaktan alınıp servis yapılır. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.29. Turşu Kavurması

Malzemeler:

Fasulye turşusu

Kuru soğan

Salça

Fındık yağı

Yapılışı:

Fasulye turşusu ince ince kıyılıp suya bırakılır. Kuru soğanlar da ince ince kıyılıp bakır bir tencerede sıvı yağ ve salça ile kavrulur. Tuzu çıkarılan turşular sıkılarak sudan alınıp soğanların üzerine konulur. Beş dakika birlikte kavruktan sonra yemek soğuk servis edilir. [A. Güdük- Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.30. Fasulye Kızartması

Malzemeler:

Taze fasulye

Tuz

Mısır unu

Fındık yağı

Yapılışı:

Fasulyeler haşlanıp soğutulur. Bir kabın içinde haşlanan fasulyeler, tuz ve mısır unu karıştırılır. Tavaya sıvı yağ gezdirilip hazırlanan karışım ince tabaka

halinde dökülür. Giresun tavaşında kapağıyla çevrilerek kızartılır. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.2.31. Keşkek

Malzemeler:

Buğday

Kırmızı et

Süt

Tuz

Tereyağı

Yapılışı:

Buğdaylar haşlanıp suyu süzdürülür. Sonra yeniden biraz sütle kaynamaya bırakılır. Sürekli olarak karıştırılıp macun kıvamında buğdaylar dövülür. Bir tencerede ise yağsız kas eti iyice pişirilip didilir. Pişirilen buğdayların üzerine dökülüp karıştırılmaya devam edilir. Üç dört saat pişirilen keşkek ocaktan alınıp. Eritilip kızdırılan tereyağı keşkeğe ilave edilip karıştırılır. Sıcak olarak servis edilir. Düğünlerde en çok tüketilen yemektir. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.3. Turşular

4.4.9.3.1. Fasulye Turşusu

Malzemeler:

Fasulye

Sirke

Acı biber

Sarımsak

Su

Kaya tuzu

Yapılışı:

Fasulyeler sıcak suda iyice haşlanır. Haşlanan fasulyeler geniş bir yere serilerek soğutulur. Turşu küplerine konan fasulyelerin arasına kaya tuzu serpilir. Bir kabın içine acı yeşil biberler, sarımsak ve kaya tuzu konularak dövülür. Üzerine sirke dökülerek bol bir karışım hazırlanır. Bu karışım da fasulyelerin üzerine dökülüp, üstüne taşmaması için bir ağırlık taşı konulur. Ağız iyice kapatılıp açılmadan bir ay bekletilir. Daha sonra kullanıma hazırdır.

[A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

4.4.9.3.2. Has Patlıcan Tuzlaması

Malzemeler:

Has Patlıcan

Kaya tuzu

Yapılışı:

Has patlıcan diye bilinen aslında yeşil domatestir. Yeşil domatesler özel bir rendeden geçirilerek ince ince kıyılır. İki üç saat kıyılmış vaziyette bekletilerek acı suyu çıkarılır. Sonra sıkılarak suyundan ayrıştırılır. Bidonlara kaya tuzuyla karıştırılıp konulur. Kış aylarında kızartılarak tüketilir. [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

4.4.9.3.3. Kiraz Tuzlusu- Taflan Tuzlusu

Malzemeler:

Kiraz ya da taflan

Kaya tuzu

Yapılışı:

Saplarından ayrılan kirazlar bir bidona konulur. Yalnız bidona konulurken aralarına kaya tuzu serpilir. Kışın kavru olarak tüketilir. [A. Tasmacı-Uzundere/Dereli]

4.4.9.3.4. Patlıcan Turşusu:

Malzemeler:

Patlıcan

Tuz

Sarımsak

Yapılışı:

Patlıcanlar alacalı soyulup bütün olarak haşlanır. Sonra musakkalık doğranıp sarımsak ve kara tuzuyla bidona konulur. Kışın kızartılarak servis yapılır. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.3.5. Salatalık Turşusu

Malzemeler:

Salatalık

Kaya tuzu

Acı biber

Yapılışı:

Salatalıklar özel rendeden geçirilerek dilimlenir. Sonra suyu sıkılarak bir bidona konulur. Üzerine bir kabın içinde dövülen sarımsak, kaya tuzu ve acı biberler ilave edilip ağzı sıkıca kapatılır. Kışın soğanla kavrularak servis edilir. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.3.6. Kara Lahana Turşusu:

Malzemeler:

Kara Lahana

Kaya tuzu

Sarımsak

Acı biber

Yapılışı:

Kara lahanalar sıcak suda haşlanıp suyu süzdürülür. Sonra çorbalık kalınlıkta doğranır.

Bidona konulup, acı biber, sarımsak karışımı ilave edilir. Su ve tuz konulup ağzı kapatılır. İki hafta sonra fındık yağında kavrulup servis yapılır. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.3.7. Biber Yaprağı ve Pazı Kökü Turşusu

Malzemeler:

Biber yaprağı

Acı biber

Sarımsak

Kaya tuzu

Pazı kökü

Yapılışı:

Biber yaprakları haşlanıp ince ince doğranır. Pazı kökleri de haşlanıp kuş başı doğranır. Sonra ikisi karıştırılarak bidona konulur. Üzerine acı biber, sarımsak ve tuz karıştırılıp ilave edilir. Azıcık da su eklenip ağzı kapatılır. İki hafta sonra sıvı yağ ile kavrulup servis edilir. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.5. Ekmekler

4.4.9.5.1. Mısır Ekmeği:

Malzemeler:

Mısır unu

Tuz

Su

Maya

Buğday unu

Yapılışı:

Mısır unu ve buğday derin bir kabın içine elenerek konulur. Ortasında havuz yapılarak tuzu ve ılık suyla eritilmiş mayası konulur. Yavaş yavaş ortadan kenarlarına doğru unlar alınarak ılık su ilave edilerek hamur yoğrulur. Bir saat dinlenmeye ve mayalanmaya bırakılır. Sonra bir tepsiye boşaltılır. Yarım saat de tepside mayalanan hamur taş fırında pişirilip, tepside çıkarılarak bir bez üzerinde soğutulur. [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

4.4.9.5.2. Fethil Ekmek

Malzemeler:

Buğday unu

Tuz

Maya

Su

Yapılışı:

Un, bir kabın içine elenip ortasına ılık suyla yumuşatılmış maya ve tuz konulur. Ilık suyla yoğrularak hamur elde edilir. Hamurun koyu kıvamlı ve ele yapışmamasına dikkat edilir. Bir saat dinlenen hamurdan büyük bezeler yapılarak bir bezin üzerine dizilir. Üzeri yine bezle kapatılır. Sacın ısı ayarlanıp üzeri tere yağı ile silinir. Sonra bezelerden yassı ekmekler yapıp sacın üzerinde pişirilir. Ters yüz edilerek iki tarafı da kızaran ekmekler servise hazırdır. [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

4.4.9.5.3. Cırtla

Malzemeler:

Un

Yumurta

Tuz

Yoğurt

Fındık yağı

Karbonat

Yapılışı:

Bütün malzemeler bir kabın içinde karıştırılır. Kek hamurundan daha ince kıvamda bir karışım elde edilir. Kızdırılan tavaya az miktarda yağ ilave edip kaşıkla hazırlanan karışım azar azar dökülüp çevrilerek krep gibi pişirilir. [N. Bayrak-Uzundere/Dereli]

4.4.9.5.4.Kara Buğday Ekmeği

Malzemeler:

Kara buğday unu

Tuz

Maya

Su

Yapılışı:

Un, tuz ve maya karıştırılıp ılık suyla yoğrularak bir hamur yapılır. İki saat dinlenen hamur tepsiye konulup yarım saat de orda dinlendirilir. Sonra taş fırında pişirilerek servis edilir. [D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

4.4.9.5.5. Bileki ekmeği

Malzemeler:

Un

Tuz

Maya

Su

Yapılışı:

Ekmek hamuru tıpkı mısır ekmeğinde olduğu gibi hazırlanır. Bileki denilen özel kabına yerleştirilir. Bilekinin ağzı taflan yaprağıyla örtülür. Hazırlanan bileki kor halindeki ateşin ortasına bırakılır. Üzerine de korlar konularak pişirilir. Sonra bilekiden çıkarılarak servis yapılır. [D. Kahraman-Ovacık/Şebinkarahisar]

4.4.9.6. Tatlılar

4.4.9.6.1. Peri Tatlısı:

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Şeker

Limon

Fındık yağı

Yapılışı:

Un, tuz ve su ile hamur yapılır. Hamurdan ince yufkalar açılıp bir bardak yardımı ile yuvarlak parçalar elde edilir. Bu parçaların tam ortasından tutulup iki tarafından büzülür. Tencerede ısınan yağın içine atılıp kızartılır. Oradan çıkarılan tatlılar soğuk şerbetin içine atılır. On dakika sonra çıkarılıp servis yapılır. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.6. 2. Muhallebi

Malzemeler:

Buğday unu

Süt

Şeker

Su

Vanilya

Yapılışı:

Bir tencerenin içine buğday unu, şeker, süt ve su konulup karıştırılır. Kısık ateşte karıştırılarak pişirilir. Ocaktan alınırken üzerine vanilya konur. Kaselere bölüştürülerek soğuk servis yapılır. [A. Güdük-Altınlı Mah./Eynesil]

4.4.9.6. 3. Kömeze

Malzemeler:

Şeker

Süt

Yoğurt

Yapılışı:

Yoğurt, soğuk süt ve şeker karıştırılıp servis yapılır. Bebek tatlısıdır. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.6. 4. Un Helvası

Malzemeler:

Buğday unu

Şeker

Yapılışı:

Buğday unu geniş bir tepsiyle fırında kavrulur. beş dakikada bir karıştırılarak rengi esmerleşen unlar fırından çıkarılıp soğutulur. Diğer yandan su ve şeker ile şerbet hazırlanır. Soğuyan unlar derin bir kaba konulup havuz yapılır. Şerbet dökülüp karıştırılır. İyice yoğrulan helvadan toplar yapılarak servis edilir. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.6. 5. Mısır Unu Helvası

Malzemeler:

Mısır unu

Şeker

Su

Yapılışı:

Buğday unu helvasıyla aynı şekilde hazırlanır. Yalnız dağılacağı için top şekli verilemez. Tepsie basılıp kesilerek soğuk serviz edilir. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.9.6. 6. Elma Pekmezi

Malzemeler:

Elma

Yapılışı:

Elmalar kabuklarıyla birlikte pekmez tavaında az su ilave edilerek pişirilir. Sonra suyu ve posası süzülüp suyu yeni bir pekmez tavasına alınır. Saatlerce kaynatılarak koyulaşması sağlanır. Özleşen meyve suyu soğuk olarak saklanır. Üzerine yoğurt dökülerek servis yapılır. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

4.4.10. Halk Takvimi

Takvim toplumların doğal, toplumsal olaylar ve kurumlar aracılığıyla zamanı parçalayarak daha kolay anlaşılır bir duruma sokmak amacıyla oluşturdukları sistemli bir dizgedir. Kanımızca en küçüğünden en büyüğüne dek toplumlar, var oluşlarından başlayarak, her devirde değişik ya da benzer nedenlerle yine değişik ya da benzer biçimlerde zamanı bölmek, noktalamak ihtiyacı duymuşlardır (Erginer 1984: 10).

Bu ihtiyaçla, paralel her toplulukta olduğu gibi Giresun epnilerinde de bir takvim oluşturma zorunluluğu meydana gelmiştir. Biz bu bölümde sahadan yaptığımız derlemelere dayalı olarak Giresun epnilerinin halk takvimini günler, günlerin bölümleri, aylar ve mevsimler başlıkları altında sunmaya çalışacağız.

4.4.10.1. Günler

Pazartesi: Giresun Pazarı

Salı: Görele Pazarı

arşamba: Eynesil Pazarı

Perşembe: Bulancak Pazarı

Cuma: Tirebolu Pazarı, Giresun Pazarı

Cumartesi: Alucra Pazarı

Pazar: Karabulduk Pazarı [A. Kabaca-Halkalı/Keşap]

Pazartesi: Giresun Pazarı

Salı: Görele Pazarı

arşamba: Keşap Pazarı

Perşembe: Bulancak Pazarı

Cuma: Yağlıdere Pazarı

Cumartesi: Sis Dağı Pazarı

Pazar: Karabulduk Pazarı [A. Kısa-orapılar/Eynesil]

4.4.10.1.1. Günlerin Bölümleri

Seher (şafak): Günün yeni ağarmaya başladığı zaman.

Zabah (Sabah): Günün yeni ağarmasından kuşluk vaktine kadar olan zaman.

Guşluk (Kuşluk): Sabah ile öğlen arası.

Öğlin (Öğlen): Kuşluk ile ikindi arası, gün ortası.

Kindiin (İkindi): Öğlen ile ikindi arası.

Aaşam (Akşam): İkinci ile yatsı arası. Bu zaman dilimi uğursuz sayılır.

Akşam

ezanından sonra evden hamur mayası ve çiğ süt verilmez, verilirse içine bir kömür parçası atılır. Bunun sebebi bereketin kaçmamasıdır.

Yatsı: Akşam ile gece yarısı arası.

Gece: Yatsı ile şafak arası.

Giresun halk takviminde Çarşamba günleri çamaşır yıkamak uğursuz sayılır ve Cuma günü öğleye kadar evde iş yapmak günah addedilir. Ayrıca bir yöreye ne zaman halk pazarı kuruluyorsa, o gün haftanın başı olarak kabul edilir. Örneğin Bozat Beldesi'nin pazarı Cuma günü ise, bir haftalık zaman dilimi Cuma'dan Cuma'ya olarak kabul edilir (Gökdağ-Tekin 1998: 415).

4.4.10.2. Aylar

Mart: Mart

Abrul: Nisan

Mayıs: Mayıs

Kiraz: Haziran

Orak: Temmuz

Ağustos: Ağustos

İstavrit: Eylül

Darı: Ekim

Koç: Kasım

Karakış: Aralık

Zemheri: Ocak [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Gücük: Şubat

Zemheri: Ocak

Küçük: Şubat

Mart: Mart

Abrul: Nisan

Mayıs: Mayıs

Kiraz: Haziran

Orak: Temmuz

Ağustos: Ağustos

Ceviz: Eylül

Darı: Ekim

Koç: Kasım

Karakış: Aralık [M. F. Sarıtaş-Çandırçalı/Giresun]

Zemheri: Ocak

Deli Küçük: Şubat

Mart: Mart

Abrul: Nisan

Mayıs: Mayıs

Kiraz: Haziran

Orak: Temmuz

Ağustos: Ağustos

İstavrut: Eylül

Darı: Ekim

Koç: Kasım

Karakış: Aralık [O. Toka-Halkalı/Keşap]

Küçük: Şubat

Mart: Mart

Abrul: Nisan

Mayıs: Mayıs

Kiraz: Haziran

Orak: Temmuz

Ağustos: Ağustos

İstavrut: Eylül

Darı: Ekim

Koç: Kasım

Karakış: Aralık [İ. Yılmaz-Çepniköy/Espiye], [A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

“Karakıştan mart ayına kadar tarım yapılmaz. Ondan sonra ekin, bağ-bahçe işleri başlar.” [A. Güç-Çepniköy/Espiye]

“İstavrut ayı dedikleri ayda istavrit balığı çok olurmuş.” [İ. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]

“Şubat’a 28 gün çekmesinden dolayı Küçük Ayı olarak anılır. Bu aya aynı zamanda Deli Küçük de derler. Bu ayda hava bir açar bir kapanır. Bir bakarsın kar yağmış. Bir bakarsın güneş vuruyor. Ondan dolayı bu aya deli derler.” [O. Toka-Halkalı/Keşap]

“Orak ayında fındığın altındaki otlar biçilir ve bahçe fındık toplamaya hazırlanır. Bu nedenle bu aya orak ayı denir.” [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

“Kiraz ayında kiraz hasadı yapılır. Bundan dolayı Haziran ayına Kiraz ayı denilmektedir.” [İ. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]

“Aralık ayında kış mevsimi başlar. İlk kar yağar.” [İ. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]

“Nisan ayında tarlalar bellenir. Mayısta tarla ekilir. Haziran da ot biçilir. Temmuz da ürün biçilir. Bizim buranın en sıcak ayı temmuzdur. Ağustos ayına üzüm ayı denir. Ağustostan sonra istavrut ayıdır. Nisan ayına aprul ayı denir. Temmuz ayı orak ayıdır.” [H. Albayrak-Ortacami/Tirebolu]

4.4.10.3. Mevsimler

Bahar: İlkbahar

Yaz: Yaz

Güz: Sonbahar

Kış: Kış

Bahar: Abrul (Nisan)'un beşinden Kiraz ayına kadar olan dönemdir.

Yaz: Kiraz ayından Ayeser Fırtınası'na kadar olan dönemdir. Ayeser Fırtınası Eylül'ün ikisinde gerçekleşmektedir.

Güz: İki Eylül'den Aralık ayına kadar olan dönemdir.

Kış: Aralık ayından Abrul beşine kadar olan dönemdir.

4.4.11. Halk Meteorolojisi

Her konuda olduğu gibi hava tahminlerinde de halkımızın birçok inanışları vardır ve bu tahminler dini, ekonomik etkilere dayandığı gibi, genellikle tecrübeler ve belirli günlere de dayanır. Güneş, ay, bulutlar ve yıldızlara; dağ, tepe ve akarsulara; hayvanların durumuna ve önsözlerine dayanan bu tahminlerinin doğruluğu hiçbir zaman tartışılmaz, yüzde yüz doğruluk payı vardır (Acar 1974: 3).

Sivas Zara'da Güz aylarında kavak ağaçları yapraklarını tepeden itibaren dökerse kışın erken gelip, şiddetli geçeceğine inanılır (Acar 1974: 3).

Bu noktada Giresun Çepnilerinde de bir takım inanışlar ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili olarak kaynak kişilerimiz:

Bizim burada Vona (Perşembe) üzerinden karabulut aştı mı yağmur yağar. Bu işi en iyi kayıkçılar bilir. Yaylada bazı bölgeler vardır. Bulut geldi mi yağmur beklenir. Bazen çoban bilir. Güneş vururken koyun kulak ve kuyruğunu düşürünce yağmur yağacağını anlarılarmış. [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Yaprağın esmesinden, koyun çobanı havanın bozacağını anlardı. Koyunun yayılmasından hal ve hareketlerinden havanın ne zaman sonra bozacağını tahmin edebiliyorduk. Koyun böyle kendini dikip kuyruğunu sallarsa yağmur yağar.[A. Bayrak-Eğrianbar/Dereli]

Bizim burada bulutlar buradan Görele'ye doğru akarsa hava yağar. Ağacın kible tarafı yoğsul (yosun) bağlarsa kible eser. Güneş tam bacanın ortasına geldi mi gün ortasıdır. Öğleyin namazı vaktidir. Koyunlar birbirine vurmaya, döğüşmeye başladı mı o zaman anla bil ki hava bozacak. Havanın düzelmesini göğün yüzünden anlardık. Akşam gün batarken kırmızı bulut çıkarsa havanın düzeleceğine işarettir. [K. Şahin-Avcılı/Tirebolu]

Akşam güneş kırmızı şekilde denizin üzerine batarsa hava yarın güzel olacak denir. Ayın etrafında küçük daire olursa hava rüzgarlı olur. Büyük daire olursa yağmur yağar. [H. Albayrak-Ortacami/Giresun]

Şimdi bizim burada Zefre (Gülburnu) üzerine siyah bir bulut gelirse yağmur yağacak derler. Bu bulut dağda ise köylere yağıyor denilirdi. [Z. Kaya-Çeğel/Güce] şeklinde bilgi vermektedirler.

4.4.12. Adlar ve Lakaplar

4.4.12.1. Adlar

Kişilerin öz adları dinin, kanunların ve törelerin yetkili kıldığı kişiler (anne-baba, zaman zaman yakın akrabalar ve diğer yakınlar) tarafından ve üzerinde uzun uzun düşünülerek verilmektedir. Burada tercihleri belirleyen sebepler her zaman ad alanın dışındadır (Coşar 2003: 27)

Giresun Çepnilerinin büyük çoğunluğu Sünni yapıya sahip olmakla birlikte birkaç Alevi-Çepni köyü mevcuttur. Bölgede yer alan Sünni köylerinin büyük çoğunluğunda Ömer, Osman, Hasan, Hüseyin gibi isimler kullanılmaktadır. Alevi-Çepni köyelerine bakılışımızda ise Hasan, Hüseyin, Ali gibi isimlerin kullanılmakla beraber Ömer, Osman gibi isimlere çok sıcak bakılmadığı görülmektedir.

Bu hususta Dereli ilçesine bağlı Bahçeli köyünün Zırhan mahallesinde görüştüğümüz Mustafa Özer, Hz. Ali ve onun evlatları olan Hz. Hasan ve Hüseyin'e yapılan zulümlerden dolayı bu tip isimlerin kullanılmadığını söylemektedir. Sünni inanişaya sahip Çepniler ise çocuklarına atalar kültürü bağlamında isim vermektedirler. Öyleki yeni doğan çocuklara dede, nine gibi aile büyüklerinin adı verilmektedir. Bu hususta özellikle ölen büyüklerin isimleri daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu husus günümüzde de devam etmektedir. Ancak popüler kültürün etkileri adlar hususunda da etkilerini hissettirmeye başlamış durumdadır. Bugün Giresun Çepnileri çocuklarına büyüklerinin adını vermekle birlikte ikinci bir isim olarak son dönemde yaygın olarak kullanılan Taha ve Kuzey gibi isimleri de kullanmaktadırlar.

4.4.12.2.Lakaplar

Köy, kasaba gibi küçük yerleşim birimlerinde; kapalı topluluklarda, meslek zümrelerinde, cemaatlerde, öğrenci topluluğu veya hapisanelerde nerdeyse herkesin bir lakabı vardır. İnsanlar özellikle gençlik yıllarından itibaren bir lakapla anılmaya başlanır ve bunun iyi ve güzel olması beklenir. Lakaplar olumlu-olumsuz bildirimleriyle, kişi ve ailelerin beceri, huy, meslek, fizik özelliği veya iz bırakan anılarıyla ilgilidir (Kibar 2005: 33).

Giresun Çepnilerinde lakaplar günümüzde de yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bölgedeki Çepniler lakaplara "ayama" adını vermektedirler. Kaynak kişilerden yaptığımız derlemelerde lakapların nasıl ortaya çıktığı noktasında sorular sorduğumuzda, kişilerin sülalesinin adı, fiziksel özellikleri, mesleği gibi hususlar bağlamında lakapların ortaya çıktığı cevabını aldık. Bölge tespit edilen lakaplar:

Civelekli, Çobanlı. [H. Yurt-Barça/Giresun]

Karabey, Aslanbey [M. F. Sarıtaş-Çandırçalış/Giresun]

Karalar, Aydınlar, Karagözler, Bakanlar, Uruçoğulları, Gebecioğulları, Hengamoğulları. [M. Salbacak-Sarvan/Giresun]

Pantollu Mehmet, Tavşan Mehmet. [S. Ataç-Yenicehisar/Giresun]

Goncu Mehmet. [F. Yılmaz-Çepniköy/Espiye]

Kandazoğulları, Çilingirler, Küçükoğulları, Keleşoğulları, Oflluoğulları. [A. İhsan Kahraman-Kozköy Mah./Soğukpınar Bel./Espiye]

Karamahmutlular, Oflluoğulları, Kılıçlar, Aktaşlar [H. İ. Sarıkaya-Soğukpınar Bel./Espiye]

Küçüklü, Büyüklü, Çolaklı, İnsafı, Keçioğulları, Tahtalıoğulları, Kahyaoğulları, Velioğulları, Ahmetoğulları. [M. Yılmaz-Bahçeli/Dereli]

Gebecioğulları, Çorakoğulları, Oflluoğulları, Küpelioğulları. [H. Akyol-Çalca/Dereli]

Ömeroğulları, Kurakoğulları, Konduoğulları, Hasanbaşoğulları, Nefesoğulları. [A. Kılıçoğlu-Güdü/Dereli]

Çanakçioğulları, Kadioğulları, Aydınlar. [A. Şimşek-Meşeliyatak/Dereli]

Küçükoğulları, Velioğulları, Hamzaoğulları, İmamoğulları. [A. Yılmaz-Ortacami/Tirebolu] var.

Azaplı, Musaoğulları, Kasımoğulları, Nizamoğulları, Okkaoğulları, Konakoğulları, Mınakoğulları, Dervişoğulları. [Z. Kaya-Çeğel/Güce]

Deli Ahmetliler, Bozoğulları, Çavuşgiller, Topçuoğulları, Ümmetler. [B. Şafak-Gündoğdu/Şebinkarahisar] şeklindedir. .

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Giresun yöresi Türklerin Anadolu'ya ilk girişleriyle beraber yoğun bir Çepni yerleşmesine maruz kalmıştır. 1515 tarihli Trabzon Tahrir Defterinden aldığımız bilgiler, Karadeniz Bölgesi'nde en fazla Çepni Yerleşiminin Giresun yöresinde olduğunu doğrulayıcı niteliktedir. Biz bu çalışmada Giresun yöresindeki Çepni yerleşimlerini, tarihi kaynaklar ve birebir alandan temin edilen bilgiler doğrultusunda tespit etmeye çalıştık. Şu an Giresun yöresinde Çepnilere ait 134 köy, 3 belde ve 16 mahalle bulunmaktadır.

Giresun Çepnileri, Türkiye'nin diğer bölgelerinde bulunan Çepniler'den farklı olarak genellikle Sünni bir inanışa sahiptirler. Yörede yaptığımız derleme faaliyetleri esnasında kaynak kişilerden aldığımız bilgiler, geçmişte Alevi oldukları ancak zamanla Sünnileştikleri şeklindedir. Yöredeki Çepniler genellikle Sünni inanışa sahip olmakla birlikte, Aleviliği devam ettirenleri de bulunmaktadır. Yörede Alevi Çepnilere ait yerleşim birimleri Dereli ilçesine bağlı Bahçeli köyünün Zırhan mahallesi ve Şebinkarahisar ilçesine bağlı Suboyu, Gündoğdu, Topluağıl köyleriyle Ovacık Köyü'nün Aşağı Armutlu mahallesidir. Bu köylerin hepsinde derleme faaliyetlerinde bulunulmuştur. Özellikle Bahçeli köyünde yapılan görüşmeler esnasında, yöre Çepnilerinin bağlı oldukları ocak hakkında bilgiler temin edilmiştir. Bu köydeki kaynak kişilerden aldığımız bilgilere göre yöre Çepnileri Güvenç Abdal Ocağına bağlıdır. Bu ocağın merkezi Kürtün'dür. Karadeniz Bölgesi'nde Giresun ili dışında bu ocağa bağlı iki köy daha bulunmaktadır. Bu köylerden biri Ordu'ya bağlı Gürgentepe, diğeri Trabzon'un Akçaabat ilçesine bağlı Eskiköy'dür.

Çalışmamız boyunca Giresun Çepnilerine ait 48 yerleşim biriminde alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırmaları esnasında çalışmanın ana konusu olan halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmalarımız esnasında halk edebiyatının her türüne ait malzeme derlenmiştir. Ancak halk edebiyatının türleri bağlamında özellikle masal

anlatma geleneğinin oldukça zayıflamış durumda olduğu görülmüştür. Bu durum hem derlenen masal metni sayısı hem de bu metinlerin motif yapısı, formel ifadeleri gibi hususiyetleri bağlamında kendini göstermektedir. Mani, Türkü söyleme geleneği ise halen canlı bir şekilde devam etmektedir. Bu ürünler yayla şenlikleri, imeceler gibi icra ortamlarının halen bulunması sebebiyle canlılıklarını muhafaza edebilmişlerdir. Yörede özellikle kemeçe eşliğinde icra edilen türkü söyleme geleneği halen devam etmektedir. Çalışmamızın genelinde halk edebiyatının türleri bağlamında en fazla efsane metni derlenmiştir. Tekerleme, ninni ve ağıt türlerinde ise sınırlı sayıda malzeme tespit edilebilmiştir.

Halkbilimi başlıklı bölümümüzde hayatın geçiş aşamaları olan doğum, sünnet, evlilik ve ölüm konularında ve bayramlar, kutlamalar, oyunlar, halk hekimliği, halk mutfağı, halk takvimi, halk meteorolojisi, adlar, lakaplar hususlarında alandan derlenen malzeme doğrultusunda bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu başlıkların hepsiyle ilgili malzeme derlenmiştir. Bu malzemedan hareketle Giresun Çepnilerinin özellikle kırsal kesimde yaşayanlarında halkbilimi ürünlerinin halen canlı bir şekilde yaşadığını söyleyebilmekteyiz. Şehre yakın bölgelerde yaşayan Çepni guruplarında da halkbilimi ürünleri kısmen yaşamaktadır ancak bazı noktalarda popüler kültürün etkisiyle oluşan bozulmalar açık bir şekilde görülmektedir. Bu hususta verilebilecek en güzel örnek düğünlerle ilgili inanış ve uygulamalardır. Mesela şehre yakın yerlerde yaşayan Çepniler düğünle ilgili bütün inanış ve uygulamaları devam ettirmekte ancak eskisi gibi köylerde yapılan konaklı düğünler yerine salon düğünlerini tercih etmektedirler. Bahsi geçen bu konaklı düğünler üç gün sürer ve bu düğünlerde kemeçe eşliğinde atma türküler söylenirdi. Yaşanan bu değişim popüler kültürün sözlü kültür ürünlerini yok etmeye başladığı bilgisine verilebilecek örneklerden bir tanesidir.

Bayramlar ve kutlamalar başlığı altında değerlendirdiğimiz Aksu Şenliği, Hıdrellez'le bağlantılı bir yapıya sahiptir ve her yıl Mayıs ayının yedinci gününde yapılmaktadır. Bu yıl 34.'sü düzenlenen Aksu Şenliği uluslar arası bir niteliğe de büründürülmüştür. Geçmişte gelenekselliğin ağır bastığı bu şenlikte popüler kültürün etkileri gözlemlenmeye başlanmıştır. Uygulanan belli başlı ritüeller (adanın etrafını dolaşma, sacayaktan geçme gibi) halen

devam etmekle birlikte, asıl mahiyetini kaybederek eğlence olarak algılanmaya başlanmıştır.

Günümüzde Giresun Çepnileri'nin kırsal kesimlerde yaşayanları halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini muhafaza etmektedirler. Ancak şehre yakın, popüler kültürün etkilerine açık bir biçimde yaşayanlarda gelenekselliğin kaybolmaya başladığı açık bir şekilde görülmektedir. Derleme yaptığımız kaynak kişiler içerisinde 30 yaş altı kimseler oldukça sınırlı miktardadır. Alan araştırmaları sırasında özellikle bu konu üzerinde durularak gençlerden derleme yapılmaya çalışılmış ancak verimli bir sonuç elde edilememiştir. Bu husus halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin, özellikle gençleri etkisi altına alan popüler kültürün etkisiyle artık yok olmaya başladığının açık bir göstergesidir.

5.2. Öneriler

Halk edebiyatı ve Halkbilimi alanlarında malzeme teminine yönelik çalışmaların hemen hepsi, bu malzemelerin yaşanan ve yaşanabilecek teknolojik gelişmeler, kültür değişimleri gibi hususlar nedeniyle yok olabileceği fikri paralelinde oluşmuştur. Giresun Çepni Folkloru başlıklı bu çalışma da aynı fikre sahiptir.

Bu fikir paralelinde yaptığımız araştırmalar sonucu Giresun Çepnilerinde halk edebiyatı türlerinden bazılarının yok olmak üzere olduğu bazılarının ise canlı bir şekilde yaşadığı tespit edilmiştir. Yörede özellikle atma türkü geleneğinin, popüler kültürün etkilerine açık olmasına rağmen devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu gelenek kemençe eşliğinde düğün, şenlik ve festival gibi icra ortamlarında halen canlılığını korumaktadır. İşte bu nedenle, masal anlatma geleneğinde olduğu gibi atma türkülerin de yok olma sürecine girmeden icra ortamlarıyla beraber kayıt altına alınması gerekmektedir.

Yörede Hıdırellezle bağlantılı Aksu Şenliğinin günümüzde uluslararası boyut kazandığını ancak bazı noktalarda bozulmalara uğradığını söylemiştik. Bizce bu tip uygulamalar uluslararası boyutlara taşınmalı ancak esas yapısı olan geleneksel boyut ön plana çıkarılmalıdır. Bu durum Sis Dağı ve Kümbet Yayla Şenliğinde de aynı şekilde uygulanmalıdır.

Giresun'daki Alevi Çepni köyleri özelinde geniş kapsamlı çalışmalar yapılması önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Alevi Çepni köylerinde halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri derlenmiştir. Ancak bu köylerden tekke-tasavvuf edebiyatı bağlamında çok fazla bir ürün tespit edilememiştir. Gözlemediğimiz kadarıyla bu ürünlerin inançla alakalı olması sebebiyle verimli bir sonuç alınamamıştır.

Dereli ilçesine bağlı Bahçeli köyünün Zırhan Mahallesi halen dedelik kurumu halen devam ettirilmektedir. Günümüzde bu köyde Mustafa Özer isimli şahıs dedelik vazifesini devam ettirmektedir. Bu şahıs cem törenleri esnasında saz eşliğinde birçok Alevi-Bektaşî deyişi icra ettiğini söylemiştir. Ancak bu törenlere giremememiz sebebiyle bahsi geçen ürünleri derleme fırsatımız olmamıştır. Bizim derleyemediğimiz bu ürünlerin gelecekte yapılacak çalışmalarla kayıt altına alınması önemli bir gereklilik olarak gözükmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerinin yok olmadan kayıt altına alınması gerekliliğinden hareketle oluşturulmuştur. Bu bağlamda Giresun Çepnilerini genel manada inceleyen bir çalışma olmayışı alan ve gurubu belirlememizde en önemli etkidir. Çalışmamızda Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerini kayıt altına almaya çalışmıştır. Giresun Çepni Folkloru başlıklı bu çalışma, Giresun Çepnilerinin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerinin hemen hepsini derlemiş olmak iddiası taşımayıp, yeni çalışmalarla genişletilmesi gerekliliğini en önemli öneri olarak sunmaktadır.

SÖZLÜK

-A-

Afir: Ahır

Ağıtlı: Sulu Ayran

Ander: Sahipsiz

Annak: Meydan

Anuk: Nane

Avu: Bir çeşit zehirli bitki

Ayam: Hava

-B-

Bağlak: Taştan yapılmış tarla duvarı

Basug: Çelimsiz çocuklara verilen ad

Bayak: Az önce

Bekitmek: Vurmak

Belen: Düzlük

Bezene: Bezelye

Bөгce: Barbunya

Buymak: Üşüme

-C-

Camadan: Yün ve kıldan dokunmuş çanta

Cember: Yazma

Cakak: Küçük çubuk

-Ç-

Çalınmak: Cinlerin etkisine maruz kalmak

Çalpama: Ayran

Çavun: İz

Çeğel: Çakıl taşı

Çekmen: Kepenek

Çellemek: Donma derecesinde üşümek

Çolap: Sulu kar

Çort: Dikenlik

Çölük: Çubuk, odun parçası

Çöten: Etrafı çubukla örülü mısır deposu

Çimdürmek: Banyo yaptırmak

Cufar: Zehir

-D-

Darı: Mısır

Dayman: daima

Diyelmek: Ayak üstü durmak

Dırmaç: Yünden dokunmuş ip

Dıvıldak: Hareketli

Dilig: İkiye ayrık

Dışarılık: Cin

Dombak: Kestane

Düdek: Olgunlaşmamış meyve

Dündar: Görünmeyen yer

-E-

Eğercek: Yün eğermeye yarayan bir araç

Eğın: Kıyafet

Erüşüg: Cinlere bulaşmış kimse

-F-

Fazavat: Muska

Feşel: Yaramaz

Fodul: Kaba

-G-

Gargalak: Deniz kıyısına vuran odun parçaları

Garuşuklanmak: Kötü rüya görmek

Gaş: Uçurum

Gabyana: Pis, kokmuş

Geçek: Merdiven

Gevgene: Yünden örülü kalın battaniye

Güdüne: Tanesiz mısır koçanı

-H-

Hamayli: Muska

Harar: Arka sepeti

Haşeri: Yaramaz

Haşıldag: Çok, sık, dağınık.

Hedik: Kar ayakkabısı

Hımbıl: Avanak

Hışır: Eski

Hozan: Nadasa bırakılan arazi

Hölüme: Islanmak

-I-

Imık: İlik

Işkın: Filiz

-İ-

İlistir: Süzgeç

İskembi: Tahta oturak

İsli: Sıcak

İşlik: Gömlek

-K-

Keşik: Sıra

Kıran: Tepe

Koşama: Avuç

Kot: Tahtadan yapılmış silindirik şeklindeki bir ölçek

Kozak: Olgunlaşmamış meyve

Köpen: Beşik içine göre hazırlanmış yatak

Kufa: Tahtadan su kabı

Külek: Tahta fıçı şeklindeki yoğurt kabı

-L-**Lem:** Nem**Lengel:** Leğen**-M-****Mada:** İştah**Mahna:** Sebep**Meğel:** Kazma**Mih:** Çivi**Mıymıltı:** Sünepe**-N-****Nacak:** Balta**Nekes:** Cimri**-Ö-****Öveç:** İki yaşında erkek koyun**-P-****Paldır:** Otsu bitkiler**Pancar:** Lahana**Pazavat:** Muska**Peşkir:** Havlu**Peteg:** Çamaşır yıkamak ya da mısır dövmek amacıyla, ağaç kökleri oyularak yapılmış leğen benzeri gereç**Poğul:** Taze pişmiş mısır

-S-**Sayfan:** Çardak**Sebirgen:** Serpinti**Selinti:** Selin getirdiği maddeler**Seysana:** Konuk**Sini:** Sofra**Susak:** Su Kabağı**-Ş-****Sırça:** Cam**Şelek:** Küçük arka sepeti**Şişek:** Bir yaşında dişi koyun**-T-****Taflan:** Karayemiş**Tekir:** Yuvarlak**Terek:** Mutfak tezgahı**Tıkıl:** Yuvarlak, oval**Tirki:** Mutfak teknesi**Torsumak:** Küflenmek**-U-****Ufra:** Yufka unu**Urgan:** Halat**Uyra:** Rüya

-V-

Vekle: Parça

-Y-

Yalaş: Muhallebi

Yaşmak: Beyaz başörtü

Yaygı: Çarşaf

Yerüglüg: Aş ermek

Yeykin: Kızılağaç

Yöreg: Beşiğe takılarak bebeğin kollarını sarmaya yarayan bez geçirilmiş sistem

-Z-

Zeklenmek: Alay etmek

Zıbiç: Meyve ve sebze sapı

Zumbuk: Yumruk

KAYNAK ŞAHISLAR LİSTESİ

1) Adı: Abdullah

Soyadı: Yenigün

Doğum tarihi: 1956

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 19.09.2009

2) Adı: Abdullah

Soyadı: Yılmaz

Doğum tarihi: 1933

Doğum yeri: Ovacık Köyü "Aşağı Armutlu
Mahallesi"/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Ortaokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 11.08.2009

3) Adı: Abdullah

Soyadı: Yılmaz

Doğum tarihi: 1934

Doğum yeri: Ortacami Köyü/Tirebolu/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 13.09.2009

4) Adı: Abdülkadir

Soyadı: Kabaca

Doğum tarihi: 1974

Doğum yeri: Halkalı Köyü/Karabulduk Beldesi/Keşap/Giresun

Tahsili: Ortaokul

Mesleği: Şoför

Derleme Tarihi: 20.07.2009

5) Adı: Ahmet

Soyadı: Bal

Doğum tarihi: 1936

Doğum yeri: Aşağıboğalı Köyü/Görece/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 18.07.2010

6) Adı: Ahmet

Soyadı: Çelik

Doğum tarihi: 1945

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 24.07.2009

7) Adı: Ahmet

Soyadı: Güç

Doğum tarihi: 1940

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 24.07.2009

8) Adı: Ali

Soyadı: Bayrak

Doğum tarihi: 1951

Doğum yeri: Eğrianbar Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 14.08.2009

9) Adı: Ali

Soyadı: Bebek

Doğum tarihi: 1955

Doğum yeri: Karabörk Beldesi/Çanakçı/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Demirci

Derleme Tarihi: 22.07.2010

10) Adı: Ali

Soyadı: Güç

Doğum tarihi: 1940

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 11.09.2009

11) Adı: Ali

Soyadı: Kadakal

Doğum tarihi: 1982

Doğum yeri: Merkez Mahalle/Çanakçı/Görel

Tahsili: Lise

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi: 22.07.2010

12) Adı: Ali

Soyadı: Kılıçoğlu

Doğum tarihi: 1940

Doğum yeri: Güdül Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 13.08.2009

13) Adı: Ali

Soyadı: Kısa

Doğum tarihi: 1925

Doğum yeri: Çorapçılar Köyü/Eynesil/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 25.07.2009

14) Adı: Ali

Soyadı: Şimşek

Doğum tarihi: 1957

Doğum yeri: Meşeliyatak Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Üniversite

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 14.08.2009

15) Adı: Ali

Soyadı: Turan

Doğum tarihi: 1949

Doğum yeri: Çağlayan Köyü/Çanakçı/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 25.07.2009

16) Adı: Ali İhsan

Soyadı: Kahraman

Doğum tarihi: 1967

Doğum yeri: Kozköy Mahallesi/Soğukpınar
Beldesi/Espiye/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Memur

Derleme Tarihi: 19.09.2009

17) Adı: Aslan

Soyadı: Karasakal

Doğum tarihi: 1962

Doğum yeri: Merkez Mahalle/Aydınlar Beldesi/Görece

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 22.07.2010

18) Adı: Avni

Soyadı: Kotan

Doğum tarihi: 1930

Doğum yeri: Sarvan Köyü/Merkez/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 17.07.2009

19) Adı: Ayşe

Soyadı: Özdemir

Doğum tarihi: 1936

Doğum yeri: Meşeliyatak Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 14.08.2009

20) Adı: Ayşe

Soyadı: Tasmacı

Doğum tarihi: 1937

Doğum yeri: Uzundere Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 13.08.2009

21) Adı: Azize

Soyadı: Güdük

Doğum tarihi: 1940

Doğum yeri: Altınlı Mahallesi/Eynesil/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 25.07.2009

22)Adı: Bahri

Soyadı: Menekşe

Doğum tarihi: 1953

Doğum yeri: Sağlık Köyü/Görece/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Berber

Derleme Tarihi: 18.07.2010

23) Adı: Bekir

Soyadı: Karataş

Doğum tarihi: 1954

Doğum yeri: Kayadibi Mahallesi/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 18.07.2009

24) Adı: Bektaş

Soyadı: Şafak

Doğum tarihi: 1946

Doğum yeri: Gündoğdu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: İşçi

Derleme Tarihi: 10.08.2009

25) Adı: Celal

Soyadı: Yayla

Doğum tarihi: 1935

Doğum yeri: Karaburun Köyü/Görece/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 05.12.2009

26) Adı: Cem

Soyadı: Karasu

Doğum tarihi: 1960

Doğum yeri: Suboyu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 12.08.2009

27) Adı: Cemal

Soyadı: Yakan

Doğum tarihi: 1939

Doğum yeri: Yenicehisar Köyü/Merkez/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 17.07.2009

28) Adı: Cemile

Soyadı: Işık

Doğum tarihi: 1930

Doğum yeri: Suboyu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 12.08.2009

29) Adı: Cihangir

Soyadı: Genç

Doğum tarihi: 1991

Doğum yeri: Deregözü Köyü/Çanakçı/Giresun

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Serbest

Derleme Tarihi: 22.07.2010

30) Adı: Doğan

Soyadı: Aydın

Doğum tarihi: 1949

Doğum yeri: Gündoğdu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: İşçi

Derleme Tarihi: 10.08.2009

31) Adı: Döndü

Soyadı: Kahraman

Doğum tarihi: 1934

Doğum yeri: Ovacık Köyü/Aşağı Armutlu
Mahallesi/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 11.08.2009

32) Adı: Durdu

Soyadı: Sevinç

Doğum tarihi: 1932

Doğum yeri: Suboyu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 12.08.2009

33) Adı: Dursun Ali

Soyadı: Turan

Doğum tarihi: 1934

Doğum yeri: Ovacık Köyü/Aşağı Armutlu
Mahallesi/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 11.08.2009

34) Adı: Emin

Soyadı: Baba

Doğum tarihi: 1923

Doğum yeri: Yüce Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi: 13.08.2009

35) Adı: Emine

Soyadı: Kaya

Doğum tarihi: 1954

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 24.07.2009

36) Adı: Engin

Soyadı: Çalık

Doğum tarihi: 1986

Doğum yeri: Deregözü Köyü/Çanakçı/Giresun

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Serbest

Derleme Tarihi: 22.07.2010

37) Adı: Erdal

Soyadı: Özdemir

Doğum tarihi: 1974

Doğum yeri: Topluağıl Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 12.08.2009

38) Adı: Fatma

Soyadı: Saklan

Doğum tarihi: 1962

Doğum yeri: Suboyu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 12.08.2009

39) Adı: Fazlı

Soyadı: Yılmaz

Doğum tarihi: 1955

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 24.07.2009

40) Adı: Gökhan

Soyadı: Abanoz

Doğum tarihi: 1982

Doğum yeri: Ortacami Köyü/Tirebolu/Giresun

Tahsili: Üniversite

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi: 13.09.2009

41) Adı: Güllüshan

Soyadı: Çelebi

Doğum tarihi: 1925

Doğum yeri: Bahçeli Köyü/Zırhan Mahallesi/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 14.08.2009

42) Adı: Hacer

Soyadı: Gümüş

Doğum tarihi: 1940

Doğum yeri: Alataş Köyü/Keşap/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 20.07.2009

43) Adı: Hacı Mehmet

Soyadı: Yılmaz

Doğum tarihi: 1939

Doğum yeri: Bahçeli Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 14.08.2009

44) Adı: Halil

Soyadı: Özkaya

Doğum tarihi: 1954

Doğum yeri: Halkalı Köyü/Karabulduk Beldesi/Keşap/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: İşçi

Derleme Tarihi: 20.07.2009

45) Adı: Halil İbrahim

Soyadı: Karadeniz

Doğum tarihi: 1960

Doğum yeri: İsmailbeyli Köyü/Görece/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 05.12.2009

46) Adı: Halil İbrahim

Soyadı: Sarıkaya

Doğum tarihi: 1980

Doğum yeri: Kozköy Mah./Soğukpınar Beldesi/Espiye/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Memur

Derleme Tarihi: 19.09.2009

47) Adı: Hasan

Soyadı: Akyol

Doğum tarihi: 1950

Doğum yeri: Çalca Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 14.08.2009

48) Adı: Hasan

Soyadı: Aydın

Doğum tarihi: 1930

Doğum yeri: Eğrianbar Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 14.08.2009

49) Adı: Hasan

Soyadı: Özdemir

Doğum tarihi: 1930

Doğum yeri: Topluağıl Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 10.08.2009

50) Adı: Hasan Ali

Soyadı: Apaydın

Doğum tarihi: 1933

Doğum yeri: Çalca Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 14.08.2009

51) Adı: Hayati

Soyadı: Takır

Doğum tarihi: 1959

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 24.07.2009

52) Adı: Hayati

Soyadı: Yurt

Doğum tarihi: 1939

Doğum yeri: Barça Köyü/Merkez/Giresun

Tahsili: Ortaokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 17.07.2009

53) Adı: Havva

Soyadı: Ayçiçek

Doğum tarihi: 1930

Doğum yeri: Gündoğdu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 10.08.2009

54) Adı: Hüseyin

Soyadı: Albayrak

Doğum tarihi: 1931

Doğum yeri: Ortacami Köyü/Tirebolu/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 13.09.2009

55) Adı: İpek

Soyadı: Turan

Doğum tarihi: 1941

Doğum yeri: Ovacık Köyü/Aşağı Armutlu
Mahallesi/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 11.08.2009

56) Adı: İdris

Soyadı: Yılmaz

Doğum tarihi: 1945

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 11.09.2009

57) Adı: İsmail

Soyadı: Özdemir

Doğum tarihi: 1953

Doğum yeri: Meşeliyatak Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 14.08.2009

58) Adı: Kadir

Soyadı: Abanoz

Doğum tarihi: 1954

Doğum yeri: Ortacami Köyü/Tirebolu/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 13.09.2009

59) Adı: Kazım

Soyadı: Şahin

Doğum tarihi: 1927

Doğum yeri: Avcılı Köyü/Tirebolu/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 13.09.2009

60) Adı: Mahmut

Soyadı: Özgür

Doğum tarihi: 1932

Doğum yeri: Gündoğdu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 10.08.2009

61) Adı: Mahmut
Soyadı: Salbacak
Doğum tarihi: 1927
Doğum yeri: Sarvan Köyü/Merkez/Giresun
Tahsili: Yok
Mesleği: Çiftçi
Derleme Tarihi: 17.07.2009
Kayıt Numarası: 01_01

62) Adı: Mecit
Soyadı: Yılmaz
Doğum tarihi: 1930
Doğum yeri: Deregözü Köyü/Çanakçı/Giresun
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Emekli
Derleme Tarihi: 22.07.2010

63) Adı: Mehmet
Soyadı: Demir
Doğum tarihi: 1934
Doğum yeri: Merkez Mahalle/Aydınlık Beldesi/Görece
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Çiftçi
Derleme Tarihi: 22.07.2010

64) Adı: Mehmet Fazlı

Soyadı: Sarıtaş

Doğum tarihi: 1933

Doğum yeri: Çandırçalış Köyü/Merkez/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 18.07.2009

65) Adı: Melek

Soyadı: Türkkan

Doğum tarihi: 1940

Doğum yeri: Gündoğdu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 10.08.2009

66) Adı: Mustafa

Soyadı: Aydıner

Doğum tarihi: 1936

Doğum yeri: Bahçeli Köyü/Zırhan Mahallesi/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 14.08.2009

67) Adı: Mustafa

Soyadı: Kılıçarslan

Doğum tarihi: 1945

Doğum yeri: İsmailbeyli Köyü/Görece/Giresun

Tahsili: Üniversite

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 05.12.2009

68) Adı: Mustafa

Soyadı: Özer

Doğum tarihi: 1954

Doğum yeri: Bahçeli Köyü/Zırhan Mahallesi/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 14.08.2009

69) Adı: Mustafa

Soyadı: Özdemir

Doğum tarihi: 1942

Doğum yeri: Meşeliyatak Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 14.08.2009

70) Adı: Mustafa

Soyadı: Yılmaz

Doğum tarihi: 1950

Doğum yeri: Bahçeli Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi: 14.08.2009

71) Adı: Müslim

Soyadı: Sevinç

Doğum tarihi: 1968

Doğum yeri: Suboyu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 12.08.2009

72) Adı: Müslime

Soyadı: Güney

Doğum tarihi: 1930

Doğum yeri: Suboyu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 12.08.2009

73) Adı: Nazife

Soyadı: Bayrak

Doğum tarihi: 1910

Doğum yeri: Uzundere Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 13.08.2009

74) Adı: Nazmi

Soyadı: Bekçi

Doğum tarihi: 1948

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 24.07.2009

75) Adı: Neşat

Soyadı: Turan

Doğum tarihi: 1930

Doğum yeri: Ovacık Köyü/Aşağı Armutlu
Mahallesi/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 11.08.2009

76) Adı: Nihat

Soyadı: Öztürk

Doğum tarihi: 1955

Doğum yeri: Merkez/Görece/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: İnşaat Teknisyeni

Derleme Tarihi: 18.07.2010

77) Adı: Osman

Soyadı: Toka

Doğum tarihi: 1921

Doğum yeri: Halkalı Köyü/Karabulduk Beldesi/Keşap/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 20.07.2009

78) Adı: Ömer

Soyadı: Bekçi

Doğum tarihi: 1939

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 24.07.2009

79) Adı: Ömer

Soyadı: Küçük

Doğum tarihi: 1970

Doğum yeri: Merkez Mahalle/Görece/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi: 18.07.2010

80) Adı: Rahmi

Soyadı: Koç

Doğum tarihi: 1943

Doğum yeri: Yüce Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi: 13.08.2009

81) Adı: Resul

Soyadı: Koca

Doğum tarihi: 1963

Doğum yeri: Merkez Mahalle/Çanakçı/Giresun

Tahsili: Ortaokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 22.07.2010

82) Adı: Resul

Soyadı: Toloç

Doğum tarihi: 1938

Doğum yeri: Deregözü Köyü/Çanakçı/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Memur

Derleme Tarihi: 22.07.2010

83) Adı: Rıza

Soyadı: Özdemir

Doğum tarihi: 1950

Doğum yeri: Topluağıl Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 10.08.2009

84) Adı: Senem

Soyadı: Ataç

Doğum tarihi: 1933

Doğum yeri: Yenicehisar Köyü/Merkez/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 17.07.2009

85) Adı: Seyfettin

Soyadı: Kara

Doğum tarihi: 1941

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Ortaokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 24.07.2009

86) Adı: Soner

Soyadı: Aslantürk

Doğum tarihi: 1965

Doğum yeri: İsmailbeyli Köyü/Görel/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 05.12.2009

87) Adı: Şahin

Soyadı: Bayrak

Doğum tarihi: 1992

Doğum yeri: Uzundere Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Lise

Mesleği: Öğrenci

Derleme Tarihi: 13.08.2009

88) Adı: Şerif

Soyadı: Yılmaz

Doğum tarihi: 1962

Doğum yeri: Çalca Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Usta

Derleme Tarihi: 14.08.2009

89) Adı: Taner

Soyadı: Okusal

Doğum tarihi: 1996

Doğum yeri: Güdül Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Öğrenci

Derleme Tarihi: 13.08.2009

90) Adı: Vahit

Soyadı: Bayrak

Doğum tarihi: 1918

Doğum yeri: Uzundere Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 13.08.2009

91) Adı: Veysel

Soyadı: Çevik

Doğum tarihi: 1940

Doğum yeri: Eğribel Köyü/Dereli/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 13.08.2009

92) Adı: Yakup

Soyadı: Genç

Doğum tarihi: 1933

Doğum yeri: Deregözü Köyü/Çanakçı/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 22.07.2010

93)Adı: Yakup

Soyadı: Yılmaz

Doğum tarihi: 1938

Doğum yeri: Çepniköy/Espiye/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 11.09.2009

94) Adı: Zeki

Soyadı: Tetik

Doğum tarihi: 1954

Doğum yeri: Merkez Mahalle/Aydınlar Beldesi/Görece/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 22.07.2010

95) Adı: Zeynel

Soyadı: Kaya

Doğum tarihi: 1939

Doğum yeri: Çeğel Köyü/Güce/Giresun

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Usta

Derleme Tarihi: 14.09.2009

96) Adı: Zeynel

Soyadı: Türkan

Doğum tarihi: 1932

Doğum yeri: Gündoğdu Köyü/Şebinkarahisar/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 10.08.2009

97) Adı: Zeynep

Soyadı: Gümüş

Doğum tarihi: 1930

Doğum yeri: Alataş Köyü/Keşap/Giresun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 20.07.2009

Kayıt Numarası: 01_02

98) Adı: Züleyha

Soyadı: Okusal

Doğum tarihi: 1998

Doğum yeri: Güdül Köyü/Dereli/Giresun

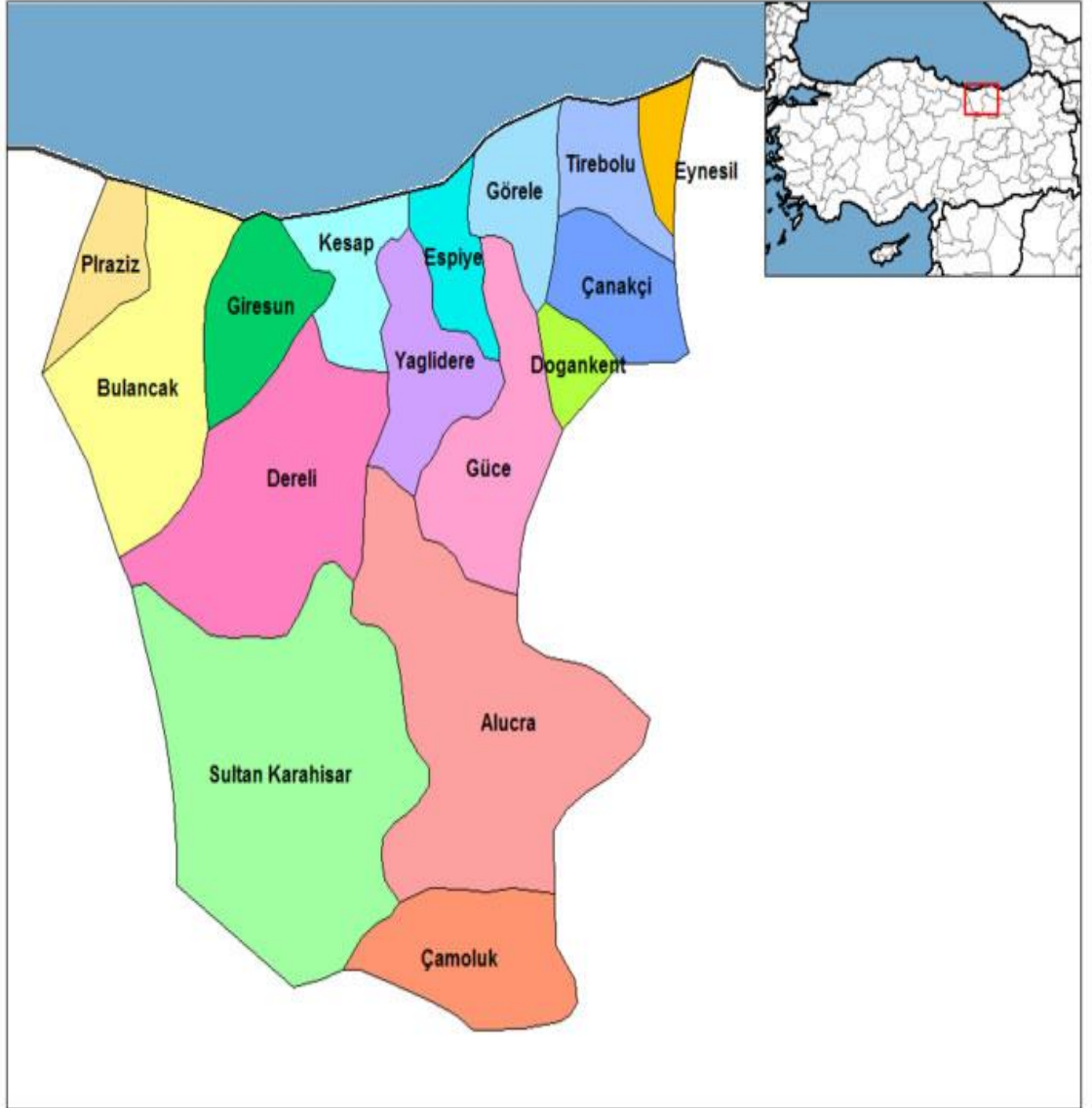
Tahsili: İlkokul

Mesleği: Öğrenci

Derleme Tarihi: 13.08.2009

EKLER

EK-1 HARİTA

EK-2 FOTOĞRAFLAR

Giresun'da Köy Evleri

Çepniköy'de Bir Fırın

Taş Fırında Ekmek Yapımı

Üçler Ziyareti

Üçler Ziyareti

Kaynak Kişilerimizden Bazıları

Gülburnu

Keşap'tan Giresun

Yöresel Kıyafet ve Malzemelerin Satıldığı Bir Pazar Tezgahı

Eski arık

Sepet

Dokuma orap

Görelle Yapımı Kemençeler

Çanakçı Vadisi

Karabörk Beldesinde Kaynak Kişilerimizle Birlikte

Çepniköy'de Kaynak Kişilerimizden Abdullah Yenigün İle Birlikte

Sungur Dağı

Serender

Yöresel Kıyafetli Çepni Kızları

Geleneksel Sis Dağı Yayla Şenliği

Aksu Şenliği

Mezar

Mezar

KAYNAKÇA

ACAR, İsmail Hakkı. (1974). "Zara Halk Meteorolojisi", **Sivas Folkloru**, C. 2, S. 23, s. 3.

ACIPAYAMLI, Orhan. (1974). **Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

AÇA, Mehmet. (2001). "Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: Tuzlama". **Milli Folklor**, C. 7, S. 52, s. 93-101.

AÇA, Mehmet. (2002). **Kazak Türklerinin Destanları ve Destancılık Geleneği**. Konya: Kömen Yayınları.

AÇA, Mustafa. (2009). "Türk Mahalli Fıkra Tiplerine Giresun'dan Bir Örnek: İssiyin ve Sümes", **Uluslar arası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu 09-11 Ekim 2008**, Ankara: Önder Matbaacılık, s. 636-647.

AGACANOV, Sergey Grigoreviç. (2002). **Oğuzlar**. Çev. Ekber N. Necef/Ahmet Annaberdiyev, İstanbul: Selenge Yayınları.

AKALIN, L. Sami. (1990). **Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar**. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

AKALIN, Şükrü Halûk-TOPARLI, Recep (2005). **Türkçe Sözlük**. Ankara: TDK Yayınları.

AKAT, Abdullah. (2006). **Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepniler ve Çepni Müziği**. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.)

AKAY, İsmail Hakkı. (1935). **Çepniler Balıkesir'de**. Balıkesir.

AKIN, Cavit. (2004). **Türkiye Cumhuriyeti'nin 81. Osmanlı İmparatorluğu'nun 705. yılında Giresun Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz**. Giresun.

AKSOY, Erdal. (2002). "Oğuz Türklerinin İdari Yapı ve Boy Teşkilatına Bir Bakış". **Türkler**. C. 2, s. 316-320.

AKSOY, Ömer Asım. (1968). **Atasözleri ve Deyimler El Kitabı**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AKSOY, Ömer Asım. (1993). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II-III**. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

AKYOL, Hadi. (1942). "Çepnilerde Düğün Adetleri", **Fikirler**. S.231, Ağustos.

ALANGU, Tahir. (1983). **Türkiye Folkloru El Kitabı**. İstanbul: Adam Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat. (2005). **Hayvan Masalları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

ALTINKAYNAK, Erdoğan. (2008). "Deşt-i Kıpçak Balbalları". **Türkish Studies**, C. 3, S. 4, s. 97-119.

ALTINKAYNAK, Erdoğan vd. (2008). **Giresun Kent Kültürü**. Ankara: Giresun Valiliği Yayınları.

ANDREWS, Peter Alford. (1989). **Ethnic Groups in the Republic of Turkey**. Wiesbaden.

ARTUN, Erman. (1998). **Tekirdağ Halk Kültürü Araştırmaları**. Tekirdağ: Tekirdağ Genç Yöneticiler ve İş Adamları Derneği Yayınları.

ARTUN, Erman. (2010). **Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri**. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

ATA, Songül Karahasanoğlu – AKAT, Abdullah. (2006). "Çepni Türklerinin Doğu Karadeniz Bölgesi Müziğindeki Yeri ve Önemi" **Uluslararası Trabzon ve Çevresi Kültür ve Tarih Sempozyumu**. Trabzon.

ATALAY, Besim. (1941). **Divanü Lügati't-Türk Tercümesi**. C. III, Ankara: Türk Dil Kurumu Basımevi.

ATANIYAZOV, Soltanşah. (1994). **Şecere**. Aşkabat.

AVERY, Robert-BEZMEZ, Serap vd. (1997). **Redhouse Sözlüğü**. İstanbul: SEV Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.

AY, Gökten. (1999). **Folklor (Halkbilim)**. İstanbul: Pan Yayıncılık.

AYHAN, Aydın. (1997). **Balıkesir ve Çevresinde İskân Hareketleri**. Ankara: Karşı Basın Yayın Matbaacılık.

AYHAN, Aydın. (1999). **Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacirler**. Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları.

Aziz B. Erdeşir Esterabadi. (1990). **Bezm u Rezm**. Çeviren: M. Öztürk, Ankara.

BABİNGER, Franz- KÖPRÜLÜ M. Fuad. (1996). **Anadolu'da İslamiyet**. Çeviren: Râgıp Hulisi, İstanbul.

Baha Sait. (2000). **Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayri Zümreleri**. Hazırlayan: İsmail Görkem. Ankara.

BALİ, Muhan. (1997). **Ağıtlar**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

BANG, W-ARAT, Reşit Rahmeti. (1936). **Oğuz Kağan Destanı**. İstanbul: Burhaneddin Basımevi.

BANGUOĞLU, Tahsin. (1988). "Oğuzlar ve Oğuzeli Üzerine". **TDAY/Belleten 1959**, Ankara, s. 1-26.

BAŞGÖZ, İlhan. (1986). **Folklor Yazıları**. İstanbul: Adam Yayınları.

BAŞGÖZ, İlhan-TİETZE, Andreas. (1999). **Türk Halkının Bilmeceleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

BAYAT, Fuzuli. (1999). "Dede Korkut Kitabında Devletçilik", **Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s. 63-67.

BAYATLI, Osman. (1944). **Dört Çepni Köyü**. İzmir.

BAYATLI, Osman. (1957). **Bergama'da Alevi Gelini ve İnançları**. İzmir.

BİRDOĞAN, Nejat. (1994). **İttihat-Terakki'nin Alevilik Bektaşilik Araştırması (Baha Sait Bey)**. İstanbul.

BORATAV, Pertev Naili. (1982a). **Folklor ve Edebiyat-I**. İstanbul: Adam Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili. (1982b). **Folklor ve Edebiyat-II**. İstanbul: Adam Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili. (1984). **100 Soruda Türk Folkloru**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

BORATAV, Pertev Naili. (2000a). **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

BORATAV, Pertev Naili. (2000b). **Tekerleme**. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

BOSTAN, Hanefi. (1997). "Giresun Kazasının İdari Taksimatı ve Nüfusu". **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996 Bildiriler**. İstanbul, s. 120-125.

BOSTAN, Hanefi. (2002). "Anadolu'da Çepni İskanı", **Türkler**, C. 6, s. 299-311.

BOSTAN, M. Hanefi. (2002). **XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat**. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.

BRENDEMOEN, Bernt. (1989). "Trabzon Çepni Ağzı ve Tepegöz Hikâyesinin Bir Çepni Varyantı", **Trabzon Kültür ve Sanat Yıllığı**, İstanbul.

BRYER, Anthony. (1980a). **The Empire Of Trebizond And The Pontos**. London

BRYER, Anthony. (1980b). **Greeks And Türkmens İn Paneratos**. Variorum Reprints, Appendix. 1, London.

CAFEROĞLU, Ahmet. (1954). "Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dâir", **TM**, S. 11, s. 41-56.

ÇAKAN, İlker (1994). **Karadeniz Bölgesi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÇELEBİOĞLU, Amil-ÖKSÜZ, Yusuf Ziya. (1979). **Türk Bilmeceler Hazinesi**. İstanbul: Ülker Yayınları.

ÇELEBİOĞLU, Amil. (1982). **Türk Ninniler Hazinesi**. İstanbul: Ülker Yayınları.

ÇELİK, Ali. (1994). "Trabzon, Bakü, Merv, Kızıl-Orda, Jambıl, Gagavuz Düğünlerinde Gelin-Güvey Motifi". **Milli Folklor**, C. 3, S.24. Kış, s. 20-33.

ÇELİK, Ali. (1998). "Trabzon Yöresinde Bazı İnanmalar". **Milli Folklor**, C. 5, S. 39, Güz, s. 35-37.

ÇELİK, Ali. (1999). **Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü**. Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

ÇELİK, Ali. (2001). "Afganistan'daki Hazara Türkleri İle Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnanmaları Üzerine Bir Mukayese Denemesi", **Milli Folklor**, C. 7, S. 50, Yaz, s. 9-21.

ÇELİK, Ali. (2002). "Çepnilerin Anadolu'nun Türkleştirilmesindeki Yeri ve Önemi", **Türkler**, C. 6, s. 312-323.

ÇELİK, Ali. (2005). **Manilerimiz ve Trabzon Manileri**. Ankara : Akçağ Yayınları.

ÇEVİRME, Hülya-SAYAN, Ayşe. (2005). "Alkarısı İnanmaları ve Bilim". **Milli Folklor**, C. 9, S. 65, Bahar, s.67-72.

CLAVİYO. (1939). **Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat**. Çeviren: Ömer Rıza Doğrul, İstanbul.

ÇOBANOĞLU, Özkul. (2002). **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**. Ankara: Akçağ Yayınları.

ÇOBANOĞLU, Özkul. (2003). **Türk Dünyası Epik Destan Geleneği**. Ankara: Akçağ Yayınları.

ÇOBANOĞLU, Özkul. (2004). **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

COŞAR, A. Mevhibe. (2003). "Trabzon'da Kullanılan Lakaplar Üzerine Bir Derleme/Değerlendirme", **TDAY Belleten**. C. I, S. 42, Ankara, s. 27-40.

DEMİR, Necati. (2001). **Ordu İli ve Yöresi Ağzları**. Ankara: TDK Yayınları.

DEMİR, Necati. (2002). "Hacıemiroğulları Beyliği". **Türkler**. C. 6 s. 824-829

DEMİR, Necati. (2005). "Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Bayraktar, Sancaktar ve Alemdar Aileleri". **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**. Yıl: 12, S. 35, s.61-68.

DEMİR, Necati. (2006). **Trabzon ve Yöresi Ağzları**. Ankara: Gazi Kitabevi.

DEMİR, Necati. (2007). **Hacıemiroğulları Beyliği**. İstanbul: Neden Kitap.

DEMİR, Necati. (2008). **Elik Keçi Efsanesi ve Beşikdüzü**. Trabzon: Beşikdüzü Belediyesi yayınları

DEMİR, Necati- AYDOĞDU, Özkan. (2008). **Giresun İli ve Yöresi Ağzları**. Giresun: Giresun valiliği Yayınları

DEMİR, Nurettin. (2002). "Türkiye'de Özel Diller". **Yeni Türkiye Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I**. C. VIII, S. 43, Ocak-Şubat, s. 422-428.

DEVELLİOĞLU, Ferit. (2003). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. Haz. Aydın Sami GÜNEYÇAL. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

DİVİTÇİOĞLU, Sencer. (1994). **Oğuz'dan Selçuklu'ya (Boy, Konat ve Devlet)**. İstanbul: Eren Yayınları.

DİVİTÇİOĞLU, Sencer. (2005). **Orta-Asya Türk İmparatorluğu VI.-VIII. Yüzyıllar**. Ankara: İmge Kitabevi.

DİLCİMEN, Kazım. (1940). **Canik Beyleri**. Samsun.

DİLÇİN, Cem. (1983). **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**. Ankara: Türk Dili Kurumu.

DİZDAROĞLU, Hikmet. (1969). **Halk Şiirinde Türler**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

DUYMAZ, Ali. (1989). **Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)**. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

DUYMAZ, Ali. (1994). "Mahallî Bir Zümre Tipi: Çepni Fıkraları". Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na 55. Yıl Armağanı, Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları, 205-211.

DUYMAZ, Ali. (1998). "Dede Korkut Kitabı'nda Alpların Eğitimi ve Geçiş Törenleri". **Uluslar arası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri (19-21 Ekim 1999, Ankara)**, s.109-122. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

DUYMAZ, Ali. (2002). **İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler**. Ankara: Akçağ Yayınları.

DUYMAZ, Ali- ŞAHİN, Halil İbrahim. (2006). "Balıkesir Çepnilerinde Gizli Dil İzleri". **VI. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı**. Ankara. (Yayımlanmamış Bildiri)

DUYMAZ, Ali-AÇA, Mehmet-ŞAHİN, Halil İbrahim (2007). "Balıkesir Yöresi Çepni ve Tahtacılarında Kamberlik Geleneği". **Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Aşık Sempozyumu 29-30 Kasım**, Ankara. (Yayımlanmamış Bildiri)

EKER, Gülin Öğüt-OĞUZ, M. Öcal-ÖZDEMİR, Nebi. (2003). **Dünya Halkbilimi Çalışmaları Tarihi**. Ankara: Milli Folklor Yayınları

EKİCİ, Metin. (2004). **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

ELÇİN, Şükrü. (1970). **Türk Bilmeceleri**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ELÇİN, Şükrü. (1990). **Türkiye Türkçesinde Ağıtlar**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ELİADE, Mircea. (1993). **Mitlerin Özellikleri**. İstanbul: Simavi Yayınları.

EMECEN, Feridun. (1996). **Giresun Maddesi**. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.14, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s. 78-84.

EMECEN, Feridun. (1997). "Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri", **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996 Bildiriler**. İstanbul s. 19-24.

EMECEN, Feridun. (2010). **Doğu Karadenizde Bir Vadi Boyu Yerleşmesi Ağasar Vadisi: Şalpaazarı-Beşikdüzü**. Trabzon Serander Yayınları.

EMİROĞLU, Mecdi. (1984). "Bolu Yöresi Yer Adları". **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**. Ankara.

ERDENTUĞ, Nermin. (1983). **Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet Bican. (2000). "Oğuz-Türkmen Dil Kaynakları", **Türk Dili**, S. 587, s. 437-441.

ERGİN, Muharrem. (2004). **Dede Korkut Kitabı-I Giriş-Metin-Faksimile**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERGİNER, Gürbüz. (1984). **Uşak Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ERGUN, Metin. (1997). **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I-II**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERÖZ, Mehmet. (1991). **Yörükler**. İstanbul: TDAV Yayınları.

ERSOY, Ruhi. (2002). "Türklerde Ölüm ve Ölü İle İlgili Rit ve Ritüeller". **Milli Folklor**, C. 7, S. 54, Yaz, s. 86-101.

ESEN, Ahmet Şükrü. (1986). **Anadolu Türküleri**. Yayına Hazırlayan: Pertev Naili Boratav, Fuat Özdemir, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ESİN, Osman. (1972). **Balıkesir Çepni ve Yörük Ağızları**. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul. (Yayınlanmamış Lisans Tezi)

GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp. (2006). **Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz**. Çeviri yazım ve yorum: Mehmet Salih ERGAN, Ahmet Şahin AK. Ankara: Ötüken Neşriyat.

GELİR, Gülten. (1999). "Çepniler", **Yol**, S. 1, s. 93-102.

GEYBULLAYEV, G. A. (1986). **Toponomia Azerbaycana**. Baku.

GÖKALP, Ziya. (1976). **Türk Medeniyeti Tarihi**. Hazırlayanlar: İsmail Aka, Kazım Yaşar Koprıman. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız. (1997). M.Ö. 2000'li Yıllardan Günümüze Türk Varlığı. **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996 Bildiriler**. İstanbul, s. 25-49.

GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız-TEKİN Feridun. (1998). Giresun'da Halk Takvimi ve Buna Bağlı İnanışlar. **Giresun Kültür Sempozyumu-Bildiriler**. İstanbul: Giresun Belediyesi Yayınları, s. 415-420.

GÖKYAY, Orhan Şaik. (1973). **Dedem Korkudun Kitabı**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

GÖLPINARLI, Abdülbaki. (1958). **Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî "Vilâyet-nâme"**. İstanbul.

GÖRKEM, İsmail. (1993). "Çukurova'da (Yukarı Ova) Yas Törenleri ve Ağıt Söyleme Geleneği." **II. Uluslar arası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 1991 Bildiriler**, Ankara: Çukurova Üniversitesi Basımevi.

GÖRKEM, İsmail. (2000). "Baha Said Bey (1882-1939) Anadolu'daki Alevi ve Bektaşî Zümreleri Hakkındaki Çalışmaları", **Yol**, S. 6, s. 35-64.

GÖRKEM, İsmail. (2001). **Türk Edebiyatında Ağıtlar Çukurova Ağıtları İnceleme-Metinler**. Ankara: Akçağ Yayınları.

GÖRKEM, İsmail. (2006). "Doğu Karadeniz Bölgesi Düğünlerinde Görülen Enişteyi Tavana Asma Geleneği." **Uluslar arası Trabzon ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, 16-18 Nisan 2006, Trabzon**. (Basılmamış Bildiri)

GÜL, Muhammet. (2003). "XIII-XV. Yüzyıllarda Anadolu Türkleri ile Trabzon İmparatorluğu Arasındaki İlişkiler" **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. C. 13, S 2, s. 421-437,

GÜNAY, Umay. (1995). "Ritüeller ve Hıdrellez." **Milli Folklor**. C. 4, S. 26, Yaz, s. 2-3.

GÜNDÜZ, Tufan. (2002). "Oğuzlar/Türkmenler." **Türkler**. C. 2, s. 263-276.

GÜNDÜZ, Tufan. (2007). **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri**. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

GÜZEL, Abdurrahman. (2006). **Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.

HACIFETTAHOĞLU, İsmail. (2003). **Sakarya Şehidi Hüseyin Avni Bey**. Ankara: Atlas Yayıncılık.

HALAÇOĞLU, Yusuf. (1991). **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**. Ankara.

HASAN, Hamdi. (2005). **Makedonya Türklerince Söylenen Bilmece ve Tekerlemeler**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

HASLOK, F. R. (1928). **Bektaşilik Tetkikleri**. Çeviren: Râgıp Hulûsî, İstanbul.

İbn Bibi. (1996). **El Evamirü'l-Ala'ıye fi'l-Umuri'l Ala'ıye I-II**. Neşreden: M. Öztürk, Ankara.

İbn-i Fadlan Seyahatnamesi. (1975). Hazırlayan: Ramazan ŞEŞEN, İstanbul: Bedir Yayınları.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal. (1970). **Son Asır Türk Şairleri**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.

İNAN, Abdülkadir. (1986). **Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmalar)**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İNAN, Abdülkadir. (1987). **Makaleler ve İncelemeler**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İNAN, Kenan. (1997). "Giresun ve Havalisinde Türkmenler", **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996 Bildiriler**. İstanbul, s. 59-73.

KAFESOĞLU, İbrahim. (1995). **Türk Milli Kültürü**. İstanbul.

KAFESOĞLU, İbrahim. (2002). "Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti". **Türkler**. C. 4, s. 580-584.

KAŞGARLI, Mahmut. (1939). **Divanü Lügat-it Türk**. C. III. Yazan: Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KAŞGARLI, Mahmut. (1991). **Divanü Lügat-it Türk Dizini "Endeks"** C. IV. Yazan: Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KAŞGARLI MAHMUD. (1992). **Divanü Lügati't-Türk**. C. 1 Çev. Besim ATALAY, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

KAYA, Doğan. (1999). **Anonim Halk Şiiri**. Ankara: Akçağ Yayınları.

KAYA, Mevlüt. (2007). **Bir Çepni Köyü Tarihi ve Kültürü**. Samsun: Yüksel Ofset Matbaacılık.

Kaya, Mevlüt. (2011). **Çepniler (Tarihi Serüveni ve Giresun-Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri)**. İstanbul: Togan Yayıncılık.

KAZMAZ, Süleyman. (1992). "Halk Hukukunda Evlenme Sözleşmesi".

IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri Gelenek-Görenek-İnançlar, C. IV, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

KİBAR, Osman. (2005). **Türk Kültüründe Ad Verme**. Ankara: Akçağ Yayınları.

KÖKEL, Çoşkun. (2005). "Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme". **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**. Yıl: 12, S. 35, s.47-61.

KÖPRÜLÜZADE, Mehmed Fuad. (1925). "Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar", **TM**, S. 1, Ağustos, s. 185-211.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1984). **Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu**. Ankara.

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad. (1986). **Edebiyat Araştırmaları**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad. (2003). **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**. Ankara: Akçağ Yayınları.

KSENOFON. (1974). **Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)**, İstanbul.

KUNOS, Ignacz. (2001). **Türk Halk Edebiyatı**. Yayına Hazırlayan: Tuncer Gülensoy, Ankara: Akçağ Yayınları.

KUNOS, Ignacz. (1998). **Türk Halk Türküleri**. Yayına Hazırlayan: Ali Osman Öztürk, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KURT, İhsan. (1997). **Türk Atasözleri Psikolojik Bir Yaklaşım**. Konya: Mikro Yayınları.

MARSHALL, Gordon. (1999). **Sosyoloji Sözlüğü**. Çev: O. Akınhay-D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayını.

MARTIN, Lois. (2009). **Cadılığın Tarihi Ortaçağ'da Bilge Kadının Katli**. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

MELİKOFF, Iréne. (1998). **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe**. Çeviren: Turan Alptekin, İstanbul.

NEMETH, Gyula. (1930). **A Bonfogtaló Magyarsak Kialakulá**. Budapest.

OCAK, Ahmet Yaşar. (1996). **Türk Sufiliğine Bakışlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.

OCAK, Ahmet Yaşar. (2007). **İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü**. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

OCAK, Ahmet Yaşar. (1996). **Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü**. İstanbul: Dergah Yayınları.

OCAK, Ahmet Yaşar. (2000). **Alevi Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri**. İstanbul: İletişim Yayınları.

OĞUZ, M. Öcal-KASIMOĞLU, Seval. (2005). **Türkiye'de 2005 Yılında Yaşayan Geleneksel Kutlamalar**. Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları.

OĞUZ, M. Öcal-EKİCİ, Metin-AÇA, Mehmet vd. (2008). **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yayınları.

OKUTAN, Hasan Tahsin. (1948). **Şebinkarahisar Tarihi**. Giresun.

ORHONLU, Cengiz. (1987). **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı**. İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti.

ORKUN, Hüseyin Namık. (1994). **Eski Türk Yazıtları**. Ankara: Türk Dil Kurumu Basımevi.

OY, Aydın. (1972). **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖGEL, Bahaeddin. (1982). "Türklerde Kalın ve Başlık". **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Gelenek-Görenek-İnançlar**" C. IV, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

ÖGEL, Bahaeddin. (1993). **Türk Mitolojisi**. C. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÖRNEK, Sedat Veyis. (1979). **Anadolu Folklorunda Ölüm**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

ÖRNEK, Sedat Veyis. (1981). **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

ÖRNEK, Sedat Veyis. (1995). **Türk Halk Bilimi**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖZBEK, Mehmet. (1981). **Folklor ve Türkülerimiz**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

ÖZER, Kemal. (1940). "Balıkesir'de Yürük ve Çetmi Türküleri", **Uludağ**, S. 27, Mayıs, s. 35-38.

ÖZER, Kemal. (1940). "Balıkesir'de Yürük ve Çetmi Türküleri", **Uludağ**, S. 28, Temmuz, s. 21-24.

ÖZER, Kemal. (1948). **Balıkesir Yörük ve Çepni Türküleri**. Bursa.

ÖZTELLİ, Cahit. (2002). **Evlerinin Önü Türküler**. İstanbul: Özgür Yayınları.

ÖZTÜRK, Ali Osman. (1995). **Türkü Yazıları**. Ankara: Milli Folklor Yayınları.

PALA, İskender. (2004). **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**. İstanbul: Kapı Yayınları.

PAMİRLİ, Osman Turgut. (1943). **Folklor (Tirebolu Manileri, Giresun Bilmeceleleri, Atasözleri, Ninniler)**, Giresun: Yeşilgiresun Matbaası.

PEKER, Kemal. (1955). **Fındıkname**. İstanbul: Maarif Kütüphanesi Matbaası.

REFİK, Ahmet. (1989). **Anadolu'da Türk Aşiretleri**. İstanbul: Enderun Kitabevi.

REICHL, Karl. (2002). **Türk Boylarının Destanları**. Çeviren: Metin Ekici, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim. (1980). **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

SAKAOĞLU, Saim. (1988). **Sahada Derleme Metodları**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim. (1992). **Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca**. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim. (1997). **Türk Atasözü Araştırmaları**. Konya.

SAKAOĞLU, Saim. (1999). **Masal Araştırmaları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim. (2002). **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim. (1999). **Efsane Araştırmaları**. Konya: Kömen Yayınları.

SALMAN, Mustafa. (1956). **Gülünç Halk Hikâyeleri**. Ankara.

SHUKUROV, Rustam. (1999). “Doğu Karadeniz Bölgesinde Türkçe Konuşan Bizanslılar, Çeviren: Kemal Çiçek, **Uluslar arası Trabzon ve Çevresi Tarih-Kültür Sempozyumu**. Trabzon.

SU, Kâmil. (1937). “Balıkesir Civarında Aşiretler”, **Kaynak**, C. 5, S. 58, Kasım, s. 283-284.

SU, Kâmil. (1938). **Balıkesir Civarında Yürük ve Türkmenler**. İstanbul: Balıkesir Halkevi Yayınları.

SÜMER, Faruk. (1970). “Anadolu’da Moğollar”. **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**. S. 1, s. 1-147.

SÜMER, Faruk. (1992a). **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**. İstanbul: TDAV Yayınları.

SÜMER, Faruk. (1992b). **Çepniler**. İstanbul: TDAV Yayınları.

SÜMER, Faruk. (1992c). **Tirebolu Tarihi**. İstanbul: TDAV Yayınları.

SÜMER, Faruk. (1993). “Çepni Maddesi”, **Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s. 269-270.

SÜMER, Faruk. (1999). **Safevi Devleti’nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**. Ankara.

SÜMER, Faruk. (2002). “Oğuzlar”. **Türkler**. C. 2, s. 289-315.

SÜMER, Faruk. (2002). “Anadolu’da Oğuz Boylarına Ait Yer Adları”. **Türkler**. Cilt:6 s. 335-357.

ŞAHİN, Halil İbrahim. (2004). **Balıkesir Çepni Kültürü**. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ŞAHİN, Halil İbrahim. (2006). “Balıkesir Çepnilerinde Defin ve Defin Sonrası Bazı İnanış ve Uygulamalar” **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**. S. 39, Güz, s. 63-79.

ŞAHİNKAYA, Rezzan. (1979). **Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile**. Ankara: Kardeş Basımevi.

ŞEŞEN, Ramazan. (1985). **İslam Coğrafyasına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**. Ankara.

TÜLBENDÇİ, Feridun Fazıl. (1977). **Ata Sözleri**. Ankara: İnkilap ve Aka Yayınları.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ. (1990). **Ninni Maddesi**. Yazan: Ali Berat ALPTEKİN, C. VII, İstanbul: Dergah Yayınları.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ. (1977). **Bilmece Maddesi**. Yazan: Saim SAKAOĞLU, C. I, İstanbul: Dergah Yayınları.

TÜYSÜZ, Cem. (2002). "Oğuzlar". **Türkler**. C. 2, s. 277-288.

TÜYSÜZ, Cem. (2002). "Türkmenler". **Türkler**. C. 4, s. 552-579.

TAN, Nail. (2003). **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**. İstanbul: Kitap Matbaacılık.

TAŞ, Kenan Ziya. (1993). **Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

TAYMAS, Abdullah Battal. (1988). **Kazan Türkçesinde Atasözleri ve Deyimler**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

TELLİOĞLU, İbrahim (2007). **Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**. Trabzon: Serander Yayınları.

TELLİOĞLU, İbrahim. (2007). "Doğu Karadeniz Bölgesinin Bir Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında bir Değerlendirme". **Turkish Studies**. C. 2, S.2, Bahar, s. 654-664

TEVETOĞLU, Fethi. (1989). "Millî Mücadele Kahramanlarından Bahâ Said Bey", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 6, S. 16, s. 207-221.

TEZEL, Naki. (2000). **Türk Halk Bilmeceleri**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

TOGAN, A. Zeki Velidi. (1981). **Umumi Türk Tarihine Giriş**. İstanbul: Enderun Kitabevi.

TOGAN, A. Zeki Velidi. (1982). **Oğuz Destanı (Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili)**. İstanbul: Enderun Kitabevi.

TURAN, Ahmet. (1991). "Törelerimizde Kalın (Başlık) Adeti". **Milli Folklor**, C. 2, S. 12, Kış, s. 39-43.

TÜRKDOĞAN, Orhan. (2004). **Alevi Bektaşî Kimliği Sosyo-Antropolojik Bir Araştırma**. İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. (2000). **Karasi Vilayeti Tarihçesi**. Hazırlayan: Abdülmecid Mutaf, Balıkesir.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir. (1973). **Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları**. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

VARLI, Mustafa Çetin. (1974). **Germiyan-oğulları Tarihi**. Ankara.

YAKICI, Ali. (1991). "Düğün Kelimesi ve Kültürümüzdeki Yeri Üzerine." **Milli Folklor**. C. 2, S. 11, Güz, s. 33-36.

YAKICI, Ali. (2007). **Halk Şiirinde Türkü (Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin)**. Ankara: Akçağ Yayınları.

YALÇIN, Alemdar- UYSAL, Başak. (2005). "Karadeniz Çepnileri 1: Taşlıca Köyü". **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**. Yıl: 12, S. 35, s.29-37.

YALÇIN, Alemdar-UYSAL, Başak. (2005). "Karadeniz Çepnileri 1: Eskiköy". **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**. Yıl: 12, S. 35, s.37-43.

YALÇIN, Alemdar-UYSAL, Başak-DİKEROĞLU, Güzzade. (2005). "Karadeniz Çepnileri 1: Şalpazarı ve Gürgentepe". **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Yıl: 12, S. 35, s.43-47.

YALGIN, Ali Rıza. (1943). **Anadolu'da Türk Damgaları**. Bursa: Bursa Halkevi Neşriyatı.

YALMAN, Ali Rıza. (1993). **Cenupta Türkmen Oymakları I-II**, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara

YANÇEV, Mihail. (2002). **Mani ve Bilmeceler**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

YAYIN, Nerin. (2009). **Oyun Tekerlemeleri Üzerine Bir İnceleme**. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin. (1985). **Ordu Kazası Sosyal Tarihi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin-ÜSTÜN, Ünal. (1992). **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-I**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

YILDIRIM, Dursun. (1999). **Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya. (1932). **Müslümanlıktan Sonra Türk Mezhepleri**. Ankara.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya. (2002). **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**, Hazırlayan: Turhan Yörükân, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

YÜCE, Kemal. (1987). **Saltuk-nâme'de Tarihi, Dinî ve Afsanevi Unsurlar**. Ankara.

YÜCEL, Ayşe. (2002). "Türk Dünyasında Hıdrellez Kutlamaları ve İşlevleri." **Milli Folklor**. C. 7, S. 54, Yaz, s. 35-38.

YÜKSEL, Ayhan. (2002). **Giresun Tarihi Yazıları**. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

YÜKSEL, Murat. (1990). **Şakir Şevket'in Trabzon Tarihi'nden Sayfalar ve Şevketname-i Osmani'si**. Trabzon: Yunus Dergisi Yayınları.